

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก
เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

THE SANGHA ROLES IN MORAL DEVELOPMENT OF STUDENTS IN
WAT KOK SCHOOL, BANGKHUNTHEIN DISTRICT, BANGKOK

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก
เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

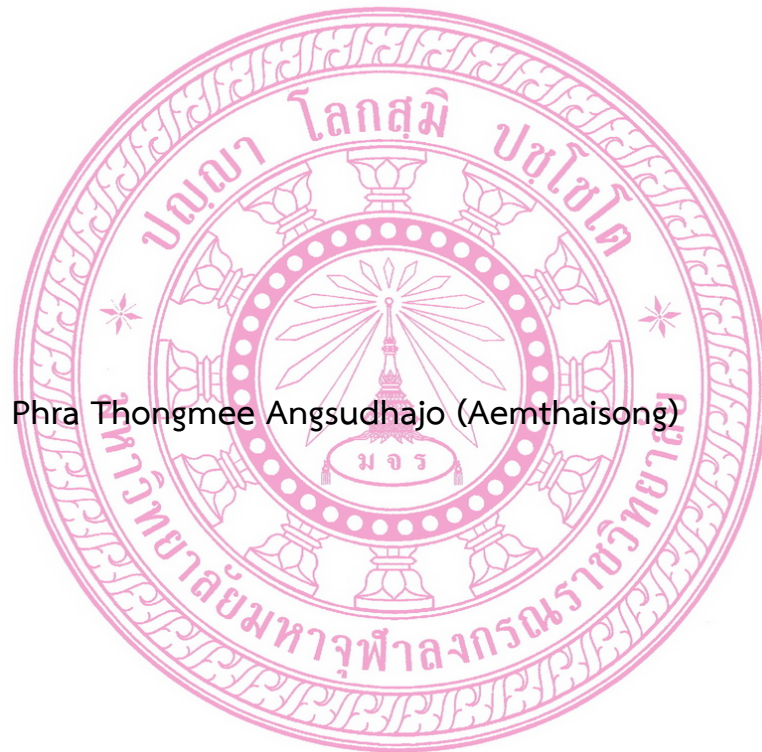

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
บัณฑิตวิทยาลัย
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
พุทธศักราช ๒๕๕๖

(ลิขสิทธิ์เป็นของมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย)

THE SANGHA ROLES IN MORAL DEVELOPMENT OF STUDENTS IN
WAT KOK SCHOOL, BANGKHUNTHEIN DISTRICT, BANGKOK

Phra Thongmee Angsudhajo (Aemthaisong)

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of
The Requirement for The Degree of
Master of Arts
(Social Development)
Graduate School
Mahachulalongkornrajavidyalaya University
Bangkok, Thailand
C.E. 2013

(Copyright by Mahachulalongkornrajavidyalaya University)

บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย อนุมัติให้บัณฑิตวิทยาลัย
เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน
กรุงเทพมหานคร” เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

(พระสุธีธรรมาวุฒ, ผศ.ดร.)

คณบดีบัณฑิตวิทยาลัย

คณะกรรมการตรวจสอบวิทยานิพนธ์

ประธานกรรมการ
(อาจารย์ พระมหาอำนาจ อัสการี, ดร.)

กรรมการ
(รศ. ดร. เอ็มทิพย์ ศรีทอง)

กรรมการ
(ผศ.ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)

กรรมการ
(อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

ผศ. ดร. โกนิฐ์ ศรีทอง
อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี

ประธานกรรมการ
กรรมการ

ชื่อผู้วิจัย

(พระทองมี อัสสุโข)

ชื่อวิทยานิพนธ์ : บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
ผู้วิจัย : พระทองมี อัสสุโธ (แอมไธสง)
ปริญญา : พุทธศาสตรมหาบัณฑิต (การพัฒนาสังคม)

คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์

: ผศ.ดร. โภนิญฐ์ ศรีทอง ป.ธ.๗, พธ.บ., M.A.,
Ph.D. (Sociology)
: อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี ป.ธ. ๗, พธ.บ., PGDLS, M.Lib.Sc.,
พธ.ด. (พระพุทธศาสนา)

วันสำเร็จการศึกษา : ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๗

บทคัดย่อ

การวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” เป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research) มีวัตถุประสงค์ ๓ ประการ คือ ๑) เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ๒) เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และ ๓) เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้ดำเนินการทำการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลจากประชากรที่เป็นนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๓๑๗ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากร การวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว (One way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ผลการวิจัยพบว่า

๑. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร พบว่า โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($\mu = ๔.๑๗$) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร อยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อยตามลำดับ คือ
๒. ผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพทาง

ครอบครัว อาชีพของบิดา และอาชีพของมารดา พบว่า นักเรียนที่มีเพศ อายุ อาชีพของบิดา และอาชีพของมารดาที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน และนักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวที่แตกต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

๓. ข้อเสนอแนะบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร พบว่า ๑) ควรจัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อสร้างความสนิทสนม และพยายามเปลี่ยนกลุ่มบ่อยๆ นักเรียนจะได้รู้จักกันอย่างทั่วถึง ๒) ควรใช้กิจกรรมที่ฝึกการทำงานเป็นทีมบ่อยๆ เพื่อฝึกการเสียสละต้องมีข้อตกลงระหว่างนักเรียนถ้าทำงานเสร็จเรียบร้อยจึงจะให้เล่น และ ๓) ควรฝึกให้นักเรียนรับฟังปัญหาจากเพื่อนและนำข้อมูลมาปรับปรุงในการแก้ไข ปัญหาและประยุกต์ใช้ให้เข้ากับชีวิตประจำวัน

Thesis Title : The Sangha's Roles in Moral Development of Students
in Wat Kok School, Bangkhunthein District, Bangkok
Researcher : Phra Thongmee Angsudhajo (Aemthaisong)
Degree : Master of Arts (Social Development)

Thesis Supervisory Committee

: Asst. Prof. Dr. Konit Srithong Pali Vii B.A., M.A.,
Ph.D. (Sociology)
: Dr. Songvit Kaeosri Pali VII, B.A., PGDLS, M.Lib.Sc.,
Ph.D. (Buddhism)

Date of Graduation : 29 March 2014

ABSTRACT

The research entitled "The Sangha's Roles in Moral Development of Students in Wat Kok School, Bangkhunthien District, Bangkok" is a quantitative research consisting of three main objectives, namely, i) to study the Sangha's roles in moral development of students in Wat Kok School, Bangkhunthien District, Bangkok; ii) to compare student's opinions of the Sangha's roles in moral development of students in Wat Kok School, Bangkhunthien District, Bangkok, classified by personal factors; and iii) to study problems and suggestions in the Sangha's roles in moral development of students in Wat Kok School, Bangkhunthien District, Bangkok. The survey research was employed in this study. All 317 students studying in Wat Kok School, Bangkhunthien District, Bangkok, constituted the population of this study. The tool used for data collection was questionnaire. The gathered data were analyzed by using statistical techniques for social science such as Frequencies, Percentage, Mean and Standard Deviation. Inferential statistics of t-test and F-test were used to determine the differences in mean scores of both groups, and One-way ANOVA was used to determine the mean scores among three groups or more. Finally, the Least Significance Difference (LSD) was employed to test the differences between means of each pair.

The findings of the study are concluded as follows:

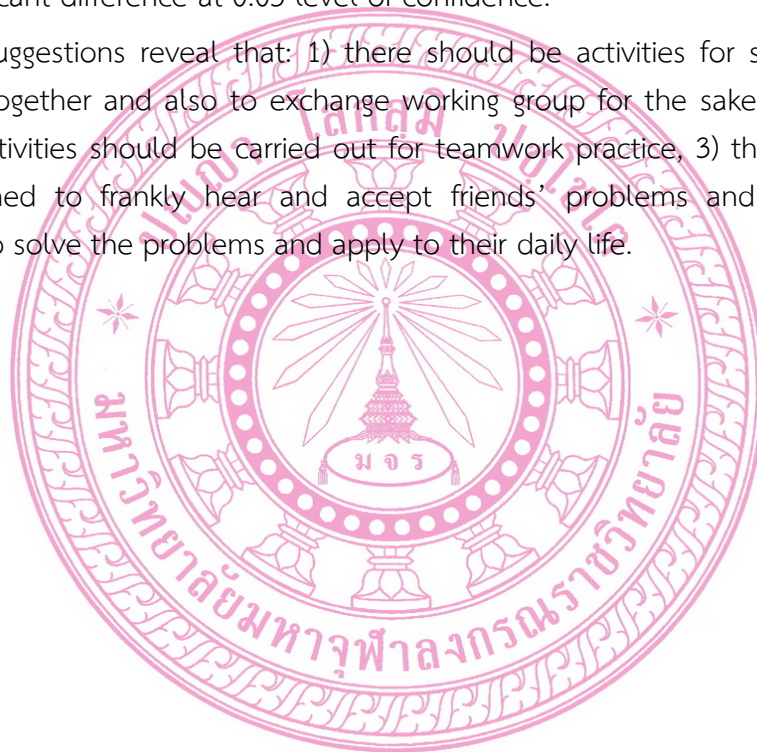
1) The overall opinions of respondents towards Sangha's roles in moral development of students in Wat Kok School, Bangkhunthien District, Bangkok has

been found at the high level (4.17). When considered in each aspect, it has been noted at the high levels in all aspects, too.

2) With regard to comparison of student's opinions towards the Sangha's roles in moral development of students in Wat Kok School, Bangkhunthien District, Bangkok, classified by personal factors, it has found that gender, age, occupations of father and mother have no significant differences. Meanwhile, differences of familial status has significant difference at 0.05 level of confidence.

3) Suggestions reveal that: 1) there should be activities for students in order to work together and also to exchange working group for the sake of making friendship, 2) activities should be carried out for teamwork practice, 3) the students should be trained to frankly hear and accept friends' problems and bring the gathered data to solve the problems and apply to their daily life.

กิตติกรรมประกาศ

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปด้วยดี ด้วยความเมตตาอนุเคราะห์ของคณะกรรมการสอบป้องกันวิทยานิพนธ์ ประกอบด้วย อาจารย์ พระมหาอำนาจ อัสสุการี, ดร. ประธานกรรมการ ตรวจสอบ รศ.ดร.เอื้อมทิพย์ ศรีทอง ผู้ทรงคุณวุฒิ ผศ.ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง, กรรมการ อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี กรรมการ ที่กรุณาให้คำปรึกษา แนะนำ ดูแลเอาใจใส่ให้ความช่วยเหลือในการปรับปรุงแก้ไขมาด้วยดีโดยตลอด

ขอขอบพระคุณ คณะกรรมการควบคุมวิทยานิพนธ์ คือ อาจารย์ ผศ.ดร.โกนิญฐ์ ศรีทอง ประธานกรรมการ อาจารย์ ดร.ทรงวิทย์ แก้วศรี กรรมการ ที่กรุณาให้คำปรึกษาแนะนำดูแลเอาใจใส่ ให้ความช่วยเหลือจนวิทยานิพนธ์สำเร็จด้วยดี

ขอกราบขอบพระคุณ อาจารย์พระมหาอำนาจ อัสสุการี, ดร. ขอขอบคุณ ผศ.ดร.ณัฐพงศ์ สังวรธรรม, ผศ.ชัชชัย ไชยสา, อาจารย์ผดุง วรรณทอง และ อาจารย์เดช ชูจันทร์ ที่กรุณาเสียสละเวลาอันมีค่า ช่วยตรวจสอบความถูกต้องทั้งด้านภาษา เนื้อหา ระเบียบวิธี และเครื่องมือที่ใช้ในการดำเนินการวิจัย

อนึ่ง ผู้วิจัยขอขอบคุณผู้อำนวยการและนักเรียนโรงเรียนวัดกก อำเภอบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ที่ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดีในการอนุญาตและตอบแบบสอบถามในการเก็บรวบรวมข้อมูลวิจัยครั้งนี้

สุดท้าย ขอขอบคุณมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ขอขอบพระคุณพระอาจารย์ทุกรูป และคณาจารย์คณะสังคมศาสตร์ทุกท่านตลอดจนเจ้าหน้าที่ทุกคนที่ได้ให้ความรู้ ประสิทธิ์ประสาทวิทยากร และประสบการณ์ รวมถึงให้ความเมตตาเอื้อเฟื้อ ถ่ายทอดความรู้ ความเข้าใจ และเป็นกำลังใจให้แก่ผู้วิจัยมาตลอด คุณความดี การทำประโยชน์ใดๆ อันเกิดจากวิทยานิพนธ์นี้ ผู้วิจัยขอมอบบูชาเป็นกตเวทิตาคุณมารดา บิดา ญาติสนิท มิตรสหายและเพื่อนร่วมชั้นเรียนทั้ง บรรพชิต และคฤหัสถ์ ที่เป็นกำลังใจ และให้การสนับสนุนในทุกๆ เรื่อง รวมทั้งญาติ และผู้มีพระคุณทุกท่าน

พระทองมี อัสสุโช (แอมโรสง)

๒๙ มีนาคม ๒๕๕๗

สารบัญ

เรื่อง	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ก-ข
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	ค-ง
กิตติกรรมประกาศ	จ
สารบัญ	ฉ-ช
สารบัญตาราง	ช-ฌ
สารบัญแผนภาพ	ญ
บทที่ ๑ บทนำ	๑
๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	๑
๑.๒ วัตถุประสงค์การวิจัย	๓
๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ	๓
๑.๔ ขอบเขตการวิจัย	๓
๑.๕ สมมติฐานการวิจัย	๔
๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย	๔
๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย	๕
บทที่ ๒ แนวคิดทฤษฎีและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๖
๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท	๖
๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์	๑๐
๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม	๑๔
๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	๒๑
๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม	๓๙
๒.๖ หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา	๕๑
๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	๕๙
๒.๘ กรอบแนวคิดในการวิจัย	๘๗

สารบัญ (ต่อ)

เรื่อง	หน้า
บทที่ ๓ วิธีดำเนินการวิจัย	๘๘
๓.๑ รูปแบบการวิจัย	๘๘
๓.๒ ประชากร	๘๘
๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	๘๘
๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล	๙๐
๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๐
บทที่ ๔ ผลการวิจัย	๙๒
๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย	๙๒
๔.๒ ข้อมูลทั่วไป	๙๒
๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	๙๓
๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย	๑๑๐
บทที่ ๕ สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ	
๕.๑ สรุปผลการวิจัย	๑๑๑
๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย	๑๑๑
๕.๓ ข้อเสนอแนะ	๑๑๘
บรรณานุกรม	๑๑๙
ภาคผนวก	
ผนวก ก แบบสอบถามเพื่อการวิจัย	๑๒๙
ผนวก ข รายชื่อผู้เชี่ยวชาญตรวจคุณภาพเครื่องมือ	๑๓๕
ประวัติผู้วิจัย	๑๔๓

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
๒.๑	แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม	๑๐๕
๔.๑	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม	๑๐๖
๔.๒	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน	๑๐๗
๔.๓	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์	๑๐๘
๔.๔	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความสัมพันธ์สภาพกับชุมชน	๑๐๙
๔.๕	ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม	๑๑๐
๔.๖	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามเพศ	๑๑๑
๔.๗	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามอายุ	๑๑๒
๔.๘	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามระดับสถานภาพทางครอบครัว	๑๑๓

สารบัญตาราง (ต่อ)

ตารางที่		หน้า
๔.๑๐	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของ ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อใน	๑๑๕
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของ ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความตระหนักใน บทบาทของพระสงฆ์	๑๑๖
๔.๑๒	การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของ ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความสัมพันธ์ภาพ กับชุมชน	๑๑๗
๔.๑๓	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการประกอบอาชีพของบิดา	๑๑๘
๔.๑๑	การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามการประกอบอาชีพของมารดา	๑๑๙
๔.๑๑	ผลศึกษาการทดสอบสมมติฐาน	๑๒๐
๔.๑๑	สรุปผลการทดสอบสมมติฐานของกรณีวิจัย	๑๒๕

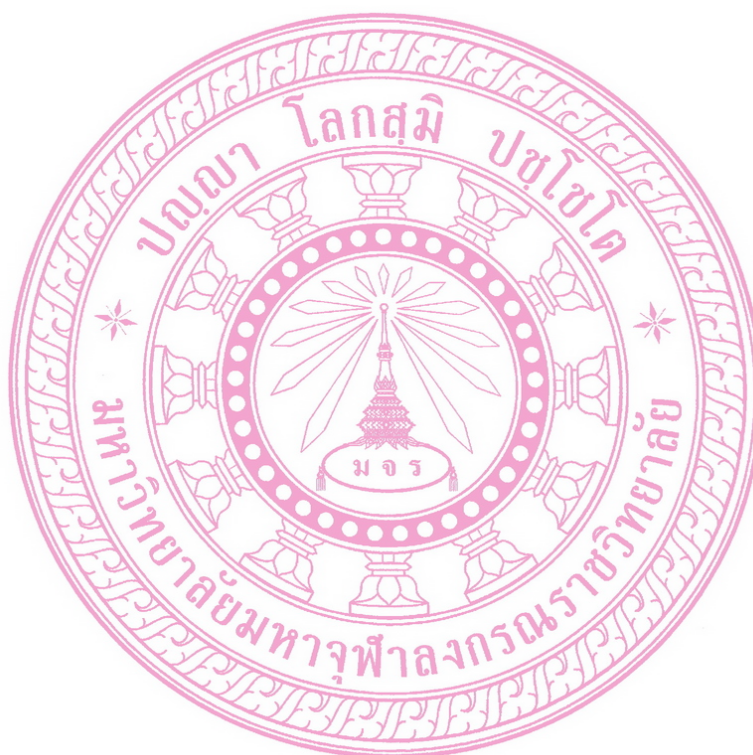
สารบัญแผนภูมิ

แผนภูมิที่

- ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย
- ๔.๑ องค์กรความรู้ที่ได้จากการวิจัย

หน้า

- ๑๐๐
- ๑๒๒

บทที่ ๑

บทนำ

๑.๑ ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในปัจจุบันการดำเนินชีวิตของประชาชนมีการเปลี่ยนแปลงไปจากอดีตเป็นอันมาก เนื่องจากความซับซ้อนทางเหตุปัจจัยของสังคม ทำให้การดำรงชีวิตต้องต่อสู้ดิ้นรนมากยิ่งขึ้น จึง ควรมีผู้มีบทบาทรับผิดชอบและหาทางเยียวยาปัญหาที่เกิดขึ้น พระสงฆ์ในฐานะที่เป็นส่วนหนึ่งของ สังคม เป็นศูนย์กลางของชุมชน และเป็นที่ยอมรับของชุมชน จึงต้องนำวิกฤตนี้มาเป็นโอกาสเพื่อ พัฒนา สังคม ให้เป็นที่พึงทางใจของประชาชน ช่วยอบรมศีลธรรมให้สังคมอยู่อย่างร่มเย็นเป็นสุข มี ความสามัคคีเป็นที่ตั้ง

สังคมได้มีการเปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่องและรวดเร็วจึงทำให้เกิดภาวะ วิกฤตและปัญหา มากมาย เช่น ปัญหาวิกฤตวัฒนธรรม และวิกฤตทางสังคมทำให้ประชาชนได้รับผลกระทบอย่าง หลีกเลี่ยงไม่ได้ แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ ฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙^๑ ระบุปัญหา สังคมที่มีความเด่นชัด คือ ปัญหาความเสื่อมถอยของเอกลักษณ์ วัฒนธรรม ค่านิยมความเป็นไทยและมี แนวโน้มทวีความรุนแรงมากขึ้น ซึ่งกระทบต่อคุณภาพชีวิตและความอยู่ดีมีสุขของประชาชน เพราะ หลายสิบปีที่ผ่านมา เราปล่อยให้กระบวนการศึกษาของชาติเป็นไปตามบุญตามกรรมจนสร้างความ สั่นคลอนให้กับสถาบันต่างๆ ของชาติในทุกๆ ด้าน แต่ถ้ามองกันให้ลึกซึ้งถึงที่มาแห่งปัญหาอันที่จริง มักเกิดมาจากคน คนคือวิกฤตของสังคมจะต้องเริ่มต้นด้วยการปฏิรูปการศึกษาด้านคนเสียใหม่ คือให้ มีคุณภาพมีภูมิปัญญาและคุณธรรมอยู่ในตัวเอง เพราะว่าการศึกษาของไทยในอดีตไม่ได้นำเอาพุทธ ธรรมมาเป็นฐานของการศึกษา แต่นำระบบและองค์ความรู้ตามโลกนิยมมาเป็นแกนในการจัด การศึกษา ทำให้ พุทธธรรมเองเริ่มห่างเหินจากชีวิตของคนไทยยุคปัจจุบันมากขึ้น และผลจากการจัด การศึกษาที่ผ่านมา การศึกษาไทยนั้นไม่ว่าจะประเมินโดยหน่วยงานใดนอกจากจะไม่เป็นที่น่าพอใจ แล้วเป็นที่ยอมรับกันว่าการศึกษาไทยไม่ได้สอนให้คนรู้จักคิดวิเคราะห์ ริเริ่มสร้างสรรค์ และปฏิบัติจริง อีกทั้งหย่อนยานเรื่องการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรมและวัฒนธรรม การศึกษาไทยจึงอยู่ในภาวะวิกฤต ทางคุณภาพอย่างหนัก ถึงแม้ว่าการเรียนการสอนในอดีตที่ กระทรวงธรรมการได้กำหนดให้มีวิชา จรรยา เป็นครั้งแรกในหลักสูตรทุกชั้น เมื่อ พ.ศ. ๒๔๔๕ โดยให้ความสำคัญเป็นอันดับแรก เพื่อกล่อม เกลานิสัยใจคอกุลบุตรกุลธิดาในสมัยนั้น จนถึง พ.ศ. ๒๔๗๕ ได้มีการปรับปรุงหลักสูตร วิชาจรรยาก็

^๑ คณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, สำนักงาน, แผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม แห่งชาติฉบับที่ ๙ พ.ศ. ๒๕๔๕ – ๒๕๔๙, (กรุงเทพมหานคร : สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาการเศรษฐกิจและ สังคมแห่งชาติ), ๒๕๔๕, หน้า ๑๒๑.

ขยายเป็นวิชาหน้าที่พลเมืองและศีลธรรม ถึงแม้ในเวลาต่อมาจะเพิ่มเนื้อหาเกี่ยวกับศาสนาและจริยธรรมขึ้นอีก แต่ปัญหาเยาวชนด้านศีลธรรมก็ยังมีมากขึ้น^๒

การเผยแผ่พระพุทธศาสนาให้เป็นที่แพร่หลายในทุกยุคทุกสมัยนั้นพระสงฆ์สาวกนับว่าเป็นผู้มีบทบาทสำคัญเพราะพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งของพระรัตนตรัย และยังถือว่าเป็น องค์ประกอบหนึ่งของหลักการศาสนา การเผยแผ่พระพุทธศาสนาทำกันหลายรูปแบบ เช่น การปฏิบัติตนที่น่าเลื่อมใส การสนทนา การแนะนำ การตอบปัญหาข้อข้องใจและการแสดงธรรม เป็นต้น และในฐานะที่พระสงฆ์เป็นผู้เผยแผ่พระพุทธศาสนา จึงได้กลายเป็นผู้นำทางจิตใจของประชาชน และจากการที่พระสงฆ์เป็นผู้ประพฤติดีประพฤติกอบทำให้ชาวบ้านเห็นว่าพระสงฆ์เป็นผู้มีศีลธรรม มีความบริสุทธิ์ และเสียสละเพื่อผู้อื่นต่างยอมรับนับถือ และยินดีปฏิบัติตามคำแนะนำอย่างเต็มใจ โดยเฉพาะประชาชนไทยส่วนใหญ่ประมาณร้อยละ ๙๕ นับถือพระพุทธศาสนา ใช้พระพุทธศาสนาเป็นหลักยึดเหนี่ยวจิตใจ^๓ และระยะเวลาที่ผ่านมาวัด และสถาบันสงฆ์ยังคงเป็นศูนย์กลางแห่งศรัทธา พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาท้องถิ่นและมีบทบาทในการช่วยอบรมจิตใจของคนไทยให้สูงขึ้น

สำหรับการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน ในอดีตการศึกษาของคนไทยนั้นปรัชญาและรากเหง้าเกิดจากวัดเพราะการศึกษาเกิดจากวัด คนสมัยก่อนให้พระสอนด้านศีลธรรมจรรยา และวิถีการอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข นักเรียนสมัยนั้นจึงมีคุณภาพ เพราะเขาได้รับการปลูกฝังศีลธรรมทำให้ศีลธรรมจริยธรรมซึมซับเข้าสู่สายเลือด จึงทำให้เป็นบุคคลที่มีจิตใจดีงาม มีคุณธรรมและจริยธรรม การศึกษาจึงสมควรหันมาเน้นที่การพัฒนาจิตวิญญาณคุณธรรมจริยธรรม ของเยาวชน โดยเฉพาะการส่งเสริมการปฏิบัติธรรมในชีวิตประจำวันเพื่อให้เขาสามารถนำไปใช้ในการพัฒนาสังคมและพัฒนาตนเองและอยู่ในสังคมอย่างมีความสุข^๔

เมื่อพระสงฆ์มีความรู้ ความสามารถ ได้เข้ามามีบทบาทในการช่วยพัฒนาสังคม ทำหน้าที่ในการพัฒนาตน พัฒนาองค์กร ในรูปแบบที่หลากหลาย เมื่อมีการศึกษาถึงชีวิตประวัติของ พระสงฆ์ที่ทำหน้าที่ในการพัฒนาสังคม ย่อมเป็นการเสริมสร้างความเข้มแข็งให้แก่คณะสงฆ์ เป็นการเชิดชูเกียรติประวัติให้แก่พระสงฆ์เหล่านั้น เนื่องจากบางครั้งผลงานที่พระสงฆ์ทำไม่ได้นำมา ศึกษาวิจัยกันอย่างจริงจังถึงกระบวนการที่พระสงฆ์เหล่านั้นทำหน้าที่เผยแผ่อยู่ จึงทำให้ไม่ทราบว่ามีเหตุปัจจัยใดที่ทำให้การทำงานของพระสงฆ์เหล่านั้นทำงานสัมฤทธิ์ผล เมื่อมีการเข้าไปศึกษาอย่าง เป็นระบบก็จะเป็นประโยชน์ทางด้านวิชาการ ในการที่จะเข้าไปทราบ และดำเนินการ หรือแก้ไข ปรับปรุงให้ถูกต้อง

^๒ วิชากร, กรม กระทรวงศึกษาธิการ, การจัดการเรียนรู้อุทธศาสนา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๔๖, หน้า ๑๗.

^๓ ปราณี เกื้อทอง, บทบาทของพระสงฆ์ในงานพัฒนาชุมชน : ศึกษากรณีวัดในอำเภอ ปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี, วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาสังคมศาสตร์เพื่อการพัฒนา, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๕).

^๔ สมชาย เทพแสง, การปฏิรูปการศึกษาคือการปฏิรูปจิตและวิญญาณ, วารสารวิทยาจารย์, วิชาการปีที่ ๔ ฉบับที่ ๖ (มหาวิทยาลัยสงขลานครินทร์), ๒๕๔๔, หน้า ๑๗.

จากปัญหาดังกล่าว ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร เพื่อเป็นประโยชน์ต่อการจัดการศึกษาและการวางแผนในการพัฒนาคนโดยการเผยแผ่พระพุทธศาสนาและการใช้หลักธรรมของพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการพัฒนาคนและพัฒนาชาติต่อไป

๑.๒ วัตถุประสงค์ของการวิจัย

๑.๒.๑ เพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

๑.๒.๒ เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๒.๓ เพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

๑.๓ ปัญหาที่ต้องการทราบ

๑.๓.๑ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร เป็นอย่างไร

๑.๓.๒ การเปรียบเทียบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล แตกต่างกันหรือไม่

๑.๓.๓ ปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีอะไรบ้าง

๑.๔ ขอบเขตการวิจัย

๑.๔.๑ ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ในด้านการประพฤติปฏิบัติตน และด้านการอบรมสั่งสอนศีลธรรมในโรงเรียน

๑.๔.๒ ขอบเขตด้านประชากร

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ คือ นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้นโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ปีการศึกษา ๒๕๕๖ จำนวน ๓๑๗ คน

๑.๔.๓ ขอบเขตด้านพื้นที่ ได้แก่ นักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

๑.๔.๔ ขอบเขตด้านระยะเวลา ในการศึกษาวิจัยในครั้งนี้กำหนดระยะเวลาตั้งแต่เดือนกรกฎาคม พ.ศ ๒๕๕๖ ถึงเดือนธันวาคม พ.ศ ๒๕๕๖ เป็นเวลา ๖ เดือน

๑.๕ สมมติฐานการวิจัย

๑.๕.๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๓ นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๔ นักเรียนที่มีบิดาประกอบอาชีพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๕.๕ นักเรียนที่มีมารดาประกอบอาชีพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน

๑.๖ นิยามศัพท์เฉพาะที่ใช้ในการวิจัย

๑.๖.๑ **บทบาท** หมายถึง พฤติกรรมของบุคคลที่แสดงออกมาตามหน้าที่หรือตำแหน่งที่เป็นอยู่ในขณะนั้น เพื่อให้เป็นที่รู้เห็นของบุคคลอื่น และการแสดงออกนั้นอาจจะตรงกับความต้องการของผู้ที่เกี่ยวข้องหรือไม่ก็ได้

๑.๖.๒ **พระสงฆ์** หมายถึง พระภิกษุ-สามเณร ที่ได้เข้ามาสอนศีลธรรมในโรงเรียนวัดกก

๑.๖.๓ **การประพฤติปฏิบัติตน** หมายถึง การทำตัวเป็นแบบอย่างแก่นักเรียนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา

๑.๖.๔ **การให้การอบรมสั่งสอน** หมายถึง การนำธรรมเข้าไปอบรมสั่งสอนแก่นักเรียนเพื่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียน

๑.๖.๕ **ศีลธรรม** หมายถึง ความประพฤติดีงาม ทางกาย วาจา, ความประพฤติที่ดีที่ชอบ, ความสุจริต ทางกาย วาจาและอาชีวะ

๑.๖.๖ **การพัฒนาคุณธรรม** หมายถึง ความดีงามที่ถูกปลูกฝังขึ้นในจิตใจ มีความกตัญญู ชยัน ประหยัด ซื่อสัตย์ สามัคคี มีวินัย มีน้ำใจ และ เป็นสุภาพชน เป็นต้น จนเกิดจิตสำนึกที่ดี รู้สึกรับผิดชอบ ชั่ว ดี เกรงกลัวต่อการทำความชั่ว โดยประการต่างๆ เมื่อจิตเกิดคุณธรรมขึ้นแล้ว จะทำให้เป็นผู้มีจิตใจดี และคิดแต่สิ่งที่ดี จึงได้ชื่อว่า “เป็นผู้มีคุณธรรม”

การเผยแผ่ หมายถึง กิจกรรมต่างๆ ที่พระสงฆ์ประพฤติ ปฏิบัติในงานเกี่ยวกับการส่งเสริม การเผยแผ่พระพุทธศาสนา ตามพระธรรมวินัย พระราชบัญญัติคณะสงฆ์และระเบียบคำสั่ง

ต่างๆ ในการศึกษาคั้งนี้จะศึกษาเฉพาะการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนทั้งหมด ๒ ด้าน ได้แก่ ด้านการประพฤติปฏิบัติตน และด้านการให้การอบรมสั่งสอนพุทธศาสนาในโรงเรียน

๑.๗ ประโยชน์ที่ได้รับจากการวิจัย

๑.๗.๑ ทำให้ทราบบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

๑.๗.๒ ทำให้ทราบผลการเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล

๑.๗.๓ ทำให้ทราบแนวทางและข้อเสนอแนะต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

บทที่ ๒

แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยครั้งนี้เป็นการศึกษา เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาเอกสาร แนวคิดทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการกำหนดกรอบแนวคิดของการวิจัย ตามลำดับดังนี้

- ๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท
- ๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์
- ๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๖ หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
- ๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง
- ๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

๒.๑ แนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท

แนวคิดเกี่ยวกับบทบาท เป็นแนวคิดที่กล่าวถึงพฤติกรรมของมนุษย์ที่อยู่ร่วมกันในสังคม แต่ละคนมีการแสดงออกทางสังคมที่แตกต่างกัน สำหรับการศึกษาปฏิบัติตามบทบาทจำเป็นต้องทำความเข้าใจเกี่ยวกับบทบาทเสียก่อนในเบื้องต้น

๒.๑.๑ ความหมายของบทบาท

คำว่า “บทบาท” ตามพจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ ได้ให้ความหมายไว้ว่า การทำตามหน้าที่ที่กำหนดไว้ เช่น บทบาทของพ่อแม่ บทบาทของครู หรืออีกนัยหนึ่งก็คือ การแสดงพฤติกรรมตามบทบาทหรือตำแหน่งหน้าที่ บทบาทจึงถือเป็นเรื่องจำเป็นและสำคัญสำหรับผู้ดำรงตำแหน่งในหน่วยงานต่าง ๆ^๑

ชนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การประกอบพฤติกรรมตามตำแหน่ง ความคาดหวัง หรือตามหน้าที่แสดงจริง^๒

งามพิศ สัตย์สงวน ให้ความหมายของบทบาทไว้ว่า บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้ที่อยู่ในสถานภาพต่างๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร^๓

^๑ ราชบัณฑิตยสถาน, พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน พุทธศักราช ๒๕๔๒, (กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชันส์, ๒๕๔๖), หน้า ๖๐๒.

^๒ ชนิษฐา วิเศษสาร และมุกดา ศรียงค์, จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์, (กรุงเทพมหานคร : คณะครูศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖), หน้า ๙.

^๓ งามพิศ สัตย์สงวน, มนุษย์และวัฒนธรรมไทย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗), หน้า ๘๔.

สิริอร วิชชาวุธ กล่าวว่า บทบาท หมายถึง การปฏิบัติหน้าที่หรือการแสดงออกของคน ซึ่งคนอื่นคาดหวังว่าเขาจะทำเมื่ออยู่ภายใต้สถานการณ์ทางสังคมอย่างหนึ่ง^๔

ประเสริฐ แยมกลืนฟุ้ง พิจารณาบทบาทนั้นมี ๒ นัย คือ ทางด้านโครงสร้างบทบาทเป็น ตำแหน่งทางสังคม ที่มีชื่อเรียกต่างๆ กันแสดงบทบาทโดยคุณสมบัติและกิจกรรมของบุคคลที่ครอง ตำแหน่งนั้นๆ ส่วนทางด้านการแสดงบทบาท หรือการมีปฏิสัมพันธ์ (Social Structure) บทบาทเป็น ผลต่อเนื่องที่เกิดจากแบบแผนการกระทำของบุคคลที่ได้เรียนรู้จากสถานการณ์ในสังคม^๕

ปราชญา กล้าผจญ ได้ให้ความหมายบทบาทไว้ว่า บทบาท หมายถึง สิ่งที่บุคคลจะต้อง ปฏิบัติให้สอดคล้องกับตำแหน่งหรือหน้าที่การงานที่ได้รับมอบหมาย เป็นการแสดงพฤติกรรมตามอำนาจ หน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ให้เหมาะสมและสอดคล้องกับความคาดหวังของผู้ที่มอบหมายอำนาจนั้น^๖

ไพบุลย์ ช่างเรียน ได้อธิบายว่า บทบาทของคนในสังคมย่อมขึ้นกับสถานภาพที่ตนครอง อยู่ และคุณสมบัติส่วนตัวของบุคคล บทบาทของบุคคลจึงแตกต่างกันไปตามลักษณะของสถานภาพ อุปนิสัย ความคิด ความรู้ ความสามารถ มูลเหตุ จูงใจ การอบรมขัดเกลาความพอใจ^๗

ยนต์ ชุ่มจิต ได้ให้ความเห็นว่า บทบาท หมายถึง ภาระที่ต้องรับผิดชอบตามสถานภาพ ของแต่ละบุคคล เช่น เป็นพ่อแม่ นอกจากจะเลี้ยงดูให้ลูกเติบโตแล้ว จะต้องมีบทบาทในการอบรมสั่ง สอนให้ความรู้ ป้องกันมิให้ลูกทำความชั่วหรือดูแลทุกข์สุขอื่นๆ ส่วนครูจะต้องมีบทบาทอื่นๆ นอกเหนือจากการอบรมสั่งสอนวิชาความรู้ เช่น ช่วยเหลือนักเรียนที่ขาดแคลนเสื้อผ้า อาหาร ส่งเสริม และพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนและดูแลรักษาสุขภาพอนามัยของเด็กๆ^๘

วราคม ทีสุกะ กล่าวว่า บทบาท คือสิ่งที่เราทำ หรือหน้าที่ที่เราต้องทำ เมื่อเราเป็นอะไรสักอย่างหนึ่ง สิ่งที่เราทำต้องมาคู่กับสิ่งที่เราเป็นสถานภาพ^๙

สงวนศรี วิรัชชัย ได้แบ่งลักษณะบทบาทออกเป็น ๕ ประเภท คือ

๑. บทบาทที่กำหนด หมายถึง บทบาทที่สังคม กลุ่ม หรือองค์กรกำหนดไว้ว่าเป็นรูปแบบ ของพฤติกรรมประจำตำแหน่งต่างๆ ที่มีอยู่ในสังคม กลุ่ม หรือองค์กรนั้นๆ

๒. บทบาทที่ผู้คนอื่นคาดหวัง หมายถึง บทบาท หรือรูปแบบของพฤติกรรมที่คนอื่น (ผู้เกี่ยวข้อง) คาดหวังว่าผู้อยู่ในตำแหน่งจะถือปฏิบัติ เช่น นักเรียนคาดหวังว่าครูจะช่วยอธิบายปัญหา ข้อข้องใจเกี่ยวกับบทเรียนให้กับตน เป็นต้น บทบาทนี้มักจะสอดคล้องกับบทบาทที่กำหนด

๓. บทบาทตามความคิดของผู้อยู่ในตำแหน่ง หมายถึง รูปแบบของพฤติกรรมที่บุคคลผู้ อยู่ในตำแหน่งคิด และเชื่อว่าเป็นบทบาทของตำแหน่งที่ตนดำรงอยู่

^๔ สิริอร วิชชาวุธ, *จิตวิทยาการเรียนรู้*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ธรรมศาสตร์, ๒๕๕๔), หน้า ๘๘.

^๕ ประเสริฐ แยมกลืนฟุ้ง, *สถานภาพและบทบาท*, (กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์ มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖), หน้า ๑๘.

^๖ ปราชญา กล้าผจญ, *พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

^๗ ไพบุลย์ ช่างเรียน, *สารานุกรมศัพท์ทางสังคม*, (กรุงเทพมหานคร : แพรววิทยา, ๒๕๑๖), หน้า ๓๐.

^๘ ยนต์ ชุ่มจิต, *ความเป็นครู*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐), หน้า ๓๓.

^๙ วราคม ทีสุกะ, *สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๓๔), หน้า ๒๙.

๔. บทบาทที่ปฏิบัติจริง หมายถึง พฤติกรรมที่ผู้อยู่ในตำแหน่งได้ปฏิบัติ หรือแสดงออกมาให้เห็น ซึ่งมักเป็นพฤติกรรมที่สอดคล้องกับบทบาทตามความคิดของเจ้าตัวผู้อยู่ในตำแหน่ง

๕. บทบาทผู้อื่นรับรู้ หมายถึง รูปแบบพฤติกรรมที่ผู้อื่นได้รับทราบเกี่ยวกับการปฏิบัติบทบาทของผู้อื่นในตำแหน่ง^{๑๐}

ดังนั้นจึงกล่าวโดยสรุปว่า บทบาทตามความหมายของนักวิชาการคือสิทธิและหน้าที่ของบุคคล ที่ถูกกำหนดหรือคาดหวังจากคนในสังคม อาจเป็นไปในรูปแบบของกฎหมาย ค่านิยม ประเพณี เป็นต้น ซึ่งตัวบทบาทจะเป็นตัวที่กำหนดหน้าที่ของบุคคลตามบทบาทที่ตนเองได้กำหนดไว้ เช่น พระสงฆ์ก็มีหน้าที่ปฏิบัติตามพระธรรมวินัยและสั่งสอนพุทธศาสนิกชนให้ปฏิบัติตามธรรมของพระพุทธเจ้า เป็นคนดีของสังคม ไม่สร้างปัญหาให้กับสังคม เป็นต้น

๒.๑.๒ ทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท (Role Theory)

ในการศึกษาครั้งนี้ จะกล่าวถึงแนวคิดทฤษฎีบทบาท (Role Theory) ได้มีนักทฤษฎีกล่าวถึงทฤษฎีบทบาท ดังต่อไปนี้

ทฤษฎีของลินตัน (Linton's role theory) บทบาท หมายถึง ตำแหน่งหรือสถานภาพเป็นตัวกำหนดบทบาท เช่น บุคคลที่มีตำแหน่งเป็นครูต้องแสดงพฤติกรรม เป็นตัวอย่างที่ดีแก่ลูกศิษย์^{๑๑}

ทฤษฎีของโฮแมน (Homan's role theory) บทบาท หมายถึง บุคคลจะเปลี่ยนแปลงบทบาทไปตามตำแหน่งเสมอ เช่น ตอนกลางวันแสดงบทบาทสอนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นครู ตอนเย็นแสดงบทบาทเรียนหนังสือเพราะมีตำแหน่งเป็นนิสิตภาคสมทบ เป็นต้น^{๑๒}

๑. บทบาททางเพศ (Sex roles) เป็นบทบาทที่สำคัญมาก เพศมีความสัมพันธ์ต่อสภาพสังคมโดยทั่วไป ทั้งเพศหญิงและเพศชาย เริ่มตั้งแต่มีการกำหนดหน้าที่กัน ตามธรรมชาติเพศหญิงมีบทบาทที่สำคัญในการเป็นแม่ เพศชายมีบทบาทสำคัญในการเป็นพ่อ และการเป็นผู้นำของครอบครัว ในบางสังคมนั้นอาจจะเป็นการกีดกันทางเพศ แต่ก็ไม่ได้ทำให้ความสำคัญทางเพศลดลง

๒. บทบาทเกี่ยวพันทางเครือญาติ (Kinship roles) เนื่องจากสังคมมนุษย์เป็นสังคมที่ต้องอยู่ร่วมกัน มีการเคารพนับถือภายในเครือญาติ แต่ละคนมีบทบาทแตกต่างกันไป ทำให้เกิดอิทธิพลในการเคารพเชื่อถือ และเชื่อฟังกันและกัน เช่น ปู่ ย่า ตา ยาย พ่อ แม่ ลูก เป็นต้น

๓. บทบาททางสังคม (Social roles) เป็นบทบาทหรือหน้าที่ที่สังคมกำหนดขึ้นไว้ให้บุคคลในสถานภาพต่างๆ ได้ยึดถือเป็นแนวทางปฏิบัติหรือคาดหวังว่าจะปฏิบัติ โดยมีปทัสถานทางวัฒนธรรมเป็นเกณฑ์ตัดสิน ฉะนั้นเมื่อบุคคลจะมีการเกี่ยวข้องกัน ทุกคนจึงควรจะได้เรียนรู้และปฏิบัติ

^{๑๐} สงวนศรี วิรัชชัย, *จิตวิทยาสังคมเพื่อการศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : เกรียงศักดิ์การพิมพ์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๘.

^{๑๑} , Bruce J. Biddle, "Recent development in role theory." *Annual review of sociology*, (Columbia : University of Missouri-Columbia, 1986), p 67-92.

^{๑๒} George C. Homans, "Bringing men back in," *American Sociological Review*, (Tennessee : Vanderbilt University, 1964), P 809-818.

ตามปทัสสถานทางวัฒนธรรม แต่ถ้ามีคนใดคนหนึ่งไม่ปฏิบัติตาม ก็จะต้องมีการบังคับหรือลงโทษ เพื่อความสงบสุขของสังคมส่วนใหญ่ต่อไป

๔. บทบาททางอาชีพ (Occupation roles) เป็นบทบาทหน้าที่ที่สำคัญที่สุด ที่จะทำให้มนุษย์สามารถดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้ และจะอยู่ได้อย่างมีความสุข ผู้แสดงบทบาทจะต้องคำนึงถึงขอบเขต และหลักการสำคัญของอาชีพนั้น เช่น กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ จรรยาบรรณ และกฎหมาย เป็นต้น^{๑๓}

กรรณิการ์ ชวัญอารีย์ ได้แบ่งลักษณะบทบาทของคนในสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. บทบาทที่กำหนดไว้ หรือบทบาทตามอุดมคติ (The Socially Prescribed or Ideal Role) เป็นบทบาทตามอุดมคติที่กำหนดสิทธิ และหน้าที่ของตำแหน่งไว้

๒. บทบาทที่ควรกระทำ (Perceived Role) เป็นบทบาทแต่ละบุคคลเชื่อว่าควรกระทำ ในหน้าที่ของตำแหน่งนั้นๆ ซึ่งอาจไม่ตรง ตามบทบาทอุดมคติทุกประการ และอาจแตกต่างกันไปแต่ละบุคคลก็ได้

๓. บทบาทที่กระทำจริง (The performed Role) เป็นบทบาทที่บุคคลได้กระทำจริงตามความเชื่อความคาดหวัง ตลอดจนความกดดันและโอกาสที่กระทำในแต่ละสังคมในช่วงเวลาหนึ่งๆ^{๑๔}

งามตา สุขประเสริฐ ได้กล่าวว่า การสร้างผู้นำจะช่วยจูงใจให้ประชาชนทำงานด้วยความเต็มใจ เพื่อบรรลุเป้าหมายหรือวัตถุประสงค์ร่วมกันทั้งนี้เพราะผู้นำเป็นปัจจัยสำคัญของการรวมกลุ่มคน จูงใจคนไปยังจุดประสงค์ โดยทั่วไปแล้ว ผู้นำอาจจะมีทั้งผู้นำที่ดี เรียกว่า ผู้นำปฏิฐาน (Positive Leader) ผู้นำพลวัตร คือ เคลื่อนไหวนำทำงานอยู่เสมอ (Dynamic Leader) และผู้นำในทางที่ไม่ดี คือ ไม่มีผลงานที่สร้างสรรค์ ที่เรียกว่า ผู้นำนิเสธ (Negative Leader)^{๑๕}

จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ ได้กล่าวถึงบทบาทว่า ประกอบด้วยลักษณะต่างๆ ๓ ประการ คือ

๑. บทบาทในอุดมคติ (Ideal Role) ได้แก่ บทบาทที่กำหนดไว้เป็นกฎหมาย หรือตามความคาดหวังของบุคคลทั่วไปในสังคม เป็นแบบฉบับที่สมบูรณ์ซึ่งผู้ที่มีสถานภาพหนึ่งๆ ควรกระทำ แต่อาจไม่มีใครทำตามนั้น

๒. บทบาทในตามที่บุคคลเข้าใจหรือรับรู้ (Perceived Role) เป็นบทบาทที่ขึ้นอยู่กับบุคคลนั้นๆ จะคาดคิดด้วยตัวเองว่าควรเป็นอย่างไร ทั้งนี้ย่อมเกี่ยวข้องกับทัศนคติ ค่านิยมหรือบุคลิกภาพและประสบการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย

^{๑๓} M. Deutsch, & R. M. Krauss, *Theories in Social Psychology*, (New York : Basic Books, 1965), p 405.

^{๑๔} กรรณิการ์ ชวัญอารีย์, “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”, *วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต*, (มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕).

^{๑๕} งามตา สุขประเสริฐ, “การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอเมือง จังหวัดชลบุรี”, *รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒).

๓. บทบาทที่แสดงออกจริง (Actual / Enacted Role) ได้แก่ การกระทำที่บุคคลปฏิบัติจริง ซึ่งย่อมขึ้นอยู่กับสถานการณ์เฉพาะหน้าในขณะนั้นด้วย^{๑๖}

จิตยา สุวรรณขุ ได้แสดงความคิดเห็นในเรื่องนี้ไว้ว่า บทบาทเป็นลักษณะพฤติกรรมที่กำหนด และยังแบ่งหน้าที่ออกเป็น “บทบาทตามอุดมคติ” (Ideal Role) หรือบทบาทที่ผู้ดำรงตำแหน่งของสังคมควรปฏิบัติ และเป็นผลรวมของบทบาทตามอุดมคติ บุคลิกภาพของผู้ดำรงตำแหน่ง อารมณ์ขณะแสดงบทบาทและอุปกรณ์ของผู้ดำรงตำแหน่งที่มีอยู่ ปฏิกริยาของผู้เกี่ยวข้อง อย่างไรก็ตาม **จิตยา สุวรรณขุ** ได้กล่าวสรุปฐานะตำแหน่ง และบทบาททางสังคมไว้ดังนี้ คือ

๑. มีสถานภาพ (Status) อยู่จริงในสังคม และมีอยู่ก่อนตัวคนจะเข้าไปครอง
๒. มีบทบาทที่ควรจะเป็นประจำอยู่ในแต่ละตำแหน่ง
๓. วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี ในสังคมนั้นๆ เป็นส่วนหนึ่งซึ่งสำคัญในการกำหนดฐานะ ตำแหน่งและบทบาทที่ควรจะเป็น
๔. ฐานะตำแหน่งและบทบาทนั้นได้มาจากการขัดเกลาทางสังคม (Socialization) ในสังคมนั้น
๕. บทบาทที่ควรจะเป็นนั้นไม่แน่นอนเสมอไปว่าจะเหมือนกัน พฤติกรรมที่เป็นจริงของคนที่ครองฐานตำแหน่ง เพราะพฤติกรรมจริงเป็นผลของปฏิกริยาของคนที่ครองตำแหน่งที่มีบทบาทที่ควรจะเป็นบุคลิกภาพของตนเอง และของคนอื่นที่เข้าร่วมพฤติกรรมและเครื่องกระตุ้น (Stimulus) ที่มีอยู่ในเวลา และสถานที่ที่เกิดการติดต่อทางสังคม^{๑๗}

จากความหมายของบทบาท และแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาท สรุปได้ว่า บทบาทหมายถึง แบบแผนของการประพฤติปฏิบัติหรือการกระทำต่างๆ ที่เกี่ยวกับอำนาจ หน้าที่ และสิทธิ ซึ่งผูกพันกับสถานะหรือฐานะตำแหน่งทางสังคม โดยสังคมจะกำหนดหรือคาดหวังบทบาทของบุคคลในแต่ละสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งไว้เพื่อให้ผู้ที่อยู่ในสถานภาพหรือฐานะตำแหน่งนั้นๆ ยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติของทุกคนในประเทศชาติ โดยเฉพาะเยาวชนที่เป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาชาติต่อไป

๒.๒ แนวคิดเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์

ในสังคมไทยพระสงฆ์เป็นส่วนหนึ่งในสถาบันที่สำคัญของชาติ คือสถาบันศาสนา ซึ่งได้รับการยอมรับและได้รับความศรัทธาจากชาวบ้านมาตลอด ทั้งนี้เพราะพระสงฆ์ เป็นผู้มีความสำคัญต่อวิถีการดำรงชีวิตของชาวบ้าน หากมองย้อนกลับไปในอดีตจะพบว่าชาวบ้านเมื่อประสบกับปัญหาหรือเกิดทุกข์ร้อนใดๆ ไม่ว่าจะป็นทางกายหรือจิต ก็จะไปหาพระสงฆ์เพื่อ

^{๑๖} จำนงค์ อติวัฒนสิทธิ์ และคณะ, **สังคมวิทยา**, พิมพ์ครั้งที่ ๖, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗), หน้า ๔๕.

^{๑๗} H. Mintzberg B. Ahlstrand, & J Lampel, **Researching Configuration**. In Volberda, H.W. & Elfring, T. In **Rethinking Strategy**, (California : SAGE Publications Ltd, 2001), P 198-211.

ปรึกษาและระบายความทุกข์ ดูเหมือนว่าพระสงฆ์จะสามารถแก้ปัญหาความทุกข์ร้อนของพวกเขาได้
ทุกอย่าง เพราะฉะนั้น วัดและพระสงฆ์ในอดีตจึงมีบทบาทมาก^{๑๘}

พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต) ได้กล่าวถึง บทบาทและความสำคัญของวัดและ
พระสงฆ์กับสังคม ไว้ดังนี้

๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับชาวบ้านส่งกุลบุตรมารับใช้พระรับการอบรมทางศีลธรรม
และเล่าเรียนวิชาต่างๆ ตามที่มีสอนในสมัยนั้น รวมทั้งเป็นศูนย์รวมของเยาวชน

๒) เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอาศัยเลี้ยงชีวิตอยู่และ
ศึกษาเล่าเรียนด้วย ตลอดถึงผู้ใหญ่ที่ขัดสนมาอาศัยวัด

๓) เป็นสถานพยาบาลที่แจกจ่ายพวกรักษาผู้เจ็บป่วย

๔) เป็นที่พักคนเดินทาง

๕) เป็นสโมสรที่ชาวบ้านมาพบปะสังสรรค์ หย่อนใจ หาความรู้เพิ่มเติม

๖) เป็นสถานบันเทิงที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน

๗) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตและครอบครัวและความทุกข์
ต่างๆ

๘) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรมที่รวบรวมศิลปกรรมต่างๆ ของชาติ เสมือน พิพิธภัณฑ์

๙) เป็นคลังวัสดุสำหรับเก็บของไว้ ซึ่งชาวบ้าน จะได้ขอยืมไปใช้เมื่อคนมีงานต่างๆ

๑๐) เป็นศูนย์กลางการปกครอง ที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุมกัน
บอกแจ้งกิจกรรมต่างๆ

๑๑) เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรม อันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของ
ทุกคนในระยะต่างๆ^{๑๙}

คุณ โทชน์ ได้กล่าวถึง บทบาทของวัดในพระพุทธศาสนาที่มีต่อสังคมไทย พอสรุปได้
ดังนี้

๑) เป็นสถานที่ศึกษาสำหรับประชาชน

๒) เป็นสถานสงเคราะห์

๓) เป็นสถานที่สัปปายะ คือเป็นที่สบายกายสบายใจ

๔) เป็นสถานที่จุดจิตพิพิธภัณฑสถาน

๕) เป็นสถานที่ประกอบพิธีกรรมทางศาสนา

๖) เป็นสถานที่จัดงานเทศกาลและแสดงมหรสพต่างๆ

๗) เป็นศูนย์กลางการบริการหรืองานปกครอง เช่น การเรียกประชุมเพื่อแจ้งกิจการหรือ
ข่าวสาร

๘) เป็นสถานสวัสดิการ สงเคราะห์แก่คนยากจนและคนที่ไร้ที่พึ่งพิง

^{๑๘} สมพร เทพลีธา, **บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชน**, (กรุงเทพมหานคร : สภาอุทกพิภพอุทกสมาคม
แห่งชาติ, ๒๕๓๘), หน้า ๓๙.

^{๑๙} พระราชวรมุนี (ประยูร ปยุตโต), **สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย**, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมล
คีมทอง, ๒๕๒๗), หน้า ๒๐๕-๒๐๖.

- ๙) เป็นศูนย์กลางศิลปวัฒนธรรม
- ๑๐) เป็นสถานที่แสดงความสามัคคี
- ๑๑) เป็นคลังพัสดุสำหรับเก็บของเครื่องใช้ส่วนรวม
- ๑๒) เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทและเป็นที่ให้คำปรึกษาแก่ชาวบ้าน
- ๑๓) เป็น฼าปนสถาน
- ๑๔) เป็นสถานดำเนินกิจการทางการเมือง
- ๑๕) เป็นตลาดนัดและตลาดโต้รุ่ง ^{๒๐}

ชวนะ ภวกานันท์ ได้กล่าวถึง บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทย ในปัจจุบัน ว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญควรจะต้องมี คือ

- ๑) สันสอนธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชน
- ๒) กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี
- ๓) ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัย
- ๔) ช่วยในด้านการศึกษาของชาติ
- ๕) สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน
- ๖) เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม ^{๒๑}

อนันต์ วิริยพินิจ ได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ในสังคมไทย ว่า งานที่กระทำโดยตรง คือ การสงเคราะห์ทางจิตใจ ส่วนการสงเคราะห์ทางวัตถุกระทำโดยอ้อมด้วยการแนะนำชักจูงผู้อื่นให้กระทำหรือนำสิ่งของหรือบริการที่ได้รับจากผู้อื่นมาเฉลี่ยหรือแบ่งปันให้เป็นประโยชน์กว้างขวางออกไปโดยการสงเคราะห์ ^{๒๒}

ชำเลื่อง วุฒิจันทร์ กล่าวว่า บทบาทพระสงฆ์ต่อสังคมไทย มีดังนี้

- ๑) การให้ความสะดวกในการบำเพ็ญกุศลแก่ประชาชนตามประเพณี เกี่ยวกับชีวิต เช่น ในพิธีทำบุญเกี่ยวกับการเกิด การแต่งงาน การทำบุญอายุ เป็นต้น
- ๒) การให้ที่พักอาศัยแก่นิสิต นักเรียนต่างท้องถิ่นที่มาศึกษาเล่าเรียนอยู่ในเมือง การให้ที่พักอาศัยแก่บุคคลที่มารักษาโรค เช่น อุบาสก อุบาสิกา หรือคนชรา ทุกพลภาพ การให้ที่ดินหรือให้เช่าที่ดินในราคาถูกแก่ประชาชนที่ขาดสนปลุกบ้านพักอาศัย
- ๓) การดูแลสุขภาพจิต การประพรมน้ำพระพุทธรูป การให้กุศัลยาม แม้บางกิจการหรือที่พระภิกษุบางรูป ดำเนินการอยู่จะเป็นที่ติเตียน แต่ก็มีคนจำนวนไม่น้อยที่เลื่อมใส ศรัทธา

^{๒๐} คุณ โทซันท์, พุทธศาสนากับชีวิต, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๒๗.

^{๒๑} ชวนะ ภวกานันท์, “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน”, *คุรุศาสตร์ปริทัศน์*, เล่มที่ ๙๖ (ตุลาคม ๒๕๒๗) : ๕๑.

^{๒๒} อนันต์ วิริยพินิจ, *บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน*, (กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๔๖.

๔) การให้ทางราชการหรือส่วนรวมใช้สถานที่ของวัด เช่น ศาลาการเปรียญ ลานวัด บริเวณวัด ประชุมราษฎร เป็นหน่วยเลือกตั้ง ทำกิจการบริการหรือสงเคราะห์ประชาชนด้านต่างๆ จัดงานรื่นเริง จัดงานหารายได้เพื่อสาธารณกุศล ตลอดจนการใช้ที่ดินของวัดสร้างสาธารณสถานต่างๆ เช่น โรงเรียน สถานพยาบาล ห้องสมุด หรือที่อ่านหนังสือพิมพ์ประจำหมู่บ้าน เป็นต้น

๕) การช่วยรักษาโรคภัยไข้เจ็บ การให้คำปรึกษาในหน้าที่การงาน การเป็นผู้นำในการก่อสร้างสิ่งสาธารณประโยชน์ในท้องถิ่น

๖) การให้ที่พักพิงแก่ประชาชนผู้ประสบสาธารณภัยและภัยธรรมชาติ การรวบรวมสิ่งของ ตลอดจนเงินทางจากผู้บริจาคไปให้แก่ผู้ประสบภัยต่างถิ่น ^{๒๓}

สมบูรณ สุขสำราญ ยังได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ว่า สังคมไทยในช่วง ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการการทำงานทางการเมือง ทั้งที่ทำงานโดยอิสระและร่วมกับรัฐบาล พอสรุปได้ดังนี้

๑) ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และชอบเสียสละ ดังนี้ เมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่างๆ หรือเมื่อได้ไปอบรมประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่างๆ ได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ยากต่างๆ ของประชาชนจึงปลุกเร้าพื้นฐานทางจิตใจและพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชนบทเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน

๒) จากประสบการณ์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่า ประชาชนได้รับการพัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของคนภายในชุมชนจึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกับชุมชนที่พัฒนาแล้ว

๓) เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น เป็นผู้ที่เกิดและโตอยู่ในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหา ความยากจนของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด การใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิต ถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทางโลกได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีทางที่จะตัดขาดได้โดยสิ้นเชิง จึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชน ซึ่งมองในอีกมุมมองหนึ่งก็คือ การช่วยเหลือพ่อแม่ ญาติพี่น้องของตนในทางอ้อม นั่นเอง

๔) การเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลนมีความทุกข์ยากหรือด้อยพัฒนาแล้ว วัดจะดำรงอย่างสวยงามหรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกิน พระสงฆ์จะมีฉันอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาไปควบคู่กัน บ้านพึ่งวัด และวัดพึ่งบ้าน เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญ ประชาชนทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้านจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชน

๕) เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์คือผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูง

^{๒๓} ชำเลียง วุฒิจันทร์, การพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๖), หน้า ๓๙-๔๐.

ชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใดๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการช่วยแบ่งเบาภาระของชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย^{๒๔}

สรุปได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์นั้น มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่ง มีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะพระสงฆ์ดำรงอัตภาพได้ด้วยอาศัยประชาชนในชุมชน และมีบทบาทโดยตรงในการอบรมสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนตามหน้าที่สถานะความเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และทั้งฐานะของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน จึงต้องมีบทบาทต่อชุมชนและสังคมในด้านต่างๆ ด้วยโดยปริยาย นั่นเอง

๒.๓ แนวคิดเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

๒.๓.๑ ความหมายของคุณธรรม

จากการทบทวนความหมายของคุณธรรม พบว่า มีผู้ทำการศึกษาไว้มากมาย และวิจัยได้ทำการคัดเลือกมาเพื่อประกอบการศึกษา ดังนี้

พระปัญญานันทมุนี (ปัญญา ปญฺญานนโท) ให้คำให้ความหมายของคุณธรรมไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณลักษณะของการคิดดี ดี ประพฤติดี ที่อยู่ในจิตใจของมนุษย์หรือปศุชนทั่วไป^{๒๕}

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน ให้ความหมายของคุณธรรมว่า เป็นความดีงาม ที่เกิดขึ้นภายใต้จิตใจ ที่มีอยู่เฉพาะด้านในเรื่องของการมีศีลธรรม เช่น ความขยัน ความซื่อสัตย์ ความรู้จักประมาณตน ความยุติธรรม เมตตากรุณา การมีจิตใจที่เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่^{๒๖}

นลิน เรื่องบุตร ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม คือ เป็นความดีเลิศเฉพาะอย่างในเรื่องเกี่ยวกับศีลธรรม เช่น ความยุติธรรม ความกรุณา^{๒๗}

ยนต์ ชุ่มจิต ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม คือ คุณลักษณะที่เป็นความดี ความงามที่มีอยู่ในจิตใจของแต่ละบุคคล โดยได้ยึดถือปฏิบัติจนเป็นนิสัยและเป็นที่ยอมรับว่าเป็นสิ่งที่ถูกต้องดีงามของบุคคลทั่วไป^{๒๘}

สรุปได้ว่า คุณธรรมหมายถึง คุณงามความดี ที่ถูกปลูกฝังให้เกิดขึ้นกับบุคคลเป็นคุณธรรมความดีที่มีในจิตใจคน เป็นนามธรรม

๒.๓.๒ ความหมายของจริยธรรม

^{๒๔} สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา,(กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๑-๕๒.

^{๒๕} พระปัญญานันทมุนี (ปัญญา ปญฺญานนโท), มงคลชีวิตฉบับทางก้าวหน้า, (กรุงเทพมหานคร : อุดมศึกษา, ๒๕๔๖), หน้า ๑๐๖.

^{๒๖} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน, มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๙), หน้า ๑๓๓.

^{๒๗} นลิน เรื่องบุตร, “ปัญหาการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในกระบวนการพบกลุ่มวิธีเรียนแบบทางไกลสำหรับนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒).

^{๒๘} ยนต์ ชุ่มจิต, ความเป็นครู, (กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๑), หน้า ๓๕.

จากการทบทวนความหมายของจริยธรรม พบว่า มีนักวิชาการได้ให้ความหมายไว้ ดังนี้
พระราชวรมนี (ประยูรต์ ปยุตโต) กล่าวว่า จริยธรรมมาจากคำว่า พรหมจรรย์
ซึ่งในทางพระพุทธศาสนาหมายถึงมรรค คือ วิธีการปฏิบัติทางสายกลางประกอบด้วยองค์ประกอบ ๘
ประการ บางครั้งเรียก ไตรสิกขา หรือการศึกษา ๓ ประการอันได้แก่ ศีล สมาธิ ปัญญา จริยธรรม อัน
ได้แก่ พรหมจรรย์ มรรค และไตรสิกขา ทั้งหมดนี้เป็นทางปฏิบัติเพื่อนำมนุษย์ไปสู่จุดหมายในชีวิต^{๒๙}

ดวงเดือน พันธุนาวิน และคณะ เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การตัดสินใจที่จะ
กระทำพฤติกรรมใดพฤติกรรมหนึ่งของบุคคลลงไป จะต้องประกอบด้วยเหตุผลอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่ง
เกิดขึ้นเฉพาะหน้านั้นและเหตุผลเชิงจริยธรรมของบุคคลเกิดจากประสบการณ์และสติปัญญาของ
บุคคลนั้น^{๓๐}

พนัส หันนาคินทร์ กล่าวว่า จริยธรรมหมายถึง ความประพฤติอันพึงปฏิบัติต่อตนเอง
ต่อผู้อื่น และต่อสังคม เพื่อให้เกิดความดี ความถูกต้อง และความเจริญรุ่งเรืองเกษมสุขขึ้นในสังคม^{๓๑}

รุจิร ภูสาระ ได้ให้ความหมายของจริยธรรมว่า จริยธรรม หมายถึง พฤติกรรมที่ได้ปฏิบัติ
ในทางที่ดีงามทั้งกาย วาจาและใจ มีขอบเขตถึงพฤติกรรมทางสังคม โดยเป็นลักษณะที่สังคมต้องการ
ที่มีอยู่ในสมาชิกของสังคม^{๓๒}

สุเทพ ทองประดิษฐ์และคณะ ให้ความหมายของจริยธรรมว่า การดำเนินชีวิตในลักษณะ
ของความดีในระดับต่างๆ ที่สังคมหรือบุคคลจำเป็นต้องยึดมั่น^{๓๓}

โคลเบอร์ก (Kohlberg) กล่าวถึงจริยธรรมว่า เป็นความรู้สึกรู้ผิดชอบชั่วดี เป็นกฎเกณฑ์
มาตรฐานของการประพฤติปฏิบัติในสังคม ซึ่งบุคคลจะพัฒนาขึ้นจนกระทั่งมีพฤติกรรมเป็นของตนเอง
ผลของการกระทำพฤติกรรมอันนั้นจะเป็นเครื่องตัดสินว่า การกระทำนั้นผิดหรือถูกโดยสังคมจะเป็น
ตัวตัดสิน^{๓๔}

เพียเจต์ (Piaget) กล่าวว่า จริยธรรมเป็นสิ่งที่มนุษย์แสวงหามาจากกฎต่างๆ และตั้งขึ้น
เป็นแนวทางของสังคมหรือพฤติกรรมระหว่างบุคคล^{๓๕}

๒.๓.๓ ทฤษฎีเกี่ยวกับคุณธรรมจริยธรรม

^{๒๙} พระราชวรมนี (ประยูรต์ ปยุตโต), *คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่*,
(กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘), หน้า ๙.

^{๓๐} ดวงเดือน พันธุนาวิน และคณะ, *จริยธรรมของเยาวชนไทย*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : กรมการ
ศาสนา, ๒๕๒๐), หน้า ๑๓.

^{๓๑} พนัส หันนาคินทร์, *การสอนค่านิยม*, (พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๐), หน้า ๑๐.

^{๓๒} รุจิร ภูสาระ, *แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการหลักสูตรใหม่ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย*,
(กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๐๔.

^{๓๓} สุเทพ ทองประดิษฐ์ และคณะ, “การพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม”, *วิทยานิพนธ์ศึกษา
ศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕).

^{๓๔} Kohlberg, Lawrence. “Development of Moral Character and Moral Ideology.” In
Review of Child Development Research, (Hartford :Connecticut, 1964), PP. 383 – 461.

^{๓๕} Piaget, Jean, *The Moral Judgement and The Child*, 2 nd es, (New York : Collier Book,
๑๙๗๗), PP. 383 – 461.

มีทฤษฎีต่างๆ ที่ได้ปรากฏขึ้นเพื่ออธิบายรูปแบบและแนวทางในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ผู้วิจัยขอเสนอทฤษฎีที่เกี่ยวข้อง ดังนี้

๑) ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม

นักจิตวิทยาที่ศึกษาพัฒนาการทางจริยธรรมส่วนใหญ่ยอมรับว่า จริยธรรมของมนุษย์จะมีพัฒนาการขึ้นเป็นลำดับอย่างเห็นได้ชัดเจนจากวัยทารกถึงวัยผู้ใหญ่ แม้ว่ามนุษย์จะมีการพัฒนาทางจริยธรรมที่แตกต่างกัน แต่นักทฤษฎีทั้งหลายก็ยังเชื่อว่าการพัฒนาในบุคคลต่างๆ กัน มีลำดับขั้นพัฒนาการที่คล้ายคลึงกัน นอกจากนี้ยังค้นคว้าทางจริยธรรมส่วนมากเห็นว่าปัจจัยที่ก่อให้เกิดพัฒนาการทางจริยธรรมขึ้นอยู่กับการเรียนรู้ทางสังคม แต่ก็มีความคิดที่แตกต่างกันออกไป ซึ่งเหตุผลให้เกิดทฤษฎีในด้านนี้มากมาย ทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรม สามารถแบ่งทฤษฎีออกได้เป็น ๓ ประเภทดังต่อไปนี้

๒) ทฤษฎีจิตวิเคราะห์ (Psychoanalytic Theory)

นักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีนี้เชื่อว่าจริยธรรมเป็นส่วนเดียวกับมโนธรรม (Conscience) จริยธรรมเกิดจากกระบวนการภายในของวัฒนธรรม หรือบรรทัดฐานของพ่อแม่ ผู้เลี้ยงดู ได้แก่ การถือตนตามอย่าง (Identification) ทำให้เด็กรับเอาบุคลิกภาพ ค่านิยม มาตรฐานจริยธรรมในสังคม เมื่อบุคคลได้รับการปลูกฝังจริยธรรม หากความต้องการของตนไม่สอดคล้องกับที่สังคมต้องการจะทำให้เกิดความขัดแย้งกันขึ้น ถ้าบุคคลทำชั่วเขาจะเกิดความละอายใจตนเอง ซึ่งถือว่าเป็นการลงโทษตัวเอง ต่อไปเขาจะไม่ทำความชั่วอีกโดยไม่ต้องมีการควบคุมจากบุคคลอื่นภายนอก นั่นคือ เขามีความรู้สึกผิดชอบชั่วดีหรือเกิดมโนธรรมภายในใจ^{๓๖}

๓) ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Learning Theory)

นักจิตวิทยาในกลุ่มนี้ได้อธิบายว่า การจัดกิจกรรมต่างๆ ของมนุษย์เป็นผลมาจากการที่บุคคลได้รับอิทธิพลทางสังคมที่กว้างขวาง ทำให้เกิดการยอมรับลักษณะ และกฎเกณฑ์ทางสังคมมาเป็นลักษณะของตน ซึ่งทฤษฎีนี้ได้นำเอาหลักการเสริมแรง และหลักการเชื่อมโยง หรือการทดแทนสิ่งเร้ามาใช้อธิบายปรากฏการณ์ทางสังคม นอกจากนี้ทฤษฎีนี้ยังเห็นว่า การเรียนรู้ทางสังคมเป็นการเรียนรู้จากการสังเกตจากการลอกเลียนแบบเป็นส่วนใหญ่ เด็กจะลอกเลียนเฉพาะผู้ที่ตนรักผู้ที่มีอำนาจเหนือตนสามารถตัดสินใจลงโทษ หรือให้รางวัลแก่ตนเองและผู้อื่นได้ ฉะนั้นแรงจูงใจในการเลียนแบบจะเน้นที่ความต้องการเป็นที่ยอมรับเป็นที่รัก และเป็นพวกเดียวกันกับผู้ที่เป็นแบบอย่าง^{๓๗}

๔) ทฤษฎีพัฒนาการทางพุทธิปัญญา (Cognitive Development Theory) นักจิตวิทยาในกลุ่มทฤษฎีนี้มีความเชื่อเบื้องต้นว่า

๑. พัฒนาทางจริยธรรมมีโครงสร้างพื้นฐานทางพุทธิปัญญา (Cognitive) และมีองค์ประกอบทางการเลือกใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม

๒. แรงจูงใจเบื้องต้นเกี่ยวกับจริยธรรม คือ แรงจูงใจเกี่ยวกับการยอมรับ (Acceptance) การมีความสามารถ (Competence) การเคารพตนเองหรือเข้าใจตนเองอย่างถ่องแท้

^{๓๖} เปรมจิต ชมชื่น, “การสร้างแบบวัดจริยธรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕).

^{๓๗} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

(Self – Esteem or Self Actualization) มากกว่าจะเป็นความต้องการทางกายภาพหรือการลดความวิตกกังวลเกี่ยวกับความกลัว

๓. ลักษณะสำคัญของพัฒนาการทางจริยธรรม คือ พัฒนาการจะเป็นระบบ มีขั้นตอนเหมือนกันทุกวัฒนธรรมเพราะในทุกวัฒนธรรมมีการปฏิสัมพันธ์กันในสังคมมีการสวมบทบาท (Role Taking) และมีความขัดแย้งในสังคม ซึ่งต้องการบูรณาการทางจริยธรรม (Moral Integration) เช่นเดียวกัน

๔. กฎและเกณฑ์ปกติเบื้องต้นของจริยธรรมเกิดจากประสบการณ์ที่ได้มาจากการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมมากกว่าเกิดจากการสร้างกฎเกณฑ์ภายในตนเอง จึงไม่นิยมขั้นพัฒนาการภายใน แต่เกิดจากการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างตน (Self) กับคนอื่น

๕. สิ่งแวดล้อมมีอิทธิพลต่อพัฒนาการทางจริยธรรม พิจารณาจากคุณภาพและขอบเขตต่างๆ ไป ของสิ่งเร้าทางพุทธิปัญญาและทางสังคม ตลอดช่วงการพัฒนาร่างกายของเด็กมากกว่าเกิดจากประสบการณ์เฉพาะอย่าง จากพ่อแม่หรือประสบการณ์ที่ได้จากวินัยการลงโทษหรือรางวัล^{๓๘}

จากทั้ง ๓ ทฤษฎีสรุปได้ว่า การพัฒนาทางจริยธรรมเกิดจากกระบวนการภายใน การเลี้ยงดูอีกทั้งอิทธิพลและกฎเกณฑ์ทางสังคมก็มีอิทธิพลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมด้วย ขณะที่การมีปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่นก็ส่งผลต่อการพัฒนาทางจริยธรรมให้ผู้อื่นหรือสังคมยอมรับอีกด้วย

๒.๓.๔ ทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของเพียเจต์ (Piaget)

เพียเจต์ (Piaget) ได้กล่าวถึงวิธีการวัดพัฒนาการทางจริยธรรมโดยการสร้างแบบสัมภาษณ์เป็นรายบุคคลขึ้นเพื่อรวบรวมข้อมูล ซึ่งข้อคำถามของเขาจะเกี่ยวข้องกับสถานการณ์คู่ (Story Pair) ที่เขากำหนดขึ้นในสถานการณ์คู่หนึ่งจะเป็นเรื่องที่คล้ายคลึงกัน เว้นแต่รูปการของปัญหาที่ตามมาจะแตกต่างกันในเรื่องความตั้งใจหรือแรงจูงใจ ดังตัวอย่าง เช่น เด็กชายคนหนึ่งทำแก้วแตก ๑๕ ใบ โดยไม่ได้เจตนา ขณะที่เปิดประตูเข้ามาเพื่อรับประทานอาหารเช้า ส่วนเด็กชายอีกคนทำแก้วแตก ๑ ใบ ขณะที่ปีนขึ้นไปหยิบขวดแยม แล้วตั้งคำถามว่า “ใครทำผิดมากกว่ากัน ถ้าเป็นพ่อ เธอควรตีใครมากที่สุด” จากคำตอบเหล่านี้ เพียเจต์นำมาพิจารณาตัดสินตามเกณฑ์ของการให้เหตุผลเชิงจริยธรรมที่ตั้งไว้ ๖ เกณฑ์ ดังนี้

๑. การตัดสินจริยธรรมโดยพิจารณาการกระทำ

เด็กเล็กหรือผู้ที่ยังไม่บรรลุสติภาวะทางจริยธรรมจะตัดสินว่าอะไรดี ไม่ดี หรือ อะไรถูก อะไรผิด จากการดูผลเสียหายทางด้านวัตถุและทางร่างกายของผู้กระทำเป็นหลัก แต่เด็กโตหรือผู้บรรลุสติภาวะทางจริยธรรมจะตัดสินโดยดูเจตนาของผู้กระทำเป็นหลัก เช่น คำถามว่า ใครผิดมากกว่า ถ้าเด็กคนแรกทำแก้วแตก ๕ ใบ ขณะที่ช่วยมารดาจัดโต๊ะ กับเด็กคนหลังทำแก้วแตก ๑ ใบ ขณะที่กำลังปีนโต๊ะเพื่อขโมยผลไม้ได้กวน เด็ก ๒ ขวบ เกือบทั้งหมดตอบว่าเด็กคนแรก และประมาณ ๖๐ เปอร์เซ็นต์ของเด็กอายุ ๖ ขวบ จะตอบเช่นเดียวกัน แต่เด็กอายุ ๙ ปี จะตอบว่าเด็กคนหลังผิดมากกว่าหรือเลวกว่า

๒. การตัดสินปัญหาโดยพิจารณาองค์ประกอบที่สัมพันธ์กัน

^{๓๘} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๒๙.

เด็กเล็กๆ มักจะพิจารณาปัญหาแบบไม่ผิดก็ถูกทั้งหมดเลย ไม่พิจารณาถึงสิ่งที่สัมพันธ์เกี่ยวข้อง และคิดว่าทุกคนคิดอย่างเดียวกัน แต่เด็กโตจะพิจารณาปัญหาจากหลายแง่หลายมุมในปัญหาเดียวกัน หรืออาจจะตอบได้ว่าทั้งผิดและถูก แล้วแต่จะพิจารณาในแง่ไหน เช่น เด็กคนหนึ่งไม่ยอมทำการบ้านและครูได้ห้ามไว้ไม่ให้ลอกคนอื่น แต่มีเพื่อนใจดีคนหนึ่งเอากาบบ้านให้เพื่อนลอก เมื่อถามเด็กคนอื่นว่าเด็กที่ลอกกาบบ้านเพื่อนนั้นถูกหรือผิด และเด็กที่ให้เพื่อนลอกนั้นผิดหรือถูก เด็ก ๖ ขวบ จะตอบคำถามเหล่านี้เพียงคำตอบเดียว เช่น ตอบว่าเป็นการผิดคำสั่งของครูที่ให้เพื่อนลอกแต่เด็ก ๙ ขวบ จะมีคำตอบมากกว่า ๑ คำตอบ

๓. การไม่ตัดสินความผิดจากการถูกทำโทษ

เด็กเล็กมักจะตอบว่าใครผิด ถ้าผู้หนึ่งถูกทำโทษ เด็กโตอาจตอบว่าเขาทำผิด เพราะเขาทำลายกฎและทำลายผู้อื่น เช่น เมื่อเราให้เขาตัดสินการกระทำของเด็กคนหนึ่งซึ่งช่วยดูแลน้องขณะที่แม่ไม่อยู่ แต่เมื่อแม่กลับมาแล้ว แม่ก็ทำโทษเด็กคนนั้น เด็กอายุ ๔ ขวบ ตอบว่าเด็กคนนั้นไม่ดีเพราะถูกแม่ตี เด็กโตขึ้นมาหน่อยตอบว่า เด็กคนนั้นไม่ดี เขาต้องทำผิดอะไรสักอย่างเขาจึงถูกทำโทษ เด็กอายุ ๗ ปี ส่วนใหญ่ตอบว่าเด็กคนนั้นไม่ผิด เพราะเขาดูแลน้อง แม้ว่าเขาจะถูกทำโทษก็ตาม

๔. รูปของการแลกเปลี่ยน ตอบแทน

เด็กอายุ ๒ ขวบ ไม่ได้พิจารณาแบบการเอาใจเขามาใส่ใจเราในการตอบโต้การกระทำของผู้อื่น เช่น ถ้าถามว่าจะทำอย่างไรเมื่อมีคนมาตีหนู เด็กจะตอบว่าต้องตีตอบไป หรือเมื่อเขาทำตุ๊กตาของเราแตกก็ทำลายตุ๊กตาของเขาบ้าง หรือตอบแทนความดีด้วยการให้รางวัลแบบหมูไปไก่มา แต่เด็กอายุ ๑๑ - ๑๓ ปี จะใช้การตอบแทนในรูปแบบนามธรรม เช่น ตอบแทนด้วยความรัก ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู

๕. วัตถุประสงค์ของการทำโทษ

เด็กสนับสนุนการทำโทษที่รุนแรง หลังจากที่ทราบเรื่องการกระทำผิดเพื่อการควบคุมกักกันผู้กระทำผิด เด็กโตไม่ชอบการทำโทษที่รุนแรง การทำโทษจะนำมาใช้เพื่อการปรับปรุงแก้ไขเท่านั้น

๖. ความไม่เชื่อในอำนาจของธรรมชาติของพระเจ้า

เด็กอายุ ๖ - ๗ ปี ถู้อาอูบตีเหตุและความอัปโชคต่างๆ ที่เกิดขึ้นหลังการประพฤติผิดว่าเป็นการทำโทษโดยธรรมชาติหรือทำโทษโดยพระเจ้า เช่น เด็กที่หกล้มแล้วบาดเจ็บ หลังจากขี่ขโมยปิ่นต้นมะม่วงของบ้านคนอื่น เด็กเล็กจะตัดสินว่าเด็กคนนั้นถูกทำโทษโดยธรรมชาติเพราะขโมยปิ่นต้นไม้ เด็กโตจะไม่เชื่อเช่นนั้น

หลังจากที่เพียเจท์ (Piaget) ได้แบ่งขั้นพัฒนาการทางจริยธรรมแล้ว เขาจึงได้ศึกษาพบว่ากระบวนการที่ทำให้เด็กเปลี่ยนแปลงพัฒนาการเกิดจากการพัฒนาทางความคิดความเข้าใจ (Cognitive Development) ๔ ขั้น ดังนี้

๑. ขั้นประสาทสัมผัสและการเคลื่อนไหว (The Sensory Motor Period) ระยะตั้งแต่เกิดจนถึงอายุประมาณ ๒ ปี การรับรู้ทางประสาทสัมผัสในระดับง่ายๆ จะทำให้เกิดพัฒนาการทางเขาวงกตปัญหาและความคิดของสิ่งของที่ได้พบเห็น และจัดการทำด้วยตนเองในตอนปลายของขั้นนี้จะเริ่มพัฒนาเรื่องความคงที่ของขนาดและรูปร่างของวัตถุและค้นพบความถาวรของวัตถุ (Permanent Object)

๒. **ขั้นก่อนการคิดเป็น (The Period of Preparation Thoughts)** ช่วงอายุประมาณ ๒ - ๗ ปี เด็กจะเริ่มใช้ภาพแทนวัตถุและเหตุการณ์เลียนแบบบุคคลอื่นได้ และพัฒนาอย่างรวดเร็วในช่วงอายุ ๒ - ๔ ปี พฤติกรรมในระยะแรกจะเป็นแบบยึดตัวเองเป็นศูนย์กลาง (Egocentric) ลักษณะนี้จะลดลงในราวอายุ ๖ - ๗ ปี ซึ่งเป็นระยะที่เด็กมีพัฒนาการทางภาษาอย่างรวดเร็ว เริ่มพัฒนาความคิดหาเหตุผลแบบตรรกศาสตร์ แต่ความคิดส่วนใหญ่ตกอยู่ภายใต้อิทธิพลของการรับรู้

๓. **ขั้นการคิดอย่างรูปธรรม (The Period of Concrete Operation)** ช่วงอายุประมาณ ๗ - ๑๑ ปี เป็นขั้นที่เด็กมีความแบบตรรกศาสตร์ ทำให้สามารถแก้ปัญหาที่เกี่ยวข้องกับวัตถุหรือเหตุการณ์ที่สามารถมองเห็นหรือจับต้องได้ (Concrete) พัฒนาการทางคิดสูงขึ้น ที่แบบแผนการค้นหาคำความจริงเกี่ยวกับวัตถุและสิ่งแวดล้อมไม่ยึดการรับรู้

๔. **ขั้นการคิดอย่างนามธรรม (The Period of Formal Operation)** ช่วงอายุประมาณ ๑๑ - ๑๕ ปี เป็นขั้นสูงสุดของพัฒนาการทางเชาวน์ปัญญาและความคิด เด็กจะสามารถค้นหาเหตุผลนอกเหนือจากข้อมูลที่มีอยู่สามารถแก้ปัญหาทั้งรูปธรรมและนามธรรมได้โดยวิธีการทางวิทยาศาสตร์^{๓๙}

๒.๓.๕ ทฤษฎีการพัฒนาทางจริยธรรมของโคลเบอร์ก (Kohlberg)

โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้ค้นคว้าเกี่ยวกับพัฒนาการทางจริยธรรม โดยเชื่อตามทฤษฎีของเพียเจต์ (Piaget) ที่ว่าพัฒนาการทางจริยธรรมจะพัฒนาตามพัฒนาการของสติปัญญาและให้ผลออกมาในรูปแบบของการตัดสินใจเชิงจริยธรรม (Moral Judgments) โดยใช้เหตุผลเชิงจริยธรรม (Moral Reasoning) เพราะแสดงให้เห็นถึงแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำต่างๆ ของบุคคล ในการที่จะเลือกการกระทำหรือไม่กระทำพฤติกรรมชนิดใดชนิดหนึ่ง และจากการศึกษาเขาพบว่าการพัฒนาทางจริยธรรมของมนุษย์นั้นไม่ได้พัฒนาถึงจุดสมบูรณ์เพียงอายุ ๑๐ ปี แต่มนุษย์ในสภาพปกติจะมีพัฒนาการความคิดทางจริยธรรมได้ถึงขั้นสูงขึ้นตามอายุ แต่ไม่ได้หมายถึงทุกคนจะต้องไปถึงขั้นสูงหมด ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับประสบการณ์ทางสังคมที่มากน้อยแตกต่างกันของบุคคลด้วย โคลเบอร์กได้กำหนดระดับความสูงต่ำของจริยธรรมด้านเหตุผล โดยได้แบ่งออกเป็น ๓ ระดับ รวม ๖ ขั้น คือ

ระดับก่อนการเข้าใจเหตุผล

ในระดับนี้เด็กจะปฏิบัติทางวัฒนธรรมและค่านิยมในสิ่งที่ดีและไม่ดีถูกหรือผิดเพียงเพราะกฎเกณฑ์เหล่านั้นมีบทลงโทษและรางวัล เพราะผู้ที่สอนและอบรมกฎเกณฑ์เหล่านั้นเป็นผู้ใหญ่กว่า มีอำนาจเหนือกว่าเด็กระดับนี้ อาจแยกได้เป็น ๒ ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ ๑ หลักการการเคารพเชื่อฟังและหลบหลีกการลงโทษ

เด็กคิดว่าอะไรถูกหรือผิดเพียงเพราะบทลงโทษ หรือรางวัลของพฤติกรรมนั้น โดยไม่เข้าใจว่าพฤติกรรมเหล่านั้นถูกหรือผิด และเพราะเหตุใด เด็กจะปฏิบัติตามเพียงเพื่อเลี่ยงการลงโทษ และเพื่ออยู่ในโอวาทเท่านั้น ไม่ได้ปฏิบัติตามเพราะความเลื่อมใสในหลักการต่างๆ ซึ่งอยู่เบื้องหลังกฎเกณฑ์และโอวาทนั้นๆ

ขั้นที่ ๒ หลักการแสวงหาผลประโยชน์หรือสิ่งตอบแทน

^{๓๙} "Piaget's theory" in P. Mussen (ed.), *Handbook of Child Psychology*, Vol. 1. (4th ed., New York: Wiley, 1983).

เด็กต้องการสิ่งซึ่งจะยังความพอใจให้กับความต้องการของตนเอง และบางโอกาสก็สนองความต้องการของผู้อื่นด้วย ความเกี่ยวพันของมนุษย์ถูกมองในลักษณะเป็นเหมือนกันเป็นตลาดสินค้า คำนี้ถึงการแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันอย่างยุติธรรม การแบ่งส่วนเท่าๆ กัน และเล็งถึงผลตอบแทนทางกาย ทางวัตถุ สิ่งของ และการปฏิบัติมากกว่าทางด้านนามธรรม การแลกเปลี่ยนผลประโยชน์กันเป็นเรื่องของ “เธอเอาหลังให้ฉัน ฉันเอาหลังให้เธอ” เขาไม่ได้เข้าใจถึงคุณธรรม ความซื่อสัตย์ ความกตัญญู หรือความยุติธรรม

ความเข้าใจเหตุผล

ในขั้นนี้ได้ปฏิบัติตนให้เป็นไปตามความคาดหวังของครอบครัว เพื่อนฝูงและบุคคลอื่น โดยถือว่าเป็นสิ่งสำคัญ มีคุณค่าในตัวของตนเอง และไม่คำนึงถึงผลที่ตามมาโดยทันที หรือที่มองเห็นชัดไม่ใช่เป็นเพียงการกระทำให้สอดคล้องกับความคาดหวังส่วนบุคคลหรือสอดคล้องกับระเบียบในสังคมเท่านั้น แต่เป็นเรื่องของความซื่อตรงต่อการกระทำนั้นเพื่อพุงรักษา หรือเห็นด้วยกับแบบแผนของสังคม และเป็นการแสดงตัวว่าเป็นพวกเดียวกับบุคคลหรือกลุ่มที่เกี่ยวข้องกับระเบียบนั้นในระดับนี้แบ่งเป็น ๒ ชั้น

ขั้นที่ ๓ หลักการทำตามความเห็นชอบของผู้อื่น

พฤติกรรมที่ทำให้ผู้อื่นพอใจและช่วยเหลือผู้อื่นและให้ผู้อื่นยอมรับการกระทำตามแบบแผนที่คนส่วนใหญ่ยึดถือกันมานาน พฤติกรรมที่ไม่นอกกลุ่มนอกทาง ขั้นนี้จะเริ่มตัดสินใจพฤติกรรมต่างๆ จากเจตนาของบุคคล และเด็กเห็นว่าเขาจะทำให้ผู้อื่นยอมรับและพอใจตนได้ด้วยการเป็นเด็กดี

ขั้นที่ ๔ หลักการติดตามกฎและระเบียบของสังคม

ในขั้นนี้ความนึกคิดจะมุ่งไปถึงเรื่องอำนาจ ข้อบังคับที่ตามตัวและการพุงรักษาระเบียบของสังคม พฤติกรรมที่ถูกต้องประกอบด้วยหน้าที่ของตนและเคารพในอำนาจการรักษาระเบียบสังคมที่มีอยู่ ถือว่ามีความสำคัญในตัวของตนเอง

ระดับเข้าใจเหตุผลขั้นสูง

ในระดับนี้มีความพยายามอย่างเด่นชัดที่จะตีคุณค่าของจริยธรรมในลักษณะของหลักการที่มีเหตุผลและมีประโยชน์แก่การนำไปใช้ นอกเหนือไปจากการปฏิบัติตามผู้มีอำนาจของกลุ่มหรือบุคคลผู้ยึดหลักเกณฑ์เหล่านี้ และนอกเหนือไปจากการปฏิบัติตามกลุ่มเพื่อการจัดตัวเองให้เป็นพวกเดียวกับกลุ่มเหล่านี้เท่านั้น ระดับนี้มี ๒ ชั้น เช่นกัน ดังนี้

ขั้นที่ ๕ หลักปฏิบัติตามข้อตกลงของสังคม และคำมั่นสัญญา

พฤติกรรมที่ถูกต้องมีแนวโน้มที่จะถูกตีความในรูปของสิทธิของบุคคลโดยทั่วไปและมาตรฐาน ซึ่งได้ผ่านการพิสูจน์และตกลงเห็นชอบโดยสังคมนั้นแล้ว มีการคำนึงถึงความคิดเห็นและค่านิยมของบุคคลและเน้นเกี่ยวกับกฎระเบียบที่มีการตกลงเห็นชอบเป็นเอกฉันท์ นอกจากสิ่งที่เป็นที่ยอมรับอย่างเป็นทางการเป็นเอกฉันท์และมั่นคงแล้ว ความถูกต้องยังเป็นเรื่องของความเห็นและค่านิยมส่วนบุคคลด้วย ยังยึดมั่นในสิ่งที่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่เน้นถึงความเป็นไปได้ในการเปลี่ยนกฎหมายเมื่อพิจารณาในด้านเหตุผล การเป็นประโยชน์ต่อสังคม (มากกว่าจะเป็นการยึดมั่นอย่างถูกบังคับเช่นในขั้นที่ ๔) นอกจากขอบเขตของกฎหมายข้อตกลงและสัญญาที่ทำกันตามลำพังถือเป็นสิ่งผูกมัดที่ต้องรักษาและกระทำตามด้วย

ขั้นที่ ๖ หลักการยึดจริยธรรมอันเป็นสากล

ความถูกต้อง ถูกตัดสินด้วยจิตสำนึกที่สอดคล้องกับจริยธรรมที่ตนเองเลือกแล้ว และมีความสมเหตุสมผลที่เป็นสากลและที่สอดคล้องกับหลักจริยธรรมข้ออื่นๆ หลักการเหล่านี้เป็นนามธรรม เป็นจริยธรรมไม่ใช่กฎศีลธรรมที่เป็นรูปธรรมอย่างเช่น บัญญัติ ๑๐ ประการ (The Ten Commandments) โดยส่วนลึกลับเป็นหลักสากลของความยุติธรรมของการแลกเปลี่ยนหรือตอบแทนซึ่งกันและกัน และความเท่าเทียมกันของสิทธิมนุษยชน และของการเคารพในศักดิ์ศรีของความ เป็นมนุษย์ของบุคคลแต่ละคน

การนำทฤษฎีของโคลเบอร์กไปใช้ จะช่วยครูในการจัดการวิชาจริยธรรมให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของนักเรียน รวมทั้งระดับการศึกษาของเด็กก็มีอิทธิพลอย่างยิ่งต่อระดับของเขา ฉะนั้นการสอนจริยธรรมในแบบเรียนจึงเป็นวิธีการปลูกฝังจริยธรรมที่ได้ผลวิธีหนึ่ง นอกจากนี้ จริยธรรมยังมีการพัฒนาตามระดับการพัฒนาทางสติปัญญา การสอนจริยธรรมในโรงเรียน จึงควรจัดระบบในลักษณะหลักสูตรต่อเนื่อง เพื่อจะได้ไม่ขาดช่วงตอนและหยิ่งลึกลงในตัวผู้เรียน^{๕๐}

สรุปได้ว่า จริยธรรม หมายถึง สิ่งที่ควรประพฤติปฏิบัติที่มีความถูกต้องดีงาม เป็นการประพฤติปฏิบัติของบุคคลที่แสดงออกถึงความดีงามทั้งต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และแต่สังคม เพื่อให้เกิดความสงบสุข ความเจริญรุ่งเรือง เป็นประโยชน์ต่อสังคมและการพัฒนาประเทศชาติ

สรุปว่า คุณธรรมจริยธรรม หมายถึง คุณงามความดีที่บุคคลในสังคมควรประพฤติปฏิบัติ เพื่อให้เกิดความดีความถูกต้องในสังคม มีจุดหมายปลายทางอยู่ที่คุณธรรมของสังคมในส่วนรวม

๒.๔ แนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

๒.๔.๑ วิธีปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม

จากแนวคิดและหลักการของการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ตามที่นักวิชาการได้วิจัย ได้กล่าวไว้มีรายละเอียดดังนี้

ชำเลียง วุฒิจันทร์ กล่าวว่า การปลูกฝังและหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมครบถ้วน สมควรตามความมุ่งหมายของการศึกษาในแผนการศึกษาแห่งชาติ จะต้องมีการดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งระบบทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน จะยกภาระให้แก่โรงเรียน หรือสถานศึกษาเพียงฝ่ายเดียวไม่ได้ แนวทางวิธีการตลอดจนหัวข้อธรรมหรือ

๑. บิดามารดา บ้าน หรือสถาบันครอบครัว เป็นแหล่งแรกที่ทำให้การปลูกฝังหล่อหลอมตลอดจนถ่ายทอดลักษณะอันทรงคุณธรรมและจริยธรรมแก่สมาชิกในครอบครัว และต้องทำหน้าที่นี้ต่อไป แม้เด็กจะเข้าไปรับการศึกษาอบรมในโรงเรียนระดับต่างๆอยู่แล้วก็ตาม นักการศึกษาได้ศึกษาผลกระทบของการเลี้ยงดูเด็กแบบต่างๆต่อความมีคุณธรรมและจริยธรรมของเด็ก ปรากฏว่าเด็กที่ได้รับการรักจากการเลี้ยงดูมาก มีลักษณะความรับผิดชอบวินัยทางสังคมและความเอื้อเฟื้อสูงกว่าเด็กที่ได้รับการรักจากบิดา มารดา หรือผู้ปกครองน้อยกว่า เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบควบคุมมากจะมีลักษณะ เชื้อเฟื้อ สุภาพ เอื้อเฟื้อ แต่มีลักษณะขี้อายเก็บตัว ใจน้อย และชอบพึ่งพาผู้ใหญ่ ส่วนเด็กที่

^{๕๐}Kohlberg, Lawrence, "Development of Moral Character and Moral Ideology", In *Review of Child Development Research*, (Hartford : Connecticut, 1964), p 145.

เลี้ยงดูแบบควบคุมน้อยจะไม่เชื่อฟังไม่มีความรับผิดชอบและขาดสมาธิ เด็กที่ถูกเลี้ยงดูแบบให้เหตุผลเป็นเด็กที่ไม่ก้าวร้าวรู้จักผิดชอบชั่วดีและอายุเมื่อทำผิด

๒. ญาติผู้ใหญ่และสมาชิกอื่นๆ ในครอบครัว เป็นผู้ที่มีอิทธิพลต่อการปลูกฝังและหล่อหลอมจริยธรรมให้แก่เด็กในครอบครัวเช่นเดียวกัน โดยปกติเด็กจะเรียนรู้เจตคติเชิงจริยธรรมจากผู้ใหญ่ด้วยการสังเกตและเลียนแบบ มากกว่าที่จะได้จากการฟังคำสั่งของผู้ใหญ่โดยตรง ถ้าหากผู้ใหญ่เป็นผู้มีลักษณะเด่นเป็นที่ยกย่องบูชาแก่เด็กมาก เด็กจะมีแนวโน้มเลียนแบบพฤติกรรมของผู้ใหญ่มากขึ้นเท่านั้น

๓. เพื่อนๆ ของเด็กเป็นผู้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรม และจริยธรรมบางอย่างให้เด็กได้รับรู้ รับผิดชอบต่อปฏิบัติเพื่อให้เกิดพฤติกรรมคล้ายตามเพื่อนๆ ได้โดยเฉพาะในวัยรุ่นการทำอะไรตามเพื่อนจะเห็นได้ชัดเจน การเรียนรู้เชิงจริยธรรมของเด็กมิใช่มาจากเพื่อนฝ่ายเดียว แต่ยังได้มาจากการได้กระทำกิจกรรมร่วมกัน การเข้าใจกันและกันในระหว่างเด็กในวัยเดียวกันเองด้วย ซึ่งเพื่อนๆ ดังกล่าวนี้นวมทั้งเพื่อนในโรงเรียนและนอกโรงเรียนด้วย

๔. พระสงฆ์หรือผู้นำทางคุณธรรมและจริยธรรมในหมู่บ้านตำบลหรืออำเภอ หรือท้องถิ่นที่เด็กนักเรียนอยู่นั้น เป็นที่เคารพนับถือของผู้ใหญ่ในสังคมนั้นและได้มอบให้เป็นผู้อบรมสั่งสอนจริยธรรมแก่ประชาชนทั้งเด็กและผู้ใหญ่ การปฏิบัติดีปฏิบัติชอบของพระสงฆ์หรือผู้นำทางศาสนาในท้องถิ่นนั้น จะมีอิทธิพลต่อการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่เด็กนักเรียน นักศึกษาในท้องถิ่นนั้นด้วย

๕. สื่อสารมวลชนหรือสื่อมวลชนทุกรูปแบบในปัจจุบันนี้มีบทบาทสำคัญยิ่ง ต่อการปลูกฝังหรือเปลี่ยนแปลงเจตคติ ค่านิยมตลอดจนรูปแบบของพฤติกรรมของเด็กและเยาวชน นักเรียน นักศึกษา หนังสือพิมพ์ วิทยุ โทรทัศน์ ตลอดไปถึงภาพยนตร์ บทเพลง หนังสืออ่านเป็นทั้งเครื่องปลูกฝังค่านิยมทางคุณธรรม และจริยธรรมให้แก่เด็กและเยาวชนทุกวัย และในขณะเดียวกัน ถ้าสิ่งเหล่านี้ไม่ได้รับความสนใจในด้านที่จะช่วยปลูกฝังความมีจริยธรรมที่ดีแก่เด็กและเยาวชนแล้วยังอาจเป็นเครื่องมือทำลายหรือขวางกั้นการปลูกฝังหล่อหลอมให้เด็กนักเรียน นักศึกษาให้เป็นผู้มีคุณธรรมและจริยธรรมที่พึงปรารถนาไว้ด้วย

๖. โรงเรียนหรือสถานศึกษา ซึ่งรวมถึงการจัดสิ่งแวดล้อมและสภาพแวดล้อมในสถานศึกษา การบริหารและการให้บริการต่างๆ ในสถานศึกษา การเป็นตัวอย่างที่พึงปรารถนาของครูอาจารย์ การเรียนการสอนวิชาต่างๆ ตามหลักสูตรการเรียนการสอนวิชาที่เกี่ยวกับจริยศึกษา โดยเฉพาะการจัดกิจกรรมต่างๆ ในสถานศึกษาในการปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมนั้น ใช้วิธีการหล่อหลอมดังที่กล่าวมาในข้างต้นด้วยวิธีการใช้นิทานวรรณคดีหรือข่าวสารจากชีวิตจริง การใช้ วีดิทัศน์ ภาพยนตร์ แถบบันทึกเสียง ภาพนิ่ง แผ่นโปสเตอร์ การอธิบาย การเทศนา การตักเตือน การสนทนา การยกย่องสรรเสริญ การชมเชย การแก้ไขและการวิจารณ์ข้อบกพร่อง^{๕๑}

สรุปได้ว่า การปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม จะต้องมีการดำเนินการให้ครบถ้วนทั้งนอกโรงเรียนและในโรงเรียน ในโรงเรียนควรปลูกฝังในด้านวิชาการ การเรียนการสอน ขณะทีนอก

^{๕๑} ชำเลียง วุฒิจันทร์, *คุณธรรมและจริยธรรม*, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๗๘-๗๙.

โรงเรียนควรปลูกฝังพื้นฐานด้านชีวิตและสังคมจะช่วยให้นักศึกษาเป็นผู้มีคุณธรรมจริยธรรมอย่างครบถ้วน

๒.๔.๒ หลักการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน

หลักการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน มีหลักที่ควรคำนึงอยู่ ๔ ประการด้วยกันคือ

๑. พัฒนาทั้งระบบ คือ พัฒนาการศึกษทั้งภายในและภายนอกโรงเรียน การสอนจริยศึกษาตามหลักสูตรในห้องเรียนอย่างเดียวยังคงไม่เพียงพอ จำต้องมีการดูแลเอาใจใส่ทั้งในห้องเรียนและนอกห้องเรียน องค์ประกอบที่สำคัญทั้งในและนอกสถานศึกษา ที่จะต้องพัฒนาควบคู่กันไปกับการอบรมปลูกฝังจริยธรรมแก่นักเรียน มีดังนี้บุคลากรในโรงเรียน ซึ่งได้แก่ บุคคลที่ประกอบกิจอยู่ในสถานศึกษาทุกฝ่าย รวมถึงคนขายอาหารต่างๆ บุคคลเหล่านี้จะต้องให้ความร่วมมือในการพัฒนาจริยธรรม

๑.๑ การบริหารงานของโรงเรียน การบริหารงานในทุกเรื่องจะต้องดำเนินการให้เอื้ออำนวยตามการพัฒนาจริยธรรมของสถานศึกษา

๑.๒ สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่ บริเวณอาคารสถานที่ สภาพทั้งภายในภายนอกอาคาร จะต้องได้รับการดูแลเอาใจใส่ ปรับปรุง ให้สะอาดเรียบร้อยอยู่เสมอ

๑.๓ การมีมนุษยสัมพันธ์และการประชาสัมพันธ์ การสื่อสารทั้งในและนอกสถานศึกษาต้องเป็นไปด้วยดี มีกิจกรรมอะไร ทุกคนทุกฝ่ายจะต้องรับทราบและเข้าใจ เห็นพ้องต้องกันโดยตลอด เป็นการสร้างบรรยากาศแห่งความเป็นมิตร ความอ่อนใจทำให้สุขภาพจิตของทุกคนทั้งในและภายนอกโรงเรียนดีและมีความสุขสบาย

๑.๔ การบริการและสวัสดิการ การบริการและสวัสดิการต่างๆ ในโรงเรียนต้องเพียงพอและมีความสมดุลกัน เช่น ห้องน้ำ ห้องพยาบาล อาหาร น้ำดื่ม ตลอดจนการบริการด้านอื่นๆ เช่น การกีฬา ที่พักผ่อน ห้องประชุม เป็นต้น

๑.๕ กิจกรรม กิจกรรมมีส่วนสำคัญในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนเป็นอันมาก กิจกรรมที่จัดให้นักเรียนทั้งกิจกรรมตามหลักสูตรและกิจกรรมที่จัดขึ้นตามความต้องการของนักเรียนหรือกิจกรรมเสริมหลักสูตร ควรมุ่งเพื่อประโยชน์ของการศึกษา สอดแทรกจริยธรรมขจัดสิ่งที่จะนำไปสู่พฤติกรรมที่ไม่ดีไม่งามให้หมดไป

๑.๖ การสอนจริยธรรม ครูผู้สอนจริยธรรมโดยตรงควรปรับปรุงตัวเองให้มีคุณสมบัติส่วนตัวเราเหมาะสม มีความรู้ความสามารถในเนื้อหาวิชาที่สอน มีเทคนิควิธีในการสอนที่จะทำให้ นักเรียนสนใจ แชะเข้าใจ ใช้สื่ออุปกรณ์การสอนที่เหมาะสม

๑.๗ การสอดแทรกจริยธรรมในวิชาอื่น ในการสอนทุกวิชา ทุกหลักสูตร สามารถที่จะสอดแทรกจริยธรรมได้ทุกขั้นตอน สำคัญอยู่ที่ครูผู้สอน จะต้องระลึกละเอียดอยู่เสมอว่าจะต้องให้นักเรียนได้รับหรือได้ฝึกหัดอบรมในด้านจริยธรรมไปพร้อมกับความรู้ทักษะ ประสบการณ์จากบทเรียนด้วย

๑.๘ สิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน หมายถึง สังคมหรือหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทุกองค์กร ต่างเป็นปัจจัยที่จะช่วยส่งเสริมพัฒนาจริยธรรม และในขณะเดียวกันก็อาจเป็นอุปสรรคในการพัฒนาจริยธรรมของโรงเรียนได้

๒. การพัฒนาจริยธรรมต้องถือหลักป้องกันดีกว่าแก้ไข การพัฒนาจริยธรรมไม่ได้หมายถึง การเรียนการสอนเพียงอย่างเดียว แต่หมายถึงการพัฒนาความรู้ความเข้าใจในเรื่องคุณธรรม

จริยธรรม การพัฒนาบุคลิกภาพที่ดี การสร้างเจตคติและพฤติกรรมที่มีคุณค่าของบุคคลด้วย ดังนั้นจึงควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้ในการป้องกันพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของนักเรียน และเป็นการฝึกหัดอบรมจริยธรรมไปในตัวด้วย

๒.๑ การให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ ครู อาจารย์ทั้งในส่วนบุคคลและกลุ่ม ต้องเป็นผู้แนะนำทางชีวิตที่ดีงามให้แก่ นักเรียน เป็นตัวอย่างที่ดี สร้างความสัมพันธ์กับนักเรียนให้นักเรียนเกิดความศรัทธา อยากมาปรึกษาหารือ ขอคำแนะนำในเรื่องต่างๆ

๒.๒ การดูแลเอาใจใส่ ครูอาจารย์ต้องดูแลเอาใจใส่ใกล้ชิดนักเรียนเสมือนญาติ พ่อแม่ ที่คอยดูแลเอาใจใส่บุตรหลานของตนเอง กล่าวคือ สร้างความสัมพันธ์ให้เอื้ออาทรเป็นที่พึ่งพิง สิ่งไหนไม่ดีไม่งามก็คอยปกป้องดูแล อบรมสั่งสอน

๒.๓ การดูแลและจัดสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน การจัดบรรยากาศที่จะชักนำไปในทางที่ดีงาม ขจัดปรับปรุงสิ่งที่จะชักนำไปในทางที่จะเสียหายให้หมดไป

๒.๔ การอบรมสั่งสอน การอบรมสั่งสอนให้นักเรียนมีวิจรรย์ญาณในการเลือกปฏิบัติสิ่งต่างๆ ในชีวิตประจำวันอันถูกต้องตามวัย และระดับการศึกษาในตรงเรียนนั้น ควรมีการยกย่องผู้ที่ทำคุณงามความดีให้ปรากฏ และตักเตือนว่ากล่าวผู้ที่กระทำตัวไม่เหมาะสม แล้วแนะนำให้ปรับตัวให้ดีขึ้น ในการกระทำเหล่านี้ต้องไม่มีอคติต่อนักเรียน

๒.๕ การปลูกฝังเจตคติ ในการปลูกฝังให้นักเรียนเกิดเจตคติและอุดมคติของชีวิตโดยการเล่าให้ฟังหรืออ่านเรื่องราวชีวิตประวัติของบุคคลที่ให้คุณประโยชน์แก่สังคมและบ้านเมืองในด้านต่างๆ ให้นักเรียนเกิดแรงบันดาลใจตนเองที่การเลือกเป็นตัวอย่างปฏิบัติ

๒.๖ การกำกับดูแล การแต่งตั้งครูหรือคณะครู คอยดูแลตรวจตราสังเกตพฤติกรรมของนักเรียน เมื่อพบเห็นพฤติกรรมไม่เรียบร้อยแม้เพียงเล็กน้อยก็ต้องแนะนำตักเตือน หรือกรณีร้ายแรงก็ต้องนำเสนอผู้บริหารและควรมีการพบปะปรึกษาหารือกับฝ่ายบริหารหรือฝ่ายปกครองเพื่อรายงานเหตุการณ์ความเป็นไปในด้านจริยธรรมของนักเรียน และปรึกษาหารือในการวางแผนพัฒนาจริยธรรมให้เหมาะสม ตามลำดับ

๒.๗ การร่วมมือกับผู้ปกครอง การที่ผู้ปกครองมีส่วนร่วมอย่างใกล้ชิดกับทางโรงเรียนให้ผู้ปกครองได้รับทราบพฤติกรรมหรือข้อบกพร่องของเด็กเป็นระยะ เป็นการป้องกันความเข้าใจผิดได้เป็นอย่างดี พร้อมทั้งร่วมกันอบรมสั่งสอนนักเรียนให้มีจริยธรรมที่พึงประสงค์

๒.๘ ความร่วมมือระหว่างครูต่างโรงเรียน เมื่อมีเหตุการณ์ต่างๆที่ทำให้เสื่อมเสียเกิดขึ้นกับนักเรียน หรือโรงเรียน เช่น ทะเลาะวิวาทกัน มั่วสุมกัน ร่วมกันประพฤติในทางที่ไม่ดีไม่งาม ครูอาจารย์ต้องร่วมมือกันแก้ไข อย่าให้มันลุกลามเป็นเรื่องใหญ่โต

๒.๙ การศึกษาวิจัย การศึกษาวิจัยปัญหาจริยธรรม โดยใช้หลักวิชาการวิเคราะห์หาสาเหตุและทางแก้ไข เป็นแนวทางป้องกันปัญหาในระยะยาว และอาจจะเป็นการป้องกันและแก้ไขได้ถูกจุดอีกทางหนึ่ง

๓. การพัฒนาจริยธรรมควรถือหลักส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีงาม และห้ามปรามแก้ไขลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ ซึ่งมีคุณลักษณะอยู่ ๑๐ ประการ เป็นลักษณะของคนไทยที่ควรปลูกฝังมีดังนี้

๓.๑ ความมีระเบียบ ลักษณะที่ควรแก้ไขมีการตรงต่อเวลา การถือว่างานเป็นของเล่น ความมั่งงายไม่เรียบร้อย คตินิยมที่ว่า อะไรก็ไม่เป็นไร การชอบขอผ่อนผันอะลุ่มอล่วย การไม่ยึดมั่นในกติกา การชอบมีอภิสิทธิ์ ฯลฯ

๓.๒ การซื้อสัตย์สุจริต ลักษณะที่ควรแก้ไขได้แก่ การชอบเอาเปรียบคดโกง การชอบใช้อิทธิพลและอภิสิทธิ์ในกรณีต่างๆ การปลอมแปลงต่างๆ การหลอกลวงในรูปต่างๆ การพูดปด เป็นต้น

๓.๓ ความขยัน การประหยัด การยึดมั่นในสัมมาชีพ ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ ความเฉื่อยชา การผัดวันประกันพรุ่ง ความฟุ่มเฟือย การฟุ้งเฟ้อ การอยากมีอยากได้ในสิ่งต่างๆ โดยขาดการประมาณตน การหมกมุ่นในอบายมุขต่างๆ การประกอบอาชีพที่ไม่สุจริต ความเกียจคร้าน การไม่มีคุณธรรมในการประกอบอาชีพ

๓.๔ ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและประเทศชาติ ลักษณะที่ควรแก้ไขปรับปรุง ได้แก่ การไม่รู้จักฐานะหน้าที่และความรับผิดชอบของตน เช่น หน้าที่บุตร หน้าที่ของนักเรียน นักศึกษา หน้าที่พลเมืองดี การเห็นประโยชน์ตนมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม ไม่ช่วยป้องกันรักษาสาธารณสมบัติ การวางเฉยไม่กระตือรือร้นในการรักษาความยุติธรรมในสังคม ฯลฯ

๓.๕ การส่งเสริมความคิดริเริ่ม การรู้จักสร้างสรรค์ และการมีเหตุผล ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ การเชื่อโซกลาง การหลงใหลไปตามการโฆษณา การตื่นข่าวลือ การเอาแบบอย่างจากต่างชาติในทางที่ไม่ดีงาม การทำอะไรอย่างไม่มีจุดหมาย สักแต่จะทำอย่างที่เคยทำกันมา การไม่รู้จักคิดหาเหตุผลในการกระทำหรือการแสดงออกต่างๆ ฯลฯ

๓.๖ ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความรักและเทิดทูลชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์ ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ ความเกรงกลัวผู้มีอิทธิพลที่เลว ความไม่เอาธูระกับการกระทำที่ไม่ดีไม่งามในสังคม การลุ่มหลงในอำมิสสินจ้างให้กระทำในสิ่งที่ไม่สมควรหรือให้งดเว้นการกระทำในสิ่งที่ควร ความเชื่อมงายในพิธีกรรมหรือแบบอย่างพิธีของศาสนา การไม่แสดงความคิดเห็นในเชิงสร้างสรรค์ การไม่สนใจในเรื่องการปกครองของประเทศ ฯลฯ

๓.๗ การมีพละทานมัยที่สมบูรณ์ ทั้งกายและทางใจ ลักษณะที่ควรแก้ไขคือการไม่รู้จักทำความสะอาด ความมั่งงาย การตามใจปากท้องของตน ความนิยมที่ผิดๆ การไม่รู้จักใช้เวลาว่างให้เป็นประโยชน์ การหลงมงายในอบายมุขความนิยมหาความสำราญในแหล่งเรียมย์ต่างๆ การเปลี่ยนความมุ่งหมายของการศึกษาไปในด้านการพนันความโลภลาภอันไม่ควรมีควรได้การไม่รู้จักประมาณตน

๓.๘ พึ่งตนเองและมีอุดมคติ ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ การชอบขอความช่วยเหลือจากผู้อื่น ความไม่มีความมั่นใจในความสามารถของตนเอง การเสียใจอค การเห็นประโยชน์เฉพาะหน้า ความฟุ่มเฟือยสุรุ่ยสุร่าย การปล่อยตัวตามยถากรรม ความลุ่มหลงในค่านิยมที่ผิดๆ

๓.๙ ความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ การรู้จักรักษาศิลปวัฒนธรรมและทรัพยากรธรรมชาติ ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ การไม่รักษาเกียรติของตนเองโดยการขายตัวเป็นสินค้าทางการมรณ์แก่ชาวต่างชาติ การนิยมของต่างประเทศและวัฒนธรรมของต่างชาติ ความไม่สำรวมในเรื่องเพศ การไม่รู้จักคุณค่าของศิลปวัฒนธรรมของชาติ การไม่รู้จักทำนุบำรุงรักษาศิลปวัฒนธรรม และทรัพยากรชาติ การลักลอบขายศิลปวัตถุและทรัพยากรของชาติให้ชาวต่างประเทศ

๓.๑๐ ความเสียสละ ความเมตตาอาารี ความกตัญญูทเวที ความกล้าหาญและความสามัคคี ลักษณะที่ควรแก้ไข ได้แก่ ความเห็นแก่ตัวและประโยชน์ส่วนตัวมากกว่าประโยชน์ส่วนรวม การแสดงความเมตตาในทางที่ผิด เช่น ให้เงินแก่คนขอทาน ความกตัญญูในทางที่ผิด เช่น การลงคะแนนเสียงเลือกตั้งให้ผู้สมัครที่แจกเงินหรือสิ่งของให้ การรับจ้างเป็นมือปืนฆ่าคน การรวมพวกไปปล้นสะดม หรือก่อความวุ่นวายให้บ้านเมือง หรือยกพวกไปตีกัน

๓.๑๑ การพัฒนาจริยธรรมจะได้ผลต่อเมื่อครู อาจารย์และผู้ใหญ่ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก ครู อาจารย์ต้องถือหลักว่า สอนอย่างไรตนต้องปฏิบัติอย่างนั้นด้วย ทั้งในการสอนจริยธรรม และความเป็นอยู่ปรกติของครู ต้องเป็นไปตามหลักคุณธรรมและจริยธรรมที่อบรมสั่งสอนนักเรียน การพัฒนาจริยธรรมจึงจะเป็นผล ครูอาจารย์จะถือว่าสิ่งนี้ครูทำได้ นักเรียนทำไม่ได้หาได้ไม่เพราะนักเรียนจะเกิดความคิดว่าเรื่องของศีลธรรมที่ครูสอนนั้น เป็นเรื่องหน้าไหว้หลังหลอก

๒.๔.๓ องค์ประกอบในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

การจัดการศึกษาในโรงเรียนมีจุดมุ่งหมายที่สำคัญ ๒ ประการ คือ เพื่อพัฒนาเยาวชนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา มีความรู้ความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเอง มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้และเรียนรู้ตนเองอย่างต่อเนื่องประการหนึ่งและมีคุณธรรม จริยธรรมในการดำรงชีวิต รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่ เสรีภาพการเคารพกฎหมาย ความเสมอภาคและศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข อีกประการหนึ่ง ซึ่งจุดมุ่งหมายทั้ง ๒ ประการประสบความสำเร็จได้หรือไม่ขึ้นอยู่กับการบริหารและการจัดการของผู้บริหารโรงเรียนเป็นสำคัญ โดยมีคณะครูในโรงเรียนเข้าร่วมเป็นองค์ประกอบสนับสนุนด้วย การดำเนินงานจึงจะบรรลุผลดังที่ พุทธทาสภิกขุ^{๔๒} ได้แสดงความคิดเห็นว่า “การศึกษาดี คือมีการศึกษาจริยธรรมโดยเฉพาะจะสำเร็จประโยชน์ต่อนักเรียนได้จริงต้องมี ๓ องค์ประกอบ คือ มีครูดี มีวิธีการสอนดี และมีสิ่งแวดล้อมดี”

แสง จันทร์งาม ได้กล่าวถึงการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนต้องเอาใจใส่กับสิ่งต่อไปนี้

๑. ตัวจริยธรรม หมายถึง คุณภาพจิตใจที่มีอิทธิพลต่อความประพฤติของคนการสอน จริยธรรมต้องมุ่งที่จิตใจ ไม่ใช่มุ่งควบคุมคำพูดและการกระทำ จริยธรรมเป็นสิ่งที่ส่งเสริมความเจริญแก่ตนเอง เสริมสร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างมนุษย์และส่งเสริมชาติบ้านเมือง หน้าที่ของครูสอนจริยธรรม คือ การช่วยปราบอธรรม และช่วยพัฒนาธรรมในจิตใจของนักเรียน

๒. จุดมุ่งหมายของการสอนจริยธรรม ครูต้องพยายามให้เด็กสามารถจดจำข้อเท็จจริง เข้าใจการเปลี่ยนแปลงความคิดเห็น ทศนคติและอารมณ์ ตลอดจนการกระทำต่างๆไปในที่ดี

๓. ครูสอนจริยธรรมต้องศึกษาค้นคว้าในเนื้อหาของจริยธรรมจนเกิดความซาบซึ้งเพื่อโน้มน้าวจิตใจเด็กให้เกิดความสนใจ และครูควรกระทำตนเป็นตัวอย่าง สร้างศรัทธาแก่เด็กและเรียนรู้สภาพส่วนตัวนักเรียนเท่าที่สามารถทำได้

^{๔๒} พุทธทาสภิกขุ, (พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ)), การธำรงรักษาและเผยแพร่จริยธรรมแนวเนาว์จริยธรรม, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทศิริพัสต, ๒๕๐๕), หน้า ๑๙๙.

๔. การสอนจริยธรรมในห้องเรียนก็ต้องมีการเตรียมการดำเนินการสอนทบทวนและสรุป ครูต้องสามารถจูงใจเด็กให้สนใจบทเรียนและมีบทสรุปที่ประทับใจเด็ก นอกห้องเรียนก็ต้องมีการสอนจริยธรรมในทันทีที่โอกาสอำนวย เช่น ตามเหตุการณ์เมื่อเด็กทำผิด แนะนำให้ทำกิจกรรม

๕. การประเมินผลทางจริยธรรม โดยการทดสอบจากความจำ ความเข้าใจ และความเปลี่ยนแปลงในพฤติกรรมไปในทางที่ดี^{๔๓}

สุรศักดิ์ หลาบมาลา ได้กล่าวถึง ผลการทดสอบของ Marilyn Watson และคณะในโครงการ The Child Development Project ที่รัฐอิลลินอยส์ ประเทศสหรัฐอเมริกาว่าการพัฒนาจริยธรรมที่เหมาะสมกับนักเรียนระดับประถมศึกษา มีองค์ประกอบสำคัญ ๕ ประการ ซึ่งสรุปได้ดังนี้

๑. การพัฒนาระเบียบวินัย เป็นวิธีการจัดการห้องเรียนให้เป็นชุมชนที่ดูแลซึ่งกันและกันแบบครอบครัว (Caring community) เด็กแต่ละคนจะมีความเป็นตัวของตัวเองความรอบรู้ ความอบอุ่นและกฎระเบียบของห้องเรียน เพื่อส่งเสริมการเรียนรู้และการพัฒนาตนเองทางจริยธรรม

๒. การเรียนแบบร่วมมือ โดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มย่อย ต้องช่วยเหลือกัน ซึ่งได้ทั้งความรู้และเป็นการส่งเสริมพฤติกรรมช่วยสังคม เช่น ความยุติธรรม ความรับผิดชอบ ความเห็นใจ และความเต็มใจช่วยเหลือกัน

๓. การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์ จัดเป็นกิจกรรมช่วยมนุษย์ ช่วยสังคมทั้งนอกและในโรงเรียน

๔. การเข้าใจผู้อื่น จุดเน้นอยู่ที่ช่วยเด็กให้เข้าใจสถานการณ์และความรู้สึกของคนอื่นทั้งประสบการณ์ตรง เช่น ช่วยเหลือคนทุกข์ยากและสภการณ์อ่อนแอ เช่น อ่านและอภิปรายตัวละครในวรรณคดี และเหตุการณ์หนังสือพิมพ์ เป็นต้น

๕. ส่งเสริมพฤติกรรมช่วยสังคม โดยครูอธิบายค่านิยมต่างๆ ที่ช่วยสังคม เช่น รักเมืองไทยกิจของไทย ใช้ของไทย เทียวเมืองไทย พยายามเน้นทฤษฎีสู่การปฏิบัติ และศึกษาเหตุการณ์ในวรรณคดีและประวัติศาสตร์ด้วย^{๔๔}

สำเริง เฉลิมเผ่า กล่าวว่า การที่โรงเรียนปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้กับเด็กได้นั้นจะต้องอาศัยองค์ประกอบที่เกี่ยวข้องกัน ดังนี้

๑. การบริหารโรงเรียน ได้แก่ การปฏิบัติเป็นแบบอย่างแก่นักเรียน การกำหนดระเบียบข้อบังคับ การควบคุม ติดตามผล เป็นต้น

๒. การจัดสภาพแวดล้อมให้สอดคล้องกับการสอนของครู

๓. การสอนของครู

๔. การจัดการด้านจริยศึกษา^{๔๕}

^{๔๓} แสง จันทร์งาม, “การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔).

^{๔๔} สุรศักดิ์ หลาบมาลา, การส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน, ศึกษาศาสตรปริทัศน์, ปีที่ ๑๓ (มกราคม - เมษายน ๒๕๔๑), หน้า ๓๘-๓๙.

^{๔๕} สำเริง เฉลิมเผ่า, การบริหารโรงเรียนกับการสอนจริยธรรม, (วิทยากรย์.๒ : กุณาพันธ์, ๒๕๒๗), หน้า ๑๘ - ๑๙.

จากความคิดเห็นดังกล่าวสรุปได้ว่า องค์ประกอบในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน คือ การกำหนดนโยบาย การสอนหรือวิธีสอน การจัดสภาพแวดล้อม การจัดกิจกรรมจริยศึกษาและการประเมินผลทางจริยธรรม องค์ประกอบในการส่งเสริมจริยธรรมดังกล่าวจะประสบความสำเร็จได้ด้วยการกำกับดูแลของผู้บริหารโรงเรียนและความร่วมมือของครูผู้สอน

๒.๔.๔ กระบวนการพัฒนาจริยธรรม

กระบวนการกระจำจ่านิยม เป็นกระบวนการทำให้เกิดความกระจำจ่านิยมในค่านิยมของตนเองด้วยตนเอง เกิดจากการศึกษาและเรียนรู้ที่ถูกต้องของแต่ละบุคคล ที่จะแสดงออกมาในรูปของความเชื่อทัศนคติ พฤติกรรม และความรู้สึกที่สืบทอดกันมาอย่างยาวนานแต่ครั้งบรรพกาลซึ่งเป็นการเกิดค่านิยมเป็นกระบวนการที่พัฒนาไปตามประสบการณ์ของแต่ละบุคคล จึงมีขั้นตอนดังนี้

ภิญโญ สาธร กล่าวว่า การพัฒนาจริยธรรม คือ การสร้างสรรค์หลักการอันเป็นคุณความดีที่ควรประพฤติมีหลักการสำคัญอยู่ ๘ ประการของวิถีประชาธิปไตย คือ

๑. เอาเหตุและความรู้จากประสบการณ์เป็นหลักในการดำเนินชีวิต
๒. ให้ความสำคัญแก่เอกชนพร้อมกับเคารพมติมหาชน
๓. ถือว่ารัฐเป็นเพียงเครื่องมือรับใช้ประชาชน ไม่ใช่รัฐเป็นนาย ประชาชนเป็นทาส
๔. ใช้ความสมัครใจเป็นหลักในการดำเนินชีวิต ไม่ใช่การบีบบังคับหรือบังคับ
๕. เคารพกฎหมายและยึดหลักกฎหมายเป็นแนวทางดำเนินชีวิต
๖. ถือว่า วิธีการมีความสำคัญมากไม่น้อยกว่าผลสำเร็จบนปลายของงาน
๗. ให้อากาศทุกคนอภิปรายแสดงความคิดเห็นก่อนที่จะให้เขาตกลงใจทำอะไรก็ตาม
๘. เคารพในหลักการแห่งความเสมอภาคอย่างน้อยในขั้นมูลฐานของมนุษย์ทั้งหมด^{๕๖}

การพัฒนาจริยธรรมตามแนบคึกของโคลเบอร์ก เขามีความเชื่อว่าจริยธรรมเป็นกระบวนการพัฒนาไปตามวุฒิภาวะของคน ซึ่งพบว่า จริยธรรมนั้นมีพัฒนาการตามวุฒิภาวะมีความสัมพันธ์กับระดับสติปัญญาและระดับการศึกษาจะช่วยนักการศึกษาอย่างมาก ที่จะจัดเนื้อหาวิชาจริยธรรมให้เหมาะสมกับวุฒิภาวะของเด็ก ฉะนั้นการสอนจริยธรรมในโรงเรียนจึงควรจัดในระบบหลักสูตรต่อเนื่อง ตามแนวคิดของบรูเนอร์นักจิตวิทยาปัญญานิยมอีกผู้หนึ่งด้วย วิธีการสอนจริยธรรมในโรงเรียนจะช่วยปลูกฝังจริยธรรมแก่เยาวชนไทยให้แน่นหนาได้มั่นคงเหมือนรากแก้วของต้นไม้^{๕๗}

๒.๔.๕ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของคนไทย

ค่านิยมตามหลักธรรมและจริยธรรม ซึ่งจะต้องมีแนวความคิดพื้นฐานที่ถือว่า ค่านิยมคือหลักการปฏิบัติตนต่อสิ่งต่างๆ ที่บุคคลถือว่าดีงามและถูกต้อง ควรแก่การยึดถือ เพื่อนำมาประพฤติปฏิบัติซึ่งมีจุดมุ่งหมายให้ผู้เรียนค้นพบด้วยตนเองอย่างถูกต้อง โดยมีผู้ที่เสนอแนวคิดนี้ ดังต่อไปนี้

^{๕๖} ภิญโญ สาธร, *วิถีประชาธิปไตยกับการพัฒนาจริยธรรม*, (พิมพ์ครั้งที่ ๕), (กรุงเทพฯ : ครูสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๖), หน้า ๙.

^{๕๗} พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์, *การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์ก*, (วารสารครุศาสตร์ ๑๑ : เมษายน-มิถุนายน, ๒๕๒๖), หน้า ๗ - ๑๓.

พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต) ได้แสดงธรรมกล่าวถึงการพัฒนาที่ยั่งยืนไว้โดยสรุปว่า การพัฒนาเป็นกระบวนการที่ประเทศไทยรับแนวทางมาจากองค์การสหประชาชาติในช่วงทศวรรษ ๒๕๐๐-๒๕๑๐ ภายใต้การผลักดันของธนาคารโลก ดังนั้น จึงเป็นการเน้นหนักทางด้านเศรษฐกิจเป็นสำคัญ จึงเป็นที่มาของ “สภาเศรษฐกิจแห่งชาติ” และมีการจัดตั้ง คณะกรรมการดำเนินการวางแผน เศรษฐกิจของประเทศ ในปี พ.ศ.๒๕๑๖

การพัฒนาที่ยั่งยืน ตามความหมายของพระธรรมปิฎก คือ “...การพัฒนาที่สนองความต้องการของปัจจุบัน โดยไม่ทำให้ประชาชนรุ่นต่อไปในอนาคตต้องประนีประนอมยอมความสามารถของเขา ในการที่จะสนองความต้องการของเขาเอง...”

การพัฒนาที่เน้นการเติบโตทางเศรษฐกิจก่อให้เกิดปัญหาสังคมและสิ่งแวดล้อมเป็นอย่างมาก ในปัจจุบันเรื่องจริยธรรมจึงเป็นสิ่งที่ทุกสถาบันการศึกษาให้ความสนใจและเปิดการสอน จริยธรรมทางธุรกิจอย่างจริงจัง นับตั้งแต่มหาวิทยาลัยอันดับ ๑ ของโลก คือ ฮาร์วาร์ด ลงไปจนถึง สถาบันฝึกอบรมต่างๆ

ปัจจัยที่เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืนคุณภาพการศึกษา ประกอบด้วย ๓ มิติที่มีความสัมพันธ์เชิงระบบซึ่งกันและกัน คือ

๑. คุณภาพของปัจจัยนำเข้า (Inputs) ซึ่งได้แก่ หลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา หลักสูตรคือ ข้อกำหนดด้วยจุดหมาย แนวทาง วิธีการ และเนื้อหาสาระในการจัดการเรียนการสอน เพื่อให้ผู้เรียนมีความรู้ ความสามารถ ทักษะและพฤติกรรมตามที่กำหนดตาม จุดมุ่งหมายของการศึกษา หลักสูตรจึงเป็นหัวใจของการจัดการศึกษา เพราะหลักสูตรเป็นตัวกำหนด ทิศทางในการจัดการเรียนการสอนที่ครูจะใช้เป็นกรอบในการพัฒนาผู้เรียนให้เกิดความรู้ ความสามารถ ส่งเสริมให้เอื้อบุคคลได้พัฒนาไปตามศักยภาพสูงสุดของตนเอง เพื่อให้มีชีวิตอยู่ใน สังคมได้อย่างมีความสุข ตามจุดมุ่งหมายการศึกษาของชาติที่กำหนดไว้

๒. คุณภาพของกระบวนการ (Process) ซึ่งได้แก่ กระบวนการเรียนการสอนและการ บริหารจัดการศึกษา

กระบวนการเรียนการสอนเป็นกระบวนการที่ครูเป็นผู้มีบทบาทสำคัญยิ่งในการจัด ประสบการณ์การเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตรให้กับผู้เรียน เพื่อให้ผู้เรียนได้เกิดความรู้ ความเข้าใจ ค่านิยม คุณธรรม จริยธรรม ทักษะและกระบวนการต่าง ๆ ในอันที่จะนำความรู้และประสบการณ์ที่ได้ จากการเรียนรู้ไปใช้ประโยชน์ในการดำรงชีวิตและการศึกษาต่อจากการศึกษาของสำนักงาน คณะกรรมการการศึกษา พบว่า การจัดกระบวนการเรียนการสอนเป็นลักษณะ "ผู้สอนเป็นศูนย์กลาง" ใช้การบรรยายเน้นการท่องจำเนื้อหา มากกว่าการปฏิบัติจริงไม่เปิดโอกาสให้นักเรียนร่วมคิดร่วม ดำเนินการศึกษาหาความรู้ เน้นการเรียนการสอนตามเนื้อหาสาระ นอกจากนั้นวิธีและเกณฑ์การ ประเมินผลและการคัดเลือกเข้าเรียนต่อเป็นเครื่องกำหนดการเรียนการสอนของครูและนักเรียนเป็น อย่างมาก โดยยังคงกำหนดวิชาหนังสือหรือการสอบได้คะแนนคะแนนสูงเป็นสำคัญ

๓. คุณภาพของผลผลิต (Outputs) ซึ่งได้แก่ คุณภาพของผู้สำเร็จการศึกษาตามหลักสูตร คุณภาพการศึกษาของเด็กไทยในปัจจุบันปรากฏว่า ผลการเรียนในวิชาพื้นฐานสำคัญคือ คณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์ มีแนวโน้มต่ำลง ความสามารถของเด็กไทยในวิชาดังกล่าวยังไม่อาจเทียบ

กับมาตรฐานการเรียนรู้ของเด็กๆ ได้หรือส่วนที่เทียบได้นั้นมีจำนวนน้อยมาก ทั้งนี้ส่วนหนึ่งมาจากการกวาดวิชาเข้มเป็นพิเศษเท่านั้น กระบวนการพัฒนาความรู้ความสามารถนี้จึงอยู่ในวงแคบ

๒.๔.๖.แนวทางในการดำเนินงานด้านการจัดการศึกษาเพื่อการพัฒนาอย่างยั่งยืน

จากกระแสโลกาภิวัตน์และสภาพปัญหาคุณภาพการศึกษาดังกล่าวจึงมีความจำเป็นต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยเฉพาะคุณภาพของนักเรียนเป็นสำคัญ เพื่อให้สามารถเผชิญปัญหาและการเปลี่ยนแปลง เพื่อดำรงตนในสังคมได้อย่างดีมีความสุขร่วมรับผิดชอบพัฒนาชุมชนประเทศชาติและสังคมโลก จึงเห็นสมควรต้องพัฒนาคุณภาพการศึกษาทั้งระบบ ซึ่งได้แก่ ปัจจัยนำเข้า (Inputs) และกระบวนการ (Process) เพื่อให้เกิดผลผลิต (Outputs) คือนักเรียนที่มีคุณภาพนั่นเอง

ปัจจัยนำเข้า (Inputs) และกระบวนการ (Process) ที่สำคัญที่ต้องได้รับการพัฒนาในทันที ได้แก่ หลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา กระบวนการเรียนการสอน และการบริหารจัดการ โดยมีการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญผลักดันให้เกิดการพัฒนาคุณภาพการศึกษา โดยมีเป้าหมายสำคัญคือ การยกระดับคุณภาพการศึกษาของนักเรียน บนพื้นฐานของวัฒนธรรมไทยให้มีมาตรฐานสูงมีคุณภาพในระดับสากลและมีชีวิตอยู่ในสังคมโลกได้อย่างมีความสุข โดยมีแนวคิดในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาในแต่ละด้าน ดังนี้

๑. การพัฒนาหลักสูตร

หลักสูตรการศึกษา จะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นหลักสูตรที่มุ่งพัฒนาผู้เรียนให้เป็นคนที่มีสมบูรณ์ มีความสมดุลทั้งด้านจิตใจ ร่างกาย สังคม และปัญญา สามารถพึ่งตนเองและร่วมมือกับผู้อื่นอย่างสร้างสรรค์ หลักสูตรต้องมีลักษณะกว้าง ยืดหยุ่น และมีความเป็นสากลทัดเทียมมาตรฐานโลกมีเนื้อหาสาระที่จำเป็นต่อการเรียนรู้โลกปัจจุบันและอนาคต เนื้อหาเชื่อมโยงและต่อเนื่องกันทุกระดับ ทั้งด้านความรู้ความสามารถ ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ ศิลธรรม คุณธรรม จริยธรรม ตั้งแต่ระดับประถมศึกษาจนถึงมัธยมศึกษาทั้งระบบในโรงเรียน ระบบนอกโรงเรียนและการศึกษาตลอดชีพ โดยเปิดโอกาสให้ชุมชนหรือสังคมมีส่วนร่วมในการกำหนดและพัฒนาหลักสูตรให้ยืดหยุ่นและหลากหลายสอดคล้องกับสภาพความเป็นอยู่ที่เป็นจริงของชุมชน สังคมและการประกอบอาชีพในท้องถิ่น

๒. การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา

ครูและบุคลากรทางการศึกษา ซึ่งหมายรวมถึงผู้บริหารสถานศึกษา นับเป็นกลุ่มบุคคลที่มีความสำคัญยิ่งที่รับผิดชอบจัดการศึกษาของชาติโดยตรง จะต้องได้รับการพัฒนาให้เป็นผู้ที่มีทั้งความรู้และความสามารถและเทคนิควิธีในการปฏิบัติวิชาชีพที่ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner Center) ได้รับการพัฒนาให้มีคุณธรรมมีความสำนึกและมีจิตวิญญาณของความเป็นครู มีความเอื้ออาทรช่วยเหลือซึ่งกันและกัน โดยมุ่งให้เกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้เรียน มีขวัญและกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่รวมทั้งต้องพัฒนาระดับวิชาชีพครูให้เป็นวิชาชีพที่มีเกียรติเป็นที่ยอมรับของสังคมและผู้ประกอบอาชีพครู ต้องสามารถดำรงชีพอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุข

๓. การพัฒนากระบวนการเรียนการสอน

กระบวนการเรียนการสอนเป็นกระบวนการนำหลักสูตรไปปฏิบัติจริงให้บรรลุผลเป็นขั้นตอนสำคัญที่ครูจะต้องดำเนินการให้ผู้เรียนได้พัฒนาขีดความสามารถของตนได้เต็มตามศักยภาพ ความสมดุลทั้งร่างกาย ปัญญา จิตใจและสังคมให้เป็นผู้รู้จักคิดวิเคราะห์ที่ใช้เหตุและผลเชิงวิทยาศาสตร์

มีความคิดรวบยอด รักการเรียนรู้ รู้วิธีการและสามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง มีเจตคติที่ดี มีวินัย มีความรับผิดชอบ และมีทักษะที่จำเป็นต่อการพัฒนาคน พัฒนาอาชีพ และดำรงชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างมีความสุขตามกรอบหลักสูตรที่กำหนดไว้ ดังนั้น กระบวนการเรียนการสอน จึงต้องดำเนินการให้สอดคล้องกับเจตจำนงหมายของหลักสูตรที่สำคัญ ดังนี้

๑) ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางและพัฒนาผู้เรียนเต็มตามศักยภาพ

๒) เน้นกระบวนการเรียนรู้ กระบวนการคิดวิเคราะห์ กระบวนการกลุ่มและทักษะกระบวนการ

๓) ใช้วิธีการเรียนรู้ที่หลากหลาย ให้ผู้เรียนได้ลงมือปฏิบัติจริง

๔) มีการเชื่อมโยงการเรียนรู้ ทั้งในระบบและนอกระบบโรงเรียนทั้งภายในกลุ่มวิชา ระหว่างกลุ่มวิชา และการดำเนินชีวิตจริง

๕) คำนึงถึงความสมดุลระหว่างภูมิปัญญาท้องถิ่นกับวิทยาการสมัยใหม่และความเป็นไทยกับความเป็นสากลมีการเชื่อมโยงข้อมูลข่าวสารและการเลือกใช้ข้อมูลที่เหมาะสมในการจัดการเรียนการสอน

๖) สอดแทรก ปลูกฝัง เสริมสร้างค่านิยม คุณธรรม จริยธรรมในทุกสาขาวิชา

๗) นำเทคโนโลยีสารสนเทศมาใช้ในการพัฒนาประสิทธิภาพการเรียนการสอน

๘) ให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการเรียนการสอน

๙) ปรับปรุงวิธีการวัดและประเมินผล โดยเน้นการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง

๔. การปรับปรุงระบบการบริหารการศึกษา

การบริหารและการจัดการศึกษาเป็นกระบวนการส่งเสริมสนับสนุนอำนวยความสะดวกให้การดำเนินงานการศึกษาในด้านต่างๆ บรรลุวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา อย่างมีประสิทธิภาพ ผู้บริหารการศึกษาจะต้องพัฒนาระบบการบริหารและการจัดการให้มีเอกภาพ ต้องกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่นโดยเน้นสถานศึกษาเป็นหลัก ตลอดจนให้บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรพัฒนาเอกชน หน่วยงานภาครัฐและภาคเอกชนมีส่วนร่วมและรับผิดชอบในการจัดการศึกษา ให้สอดคล้องกับเจตนารมณ์และบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย รวมทั้งต้องพัฒนาระบบการวางแผนและให้มีแผนยุทธศาสตร์ที่สอดคล้องสัมพันธ์เชื่อมโยงกันทุกระดับทั้งระดับนโยบายและระดับปฏิบัติการ

นอกจากนั้นแล้ว การสร้างความเข้มแข็งของภาคีต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการบริหารการศึกษา ดังเช่น ครู ผู้ปกครอง สถาบันศาสนา และชุมชน ให้มีการประสานงานกันเพื่อปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมให้แก่ นักเรียน นักศึกษา ระดับต่างๆ พร้อมกันนั้นก็วางแผนจัดการเรียนการสอน โดยการบูรณาการความรู้ ทักษะ ในด้านคุณธรรมจริยธรรมเข้ามาในหลักสูตรการสอนอย่างผสมกลมกลืน^{๔๘}

ความเปลี่ยนแปลงทางคุณธรรม จริยธรรมที่น่าวิตก คือการประพฤติปฏิบัติที่ไม่ถูกต้องตามทำนองคลองธรรม ซึ่งสมัยก่อนถือว่าเป็นความชั่ว ความเลวร้าย ความผิดด้านคุณธรรม จริยธรรม

^{๔๘} พระธรรมปิฎก (ป.อ. ปยุตฺโต), การศึกษากับการพัฒนาอย่างยั่งยืน, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๓๗), หน้า ๗๕ - ๘๑.

และศีลธรรม แต่บางสิ่งบางอย่างที่กล่าวมาเป็นสิ่งที่สังคมปัจจุบันยอมรับ และปฏิบัติกันอย่างไม่
ละอายไม่สะดุ้งสะเทือน จนบางครั้งทำให้เกิดปัญหาและวิถีชีวิตของคนเปลี่ยนแปลงไปหากปล่อยให้
ปัญหาต่างๆ เกิดขึ้นอย่างต่อเนื่อง หรือเพิ่มความรุนแรงจะเป็นปัญหาต่อวิถีชีวิตทุกฝ่ายต้องร่วมกัน
แก้ไขปัญหานี้ได้อย่างจริงจังอย่างน้อยก็ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบให้เพิ่มพูนขึ้นเป็นลำดับ ซึ่งสอดคล้องกับ
หลักธรรมของพระพุทธศาสนา คือ การทำความดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติตามหน้าที่ที่ตนมีบางคนอาจมี
หน้าที่หลายหน้าที่ในขณะเดียวกัน เช่น เป็นหน้าที่หัวหน้าครอบครัวในขณะที่อยู่บ้านต้องปฏิบัติหน้าที่
หัวหน้าครอบครัวในหน่วยงานหรือหน้าที่การงานที่รับผิดชอบ ก็ต้องปฏิบัติหน้าที่นั้นควบคู่กันไปอีก
หน้าที่หนึ่งอาจจะเป็นกรรมการหมู่บ้าน ชุมชน ก็มุ่งปฏิบัติหน้าที่ทุกด้านตามภาระงาน ความ
รับผิดชอบ เยาวชนในครอบครัวก็ต้องปฏิบัติหน้าที่ในครอบครัวคือ เป็นลูกที่ดี เชื่อฟังคำสั่งสอนของ
บิดา มารดา ญาติผู้ใหญ่ อีกด้านหนึ่งมีหน้าที่เป็นนักเรียน นักศึกษาก็ต้องมุ่งมั่น ขยันขันแข็งในการ
เรียน การพัฒนาตนเอง เป็นนักเรียนนักศึกษาที่ดีของโรงเรียนของสถาบัน การละเว้นความชั่วคือการ
ไม่ปฏิบัติในสิ่งที่ขึ้นชื่อว่าเป็นสิ่งที่ไม่ดี เช่น ลุ่มหลงในอบายมุขทุกชนิด การไม่ประพฤติผิดศีลธรรม
จรรยาบรรณ หากเป็นครูก็ไม่ปฏิบัติตนในทางเสื่อมเสีย ตั้งใจปฏิบัติหน้าที่อย่างเต็มเวลา เต็ม
ความสามารถ การทำจิตใจให้บริสุทธิ์ ก็คือการคิดดีคิดชอบ การปฏิบัติตามหลักธรรมทางศาสนาถือว่าเป็น
ผู้ที่มีคุณธรรมจริยธรรมสูง แต่ในปัจจุบันที่กำลังประสบปัญหาในครอบครัว สังคมก็คือการขาด
คุณธรรมจริยธรรม บุคลากรขาดคุณธรรมจริยธรรมแล้วจะทำให้ตนเองมีปัญหาโยงใยไม่สู่ปัญหา
ครอบครัว สังคม ประเทศชาติและโลก ตามลำดับ โดยเฉพาะในปัจจุบัน ปัญหาการขาดคุณธรรม
จริยธรรมในหมู่เยาวชนของชาติกำลังทวีความรุนแรงขึ้นทุกขณะ เช่น การขาดความรับผิดชอบต่อ
หน้าที่ไม่ตั้งใจเรียน ไม่ปฏิบัติตามคำสั่งสอนของบิดา มารดา ครู อาจารย์ ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์กัน
ก่อนวัยอันควร

สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรีได้กำหนดมาตรฐาน
การศึกษาเพื่อการประเมินคุณภาพภายนอกระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน ได้กำหนดมาตรฐานด้าน
ผู้เรียนมาตรฐานที่ ๑ ว่าผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์โดยมีตัวบ่งชี้ผลสำเร็จ
ดังนี้

๑. วินัย มีความรับผิดชอบ ปฏิบัติตนตามระเบียบและหลักธรรมเพื่อพัฒนาของแต่ละศาสนา
๒. ซื่อสัตย์สุจริต
๓. มีความเมตตากรุณา เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และเสียสละเพื่อส่วนร่วม
๔. ประหยัดใช้สิ่งของ และทรัพย์สินทั้งของตนเองและส่วนรวมตลอดจน
ทรัพยากรธรรมชาติอย่างประหยัดและคุ้มค่า

การกำหนดให้มีการประเมินคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนเป็นสิ่งสำคัญเป็นประการ
สำคัญแล้ว ทางสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานยังได้กำหนดให้มีการส่งเสริมและกำหนด
นโยบายให้โรงเรียนในสังกัดได้จัดการเรียนการสอนโดยส่งเสริมคุณภาพขั้นพื้นฐาน ๘ ประการ ได้แก่
มีน้ำใจ สุภาพ สะอาด ซื่อสัตย์ ประหยัด ขยัน สามัคคี มีวินัย

จากประสบการณ์ในการจัดการเรียนรู้ กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยปัจจุบันเป็นการ
เรียนรู้ในลักษณะบูรณาการด้วยวิธีการเรียนรู้ที่หลากหลายที่ผู้เสนอจะต้องวางแผนการจัดกิจกรรมให้

ผู้เรียนประสบความสำเร็จในการเรียนโดยครูจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยมีทั้งทักษะทางภาษาและ
ทฤษฎีการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การปลูกฝังคุณธรรมพื้นฐาน ๘ ประการ ควรกระทำอย่างยั่งยืนในวัยการศึกษาขั้นพื้นฐาน
ซึ่งคุณธรรมต่างๆ ที่ควรปลูกฝังมีดังนี้

๑) ขยัน

ขยัน คือ ความตั้งใจเพียรพยายามทำหน้าที่การทำงานอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ อดทน
ความขยันต้องปฏิบัติควบคู่กับการใช้สติปัญญา แก้ปัญหาจนเกิดผลสำเร็จ

ผู้ที่ความขยัน คือ ผู้ที่ตั้งใจทำงานอย่างจริงจังต่อเนื่องในเรื่องที่ถูกที่ควรเป็นคนสู้งานมี
ความพยายาม ไม่ท้อถอย กล้าเผชิญอุปสรรค รั้งงานที่ทำ ตั้งใจทำหน้าที่อย่างจริงจัง

๒) ประหยัด

ประหยัด คือ การรู้จักเก็บออมเงินใช้ทรัพย์สินสิ่งของแต่พอควรพอประมาณ
ให้เกิดประโยชน์คุ้มค่า ไม่ฟุ่มเฟือย ฟุ้งเฟ้อ

ผู้ที่มีความประหยัด คือ ผู้ที่ดำเนินชีวิตความเป็นอยู่ที่เรียบง่าย รู้จักฐานะการเงินของ
ตน คิดก่อนใช้คิดก่อนซื้อ เก็บออม ใช้ทรัพย์สินสิ่งของอย่างคุ้มค่า รู้จักทำบัญชีรายรับรายจ่าย
ของตนเองอยู่เสมอ

๓) ความซื่อสัตย์

ซื่อสัตย์ คือ ประพฤติตรงไม่เอินเอียงไม่มีเล่ห์เหลี่ยมมีความจริงใจปลอดจากความรู้สึก
ลำเอียงหรืออคติ

ผู้ที่มีความซื่อสัตย์ คือ ผู้ที่มีความประพฤติตรงทั้งต่อหน้าที่ ต่อวิชาชีพ ตรงต่อเวลา
ไม่ใช้เล่ห์กล คดโกงทั้งทางตรงและทางอ้อม รับผิดชอบต่อตนเองและปฏิบัติอย่างเต็มที่ถูกต้อง

๔) มีวินัย

มีวินัย คือ การยึดมั่นในระเบียบแบบแผน ข้อบังคับและข้อปฏิบัติ ซึ่งมีทั้งวินัยใน
ตนเองและวินัยต่อสังคม

ผู้ที่มีวินัย คือ ผู้ที่ปฏิบัติตามในขอบเขต กฎ ระเบียบของสถานศึกษา สถาบัน/องค์กร/
สังคมและประเทศ โดยที่ตนเองยินดีปฏิบัติตามอย่างเต็มใจและตั้งใจ

๕) สุขภาพ

สุขภาพ คือ เรียบร้อย อ่อนโยน ละเอียดอ่อน มีกิจกรรมยามที่ดีงาม มีสัมมาคารวะ
ผู้ที่มีความสุขภาพ คือ ผู้ที่อ่อนน้อมถ่อมตนตามสถานภาพและกาลเทศะไม่ก้าวร้าว
รุนแรงวางอำนาจข่มผู้อื่นทั้งโดยวาจาและท่าทาง แต่ในเวลาเดียวกันยังคงมีความมั่นใจในตนเอง เป็น
ผู้ที่มีมารยาท วางตนเหมาะสมตามวัฒนธรรมไทย

๖) สะอาด

สะอาด คือ ปราศจากความมัวหมองทั้งกาย ใจ และสภาพแวดล้อม ความผ่องใสเป็น
ที่เจริญตาทำให้เกิดความสบายใจแก่ผู้พบเห็น

ผู้ที่มีความสะอาด คือ ผู้ที่รักษาร่างกาย ที่อยู่อาศัยสิ่งแวดล้อมถูกต้องตามสุขลักษณะ
ฝึกฝนจิตใจมิให้ขุ่นมัว จึงมีความแจ่มใสอยู่เสมอ

๗) สามัคคี

สามัคคี คือ ความพร้อมเพียงกัน ความกลมเกลียวกัน ความปรองดองกัน ร่วมใจกัน ปฏิบัติงานให้บรรลุ ผลตามที่ต้องการเกิดงานการอย่างสร้างสรรค์ปราศจากการทะเลาะวิวาทไม่เอาไรต์ เอาเปรียบกัน เป็นการยอมรับความมีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทางความคิด ความหลากหลายในเรื่องเชื้อชาติ ความกลมเกลียวกันในลักษณะเช่นนี้ เรียกอีกอย่างว่าความสามานฉันท์

ผู้ที่มีความสามัคคี คือ ผู้ที่เปิดใจกว้างรับฟังความคิดเห็นของผู้อื่น รับผิดชอบต่อตน ทั้งในฐานะผู้นำและผู้ตามที่ดี มีความมุ่งมั่นต่อการรวมพลัง ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเพื่อให้การงานสำเร็จ ลุล่วงแก้ปัญหาและขจัดความขัดแย้งได้ เป็นผู้มีเหตุผล ยอมรับความแตกต่างหลากหลายทาง วัฒนธรรมความคิด ความเชื่อ พร้อมที่จะปรับตัวเพื่ออยู่ร่วมกันอย่างสันติ

๘) มีน้ำใจ

มีน้ำใจ คือ ความจริงใจที่ไม่เห็นแก่เพียงตัวเองหรือเรื่องของตัวเอง แต่เห็นอกเห็นใจ เห็นคุณค่าในเพื่อน มนุษย์ มีความเอื้ออาทรเอาใจใส่ ให้ความสนใจในความต้องการ ความจำเป็น ความทุกข์สุขของผู้อื่น และพร้อมที่จะให้ความช่วยเหลือเกื้อกูลกันและกัน คุณธรรมจริยธรรมเป็น เหมือนเสาต้นใหญ่ที่แข็งแรงคอยค้ำจุนสังคมในอยู่รอดปลอดภัยได้อย่างยั่งยืนถาวร และเสาต้นนี้ได้ถูก กัดกร่อนกำลังจะหายไปจากสังคมไทย เนื่องจากการขาดคุณธรรม จริยธรรมของบุคคลที่นับวันจะทวี ความรุนแรงมากขึ้น จนส่งผลให้เกิดปัญหาสังคม และจะกลายเป็นปัญหาเรื้อรังของชาติบ้านเมืองที่ ยากจะเยียวยาแก้ไข หากมีการหยิบยกปัญหาคุณธรรมจริยธรรมมาถกกันในเวทีใดก็ตาม เสี่ยง สะท้อนจากทุกภาคส่วนต่างมีความเห็นสอดคล้องต้องกันว่าเกิดจากความล้มเหลวด้านการจัด การศึกษา เพราะมองว่าการปลูกฝังผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรมเพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตนั้น เป็นภาระหน้าที่ของสถานศึกษา และแม้แต่ในสถานศึกษายังเข้าใจว่าเป็นหน้าที่ของครูผู้สอนกลุ่ม สาระการเรียนรู้สังคมศึกษาศาสตร์และวัฒนธรรมในสาระที่ ๑ ศาสนา ศีลธรรม จริยธรรมที่กำหนด ให้ ผู้เรียนได้เรียนรู้พุทธศาสนาหรือศาสนาที่ตนนับถือ ซึ่งนั่นคือความเข้าใจที่ไม่ค่อยจะถูกต้องนัก จริงๆ แล้วการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมจะต้องเริ่มต้นที่ครอบครัวก่อน เพื่อเป็นพื้นฐานที่มั่นคง จากนั้น สถานศึกษาทุกระดับต้องมีความเข้มแข็งในการพัฒนาผู้เรียนให้มีความรู้ควบคู่ไปกับคุณธรรม จริยธรรม รู้เท่าทันกับความซับซ้อนของสังคม รู้จักเลือกรับแต่สิ่งดีๆ ไม่ใช่รับทุกอย่างโดยไม่คำนึงถึง ผลกระทบที่จะตามมา และที่สำคัญต้องเข้าใจบริบทและข้อจำกัดของตนเอง โดยมีผู้ใหญ่จากทุกภาค ส่วนในสังคมเป็นแบบอย่างที่ดี ถ้าดูจากหลักสูตร การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานไม่ว่าจะเป็นหลักสูตร การศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๔๔ หรือหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช ๒๕๕๑ หรือหลักสูตรใหม่ ที่มีการนำร่องทดลองใช้ในโรงเรียน ต้นแบบในปีการศึกษานี้ และจะใช้ พร้อมกันทั่วประเทศในปีการศึกษาต่อไปล้วนมุ่งพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม และค่านิยมที่ พึงประสงค์เห็นคุณค่าของตนเองมีวินัย และปฏิบัติตามหลักธรรมคำสอนของศาสนาที่ตนนับ ถู นี่เป็นส่วนหนึ่งที่กำหนดไว้เป็นจุดหมายเพื่อให้เกิดกับผู้เรียนเมื่อจบการศึกษาระดับการศึกษาขั้น พื้นฐาน และหลักสูตรแกนกลางการศึกษาขั้นพื้นฐาน นอกจากนี้ หลักสูตรใหม่ยังได้กำหนดให้ สถานศึกษาพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณลักษณะที่พึงประสงค์สำคัญ คือ รักชาติ ศาสน์ กษัตริย์ ซื่อสัตย์ สุจริต มีวินัย ใฝ่เรียนรู้ อยู่อย่างพอเพียง มุ่งมั่นในการทำงาน รักความเป็นไทย และมีจิต สาธารณะ หลายคนคิดว่าการพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรมจริยธรรม สถานศึกษาต้องเน้นให้เด็กได้เรียน วิชาที่ว่าด้วยศีลธรรม คุณธรรม จริยธรรม หรือหลักธรรมของศาสนาเท่านั้น แต่การสร้างคุณธรรม

จริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนนั้น กระบวนการเรียนรู้สามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นกับผู้เรียนได้ โดยการสอดแทรกในกระบวนการจัดการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระการเรียนรู้และกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน เพราะคุณลักษณะที่พึงประสงค์ที่กำหนดไว้ในหลักสูตรสามารถสร้างให้เกิดได้โดยผ่านกระบวนการปฏิบัติงาน ทั้งงานส่วนบุคคลและการปฏิบัติงานร่วมกันเป็นกลุ่ม ดังนั้น ครูผู้สอนควรมีได้มีหน้าที่เพียงแต่สอนเนื้อหาในหนังสือให้จบเท่านั้น แต่จะต้องช่วยกันคำนึงถึงการสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมให้เหมาะสมกับสภาพของผู้เรียนด้วยเพื่อสรรค์สร้างให้ผู้เรียนเป็นคนที่มีความรู้คู่คุณธรรมนำชีวิตไปสู่ความสุข การสอดแทรกคุณธรรมจริยธรรมเฉพาะในห้องเรียน อาจยังไม่เพียงพอต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมให้เกิดขึ้นในผู้เรียนได้อย่างยั่งยืนและถาวร สถานศึกษาจึงจำเป็นต้องจัดกิจกรรมเสริมที่หลากหลาย โดยใช้ศักยภาพและทรัพยากรที่มีอยู่ให้เกิดประโยชน์อย่างคุ้มค่า อีกทั้งเปิดให้ผู้เรียนมีโอกาสได้รับประสบการณ์ทางคุณธรรมจริยธรรมด้วยวิธีการและจากแหล่งการเรียนรู้ที่หลากหลาย ทั้งจากเพื่อน ครู ครอบครัว ชุมชน และสังคม แม้สังคมจะมีบรรทัดฐานที่ชัดเจนว่าคุณลักษณะอันพึงประสงค์ที่จะให้เกิดขึ้นในเด็กและเยาวชนไทยเป็นอย่างไร แต่การพัฒนาคุณลักษณะที่จะให้เกิดขึ้นภายในจิตใจคือคุณธรรมซึ่งเป็นนามธรรมนั้นเป็นภารกิจที่ยากยิ่งต่อการวัดและประเมินผลของครูผู้สอน ซึ่งจะเป็นประเด็นปัญหาสำคัญที่จะเป็นตัวชี้วัดทำลายความสามารถของครูผู้สอนต่อไป^{๔๙}

๒.๔.๗ แนวทางการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน

จริยธรรมของโรงเรียน (School - base Code of Ethics) เป็นสิ่งที่ต้องสร้างขึ้นภายในโรงเรียน โดยเฉพาะอย่างยิ่งโรงเรียนที่มีความหลากหลายทางวัฒนธรรมของบุคลากรโรงเรียนนักเรียน และชุมชนโรงเรียน ขึ้นเริ่มต้นควรให้ครูทุกคนพัฒนาจริยธรรมของตนเองขึ้นก่อน เพื่อนำไปสู่การสร้างจริยธรรมของโรงเรียน^{๕๐}

สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู ได้กล่าวถึง บทบาทของผู้บริการในการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียน ไว้ดังนี้

“...ผู้บริหาร คือ ผู้นำที่จะต้องดูแล ควบคุมให้มีการปฏิบัติกิจกรรมทุกอย่างในสถาบันให้เป็นไปตามนโยบาย แผนงาน โครงการ ภารกิจทั้งปวง ตลอดจนเป็นผู้ส่งเสริมและกำกับให้มีการปฏิบัติตามเกณฑ์ ระเบียบ ข้อบังคับ และกฎหมายที่เกี่ยวข้อง ผู้บริหารต้องใช้ความสามารถและภาวะผู้นำที่จะทำให้ผู้ใต้บังคับบัญชาปฏิบัติในสิ่งที่ผู้บริหารประสงค์จะให้ปฏิบัติ และให้ผู้ปฏิบัติพึงพอใจที่จะรับปฏิบัติในสิ่งที่ได้รับมอบหมายนั้นๆ ดังนั้น พฤติกรรมการปฏิบัติงานของครูจะเป็นประการใด ย่อมขึ้นอยู่กับสภาพการนำของผู้บริหาร ภาวะผู้นำของผู้บริหารจึงมีอิทธิพลต่อพฤติกรรมของข้าราชการครู ผู้ใต้บังคับบัญชาโดยตรง...”^{๕๑}

^{๔๙} ฟาฏีนา วงศ์เลขา, การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม : ปัญหาที่ทำลายของครูไทย, วารสารวิชาการ ปีที่ ๖, ฉบับที่ ๑ (ม.ค. ๒๕๕๖), หน้า ๔๓-๔๘.

^{๕๐} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ สำนักงานรัฐมนตรี, จริยธรรมการสอน, (กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๓), หน้า ๑๒ - ๑๓.

^{๕๑} สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู, การบริหารงานวินัยราชการครู, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙), หน้า ๑๕.

แนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียน จะกระทำให้ได้ผลขึ้นมาไม่ได้ด้วยวิธีการสอนเพียงอย่างเดียว แต่จะต้องอาศัยการจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม ตลอดจนความประพฤติของครูในโรงเรียน ให้สอดคล้องตามไปด้วย นั่นคือ จะต้องส่งเสริมจริยธรรมทั้งในรูปแบบหลักสูตรแฝง และในรูปแบบของการสอน^{๕๒} การสอนจริยธรรมในโรงเรียนนั้น อำนวย ทะพิงค์แก และชยันต์ วรรณะภูมิ เสนอแนวคิดไว้ว่า จะต้องปรับปรุงหลักสูตร วิธีสอนเสียใหม่ โดยควรจะมีการเพิ่มหลักสูตรด้านนี้ให้มากขึ้น และให้สอดคล้องประสานกับทุกวิชาซึ่งหมายความว่า การสอนจริยธรรมไม่ใช่ตกเป็นภาระของครูสอน หน้าที่ศีลธรรมเพียงผู้เดียว ผู้สอนวิชาอื่นก็มีหน้าที่ในการส่งเสริมจริยธรรมให้แก่เด็กนักเรียนเช่นกัน^{๕๓}

กระทรวงศึกษาธิการ ได้เสนอแนวทางการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนไว้ในแผนพัฒนาจริยธรรม สรุปได้ดังนี้

๑. ดำเนินการร่วมมือกับวัดและผู้ทรงคุณวุฒิเพื่อจัดทำสื่อการเรียนการสอน
๒. จัดให้มีการฝึกสมาธิอย่างง่ายและเหมาะสมกับเด็กในวัยประถมศึกษา
๓. จัดอบรมบุคลากรที่รับผิดชอบทางด้านจริยศึกษาให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการเรียนการสอนและการจัดจริยศึกษา
๔. จัดสภาพแวดล้อมเป็นรูปธรรมที่เป็นมงคลและตั้งมาให้แก่นักเรียนตามวันสำคัญทางศาสนา เช่น พระพุทธรูป ภาพในซาดก หรือสัญลักษณ์ในทางพุทธศาสนาและศาสนาอื่น
๕. จัดให้มีห้องพระ หรือห้องจริยศึกษาสำหรับนักเรียนในการกราบไหว้บูชาประกอบกิจกรรมทางศาสนา
๖. จัดกิจกรรมส่งเสริมลักษณะนิสัยให้เป็นไปโดยต่อเนื่อง โดยประสานให้วัดและชุมชนเข้าร่วมด้วย
๗. จัดสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้สนับสนุน หรือเอื้อต่อการส่งเสริมลักษณะนิสัยและจริยธรรมของนักเรียน สภาพแวดล้อมจะเป็นเสมือนภูมิป้องกันมิให้เด็กเสื่อมทางจริยธรรมได้
๘. จัดกระบวนการเรียนการสอน ให้เน้นภาคปฏิบัติเป็นสำคัญ และมีการจัดทั้งในเวลาและนอกเวลาเรียน
๙. พัฒนาบุคลากรทั้งผู้บริหารและผู้ปฏิบัติการสอน ให้เป็นผู้นำและเป็นแบบอย่างที่ดีในการส่งเสริมจริยธรรม คุณธรรมที่พึงประสงค์
๑๐. ปรับปรุงกระบวนการเรียนการสอน การประเมินผลทางจริยธรรมให้เหมาะสมสอดคล้องกับระบบการเรียนการสอน
๑๑. พัฒนาคู่มือให้มีความรู้ทางจริยธรรม วิธีการถ่ายทอดความรู้ และคุณลักษณะของความเป็นครู
๑๒. ส่งเสริมและประสานการร่วมมือระหว่างโรงเรียน บ้าน วัด และสื่อมวลชนในด้าน การเผยแพร่คุณธรรมจริยธรรม

^{๕๒} กীরติ ศรีวิเชียร, *การจัดจริยศึกษาในโรงเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๔๔.

^{๕๓} อำนวย ทะพิงค์แก และชยันต์ วรรณะภูมิ, *ปัญหาจริยธรรมในสังคมไทยในทัศนะของนักการศึกษา, รายงานการสัมมนาจริยธรรมในสังคมไทยในปัจจุบัน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๒), หน้า ๒๐๘.

๑๓. ส่งเสริมและให้กำลังใจแก่ครูอาจารย์ที่สอนจริยธรรมดีเด่น
๑๔. ครูควรนำข่าวอาชญากรรม หรือข่าวแปลกๆ มาวิจารณ์ วิเคราะห์ประกอบการสอน
จริยธรรม
๑๕. ส่งเสริมให้นักเรียนรู้จักวิเคราะห์สภาพสังคมที่นำไปสู่ความเสื่อมโทรมทางจริยธรรม

- ๕๔
- ชำเลื่อง วุฒิจันท์** ได้กล่าวถึงแนวทางการจัดจริยศึกษาสำหรับโรงเรียนไว้ สรุปได้ดังนี้
๑. จัดโรงเรียนและสิ่งแวดล้อมในโรงเรียน ให้เอื้ออำนวยต่อการสอนจริยธรรมในโรงเรียนอย่างต่อเนื่อง
  ๒. จัดการสอนจริยธรรมตามหลักสูตร โดยสอนให้สอดคล้องกับสังคม จากสิ่งที่ใกล้ตัวไปสู่สิ่งที่ไกลตัวนักเรียน
  ๓. จัดกิจกรรมประกอบการสอนจริยธรรมให้เด็กได้ปฏิบัติจริง และสอดคล้องกับหลักวิทยาศาสตร์เน้นให้เห็นจริงมากกว่าการสร้าง ความเชื่อที่มลาย
  ๔. แทรกคติธรรมทั้งในหนังสือแบบเรียนและหนังสืออ่านประกอบ
  ๕. สอดแทรกจริยธรรมในการสอนทุกวิชา ทุกกลุ่มประสบการณ์
  ๖. จัดภาพประกอบเรื่องจริยธรรม ทั้งในการสอนและการจัดกิจกรรม
  ๗. ใช้สื่อมวลชนในการให้ความรู้และประสบการณ์ด้านจริยธรรม^{๕๕}

- บรรเทา กิตติศักดิ์** ได้สรุปการปลูกฝังและพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนไว้ว่า มีหลักที่ควรยึดถือ ๓ ประการคือ
๑. ต้องให้มีการปฏิบัติมากกว่าการเรียนรู้แต่เนื้อหาวิชา
  ๒. จริยธรรมจะต้องสอนทุกระดับและสอดแทรกอยู่ในทุกวิชา อย่างสม่ำเสมอโดยถือว่าเป็นหน้าที่ของครูทุกคน
  ๓. การประพฤติและการปฏิบัติของครู จะต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการปลูกฝังและพัฒนาแก่นักเรียน^{๕๖}

การส่งเสริมจริยธรรมในรูปแบบของหลักสูตรแฝง (Hidden Curriculum) จะต้องสร้างความสนใจของนักเรียนไปที่บรรยากาศ หรือสภาพแวดล้อมในโรงเรียนที่มีผลต่อการส่งเสริมจริยธรรม ซึ่งนักเรียนจะไม่ตระหนักถึงสิ่งที่ครูตั้งใจจะให้นักเรียนได้เรียนรู้ แต่สิ่งนั้นจะมีผลกระทบต่อ การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน เช่น การให้เด็กร่วมทำงานเป็นกลุ่ม หรือเป็นหลักสูตรแฝงที่เด็กได้เรียนรู้จากสิ่งที่ครูไม่ได้ตั้งใจจะให้เกิดขึ้นโดยตรง แต่เป็นผลมาจากการปฏิบัติของครูในระบบโรงเรียน เช่น

^{๕๔} กระทรวงศึกษาธิการ, **พฤติกรรมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาด้านการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน**, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๕.

^{๕๕} ชำเลื่อง วุฒิจันท์, **คุณธรรมและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๑๔-๑๗.

^{๕๖} บรรเทา กิตติศักดิ์, **“จริยธรรมทางการศึกษา”**, (กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการศึกษา คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕), หน้า ๕๖-๕๗.

ความรักใคร่ สามัคคีของคณะครู ความสุภาพเรียบร้อยในวาจาของครูความมีน้ำใจเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ของคณะครูในโรงเรียน^{๕๗}

สมพงษ์ จิตระดับ ได้เสนอแนวทางในการส่งเสริมจริยธรรมให้นักเรียนในวัย ๖ – ๑๒ ขวบ ไว้ได้ดังนี้

๑. สร้างสิ่งแวดล้อมให้เด็กสามารถดูดซึมจริยธรรมที่ต้องการปลูกฝังเอง โดยผู้ใหญ่ไม่เสียเวลาพร่ำสอนจนเกินไป

๒. ให้เด็กอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี เพื่อให้เด็กได้ประพฤติปฏิบัติตาม

๓. เสนอปัญหาให้เด็กศึกษาจนเกิดสำนึก มากขึ้นและเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมตัวเองโดยไม่รู้ตัว

๔. แสวงหาแบบอย่างวัฒนธรรมที่ดีงาม เพื่อขัดเกลาความคิดของเด็กให้ประณีตและพัฒนาจริยธรรม

๕. จัดโอกาสให้เด็กได้ศึกษาหาประสบการณ์จากวิชาการซึ่งสามารถพัฒนาจริยธรรมได้

๖. สร้างและปฏิบัติตามจริยธรรมที่ผู้ใหญ่และเด็กยอมรับร่วมกัน

๗. สนทนาในชีวิตประจำวันในโอกาสได้พบเหตุการณ์ ทั้งในและนอกโรงเรียน เพื่อให้เด็กเห็นคุณค่า และความหมายของเหตุการณ์นั้นๆ

๘. ตั้งชมรมเพื่อศึกษาหาความรู้ได้ตามอิสระ และความปรารถนาของตน

๙. สร้างคำขวัญและภาษิต ที่คนส่วนใหญ่ยอมรับร่วมกัน

๑๐. แนะนำหรือให้คำปรึกษาเฉพาะตัว^{๕๘}

สาโรช บัวศรี ได้กล่าวถึงการดำเนินงานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนกระทำได้โดยสรุป ดังนี้

๑. แต่งตั้งคณะกรรมการจริยธรรมประจำโรงเรียน เพื่อทำหน้าที่กำหนดแผนงานจริยธรรมควบคุมดูแลให้เป็นไปตามแผนและปรับปรุงแผนการปฏิบัติให้เหมาะสม

๒. มีแผนงานส่งเสริมจริยธรรม โดยดำเนินการดังนี้

๒.๑ สร้างบรรยากาศหรือสิ่งแวดล้อมให้เอื้ออำนวยต่อการให้การศึกษาอบรมและการปฏิบัติเรื่องจริยธรรม เช่น คณะครูประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียนชี้แจง กระตุ้น โน้มน้าวให้นักเรียนเห็นว่าการประพฤติตามจริยธรรมเป็นสิ่งที่มีความเกียรติน่าสนใจ การตั้งชมรมจริยธรรมในโรงเรียน

๒.๒ จัดให้มีการอบรมจริยธรรมอย่างต่อเนื่องในโรงเรียน ผู้ให้การอบรมได้แก่ พระสงฆ์หรือผู้ทรงคุณวุฒิ ผู้บริหารโรงเรียน ครูประจำชั้นและครูเวรประจำวัน

๓. มีแผนงานควบคุมงานประพฤติ ผู้ใดประพฤติผิดจริยธรรม ต้องลงโทษสมควรแก่กรณีอย่างเคร่งครัด ผู้ใดประพฤติดีเด่นด้านจริยธรรม ต้องยกย่องสรรเสริญ^{๕๙}

^{๕๗} กิริติ ศิริวิเชียร, *การจัดจริยศึกษาในโรงเรียน*, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๔๑.

^{๕๘} สมพงษ์ จิตระดับ, *การสอนจริยธรรมศึกษาในระดับประถมศึกษา*, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โอ เอส พริ้นติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๖๔

^{๕๙} สาโรช บัวศรี, *จริยธรรมศึกษา*, (กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๗), หน้า ๔๙ – ๖๓.

จากที่กล่าวมาข้างต้น สามารถสรุปแนวทางในการศึกษาสภาพการดำเนินงานการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักศึกษาได้ ๔ ด้าน ดังนี้

๑. ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน
๒. ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในวิทยาลัยเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๓. ด้านกิจกรรมของวิทยาลัยที่จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม
๔. การกำหนดระเบียบข้อบังคับของนักศึกษาและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ผู้วิจัยจึงใช้แนวทางการศึกษาการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนในสถานศึกษาจังหวัดนครปฐม เป็นกรอบการวิจัย ดังมีรายละเอียดในแต่ละด้านซึ่งจะอธิบายในหัวข้อแนวคิดเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ดังนี้

๒.๕ แนวคิดเกี่ยวกับการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

ประชาชนคนไทยประมาณกว่า ๖๐ ล้านคน นับถือศาสนาแตกต่างกัน เป็นสังคมที่มีแนวทางในการดำเนินชีวิต โดยมีหลักประพฤติปฏิบัติตามอุดมการณ์ทางจริยธรรม ที่นำแนวความคิดทางศาสนาของทุกๆ ศาสนา มาเป็นแกนกลาง โดยเฉพาะพระพุทธศาสนาซึ่งถือเป็นศาสนาประจำชาติไทยจากความหมายของจริยธรรมที่ว่า เป็นหลักความประพฤติที่อบรมกิริยา และปลูกฝังนิสัยให้อยู่ในครรลองของคุณธรรมหรือศีลธรรมอันดีงาม ดังนั้นจริยธรรมจึงเป็นหลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติให้บุคคลยึดถือในการปฏิบัติตน ซึ่งพอจะประมวลได้ว่า จริยธรรมก็คือ แนวทางของการปฏิบัติตนให้เป็นคนดี

๒.๕.๑ ด้านการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน

การสอนของครูเป็นเครื่องมือที่สำคัญต่อการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนเพราะการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพและสอดคล้องกับวัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษา ย่อมขึ้นอยู่กับการสอนของครู ครูในโรงเรียนเป็นบุคคลที่มีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่นักเรียนและได้แสดงความคิดเห็นว่า

“... จริยธรรมไม่ใช่สิ่งที่ได้มาแต่กำเนิด แต่เป็นเรื่องที่จะต้องเรียนรู้ที่ละเล็กละน้อยตั้งแต่เกิดจนกระทั่งเป็นผู้ใหญ่ เด็กเรียนรู้สิ่งเหล่านี้ได้ด้วยตนเองและด้วยการกระทำของผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ทุกคน โดยเฉพาะครูมีความสำคัญต่อการปลูกฝังจริยธรรมให้แก่เด็ก ...”^{๖๐}

สังคมโดยทั่วไปมักจะฝากความหวังในเรื่องการส่งเสริมจริยธรรมไว้กับโรงเรียนอาจเป็นเพราะโรงเรียนมีบุคลากรที่มีความสามารถและเป็นแบบอย่างที่ดีด้านจริยธรรม ซึ่งโรงเรียนทั้งในอดีตและปัจจุบันต่างยอมรับหน้าที่การส่งเสริมจริยธรรมด้วยความเต็มใจ แต่ครูและโรงเรียนก็ยังไม่สามารถส่งเสริมจริยธรรมให้บรรลุเป้าหมายที่วางไว้ สังคมยังมองว่าโรงเรียนยังไม่ประสบความสำเร็จ

^{๖๐} สุภา มาลากุล ณ อยุธยา, จริยธรรมกับการศึกษา, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๔๖.

ในหน้าที่นี้^{๖๑} ครูส่วนมากยังให้ความสนใจต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนน้อย มักมุ่งที่จะแก้ปัญหาอื่นๆ ที่คิดว่าสำคัญและเร่งด่วนกว่า เช่น การแก้ปัญหาด้านการเรียนการสอน การคิดคำนวณ ซึ่งเป็นปัญหาเกี่ยวกับความรู้ ความคิด (Cognitive Domain) และพบว่าประเด็นที่สำคัญว่า การที่ครูไม่สนใจในการพัฒนาลักษณะนิสัยและจริยธรรมนั้นมีสาเหตุมาจากครูไม่ทราบวิธีการสอดแทรกลักษณะนิสัยที่ดีให้แก่เด็กตลอดจนครูไม่ทราบว่า จริยธรรมที่พึงประสงค์ที่จะปลูกฝังให้เด็กนั้นมีอะไรบ้างที่เป็นจุดเน้นและมีความสำคัญ นอกจากนั้นการกำหนดแนวทางการจัดประสบการณ์ด้านจริยธรรมแก่นักเรียน ยังไม่มีรูปแบบที่ดีที่สามารถปฏิบัติได้อย่างมีประสิทธิภาพ^{๖๒} ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของอภิชาติ ชัยบาดาล ที่พบว่าครูอาจารย์ให้ความสนใจในการอบรมสั่งสอนด้านจริยธรรมสอดแทรกในวิชาที่ตนเองสอนอยู่น้อยมาก มักมุ่งสอนเนื้อหาสาระในวิชาที่กำลังสอนอยู่ตลอดเวลา ผู้บริหารโรงเรียนให้การอบรมด้านจริยธรรมแก่นักเรียนอยู่ในเกณฑ์น้อย^{๖๓}

การส่งเสริมจริยธรรมเป็นสาระที่หนักอยู่ในด้านนามธรรม การที่จะทำให้เกิดความรู้ความเข้าใจ จนถึงขั้นนำไปปฏิบัติได้เป็นลักษณะนิสัย เป็นบุคลิกภาพของตนได้นั้น ต้องขึ้นอยู่กับปัจจัยประกอบหลายประการ เช่น การตั้งใจ เจตคติ ประสบการณ์ ความศรัทธา การได้เห็นแบบอย่างที่ดีจากครูหรือกลุ่มเพื่อน การได้เคยปฏิบัติจริง และการส่งเสริมอย่างต่อเนื่อง ในการสอนหรือการให้การอบรมที่เกี่ยวกับจริยธรรมนักเรียนจึงมักเกิดความรู้ความเข้าใจได้ยาก และหากต้องมาประสบกับการสอนที่ไร้ประสิทธิภาพของครูซ้ำด้วยแล้ว นักเรียนก็จะปราศจากความรู้ความเข้าใจมากยิ่งขึ้น และทำจริยธรรมเป็นสิ่งที่น่าเบื่อหน่าย ไม่มีความสนใจที่จะศึกษา การส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนก็จะเป็นเพียงทฤษฎีที่ไม่มีผลในทางปฏิบัติ

กระทรวงศึกษาธิการ ได้กล่าวถึง การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษา พอสรุปได้ว่า การจัดการเรียนการสอนมีทั้งแบบบูรณาการและจัดสอนแยกเฉพาะคุณธรรมที่ต้องการเน้น จึงต้องจัดประสบการณ์สิ่งแวดล้อม และบรรยากาศให้เอื้อต่อการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียน สิ่งที่ครูควรตระหนักคือ นักเรียนต้องมีความรู้สึกที่ดีต่อการกระทำ ซึ่งจะนำไปสู่ความชื่นชม ควรจัดประสบการณ์และกิจกรรม ดังนี้

๑. นักเรียนอยู่ใกล้ชิดตัวอย่างที่ดี เห็นการปฏิบัติจริงในชีวิตประจำวัน เช่น ถ้าต้องการสร้างความสามัคคี การทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ ครูต้องสามัคคีกัน และจัดประสบการณ์ให้นักเรียนทำงานร่วมกันเป็นหมู่คณะ

๒. เสนอปัญหาให้นักเรียนคิด โดยใช้กรณีตัวอย่าง สร้างสถานการณ์ให้นักเรียนใช้เหตุผลอยู่ตลอดเวลา

๓. แสวงหาแบบอย่าง กิจกรรมต่างๆ และวัฒนธรรมที่ดีงาม เช่น ศิลปะ ธรรมชาติ สิ่งเหล่านี้ขัดเกลาความคิดและจิตใจของนักเรียนให้ประณีต ละเอียดอ่อน

^{๖๑} ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. การศึกษาคุณสมบัตินิยามพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทย, (กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๕.

^{๖๒} กระทรวงศึกษาธิการ, แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗), หน้า ๑๒.

^{๖๓} อภิชาติ ชัยบาดาล, สภาพการจัดการจัดจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา ๘, (กรุงเทพมหานคร : หน่วยนิเทศ กรมสามัญศึกษา, ๒๕๒๓), หน้า ๑๐๔.

๔. ให้นักเรียนได้ศึกษาประสบการณ์ จากวิชาการที่สามารถพัฒนาค่านิยมได้ เช่น วิทยาศาสตร์ช่วยสร้างค่านิยมให้รักความจริงและมีเหตุผล

๕. ให้นักเรียนทำงานเป็นกลุ่มอย่างมีระบบ เช่น ตั้งชมรมโดยอิสระเพื่อให้นักเรียนได้พัฒนาตนบนพื้นฐานของความถนัดและความสนใจ^{๖๔}

สรุปคัตติ หลาบมาลา กล่าวถึงการเรียนการสอนในห้องเรียนและข้อเสนอแนะสำหรับครูประจำชั้นในการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน สรุปได้ ดังนี้

๑. การควบคุมห้องเรียนเป็นกิจกรรมที่ครูต้องเอาใจใส่และปฏิบัติด้วยความระมัดระวัง มิฉะนั้นอาจจะเป็นตัวถ่วงการพัฒนาพฤติกรรมช่วยสังคมลงได้ ครูควรปฏิบัติ ดังนี้

๑.๑ กำหนดแนวปฏิบัติ หรือระเบียบให้ชัดเจน ครูต้องอธิบายให้เด็กเข้าใจว่า ทำไมต้องมีระเบียบ และให้โอกาสเด็กร่วมกำหนดระเบียบ

๑.๒ การควบคุมทางอ้อม กระทำได้โดยการจัดระเบียบห้องเรียน เช่น ให้เด็กทำงานเงียบๆ อยู่แห่งหนึ่ง และเด็กทำงานมีเสียงดังอีกแห่งหนึ่ง พยายามส่งเสริมพฤติกรรมที่ดี

๑.๓ ใช้วิธีเตือนด้วยการกระทำ และคำพูด เช่น มอง หรือทำสัญญาณให้รู้ว่าไม่ถูกต้อง โดยไม่มีลักษณะบังคับ ชูเขี้ยวหรือดุ ถ้าเตือนด้วยวาจาที่พูดให้สุภาพ แต่หนักแน่นพูดเฉพาะตัวเด็กที่ทำผิดเท่านั้น

๑.๔ สอนพฤติกรรมช่วยสังคม ครูช่วยแนะนำเด็กในพฤติกรรมที่ถูกต้อง เช่น เด็กแข่งกันเข้าห้องและทะเลาะกัน ครูต้องหาทางให้ตกลงกันโดยสันติวิธี

๑.๕ การใช้อำนาจของครู เด็กบางคนรู้กฎระเบียบแต่ก็ยังทำผิด ครูต้องหาสาเหตุและลงโทษตามความเหมาะสม พร้อมทั้งอธิบายเหตุผล

๑.๖ ครูควรมีเจตคติต่อเด็กว่า เด็กสนใจเรียน ต้องการอยู่กับเพื่อน ทำดีกับเพื่อน ต้องการความยุติธรรม มีความกรุณาต่อเพื่อน ครูควรค้นหาว่าทำไมเด็กจึงทำดีไม่ได้

๒. สร้างความสัมพันธ์อันดีระหว่างครูกับศิษย์ที่มีความอบอุ่น จะเป็นแรงจูงใจให้ศิษย์สนใจในความเป็นอยู่ของคนอื่น อย่างไรก็ตามครูที่ยึดมั่นในพรหมวิหาร ๔ คือ เมตตา กรุณา มุทิตา และอุเบกขา รวมทั้งมีปิยะวาจาจะช่วยให้ได้มาก

๓. พัฒนาความเข้าใจในจริยธรรมของเด็ก ครูต้องสอน ให้เด็กเข้าใจว่าความยุติธรรมและความกรุณานั้นคืออะไร ใช้ในชีวิตประจำวันอย่างไร และเหตุผลที่อยู่เบื้องหลังหลักธรรมเหล่านั้นคืออะไร ครูต้องพูดถึงจริยธรรมในชั้นเรียนบ่อยๆ เพื่อเตือนความจำและการปฏิบัติ

๔. สร้างชุมชนของความเอาใจใส่ซึ่งกันและกันในห้องเรียน ให้ความสำคัญและความต้องการทางจิตวิทยาของเด็ก ๓ ประการ คือ ความเป็นตัวเอง (Autonomy) ความรอบรู้ (Competence) และความเป็นหมู่คณะ (Belonging)

ข้อเสนอแนะสำหรับครูประจำชั้น สรุปได้ดังนี้

^{๖๔} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การวัดและประเมินผลในชั้นเรียนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (พระพุทธศาสนาและจริยศึกษา), พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙), หน้า ๑๔.

๑. ครูไม่ควรทำโทษเด็กด้วยการใช้อารมณ์
๒. ส่งเสริมให้เด็กคิดแบบมีเหตุผล
๓. ให้เด็กแสดงเหตุผลที่กระทำผิดและให้ที่ประชุมนักเรียนหาทางออกที่เหมาะสม
๔. ครูควรชี้แจงเหตุผลและผลของการกระทำผิดไม่ว่าจะหาผู้ทำผิดได้หรือไม่
๕. ปลอ่ยให้เด็กประพฤติแบบลองผิดลองถูก ถ้าเหตุการณ์นั้นไม่เป็นอันตราย
๖. ให้โอกาสเด็กที่ประพฤติผิดทำงานถ่ายโทษ
๗. วางเงื่อนไขให้เด็กประพฤติให้ถูกต้องเป็นรายบุคคล ^{๖๕}

นอกจากการสอนและการจัดกิจกรรมการสอนดังกล่าวแล้ว เพื่อให้การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนมีประสิทธิภาพสูงขึ้น ผู้บริหารโรงเรียนควรได้ปฏิบัติกรณิศกการสอนอย่างต่อเนื่องซึ่งแนวทางดำเนินการนศกการสอน ได้กล่าวหลักการไว้ ดังนี้

๑. ครูต้องสอนให้นักเรียนปฏิบัติ จริยธรรมมากกว่าความสามารถ ที่จะจดจำเนื้อหาหรือกฎเกณฑ์ต่างๆ ผู้บริหารโรงเรียนควรแจ้งวัตถุประสงค์ของการสอนให้ครูให้ครูได้ตระหนักว่าเป้าหมายของการสอนอยู่ที่พฤติกรรมปฏิบัติของผู้เรียนเป็นสำคัญ

๒. ให้คณะครูในโรงเรียนร่วมมือกันสอนหรืออบรมนักเรียนทุกระดับชั้น ทักษะจะเกิดขึ้นได้ต้องได้รับการฝึกกิจกรรมบ่อยๆ นักเรียนจะเป็นผู้มีจริยธรรม สมตามความปรารถนาได้อยู่กับการสอนอบรมของครูที่ดำเนินไปอย่างต่อเนื่อง เพราะการสอนและการปลูกฝังจริยธรรมมิใช่เป็นหน้าที่เฉพาะครูผู้สอนจริยธรรมเท่านั้น แต่เป็นหน้าที่ความรับผิดชอบของครูทุกคนรวมถึงการติดตามผลด้วยว่านักเรียนปฏิบัติตามที่เรียนมาหรือไม่

๓. อบรมจริยธรรมแก่นักเรียนในลักษณะสอดแทรกการสอนในทุกวิชา

๔. ทุกโอกาสที่เหมาะสมด้วยวิธีการ ที่จะทำให้จริยธรรมเข้าสู่จิตใจของนักเรียนโดยไม่รู้ตัว ทำให้งานการส่งเสริมจริยธรรมในโรงเรียนเป็นไปอย่างต่อเนื่องและมีความสำคัญ

๕. การประพฤติปฏิบัติของครู ต้องสอดคล้องกับสิ่งที่ต้องการปลูกฝังแก่นักเรียน เมื่ออบรมจริยธรรมแก่นักเรียนไปอย่างไร ก็ต้องปฏิบัติให้สอดคล้องกับคำสอนของตน เพื่อเป็นแบบอย่างให้นักเรียนมีความศรัทธาปฏิบัติตามด้วยความมั่นใจ ซึ่งนอกจากจะยกระดับมาตรฐานจิตใจ เจตคติ และพฤติกรรมของนักเรียนแล้ว ยังเป็นการยกระดับมาตรฐานของครูด้วย ผู้บริหารโรงเรียนควรเป็นผู้โน้มน้าวจิตใจของครู ได้ร่วมกันประพฤติปฏิบัติตามคำสอน คือ มุ่งแสวงหาความรู้ ประพฤติดี ปฏิบัติดี เพื่อเป็นแบบอย่าง และจูงใจนักเรียน ให้เป็นผู้รักความเป็นผู้มีจริยธรรม

แนวการดำเนินการนศกการสอนด้านการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน พอสรุปได้ ดังนี้

๑. เสนอแนะให้ครูอบรมความประพฤตินักเรียนพร้อมการสอนทุกครั้ง

๒. เสนอแนะให้ครูสอน โดยเน้นการประพฤติปฏิบัติของนักเรียนมากกว่าการตอบคำถามถูกต้อง

๓. จัดประชุมครูเพื่อให้เห็นความคิดเห็นเกี่ยวกับวิธีการอบรมจริยธรรมนักเรียน

๔. เน้นให้ครูตักเตือน อบรมนักเรียนทันทีที่เห็นว่านักเรียนประพฤติผิด

^{๖๕} สุรศักดิ์ หลาบมาลา, “การส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน”, ศศษศาสตรปริทัศน์ ปีที่ ๑๓ (มกราคม-เมษายน), ๒๕๔๑, หน้า ๔๐ - ๔๑.

๕. เสนอแนะให้ครูนำเหตุการณ์ในชีวิตประจำวันมาจำแนกให้เห็นคุณและโทษตาม
แนวจริยธรรม

๖. เสนอแนะให้ครูเอาใจใส่สังเกต ตักเตือน อบรมแต่งกาย คำพูดและมารยาททุก
ครั้งที่เข้าสอน

๗. เสนอแนะให้ครูนำบุคคลในท้องถิ่นที่ประพฤติดีปฏิบัติดีมาเป็นวิทยากรสอน
จริยธรรม

๘. เสนอแนะให้ครูศึกษาภูมิหลัง ความประพฤตินักเรียนทุกคนในชั้น เพื่อเป็นข้อมูล
ในการจัดการอบรมจริยธรรม

๙. จัดหาหนังสือเอกสาร ตำราเกี่ยวกับการอบรมความประพฤตินักเรียนให้คณะครู
ศึกษา

๑๐. เสนอแนะให้ครูศึกษาภูมิหลัง ความประพฤตินักเรียนทุกคนในชั้นเพื่อเป็น
ข้อมูลในการจัดการอบรมจริยธรรม^{๖๖}

จากที่กล่าวมา สรุปได้ว่า การส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนด้านการจัดการเรียน
การสอน เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนจริยธรรม และการสังเกตติดตามผลการ
ปฏิบัติ เพื่อกระตุ้นใจให้คณะครูร่วมกันปรับปรุง พัฒนา กระบวนการเรียนรู้การสอน ให้มีลักษณะที่
เหมาะสมต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน ให้เป็นผู้มีความรู้และประพฤติดี

๒.๕.๒ ด้านการจัดสภาพแวดล้อมในสถาบันการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

นักวิชาการหลายท่านได้ศึกษาว่าสถานศึกษาหลายแห่งให้ความสำคัญกับสภาพแวดล้อม
ต่างๆในสถานศึกษาอย่างมาก และได้กล่าวไว้ในงานวิจัยดังต่อไปนี้

ก่องแก้ว เจริญอักษร ได้กล่าวถึงแนวทางการสร้างบรรยากาศและสภาพแวดล้อมที่เอื้อ
ต่อการส่งเสริมจริยธรรม สรุปได้ดังนี้

๑. บริเวณโรงเรียนต้องมีความสะอาด มีไม้ดอกไม้ประดับ เพื่อสร้างบรรยากาศที่ดีแก่
สายตา จิตใจนักเรียนให้รักโรงเรียน

๒. ต้องปรับปรุงสถานที่ให้ดูศักดิ์สิทธิ์ น่าเคารพกราบไหว้

๓. จัดป้ายแสดงคติธรรม คำขวัญทางศาสนา ปรัชญาคุณธรรม ติดประกาศให้นักเรียน
เห็นชัดเจน

๔. มีกิจกรรมนักเรียนเนื่องในวันสำคัญทางศาสนาหรือประเพณีวัฒนธรรม

๕. จัดงานประจำปีของโรงเรียน เพื่อให้นักเรียนได้ทำงานเพื่อส่วนรวม มีความใกล้ชิด
ระหว่างครูกับนักเรียน มีการแสดงละครคติธรรมที่เน้นเรื่องความประพฤติจริยธรรม

๖. มีแบบอย่างที่ดีจากครู เช่น การทักทาย การทำความเคารพระหว่างครูกับครู การไม่
คุยกันในห้องประชุม การไม่แสดงอารมณ์ฉุนเฉียวใส่นักเรียน การใช้คำพูดที่ปราศจากการพูดเท็จ พูด
คำหยาบ คำพูดส่อเสียด คำพูดเพื่อจ้องกับนักเรียน เป็นต้น^{๖๗}

^{๖๖} พันธุ์ หันนาคินทร์, หลักการบริหารโรงเรียน, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙),
หน้า ๒๕๑.

ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์ กล่าวว่า โรงเรียนเป็นสถานที่อบรมนักเรียนให้เป็นผู้มีคุณธรรม จริยธรรม เป็นพลเมืองดีของสังคมและประเทศชาติ ดังนั้น สภาพแวดล้อมในโรงเรียนจึงมีอิทธิพลต่อการฝึกหัดอบรม กล่อมเกลา ส่งเสริม และปลูกฝังให้นักเรียนมีคุณลักษณะตามที่สังคมและประเทศชาติต้องการ ผู้บริหารโรงเรียนจึงมีหน้าที่จัดและพัฒนาสภาพแวดล้อมในโรงเรียนให้เอื้ออำนวยต่อการจัดจริยธรรมให้เกิดผลตามความมุ่งหมายของการศึกษา สภาพแวดล้อมในโรงเรียน ได้แก่ บริเวณโรงเรียน อาคารเรียน อาคารประกอบ เครื่องมือเครื่องใช้ บุคคลต่างๆ ทั้งผู้บริหาร โรงเรียน ครู เจ้าหน้าที่ นักเรียน ผู้มาร่วมกิจการมาติดต่อมาประกอบกิจการอย่างอื่นตลอดจนเอกสาร ตำรา หนังสือ และกิจกรรมที่จัดขึ้นตามหลักสูตร สิ่งเหล่านี้โรงเรียนแต่ละแห่งจะมีความแตกต่างกัน ผู้บริหารโรงเรียนจึงควรจัดและพัฒนาให้เหมาะสมกับวัยของนักเรียน เพื่อให้นักเรียนมีทัศนคติที่ดี และยอมรับสภาพแวดล้อมของโรงเรียน ซึ่งจะมีผลต่อการส่งเสริมจริยธรรมนักเรียน^{๖๘}

ดวงเดือน พันธุนาวิน กล่าวว่า การจัดสภาพแวดล้อมที่เหมาะสมสามารถควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ได้ทั้งการส่งเสริมและบังคับให้คนทำความดีละเว้นความชั่ว โรงเรียนจึงต้องจัดการอบรมสั่งสอน จัดสภาพแวดล้อมให้เหมาะสม ครูทำตนเป็นต้นแบบเป็นตัวอย่างที่ดี มีการแนะนำ หรือชักนำให้นักเรียนประพฤติปฏิบัติในแนวทางและวิธีการที่เหมาะสม โดยผู้บริหารโรงเรียนจะต้องกำกับ ดูแล ติดตามอย่างต่อเนื่อง^{๖๙}

สมพงษ์ จิตระดับ ได้กล่าวถึง การจัดสภาพสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนไว้ สรุปได้ดังนี้

๑. บริเวณโรงเรียนสะอาด มีความร่มรื่น มีไม้ดอกไม้ประดับ โดยแบ่งนักเรียนเป็นกลุ่มรับผิดชอบ ความสะอาดและความสวยงามของโรงเรียน
๒. จัดป้ายนิเทศ เพื่อสนับสนุนผู้ทำความดีของโรงเรียน
๓. ส่งเสริมการสร้างวินัยในเรื่องการปกครอง การเคารพกฎเกณฑ์ระเบียบวินัย
๔. การสร้างคำขวัญหรือคำนิยามที่นักเรียนส่วนใหญ่ยอมรับ เพื่อเตือนให้นักเรียนปฏิบัติตนในทางที่ถูก
๕. การสนทนาในชีวิตประจำวันเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในและนอกโรงเรียน
๖. เสนอปัญหาและข้อค้นพบทางจริยธรรมโดยให้นักเรียนค้นคว้าเพิ่มเติมจากที่กำหนด
๗. การสวดมนต์ไหว้พระประจำวัน ประจำสัปดาห์
๘. การสร้างห้องจริยธรรม ที่มีพระพุทธรูป ภาพเกี่ยวกับคุณธรรม คติสอนใจ มุมสงบที่นักเรียนใช้สมาธิในการศึกษาจริยธรรม มีหนังสือน่าอ่าน
๙. จัดทำประวัตินักเรียนที่เคยได้รับการยกย่องในเรื่องการทำความดีให้เป็นที่เปิดเผย

^{๖๗} ก่องแก้ว เจริญอักษร, การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์, (ครุศาสตร์ฉบับจริยธรรมนิยม ๙ (มีนาคม - เมษายน, ๒๕๒๒), หน้า ๔๖ - ๔๘.

^{๖๘} ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์, **คุณธรรมและจริยธรรม**, (กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๒๔), หน้า ๑๐๐.

^{๖๙} ดวงเดือน พันธุนาวิน, **แนวทางแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมในสังคมไทย, จริยธรรมกับการศาสนา**, (กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐), หน้า ๑๑๖.

๑๐. การบันทึกเหตุการณ์ในชีวิตประจำวัน การเปลี่ยนแปลงในแต่ละวัน สัปดาห์หรือเดือน
การจัดสภาพแวดล้อมดังกล่าว จำแนกออกเป็น ๒ ลักษณะ คือ สภาพแวดล้อมทางกาย
และสภาพแวดล้อมทางจิตใจ

๑. สภาพแวดล้อมทางกาย เป็นสภาพที่นักเรียนรับรู้ด้วยตา มีอิทธิพลต่อลักษณะนิสัย
ของนักเรียนได้ง่าย ได้แก่

- ๑.๑ อาคารเรียนและบริเวณโรงเรียน ที่สะอาดเป็นระเบียบ
- ๑.๒ ป้ายแสดงคำขวัญ คำสอน คติพจน์
- ๑.๓ พระพุทธรูป ภาพพุทธประวัติ หรือสัญลักษณ์ของศาสนาอื่น
- ๑.๔ ป้ายนิเทศ แสดงผลงานของผู้มีจริยธรรมดีเด่น
- ๑.๕ การจัดนิทรรศการวันสำคัญทางศาสนา
- ๑.๖ การได้พบเห็นแบบอย่างที่ดีจากครู และบุคลากรอื่นในโรงเรียน

๒. สภาพแวดล้อมทางจิตใจ เป็นสภาพที่มีผลต่อจิตใจของนักเรียนโดยตรง กล่าวคือ
นักเรียนจะมีบุคลิกลักษณะหรือเจตคติต่อจริยธรรมอย่างไร มีผลมาจากสภาพแวดล้อมส่วนนี้ซึ่งได้แก่

- ๒.๑ การจัดห้องจริยธรรมในห้องเรียน
- ๒.๒ การประกวดห้องเรียนมารยาทดีเด่น
- ๒.๓ การมีป้ายแสดงรายชื่อและประวัตินักเรียนที่มีความประพฤติดี
- ๒.๔ การจัดโครงการสรรหานักเรียนที่มีความประพฤติดี
- ๒.๕ มีชุมนุมจริยธรรมในโรงเรียน^{๗๐}

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การส่งเสริมจริยธรรมนักศึกษา ด้านการจัดสภาพแวดล้อม เป็น
เรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดโรงเรียนให้มีสภาพเอื้อต่อการจัดกระบวนการเรียนรู้ และสามารถโน้มน้าว
กระตุ้น จูงใจ หรือปลุกฝังให้นักเรียนมีจริยธรรมที่ดีตามต้องการ เช่น อาคารสถานที่ บริเวณโรงเรียน
วัสดุ อุปกรณ์ สื่อการเรียน กระบวนการเรียนการสอน การปฏิบัติงานของบุคลากร

**๒.๕.๓ ด้านการกำหนดระเบียบข้อบังคับของนักเรียนและการควบคุมการปฏิบัติเพื่อ
พัฒนาคุณธรรมจริยธรรม**

การประเมินผลทางจริยธรรม เป็นเครื่องชี้ความสำเร็จของการส่งเสริมจริยธรรมว่า
พฤติกรรมนักเรียนเปลี่ยนไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมมากน้อยเพียงใด ควรมีการแก้ไข
ข้อบกพร่องอะไรบ้าง และแก้ไขที่ใคร (ครูหรือนักเรียน) การประเมินนั้นจะต้องรู้ว่าประเมินอะไร แค่
ไหน อย่างไร การประเมินนั้นจะต้องประเมินตามองค์ประกอบของจริยธรรม ๔ ประการ คือ ความรู้
เชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม เจตคติและความเชื่อทางจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ซึ่ง
แต่ละองค์ประกอบของจริยธรรม มีความหมายดังนี้

๑. ความรู้เชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้ต่างๆ ที่เกี่ยวกับจริยธรรมของสังคมนั้น ๆ เป็น
ความรู้ที่ได้รับการอบรมสั่งสอน หรือเรียนรู้กันมาว่าการกระทำชนิดใดดี ทำแล้วได้รับการยกย่อง

^{๗๐} สมพงษ์ จิตระดับ, การสอนจริยศึกษาในระดับประถมศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร :
โอ.เอส.พรินติ้งเฮ้าส์, ๒๕๓๐), หน้า ๑๗๗ - ๑๗๘.

สรรเสริญ ไม่เป็นอันตรายต่อตนเองและผู้อื่น รวมถึงความรู้ ความประพฤติว่าสิ่งใดไม่ควรทำ ไม่ควรประพฤติ

๒. เหตุผลเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลให้เหตุผลในการตัดสินใจเลือกที่จะกระทำพฤติกรรมอย่างใดอย่างหนึ่งในสถานการณ์นั้น เหตุผลดังกล่าวจะช่วยให้ทราบแรงจูงใจที่อยู่เบื้องหลังการกระทำของบุคคล ซึ่งการกระทำอาจขัดกับความรู้สึกของคนส่วนใหญ่ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเหตุผลและสถานการณ์เป็นสำคัญ

๓. เจตคติเชิงจริยธรรม หมายถึง ความรู้สึกของบุคคลเกี่ยวกับลักษณะหรือพฤติกรรมต่างๆ ว่าชอบหรือไม่ชอบ เห็นด้วยหรือไม่เห็นด้วย ส่วนมากจะสอดคล้องกับค่านิยมในสังคมนั้นๆ

๔. พฤติกรรมเชิงจริยธรรม หมายถึง การที่บุคคลแสดงพฤติกรรมที่สังคมนิยมชมชอบหรือดเว้น แสดงพฤติกรรมที่ฝ่าฝืนกฎเกณฑ์ หรือค่านิยมในสังคมนั้นๆ พฤติกรรมเชิงจริยธรรมเป็นสิ่งที่สังคมให้ความสำคัญมากกว่าด้านอื่นๆ ทั้งนี้ เพราะการกระทำในทางดีและทางเลวของบุคคลส่งผลโดยตรงต่อความผาสุกและความทุกข์ของสังคม

การประเมินพฤติกรรมจริยธรรมแต่ละคุณลักษณะ มีขั้นตอนในการดำเนินการดังนี้

๑. วิเคราะห์พฤติกรรม คุณลักษณะจริยธรรมแต่ละคุณลักษณะจัดเป็นพฤติกรรมไม่สามารถตรวจสอบได้ จึงต้องแยกแยะให้เป็นพฤติกรรมย่อยที่สามารถตรวจสอบได้ก่อน เมื่อตรวจสอบแล้วจึงสรุปเป็นคุณลักษณะจริยธรรมนั้นๆ อีกทีหนึ่ง ซึ่งขั้นตอนที่ได้ดำเนินการไปแล้วก่อนที่จะจัดทำแผนการสอน

๒. เลือกวิธีการวัดและสร้างเครื่องมือวัดพฤติกรรมที่เกิดขึ้นบางคุณลักษณะอาจแตกต่างกัน ดังนั้นจึงจำเป็นต้องเลือกวิธีการวัดและใช้เครื่องมือให้สอดคล้องสัมพันธ์กับพฤติกรรมที่ต้องการวัด เช่น จุดประสงค์ที่เป็นด้านพุทธิพิสัยควรใช้แบบสอบถาม ด้านจิตพิสัยวิธีวัดที่ตรงที่สุด คือ การสังเกต แต่ถ้าบางครั้งต้องวัดกับคนหมู่มาก และจำกัดด้านเวลาก็อาจใช้แบบวัดสถานการณ์สำหรับด้านทักษะพิสัยวิธีวัด คือ การสังเกต โดยจะต้องมีแบบบันทึกผลการสังเกตด้วยซึ่งการสังเกตนั้นจะเน้นกระบวนการปฏิบัติ

๓. กำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน การกำหนดเป็นเรื่องที่ยากและไม่เป็นปรนัย เพราะขึ้นอยู่กับสภาพสังคมสิ่งแวดล้อมของแต่ละท้องถิ่น อย่างไรก็ตามถ้าไม่มีเกณฑ์ก็จะมีสิ่งใดที่จะช่วยวินิจฉัยและช่วยในการปรับปรุงผู้เรียนให้เกิดคุณลักษณะนั้นๆ เพราะฉะนั้นต้องมีการกำหนดเกณฑ์ในการตัดสิน โดยปรับเกณฑ์ให้เหมาะสมกับสภาพของท้องถิ่น

๔. ดำเนินการวัด ขั้นนี้เป็นขั้นตอนที่สำคัญ เพราะเป็นการใช้เครื่องมือซึ่งจะต้องมีค่าชี้แจงการใช้อย่างละเอียด และเน้นให้ดำเนินการตามคู่มืออย่างเคร่งครัดเพื่อผลที่ออกมาจะได้ตรงกัน

๕. การสรุปผลการประเมิน การลงความเห็นหรือสรุปความเห็นเป็นขั้นที่จะวิเคราะห์ตามเกณฑ์ว่า พฤติกรรมจริยธรรมของผู้เรียนมีอยู่มากน้อยเพียงใด และอยู่ในทิศทางใดแล้วนำมาพิจารณาว่าจะปรับปรุงจุดบกพร่องอย่างไร หรือจะส่งเสริมจุดดีอย่างไรเพื่อให้คุณลักษณะที่ต้นนี้คงอยู่และพัฒนายิ่งขึ้น นอกจากนี้การประเมินคุณธรรมจริยธรรม เน้นการประเมินตามสภาพจริง (Authentic Assessment) คือ

๑. เป็นการประเมินในสถานการณ์ที่ปฏิบัติจริง หรือเกี่ยวข้องในชีวิตจริงผสมผสานไปกับการเรียนการสอน โดยสอดคล้องกับเป้าหมาย/ ผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง

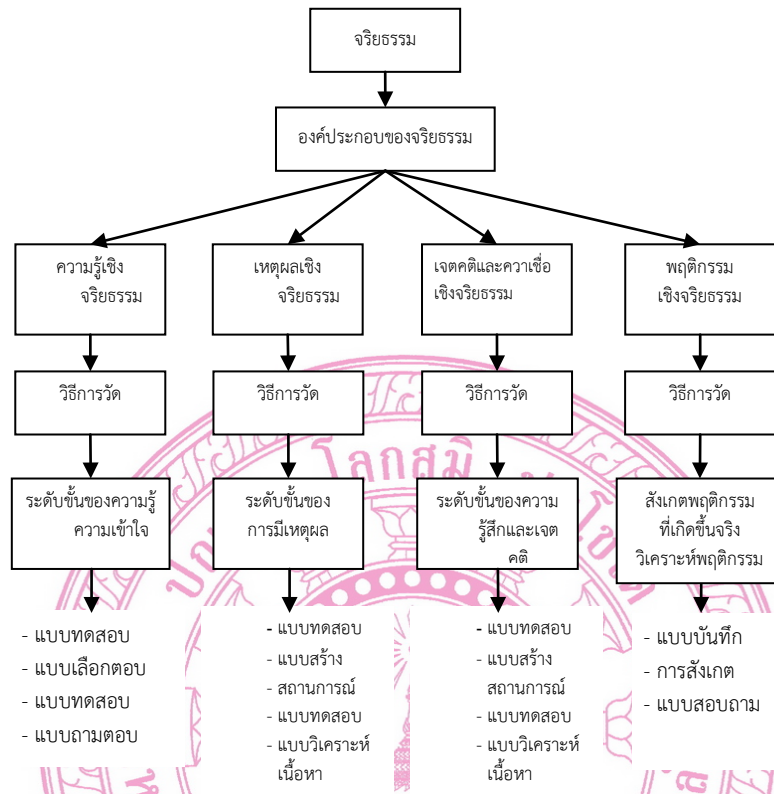
๒. เป็นการประเมินที่ครอบคลุมการแสดงออก การกระทำกิจกรรมและกระบวนการทำงาน ผลงาน/ผลการกระทำ รวมถึงแฟ้มสะสมผลงานของผู้เรียน
๓. เน้นการประเมินความคิดริเริ่มสร้างสรรค์ การคิดค้นการใช้เหตุผลและกระบวนการคิดแก้ปัญหา การประยุกต์ใช้และการปรับปรุงพัฒนางาน
๔. เน้นการประเมินพัฒนาการ ค้นหาสิ่งที่ดีงามของผู้เรียน เป็นการประเมินเชิงบวก ไม่ใช่การประเมินเพื่อจับผิดหรือค้นหาข้อบกพร่อง และมีการนำข้อมูลจากการประเมินไปใช้เพื่อปรับปรุงและพัฒนาพฤติกรรมของผู้เรียนด้วย
๕. เป็นการประเมินที่ต่อเนื่อง โดยใช้วิธีการที่หลากหลายและเหมาะสม
๖. เป็นการประเมินเชิงคุณภาพ เปรียบเทียบกับเกณฑ์ที่กำหนด โดยจำแนกองค์ประกอบของสิ่งที่ประเมิน และอธิบายถึงระดับคุณภาพของผลงาน / การปฏิบัติ (Rubric Assessment)
๗. เป็นการประเมินที่ผู้เกี่ยวข้องหลายฝ่ายมีส่วนร่วมในการประเมินได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เพื่อนนักเรียนและผู้ปกครอง

ขั้นตอนการดำเนินงานการวัดและประเมินผลตามสภาพจริง ดังนี้

๑. กำหนดผู้ประเมิน ได้แก่ ผู้สอน ผู้เรียน เพื่อนนักเรียน และผู้ปกครอง
๒. กำหนดเป้าหมาย/ วัตถุประสงค์ในการประเมิน
๓. กำหนดขอบเขต องค์ประกอบของสิ่งที่ประเมิน พร้อมทั้งระบุเกณฑ์การประเมิน
๔. เลือกวิธีการ และสิ่งที่ประเมินให้เหมาะสมสอดคล้องกับกิจกรรมการสอน
๕. กำหนดเวลาและสถานที่ที่จะประเมิน
๖. รวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ และสรุปผลการประเมิน และนำผลการประเมินไปใช้พัฒนาผู้เรียนและการจัดกิจกรรมการเรียนรู้^{๗๑}

การประเมินผลทางจริยธรรมจะต้องกำหนดรูปแบบให้ชัดเจนว่า องค์ประกอบของจริยธรรมใดจะใช้วิธีอย่างไรวัดอะไรและใช้เครื่องมือชนิดใดซึ่งอาจกำหนดรูปแบบ ได้ดังภาพประกอบที่ ๑

^{๗๑} สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การวัดและประเมินผลในชั้นเรียนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย พระพุทธศาสนาและจริยศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์ ศุภสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙), หน้า ๓๑-๓๒.

แผนภูมิที่ ๒.๑ แผนภูมิแสดงรูปแบบการประเมินผลทางจริยธรรม^{๑๒}

ในการประเมินผลทางจริยธรรม ผู้ประเมินมี ๒ ลักษณะ คือ

๑. ผู้อื่นประเมินนักเรียน เรียกว่า การวัดทางตรง ผู้ประเมินได้แก่ ครู ผู้ปกครอง หรือเพื่อนนักเรียน ประเมินการกระทำของนักเรียนในสถานการณ์ต่างๆ ทั้งที่เป็นสถานการณ์จริง สถานการณ์จำลอง ว่าบุคคลจะทำอะไร อย่างไรในสถานการณ์นั้นๆ วิธีวัด คือ การสังเกต เครื่องมือวัด ได้แก่ แบบสำรวจรายการ แบบประเมินค่า ส่วนใหญ่จะใช้วัดพฤติกรรมด้านจิตพิสัยและทักษะพิสัย ส่วนด้านพุทธิพิสัยจะใช้การทดสอบ

๒. นักเรียนประเมินตนเอง เรียกว่า การวัดทางอ้อม กระทำโดยให้นักเรียนบอกเล่าเรื่องราวเกี่ยวกับความคิด ความรู้สึก หรือการปฏิบัติของตนเองในสถานการณ์ต่างๆ เครื่องมืออาจใช้แบบสำรวจรายการ แบบประเมินค่าหรือให้นักเรียนเขียนรายงานพฤติกรรมตนเอง

การสรุปผลการประเมินนักเรียนแต่ละคนควรนำผลการวัดของครู ผู้ปกครอง เพื่อนนักเรียน และผลที่นักเรียนประเมินตนเองมาประกอบกัน จึงจะสามารถสรุปเป็นพฤติกรรมทางจริยธรรมของนักเรียนได้เที่ยงตรงยิ่งขึ้น

^{๑๒} ที่มา : สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ, การวัดและประเมินผล
นิสัย (พระพุทธศาสนาและจริยศึกษา)

ในชั้นเรียนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะ

วิธีการวัด ได้แก่ การสังเกต การสัมภาษณ์ การทดสอบ การให้รายงานตนเอง กลวิธีระบายความในใจ สังคมมิติ ซึ่งวิธีการวัดดังกล่าว ผู้ประเมินอาจเป็นนักเรียนประเมินตนเอง หรือผู้อื่นประเมิน (ครู ผู้ปกครอง เพื่อน) ถ้าจะให้การประเมินในแต่ละครั้งมีประสิทธิภาพ จึงควรกำหนดเครื่องมือให้สอดคล้องกับวิธีการนั้นๆ ด้วย ดังสรุปไว้ในตารางที่ ๒.๑

ตารางที่ ๒.๑ ความสัมพันธ์ระหว่างวิธีการวัด เครื่องมือวัดและผู้ประเมิน^{๗๓}

วิธีการวัด	เครื่องมือวัด	ผู้ประเมิน
การสังเกต	-แบบบันทึกการสังเกต -แบบสำรวจรายการ -แบบสังเกตพฤติกรรม -มาตราส่วนประเมินค่า	ผู้อื่นประเมิน (ครู, เพื่อน)
การสัมภาษณ์	-แบบบันทึกการสัมภาษณ์	ผู้อื่นประเมิน
-สนทนาซักถาม -สัมภาษณ์โดยใช้แบบสอบถาม		
การทดสอบ	-แบบทดสอบต่างๆ -ปรนัย(เลือกตอบ ถูกผิด) -อัตนัย	ผู้อื่นประเมิน
-ถามตอบด้วยวาจา -การเขียนตอบ		
การให้รายงานตนเอง	-แบบบันทึกรายงานตนเอง -บันทึกประจำวัน -สอบถาม -สำรวจตนเอง	นักเรียนประเมินตนเอง
การใช้เทคนิคสังคมมิติ	-แบบสังคมมิติ	ผู้อื่นประเมิน

วิธีการวัดและเครื่องมือที่ใช้ประเมินพฤติกรรมจริยธรรมมีหลายวิธี ในที่นี่จะนำเสนอเพียง ๓ วิธี ดังต่อไปนี้

๑. การสังเกต เป็นการดูพฤติกรรมต่างๆ ที่บุคคลนั้นๆ แสดงออกด้วยสายตาในสถานการณ์หนึ่งในระยะเวลาหนึ่ง ซึ่งสามารถเห็นพฤติกรรมที่แสดงออกอย่างเป็นธรรมชาติ ในการสังเกตต้องกำหนดประเด็นหรือสิ่งที่จะสังเกตไว้ล่วงหน้าก่อน ขณะสังเกตต้องจดบันทึกไว้ด้วย ผลที่ได้จากการสังเกตจะตรงกับความเป็นจริงมากกว่าวิธีอื่นๆ เครื่องมือที่ใช้ในการสังเกต ได้แก่ แบบสังเกตพฤติกรรม แบบสำรวจรายการ แบบจัดอันดับคุณภาพ

^{๗๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๓๘.

๑. วิธีการวัดแต่ละวิธี จุดประสงค์ในการนำไปใช้แตกต่างกัน ดังนั้นครูจึงควรกำหนดจุดประสงค์ในการนำไปใช้ให้แน่นอน แล้วจึงเลือกวิธีการวัดที่เหมาะสม

๒. ครูควรเตรียมเครื่องมือที่จะใช้ประกอบวิธีวัดให้พร้อมก่อนที่จะเริ่มวัดผลนักเรียน เพื่อให้การวัดมีประสิทธิภาพมากที่สุด

๓. เนื่องจากพฤติกรรมจริยธรรม เป็นพฤติกรรมที่ต้องสะสมมาเป็นเวลานานโดยการอบรมสั่งสอน ซึ่งแตกต่างจากพฤติกรรมด้านความรู้ ความคิด การพัฒนาพฤติกรรมจริยธรรมของนักเรียนภายในโรงเรียนจะรวมถึงกระบวนการจัดกิจกรรมการเรียนการสอนภายในห้องเรียน การอบรมหรือการจัดกิจกรรมต่างๆ เพื่อเสริมสร้างจริยธรรมให้แก่ผู้เรียน ดังนั้น การวัดและการประเมินผลพฤติกรรมจริยธรรม คุณธรรมและค่านิยม จึงต้องวัดและประเมินนักเรียนทั้งในห้องเรียนปกติ และนอกห้องเรียนขณะปฏิบัติกิจกรรมอื่นๆ

๔. คะแนนที่ได้จากการประเมินพฤติกรรมจริยธรรม ไม่ว่าจะใช้เครื่องมือชนิดใดจะมีความคลาดเคลื่อนในการวัดค่อนข้างสูง ในการนำผลการวัดไปวิเคราะห์และแปลผล จึงต้องทำด้วยความระมัดระวังเป็นพิเศษ^{๗๕}

จากที่กล่าวมาสรุปได้ว่า การประเมินผลทางจริยธรรม เป็นเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการชี้วัดความสำเร็จของการส่งเสริมจริยธรรมว่า พฤติกรรมนักศึกษาเปลี่ยนไปตามวัตถุประสงค์ของการจัดกิจกรรมมากน้อยเพียงใด การประเมินนั้นจะต้องประเมินตามองค์ประกอบของจริยธรรม ๔ ประการ คือ ความรู้เชิงจริยธรรม เหตุผลเชิงจริยธรรม เจตคติเชิงจริยธรรม และพฤติกรรมเชิงจริยธรรม

๒.๖ หลักพุทธธรรมทางพระพุทธศาสนา

หลักคุณธรรมจริยธรรม เป็นหลักหรือกฎเกณฑ์ขั้นพื้นฐานที่ทุกคนจำเป็นต้อง โดยเฉพาะเยาวชนของชาติ ควรที่จะมีไว้ในจิตใจของทุกคน ฉะนั้นผู้วิจัยเห็นความสำคัญในเรื่องนี้ จึงได้ค้นคว้าหาข้อมูลเกี่ยวกับพุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน ดังต่อไปนี้

๒.๖.๑ ความหมายพุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน

พุทธจริยธรรมขั้นพื้นฐาน หมายถึง คุณธรรมและหลักการปฏิบัติที่ดั่งงามซึ่งมีลักษณะจำเพาะและเป็นสิ่งที่มีคุณค่าในตัวเอง หรือสิ่งที่มีค่าภายใน แม้ว่าบุคคลอื่นจะไม่เห็นก็ตาม เช่น ความซื่อสัตย์ ความระเบียบวินัย ความบริสุทธิ์แห่งจิตใจ การมีปัญญาที่ถูกต้องดีงาม และมีโนธรรมต่างๆ จริยธรรมขั้นพื้นฐานเป็นฐานของจริยธรรมทางสังคม การปฏิบัติตามจริยธรรมทางสังคมจะไม่เกิดผลดีนักหากปราศจากจริยธรรมขั้นพื้นฐานและจริยธรรมขั้นพื้นฐานเป็นจุดมุ่งหมายที่ต้องบรรลุถึงด้วย ในการปฏิบัติตามจริยธรรมทางสังคมนั้น มีเป้าหมายอย่างหนึ่ง คือ การมีคุณธรรม เพราะฉะนั้น จริยธรรมขั้นพื้นฐานสามารถพิจารณาได้ว่า เป็นทั้งเป้าหมายและเป็นเหตุปัจจัยทำให้มีการปฏิบัติตามจริยธรรมทางสังคมอย่างมีประสิทธิภาพ และบังเกิดผลดีอีกด้วย

^{๗๕} สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาแห่งชาติ, การวัดและประเมินผลในชั้นเรียนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย พระพุทธศาสนาและจริยศึกษา, พิมพ์ครั้งที่ ๒, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙), หน้า ๔๑.

๒.๖.๒ หลักจริยธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนา

หลักจริยธรรมพื้นฐานของพระพุทธศาสนานั้น เป็นหลักธรรมที่ทุกคนจะต้องนำไปใช้ใน ชีวิตประจำวัน เพื่อให้ผู้ปฏิบัติได้ดำเนินชีวิตอย่างถูกต้องตั้งงามทั้งทำให้เกิดความเกิดความสุขแก่ ตนเองและสังคมโดยรวม อันได้แก่

๑. สัมมาทิฐิ คือ ความเห็นหรือปัญญาที่ถูกต้องตั้งงาม กล่าวคือ เป็นความรู้ความเข้าใจว่า อะไรถูก อะไรผิด อะไรมีโทษ อะไรมีคุณประโยชน์ อะไรเป็นบุญ อะไรเป็นบาป อะไรควรทำ อะไรควร ละเว้น เป็นต้น สิ่งที่ตรงกันข้ามกับสัมมาทิฐิก็คือ มิจฉาทิฐิ ซึ่งหมายถึงความรู้ ความเข้าใจอย่างผิดๆ เหมือนดังภาษิตไทยโบราณที่ว่า เห็นกงจักรเป็นดอกบัว

๒. ความสะอาดแห่งจิตใจ คือจิตใจที่บริสุทธิ์ปราศจากสิ่งที่มาปรุงแต่งให้เกิดความเศร้า หมอง ซึ่งก็หมายถึงปราศจากความโกรธ อาฆาตพยาบาท อิจฉาริษยา ความละโมภ และความเห็นแก่ ตัว ความมีจิตใจที่สะอาดบริสุทธิ์ เป็นพื้นฐานสำคัญของการมองโลกในแง่ดี การให้อภัยไม่ถือโกรธซึ่ง ส่งผลให้เกิดความรักความสามัคคี และความเห็นอกเห็นใจซึ่งกันและกัน

๓. เมตตา กรุณา คือ ความปรารถนาดี ไม่หวังสิ่งใดตอบแทน เป็นการเสียสละด้วยความ รักอันบริสุทธิ์ เมื่อเห็นคนอื่นมีความทุกข์และความเดือดร้อนจะทนอยู่ไม่ได้ ต้องรีบให้การช่วยเหลือ เท่าที่กำลังความสามารถของตนจะช่วยเหลือได้ เมตตาจัดเป็นคุณธรรมหรือจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่จะ ช่วยเหลือสังคมอยู่รอดได้ และจัดเป็นมโนธรรมอย่างหนึ่ง การมีเมตตาจะส่งผลออกมาเป็นเมตตริจิต และ มีความยินดีในความสำเร็จของบุคคลอื่น โดยไม่มีความริษยา ผู้ที่มีเมตตา กรุณาจะให้ความช่วยเหลือ สนับสนุนแก่ผู้อื่นด้วยใจจริง และไม่หวังสิ่งใดตอบแทน แต่คุณธรรมข้อนี้ จะต้องปฏิบัติร่วมกับ สัมมาทิฐิและความบริสุทธิ์แห่งจิตใจด้วยจึงจะเป็นผลดีแก่ผู้ปฏิบัติอย่างแท้จริง มิฉะนั้น ผู้ที่มีเมตตา กรุณา แต่ปราศจากปัญญาที่เห็นชอบ อาจจะถูกกลืนเป็นคนโง่และเป็นเหยื่อของคนโง่ได้

๔. ความมีสัจจะ คือ ความซื่อสัตย์ไม่คดโกง ไม่หลอกลวง ไม่คิดเอาแต่ได้ ไม่โลภอยากได้ ในสิ่งที่ตนไม่มีสิทธิที่จะครอบครอง ความซื่อสัตย์จัดเป็นการประพฤติสุจริต ผู้ที่มีสัจจะจะไม่คิดแสวงหา ผลประโยชน์มิชอบธรรม กล่าวคือ จะไม่คิดเบียดบังผลประโยชน์ของคนอื่นและผลประโยชน์ของ ส่วนรวม ผลที่ตามมาจากการมีสัจจะก็คือ ความรู้สึกละอายต่อการทำความชั่ว (ทุจริต) เป็นผู้ มีหิริโอตตปปะ

๕. ความข่มใจตัวเองได้ หมายถึง ความสามารถในการบังคับจิตใจของตนเองได้ไม่ให้อุ อำนางแก่ราคะโทสะ และโมหะ การข่มใจตนเองได้รวมถึง ความอดทน ยอมรับฟังความคิดเห็นที่มี เหตุผลของบุคคลอื่น หรือความมีใจกว้าง ยอมรับฟังข้อโต้แย้ง และการวิพากษ์วิจารณ์จากบุคคลอื่น โดยไม่ขุ่นเคืองหรือแสดงอาการโกรธไม่พอใจ การข่มใจตนเองได้ จึงต้องมีสติกำกับตลอดเวลา ผลที่ ตามมาจากการข่มใจตนเองได้ก็คือ การมีวินัยในตัวเอง ควบคุมตนเองได้ และปฏิบัติตามบรรทัดฐานที่ ตั้งงามของสังคมได้อย่างเป็นปกติและราบรื่น

๒.๖.๓ พุทธจริยธรรมทางสังคม

พุทธจริยธรรมสังคม หมายถึง ข้อห้ามหรือควรข้อเว้นที่พระพุทธศาสนาได้บัญญัติห้ามมิ ใ้บุคคลกระทำหรือแสดงออกต่อกันและกัน หากฝ่าฝืนและแสดงออกไปแล้วจะมีผลกระทบต่อตนเอง ต่อบุคคลอื่นในสังคมและต่อธรรมชาติสิ่งแวดล้อมและข้อปฏิบัติหรือข้อเสนอแนะให้บุคคลประพฤติ ปฏิบัติตาม ซึ่งจะส่งผลดีต่อบุคคล สังคม และสิ่งแวดล้อม ดังนั้น จริยธรรมสังคมของ

พระพุทธศาสนารวมเอาหลักคำสอนที่เป็นศีลธรรมขั้นต้นจนกระทั่งถึงการบำเพ็ญประโยชน์ เพื่อให้บังเกิดผลดีสูงสุดแก่สังคมและธรรมชาติ ได้แก่

๑. ศีล คือ หลักการที่จะช่วยให้สังคมเป็นปกติ ปราศจากประทุษร้ายหรือเบียดเบียน ซึ่งกันและกัน ศีลจัดเป็นข้อห้ามหรือข้อละเว้นซึ่งบุคคลไม่ควรประพฤติปฏิบัติ ตัวอย่างเช่น เบญจศีล จัดเป็นข้อห้ามทางสังคมอย่างหนึ่ง เป็นข้อบัญญัติที่บุคคลในสังคมจะต้องงดเว้นไม่ล่วงละเมิดหรือฝ่าฝืน เบญจศีล จัดเป็นจริยธรรมทางสังคมในเชิงลบก็ว่าได้ เพราะเป็นข้อห้ามมิให้เบียดเบียน ประทุษร้ายชีวิตและทรัพย์สินของบุคคลอื่น มิให้ล่วงละเมิดสิทธิของบุรุษหรือสตรีที่ตนเองไม่มีสิทธิ์จะเกี่ยวข้องด้วย รวมทั้งข้อห้ามมิให้ทำตนเหลวสดี ซึ่งอาจจะเป็นสาเหตุให้เกิดการกระทำอันเป็นโทษร้ายต่อบุคคลและต่อชีวิตสัตว์โลกอื่นๆ ขึ้นมาโดยไม่สามารถควบคุมตนเองได้ ข้อเสนอแนะให้บุคคลปฏิบัติในทิศทางตรงกันข้ามกับเบญจศีลก็คือเบญจธรรม ส่วนเบญจธรรมจัดเป็นจริยธรรมในเชิงบวก กล่าวคือ เป็นแนวทางให้บุคคลปฏิบัติตนในทางที่ถูกต้องอันเป็นแนวทางตรงกันข้ามกับข้อห้าม (ศีล)

๒. ทาน คือ การให้โดยไม่เสียดายในภายหลัง เป็นการให้โดยไม่หวังสิ่งใดตอบแทนการให้ ด้วยจิตใจอันประกอบด้วยเมตตากรุณา หวังจะให้ผู้รับมีความสุขการให้นี้ถือว่าเป็นการแสดงออกในเชิงไมตรีต่อบุคคลอื่นซึ่งสามารถสังเกตเห็นได้และรับทราบได้โดยบุคคลทั่วไป ทานมี ๓ อย่าง คือ ๑ การให้สิ่งของหรือวัตถุ (อามิสทาน) ๒ การให้อภัยไมตรีโทษ ไม่โกรธต่อบุคคลอื่นที่ดูต่ำหรือเบียดเบียนเรา (อภัยทาน) ๓ การให้คำแนะนำสั่งสอนเพื่อให้ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบ และเพื่อเป็นคนดีมีประโยชน์ต่อตนเองและส่วนรวม (ธรรมทาน) หากพิจารณาตามหลักสังคหวัตถุ ๔ จะพบว่า ทานเป็นหลักการข้อแรกในการชนะใจคนอื่น ข้อที่สองก็คือการให้คำพูดที่ไพเราะอ่อนหวานแก่คนที่ติดต่อสัมพันธ์ด้วยกับเรา (ปิยวาจา) ข้อที่สาม คือ การให้บริการ ช่วยเหลือบุคคลอื่นที่ตกทุกข์ได้ยาก และการปฏิบัติตนให้เป็นประโยชน์ต่อสังคม (อรรถจริยา) ข้อสุดท้ายคือ การรู้จักปฏิบัติตนเป็นคนดีเสมอต้นเสมอปลาย (สมานัตตตา) ปฏิบัติตนเหมาะสมกับตำแหน่งหน้าที่การงาน วัย และเพศ ซึ่งถือเป็นการให้ตัวอย่างที่ดีแก่บุคคลอื่นด้วย ดังนั้น การให้ทานจะบังเกิดประโยชน์สูงสุดแก่ผู้ให้จะต้องมีองค์ประกอบ ดังนี้

- ๑) ให้สิ่งที่บริสุทธิ์ อันเป็นการให้สิ่งที่ได้จากความประกอบอาชีพสุจริต
- ๒) ผู้ให้ต้องมีเจตนาหรือความตั้งใจที่ให้ด้วยความบริสุทธิ์ใจ ไม่คิดเสียดายหรือเสียใจในภายหลังจากที่ให้ไปแล้ว
- ๓) ผู้รับเป็นคนดีมีคุณธรรมเป็นผู้สมควรแก่การรับสิ่งของที่ให้หากเป็นผู้มีศีลบริสุทธิ์ด้วยก็ยิ่งมีผลดีแก่ผู้ให้มากขึ้น

๓. กตัญญูกตเวทีกตัญญู หมายถึง การระลึกนึกถึงคุณความดีและการอุปการคุณที่บุคคลอื่นได้ทำแก่เรา กตเวทีกตเวทีก หมายถึง การตอบแทนพระคุณแก่บุคคลอื่นที่ได้ให้อุปการคุณแก่เรา กตัญญูกตเวทีก เป็นคุณธรรมและจริยธรรมสำหรับคนดี ในสังคมไทย ความกตัญญูกตเวทีกได้กลายเป็นกฎทางศีลธรรมหรือเป็นจารีตทางสังคมที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการกำหนดพฤติกรรมของสมาชิกในสังคมให้รู้จักอุปการคุณ หรือ “บุญคุณ” ที่บุคคลอื่นได้กระทำให้แก่ตนโดยเฉพาะบุตรจำเป็นต้องปฏิบัติตามหลักจริยธรรมข้อนี้ต่อไปตามมารดาของตน หากใครฝ่าฝืนไม่ปฏิบัติตามจะถูกสังคมประณามหรือลงโทษ เช่น จะถูกประณามว่า เป็นลูกนรคุณ หรือลูกอกตัญญู หรือ “ลูกทรพี”

พระพุทธศาสนายกย่องสรรเสริญบุคคลที่มีความกตัญญูกตเวทิตว่าเป็นคนดีทั้งนี้ เพราะความกตัญญูกตเวทิต เป็นเครื่องหมายของคนดี บุคคลที่มีความกตัญญูกตเวทิตจะได้รับผลดีตอบแทนอย่างแน่นอน ดังคำโบราณที่ว่า คนดีตกน้ำไม่ไหล ตกไฟไม่ไหม้ กล่าวคือ หากประสบความสำเร็จความดีดร้อนจะมีคนช่วยเหลือได้อย่างทันท่วงที ดังชาวที่สังคมได้ช่วยอุ้มชูเด็กกตัญญูที่เลี้ยงดูพ่อแม่ผู้ยากจน ที่ทุพพลภาพ หรือที่แก่ชรา หรือที่เจ็บไข้ได้ป่วยไม่สามารถช่วยตนเองได้ ดังที่ปรากฏตามข่าวในหน้าหนังสือพิมพ์เป็นประจำ^{๓๖}

๒.๖.๔ บทบาทของวัดที่มีต่อสังคมไทย

ในสังคมตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันนี้ หมู่บ้านแต่ละหมู่บ้านต่างมีวัดประจำหมู่บ้านของตน เป็นศูนย์กลางซึ่งถือว่าเป็นสมบัติรวมของคนทั้งหมู่บ้านวัดจึงเป็นศูนย์รวมประชาชนและมีบทบาทดังต่อไปนี้

๑. เป็นสถานศึกษาสำหรับชาวบ้านจะส่งบุตรมารับการฝึกอบรมทางศีลธรรมและเล่าเรียนวิชาการต่างๆ
๒. เป็นสถานสงเคราะห์บุตรหลานของชาวบ้านที่ยากจนได้มาอยู่อาศัยเลี้ยงชีวิตและศึกษาเล่าเรียน ตลอดจนผู้ใหญ่ที่ยากจนมาอาศัยเลี้ยงชีพ
๓. เป็นสถานพยาบาล รักษาคนเจ็บป่วยตามแผนโบราณ
๔. เป็นที่พักคนเดินทาง
๕. เป็นสโมสรที่ชาวบ้านพบปะสังสรรค์ และพักผ่อนหย่อนใจ
๖. เป็นสถานบันเทิง ที่จัดงานเทศกาลและมหรสพต่างๆ สำหรับชาวบ้าน
๗. เป็นที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาท คือพระสงฆ์เป็นที่ปรึกษาแก้ปัญหาชีวิตครอบครัวและความทุกข์ต่างๆ
๘. เป็นศูนย์กลางศิลปะและวัฒนธรรมวัดเป็นที่รวมศิลปกรรมต่าง ๆ ของชาติ ซึ่งเป็นเสมือนพิพิธภัณฑ์
๙. เป็นคลังพัสดุ สำหรับเก็บของใช้ต่างๆ ที่ชาวบ้านได้ใช้ร่วมกัน เมื่อมีงานวัดหรือเยี่ยมไปใช้เมื่อตนมีงานที่บ้าน

๑๐. เป็นศูนย์กลางการบริหารหรือการปกครองที่กำนันหรือผู้ใหญ่บ้านจะเรียกลูกบ้านมาประชุม เพื่อบอกแจ้งกิจการต่างๆ

๑๑. เป็นที่ประกอบพิธีกรรมหรือให้บริการด้านพิธีกรรมอันเป็นเรื่องผูกพันกับชีวิตของทุกคนในระยะต่างๆ ของชีวิต

วัดเป็นศูนย์รวมจิตใจของประชาชน ส่วนพระสงฆ์เป็นตัวแทนของวัดในการแสดงบทบาทต่างๆ เป็นผู้นำจิตใจของประชาชนเป็นศูนย์แห่งความเคารพเชื่อถือและการร่วมมือกันก่อให้เกิดความสามัคคีความเป็นระเบียบเรียบร้อย นอกจากนี้พระสงฆ์ยังมีบทบาทสำคัญในการควบคุมทางสังคมใน

^{๓๖} จ่านงค์ อติวัฒนสิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕), หน้า ๑๙๕-๑๙๙.

ระดับประเทศด้วย เพราะพระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของบุคคลทุกชั้นในสังคมตั้งแต่พระมหากษัตริย์ลงมาจนถึงประชาชนทั่วไป ปัจจัยที่เชิดชูฐานะของพระสงฆ์ในสังคม คือ

๑. ความบริสุทธิ์
๒. ความเสียสละบำเพ็ญประโยชน์
๓. ความเป็นผู้นำทางสติปัญญา

ปัจจุบันนี้ บทบาทของวัดและพระสงฆ์เริ่มสูญเสียไปจากสังคม เพราะความเจริญแบบตะวันตกเข้ามาสู่สังคมไทยเมื่อประมาณ ๗๐-๘๐ ปี ที่ผ่านมา เริ่มจากสังคมเมืองไปสู่สังคมชนบทอย่างไรก็ตาม พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทมากบ้าง น้อยบ้าง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับ การเปลี่ยนแปลงของสังคมแต่ละสังคมโดยเฉพาะในชนบทหรือท้องถิ่นที่ห่างไกลมากๆ พระสงฆ์ยังคงมีบทบาทหลายอย่างเหมือนเดิม^{๗๗}

๒.๖.๕ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม

การอบรมสั่งสอนให้บุคคลเป็นคนดีมีคุณธรรมจริยธรรม เป็นหน้าที่หลักสำคัญยิ่งประการหนึ่งของพระสงฆ์ ในฐานะเป็นผู้นำ เพราะพระพุทธศาสนามีความสัมพันธ์กับวิถีชาวพุทธในฐานะเป็นสถาบันหนึ่งของสังคมที่มีความสำคัญ ให้ความหมายเป็นสัญลักษณ์แห่งความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันของชาติ เป็นที่มาและถ่ายทอดวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติไทย โดยเฉพาะอย่างยิ่งในชุมชนชนบท วัดและพระสงฆ์มีอิทธิพลและบทบาทในวิถีชีวิตของประชาชนมาก เพราะวัดและพระสงฆ์เป็นศูนย์รวมทางด้านจิตใจ ศีลธรรม และพฤติกรรมต่างๆ ของประชาชนทั้งในทางสังคม วัฒนธรรมและศาสนา สำหรับพระสงฆ์นั้นมิใช่จะมีบทบาทหน้าที่ในการเรียนรู้และเผยแผ่พระธรรมคำสอนของพระพุทธเจ้าเท่านั้น ยังมีบทบาทพัฒนาตนเองเพื่อเป็นผู้นำในการพัฒนาชุมชนอีกด้วย^{๗๘}

พระสงฆ์จึงถือว่าเป็นศูนย์รวมจิตใจของพุทธศาสนิกชน ชีวิตของพุทธศาสนิกชนผู้พันกับพระสงฆ์ไม่ทางใดก็ทางหนึ่ง เพราะฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างพุทธศาสนิกชนในสังคมกับพระสงฆ์จึงไม่สามารถแยกจากกันได้ ทั้งนี้เพราะต่างต้องอาศัยซึ่งกันและกันตลอดเวลา ดังนั้นพระสงฆ์จึงมีบทบาทด้านต่างๆ เพื่อเกื้อกูลต่อชุมชน ดังนี้

๑) บทบาทพระสงฆ์ด้านการศึกษา

ตั้งแต่อดีต วัดกับวังได้ร่วมมือกันให้การศึกษาแก่ประชาชนมาโดยตลอด จนถึงการศึกษาแผนใหม่ในสมัยรัชการที่ ๕ วัดและคณะสงฆ์ยังคงให้ความร่วมมือในการจัดการศึกษาของชาติอยู่ โดยเฉพาะในระดับมูลศึกษาและประถมศึกษา ต่อมาในรัชกาลที่ ๖ การศึกษาระดับวัดกับการศึกษาระบบใหม่ถึงแยกจากกันอย่างเด็ดขาด หน้าที่ทางการศึกษาโดยตรงของพระสงฆ์ จึงจำกัด

^{๗๗} ทศนิยม ทองสว่าง, สังคมไทย, ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, (กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗), หน้า ๑๒๕ -๑๒๗.

^{๗๘} กระทรวงศึกษาธิการ, หลักสูตรการส่งเสริมสุขภาพจิตและป้องกันปัญหาสุขภาพจิตของประชาชน โดยพระสงฆ์, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๘), หน้า ๒๑.

อยู่แต่ในวัดและประชาชนในวงแคบเท่านั้น^{๗๙} จากความสำคัญของวัดและพุทธศาสนาในอดีต ทำให้เกิดประเพณีที่สำคัญที่พระพุทธศาสนาไปเกี่ยวกับการศึกษามาจนถึงปัจจุบัน

๑. ประเพณีวัดเป็นศูนย์กลางการศึกษาเล่าเรียนของชุมชน และพระสงฆ์เป็นครูผู้ทำหน้าที่อบรมสั่งสอน ชาวกรุงและชาวเมืองในปัจจุบันอาจมองไม่ค่อยเห็น แต่สำหรับชาวบ้านในชนบทห่างไกลยังพอมองเห็น แม้ไม่เป็นศูนย์กลางเหมือนแต่ก่อน ก็พอเป็นช่องทางหรือที่พึ่งแหล่งสุดท้าย

๒. ประเพณีบวชเรียน ซึ่งมีความหมายว่าบวชคู่เรียน เมื่อบวชแล้วต้องเรียนหรือบวชคู่เพื่อเรียน^{๘๐} ในปัจจุบันบทบาทของพระสงฆ์ในการศึกษา สามารถแบ่งได้ดังนี้

- ๑) ศูนย์อบรมเด็กก่อนเกณฑ์
- ๒) โรงเรียนพุทธศาสนาวันอาทิตย์
- ๓) ธรรมศึกษา
- ๔) ครูสอนธรรมในโรงเรียน หรือพระธรรมวิทยากร
- ๕) การศึกษาพระปริยัติธรรม
- ๖) การจัดการศึกษาในมหาวิทยาลัยสงฆ์^{๘๑}

๒) บทบาทพระสงฆ์ด้านการเผยแผ่ธรรม

ในอดีตการเผยแผ่ธรรมของพระสงฆ์จำกัดอยู่เฉพาะในขอบเขตของวัดและชาวบ้านตามประเพณีและโอกาสอันสมควร เช่น การเทศนาสั่งสอนชาวบ้านในวันพระหรือวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา การเทศน์ในงานบุญพิธีหรืองานบำเพ็ญกุศลต่างๆ เช่น งานทำบุญบ้าน งานศพ เป็นต้น ในปัจจุบันที่การสื่อสารมีความสะดวกรวดเร็วมากขึ้น พระสงฆ์สามารถดำเนินการเผยแผ่พระพุทธศาสนาได้อย่างกว้างขวาง และเข้าถึงประชาชนกลุ่มต่างๆได้มากขึ้น ซึ่งบทบาทของพระสงฆ์ในการเผยแผ่ธรรมสามารถแบ่งได้ ๓ ประเภทใหญ่ๆ คือ

๑. พระธรรมจาริก พระสงฆ์ไทยที่เสียสละเวลาและสมัครใจเดินทางไปปฏิบัติงานเผยแผ่พระพุทธศาสนาแก่ชาวเขาในท้องที่จังหวัดต่างๆที่ชาวเขาอาศัยอยู่ทำให้ชาวเขาแต่ละเผ่าหันมาเลื่อมใสในพระพุทธศาสนา แสดงตนเป็นพุทธมามกะ และส่งบุตรหลานเข้ารับรรพชาอุปสมบทเป็นจำนวนมาก และได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน ทั้งฝ่ายปริยัติธรรมและสามัญศึกษาและได้เดินทางเข้าไปเผยแผ่พระพุทธศาสนาตามภูมิลำเนาเดิมอันเป็นเผ่าเดิมของตนต่อไป

๒. พระธรรมทูต คือพระภิกษุ สามเณรที่มีความรู้ในทางพระพุทธศาสนาพอสมควรที่จะดำเนินการเผยแผ่ได้ แล้วเสียสละไปพบกับประชาชนในถิ่นต่างๆเพื่อหาทางโน้มน้าวประชาชนให้เกิดความสนใจเลื่อมใสในคุณค่าแห่งศีลธรรมและพระพุทธศาสนา

^{๗๙} สุขุม เฉลยทรัพย์ และคณะ, โครงการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๘ - ๙.

^{๘๐} พระราชวรมณี, (ประยุทธ์ ปยุตโต), การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอทางออก, (กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์, ๒๕๒๙), หน้า ๒-๓.

^{๘๑} พระมหากฤษฏา นันทเพชร, “ทัศนคติพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต, คณะพัฒนาสังคม, (สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๐).

๓. การเผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยทั่วไป

๓.๑ การเทศน์หรือการบรรยายในโอกาสต่างๆ เช่น ในวันธรรมสวนะ(วันพระ) งานศพ วันอาทิตย์หรือตามที่ได้รับนิมนต์ไปในสถานที่ต่างๆเนื่องในวันสำคัญต่างๆ

๓.๒ การเผยแผ่โดยผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ สิ่งพิมพ์ เป็นต้น

๓.๓ อื่นๆ หมายถึง การเผยแผ่ที่ควบคู่ไปกับการพัฒนาด้านอื่นๆ เช่น พัฒนา หรือสงเคราะห์วัตถุ แล้วโน้มน้าให้หันเข้าธรรมะ^{๘๒}

๓) บทบาทพระสงฆ์ด้านการพัฒนาจิตใจ

หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาชี้ชัดว่า ธรรมทั้งหลายมีใจเป็นหัวหน้า มีใจประเสริฐที่สุด สำเร็จได้เพราะใจ เพราะฉะนั้นจึงต้องพัฒนาจิตใจที่ฝึกดีแล้วจะทำให้มีการพัฒนาภายนอกด้วยการพัฒนาจิตใจตามทัศนะของพระพุทธศาสนาเรียกว่า ภาวนาหรือกรรมฐาน มี ๒ ประการ คือ สมถภาวนา คือ ทำจิตใจให้สงบและวิปัสสนาภาวนา คือทำให้เกิดการรู้แจ้งเห็นจริง^{๘๓}

- ขณะที่บทบาทของพระสงฆ์กับการดำเนินงานสุขภาพจิตนั้น ยังไม่ประสบความสำเร็จเท่าที่ควร ทั้งนี้ เนื่องจากพระสงฆ์ละเลยกิจของตนเอง

- การทำกิจกรรม/โครงการสนับสนุนงานสุขภาพจิต ไม่มีความต่อเนื่องไม่ครบวงจร

- โครงการบางโครงการทำไปตามหน้าที่ขาดจิตวิญญาณ ทำให้ไม่ยั่งยืน

- การตีกรอบกิจกรรมไม่ยืดหยุ่น ติดอยู่กับการนั่งสมาธิ ซึ่งอันที่จริงเรื่องของสุขภาพจิตสามารถร้อยรัดได้กับทุกเรื่อง ทุกมิติของสังคม การแก้ไขปัญหาสุขภาพจิตของชุมชน จึงต้องคำนึงถึงองค์รวม จึงจะประสบความสำเร็จ^{๘๔}

วิฑูรย์ กสิผล ได้ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมภาคตะวันออก ส่งเสริม การศึกษาด้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรมด้านส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้านส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ และด้านส่งเสริมและรักษาสุขภาพ อนามัย พบว่า ๑. พระสงฆ์มีบทบาทในการพัฒนาสังคมภาคตะวันออก ด้านส่งเสริมการศึกษา ด้านส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ด้านส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมี พระมหากษัตริย์เป็นประมุข ด้านส่งเสริมการประกอบสัมมาชีพ และด้านส่งเสริมและรักษาสุขภาพ อนามัยได้มากยิ่งขึ้น ๒. บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมภาคตะวันออก แตกต่างกันในด้าน ส่งเสริมการปกครองตามระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุขตามทัศนะของพระ สังฆาธิการ ผู้นำท้องถิ่น และผู้บริหารการศึกษา^{๘๕}

^{๘๒} สุขุม เฉลยทรัพย์ และคณะ, โครงการศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมตาม แนวปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง, (กรุงเทพมหานคร : กรมการศาสนา, ๒๕๕๐), หน้า ๑๐.

^{๘๓} เรื่องเดียวกัน, หน้า ๑๑.

^{๘๔} พระสุธีวรญาณ, พุทธศาสตร์ปริทรรศน์, (กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๑), หน้า ๒๕.

^{๘๕} วิฑูรย์ กสิผล, “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมภาคตะวันออก”, วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหา บัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๑).

๔) บทบาทพระพุทธศาสนาต่อสังคมไทย

จากผลการศึกษาเอกสารพบว่า พระพุทธศาสนาในฐานะเป็นรากเหง้าแห่งศิลปะและวัฒนธรรมไทยมาช้านาน และปรากฏให้เห็นในหลายรูปแบบ ดังต่อไปนี้

๑. การศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อศิลปกรรม วิจิตรกรรม และปฏิมากรรม เช่น การปั้นและการหล่อพระพุทธรูปปางต่างๆ และการแกะสลักประตู หน้าต่างของวัด วิหารและพระอุโบสถ ตามวัดต่างๆ ในประเทศไทย ซึ่งมีความสวยงาม ประณีต และให้คติธรรมแก่ผู้ศึกษา

๒. การศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อประเพณีและพิธีกรรมต่าง ๆ ในสังคมไทย ข้อนี้ปรากฏในรูปของการประกอบพิธีกรรม ทั้งที่เป็นประเพณีพิธีกรรมในระดับครอบครัว ในระดับสังคม/ ชุมชน และในระดับประเทศ เช่น ประเพณีการทำบุญกุศลในวันเกิด วันปีใหม่ ประเพณีงานศพ ประเพณีแห่ผ้า ประเพณีแห่เทียนเข้าพรรษา ประเพณีงานบุญต่าง ๆ ประเพณีพิธีกรรมเหล่านี้ ได้กลายเป็นสัญลักษณ์และเอกลักษณ์ทางสังคมที่สำคัญของไทย และเป็นจุดดึงดูดนักท่องเที่ยวต่างประเทศให้มาเที่ยวเมืองไทย

๓. การศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อการหล่อหลอมอุปนิสัยใจคอมารยาท และบุคลิกภาพของคนไทย เป็นที่ยอมรับว่า พระพุทธศาสนาได้ช่วยหล่อหลอมอุปนิสัยใจคอของคนไทยให้มีความรัก ความเมตตา มีความเอื้ออาทร และช่วยซึ่งกันและกัน ตั้งแต่อดีตเป็นต้นมาจนถึงปัจจุบัน คนไทยมีโลกทัศน์ในแง่ดี มีมารยาทในการต้อนรับแขกชาวต่างประเทศด้วยใจจริงมีความอ่อนน้อมถ่อมตัว และมีเมตตาริจิตต่อผู้มีความติดต่อดด้วยความจริงใจ ส่วนหนึ่งเกิดจากอิทธิพลคำสอนของพระพุทธศาสนา วัฒนธรรมทางนามธรรมดังกล่าวของคนไทยเป็นที่ประทับใจแก่ผู้คนที่ต่างแดนเป็นอย่างมาก จนประเทศไทยได้รับการขนานนามว่า “สยามเมืองยิ้ม”

๔. การศึกษาอิทธิพลของพระพุทธศาสนาที่มีต่อภาษาและวรรณคดีไทยความเจริญทางภาษาและวรรณคดีของไทย ได้รับอิทธิพลไม่น้อยจากพระพุทธศาสนา ข้อนี้เห็นประจักษ์ทางด้านการตั้งชื่อ และการบัญญัติศัพท์ทางวิชาการใหม่ๆ ซึ่งมักนิยมใช้ภาษาบาลีเป็นหลักการบัญญัติศัพท์เหมือนกับฝรั่งที่นิยมบัญญัติศัพท์ทางวิชาการโดยอาศัยภาษาลาตินเป็นรากฐาน

วรรณคดีไทยมีชื่อเสียงเป็นอมตะได้รับอิทธิพลมิใช่น้อยจากคำสอนของพระพุทธศาสนา เช่น ไตรภูมิพระร่วงบทประพันธ์กามนิต วาสิษฐี บทประพันธ์เวสสันดรชาดกและบทประพันธ์กาพย์ กลอน โคลง ฉันท์ อื่นๆ บทประพันธ์เป็นอมตะส่วนใหญ่จะนำหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาขยายต่อ และหลักธรรมทางพุทธศาสนานี้ ได้กลายเป็นกรอบอ้างอิงในการดำเนินชีวิตของตัวละครในบทประพันธ์ประเภทนิยายต่างๆ ด้วย

ดังนั้น พระพุทธศาสนา เป็นศาสนาหนึ่งของโลกที่มีบทบาทสำคัญยิ่งในการหล่อหลอมหรือขัดเกลาอุปนิสัยใจคอของบุคคลให้ละเอียดอ่อน สวยงาม มีความรัก ความเมตตาปราณีหรือความเอื้ออาทรต่อกันและกัน หลักคำสอนของพระพุทธศาสนาสามารถนำไปใช้ในชีวิตรประจำวันได้อย่างเกิดประโยชน์แก่ผู้ที่ปฏิบัติตามหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาอย่างเคร่งครัดและต่อเนื่องจะมีบุคลิกภาพงามมีจิตใจเยือกเย็นและเป็นสุข และเป็นบุคคลที่สังคมปรารถนามากที่สุด ขณะเดียวกันพระพุทธศาสนาได้รับการยอมรับจากองค์การสหประชาชาติว่าเป็นศาสนาที่มีบทบาทเอื้อประโยชน์ให้แก่มนุษยชาติอย่างสูงยิ่ง โดยเฉพาะหลักคำสอนเรื่องความเมตตากรุณา และการไม่เบียดเบียนกัน ถือว่า เป็นหลักคำสอนที่สามารถนำไปใช้แก้ไขปัญหาคความขัดแย้งในหมู่มนุษยชาติได้อย่างมี

ประสิทธิภาพมากที่สุด ซึ่งพระพุทธศาสนาแสดงให้เห็นถึงการประพฤติของคนไทย จนกลายเป็นเอกลักษณ์ของสังคมไทยในปัจจุบัน^{๘๖}

สรุปได้ว่า พระพุทธศาสนามีอิทธิพลต่อศิลปะ วัฒนธรรม ประเพณี และการดำเนินชีวิตของคนไทย เป็นอย่างมาก พระพุทธศาสนาช่วยหล่อหลอมจิตใจของชาวไทยให้เป็นคนมีจิตใจโอบอ้อมอารี อ่อนน้อมถ่อมตน ทั้งกายและจิตใจ หล่อหลอมจนเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของคนไทย

๒.๗ งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

๒.๗.๑ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท

มีผู้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทไว้อย่างมากมาย ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

พระताल ญาณโร (สิงห์ทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ทัศนคติและความหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทของพระสงฆ์” พบว่า สังคมไทยในปัจจุบันให้ความสำคัญและสนใจเกี่ยวกับวัตถุเป็นอย่างมาก ซึ่งเป็นสาเหตุหนึ่งที่ส่งผลให้คนจำนวนมากเกิดความห่างเหินในเรื่องของศีลธรรมและวัดวาอาราม ไม่สนใจที่จะขัดเกลากลอบรมจิตใจของตนให้งดงามและสูงขึ้น ดังนั้นเพื่อจะทำให้ประชาชนหันมาสนใจศีลธรรม สนใจวัดวาอาราม พระสงฆ์ต้องเปลี่ยนบทบาทของตนในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา โดยพยายามฟื้นฟูบทบาท สถานภาพในสังคมทั้งใน ด้านศีลธรรมจรรยาและบทบาทต่อชีวิตความเป็นอยู่ของประชาชนเพิ่มขึ้น^{๘๗}

พระสมชาย ปโยโค (ดำเนิน) กล่าวว่า การแก้ไขปัญหาเยาวชนตามแนวทางอริยสัจ ๔ อริยสัจเป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงแสดงให้เห็นถึงความเป็นธรรมชาติของสิ่งต่างๆ และในคัมภีร์พระพุทธศาสนาได้ปรากฏเนื้อหาที่เป็นความหมายแห่งอริยสัจ ซึ่งมีความสอดคล้องกันไว้โดยสังเขป ดังนี้

อรรถกถาพระสุตตันตปิฎก สังยุตตนิกาย พระอรรถกถาจารย์ กล่าวว่า “ตสมฺมา อริยานํ สจฺจานิ ความว่าสัจจะทั้งหลาย เหล่านั้นเป็นของแท้ ไม่เป็นโดยประการอื่น เพราะเหตุานั้น ท่านจึงเรียกว่า สัจจะของพระอริยะทั้งหลาย ก็พระอริยะทั้งหลายย่อมไม่แสวงตลอดสัจจะทั้งหลายที่แปรผันเป็นอย่างอื่น โดยความจริงของพระอริยะ” คัมภีร์วิสุทธิมรรค พระพุทธโฆษาจารย์ให้ความหมายของอริยสัจไว้ ๔ นัยว่า

- ๑) เป็นสัจจะที่พระอริยะตรัสรู้
- ๒) เป็นสัจจะของพระอริยะ
- ๓) เป็นสัจจะที่ทำให้เป็นอริยะ

^{๘๖} จานงค์ อติวัฒน์สิทธิ์, สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์, กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดี มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕).

^{๘๗} พระताल ญาณโร (สิงห์ทอง), “ทัศนคติและความคาดหวังของเยาวชนชาวเขาต่อบทบาทของพระสงฆ์”, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๖).

๔) เป็นสัจจะอย่างอริยะ คือ จริงแท้ ไม่เท็จ ไม่ลวง
คัมภีร์มิ่งคลัตถทีปนี พระสิริมังคลาจารย์ให้ความหมายไว้เป็น ๓ นัย ดังนี้

๑) เป็นของจริง เพราะเป็นธรรมชาติจริงแท้

๒) เป็นสัจจะของพระอริยะเจ้าทั้งหลาย

๓) เพราะเป็นสัจจะที่ทำให้สำเร็จความเป็นพระอริยะ เพราะสัจจะเหล่านั้น พระผู้มีพระภาคเจ้าตรัสรู้จำเพาะด้วยพระองค์เอง

อริยสัจ คือ หลักธรรมว่าด้วยความจริงอันประเสริฐ หรือความจริงของอริยบุคคล เป็นหลักธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงตรัสรู้ และเป็นหัวใจของพระพุทธศาสนา และจัดเป็นหลักธรรมที่เป็นหลักของเหตุและผลทาง^{๘๘}

พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา) ได้ศึกษาการศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ผลการศึกษาพบว่า ในด้านความสัมพันธ์กับบุคคลสำคัญ ท่านมีความสัมพันธ์กับพระพุทธเจ้าในฐานะ เป็นพระอัครสาวกเบื้องขวา เป็นพระธรรมเสนาบดีเป็นแม่ทัพธรรม กับพระสาวกในฐานะเป็นเพื่อนสหธรรมิกด้วยกัน เป็นที่ปรึกษาให้ภิกษุ ภิกษุณีเกิดความสามัคคีกลมเกลียวกัน โดยการเป็นผู้แสดงธรรมให้ฟัง รวมทั้งอุบาสกอุบาสิกาด้วย จึงเห็นได้ว่าท่านมีบทบาทมาก ต้องรับภาระในการประกาศพระศาสนาและมีศาสนกิจในหลายๆ ด้าน ในด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ท่านมีวิธีเผยแผ่ในลักษณะ ให้คำแนะนำ ปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจ และการแสดงธรรม เมื่อได้ฟังจากพระบรมศาสดาแล้วนำไปถ่ายทอดแก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสกอุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจหลักธรรมอันลึกซึ้งด้วยวิธีการบรรยาย อธิบาย ขยายความ เปรียบเทียบ และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้า ทำให้บุคคลทั่วไปศรัทธาเลื่อมใสแล้วหันมานับถือพระพุทธศาสนากันอย่างแพร่หลาย มีบางส่วน ท่านนั้นที่มีได้หันมานับถือพระพุทธศาสนา เพราะยึดติดอยู่กับลัทธิเดิมอย่างแรงกล้า ถึงกระนั้นก็ตาม ก็ได้นับถือในตัวท่านอยู่ก็มีซึ่งเท่ากับได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับเป็นตัวอย่างการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิตและเผยแผ่พระพุทธศาสนาในปัจจุบันได้เป็นอย่างดีบทบาทในการรักษาพระสัทธรรมให้คงอยู่ ท่านกระทำโดยการศึกษาและลงมือปฏิบัติตามหลักธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงแสดงไว้อย่างจริงจัง ท่านเคยกราบทูลเสนอให้พระผู้มีพระภาคเจ้าสังคายนาพระธรรม แต่ในขณะนั้นพระองค์ตรัสว่ายังไม่ถึงเวลา ท่านจึงได้จำแนกธรรม โดยแบ่งไว้เป็นหมวดหมู่ เพื่อสะดวกต่อการศึกษา ในเวลาต่อมายังใช้หลักธรรมที่ท่านแสดงไว้ เช่นในสังคีติสูตร เป็นแนวทางในการทำสังคายนาครั้งแรกหลังจากพระพุทธเจ้าปรินิพพานแล้ว^{๘๙}

^{๘๘} พระสมชาย ปโยโค (ดำเนิน) “ความเข้าใจในการดำเนินชีวิตตามหลักอริยสัจ ๔ ของเยาวชน : ศึกษาเฉพาะกรณีเยาวชนในโรงเรียนท่ามะกาวิทยาคม อำเภอท่ามะกา จังหวัดกาญจนบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๘๙} พระกิตติศักดิ์ ยโสธโร (แก้วเหลา), “การศึกษาบทบาทของพระสารีบุตรเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๙).

พระมหาสุชนา โรจนญาโณ ได้ศึกษาบทบาทของ พระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านเผยแผ่พระพุทธศาสนาพระมหาโมคคัลลานะได้เผยแผ่พระพุทธศาสนา ในลักษณะการให้คำแนะนำเป็นที่ปรึกษา การสนทนา การตอบปัญหาข้อข้องใจ การแสดงฤทธิ์โดยรับสนองพุทธบัญชาให้ไปปราบผู้เป็นมิถิลาภูติ การเป็นสมณทูตในเทวโลกและยมโลกแล้วนำเรื่องราวเหล่านั้นมาบอกแก่ชาวโลก และการแสดงธรรมแก่พุทธบริษัทและบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายความ การเปรียบเทียบ การตอบคำถาม^{๙๐}

พระมหาสนธิ์ สุนติกโร ได้ศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระมหากัจจายนเถระได้เผยแผ่พระพุทธศาสนาโดยใช้วิธีการสอน ๔ อย่าง คือ สันทสนา สมาทปนา สมุตเตชนา และสัมปหังสนา พร้อมทั้งใช้รูปแบบการสอนอีก ๔ อย่าง คือ แบบสากัจฉาหรือสนทนาธรรม แบบบรรยาย แบบตอบปัญหา และการวางกฎระเบียบโดยการอธิบายพุทธพจน์อย่างละเอียดลึกซึ้งเพื่อถ่ายทอดแก่ภิกษุ อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปให้เข้าใจในหลักธรรมได้อย่างแจ่มแจ้ง เหมือนกับพระพุทธเจ้าทรงแสดงเอง ด้วยวิธีการบรรยายอธิบายเนื้อความแห่งธรรม และตอบปัญหาธรรม เป็นต้น จนเป็นที่ไว้วางพระทัยของพระพุทธเจ้าให้ไปประกาศพระศาสนา ณ แคว้นอวันตี ทำให้บุคคลผู้ไม่มีศรัทธาเกิดศรัทธาเลื่อมใสเป็นจำนวนมาก ทำให้ผู้มีศรัทธาเลื่อมใสอยู่แล้วเกิดความเลื่อมใสยิ่งขึ้น ส่วนบุคคลที่มีได้นับถือพระพุทธศาสนามาก่อน ก็หันมานับถือพระพุทธศาสนาประกาศตนเป็นอุบาสกจำนวนมาก ท่านได้ประพันธ์คัมภีร์ขึ้น ๖ เล่ม คือ กัจจายนไวยากรณ์ จุฬนิรุตติ มหานิรุตติ เนตติ เปฏุโกปเทศ และ วัณณนที^{๙๑}

พระครูสิงห์แก้ว วชิรธมโม ได้ทำการวิจัยเรื่อง “บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านไผ่ จังหวัดลำพูน” พบว่า บทบาทของผู้สูงอายุในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา คือ การอุปถัมภ์พระสงฆ์มากที่สุด เช่น การถวายภัตตาหารเป็นประจำ สิ่งของอุปโภค อัฐบริวาร ยารักษาโลก และสร้างเสนาสนะสถาน ด้านการชักชวนคนเข้าวัดอยู่ในระดับมากและมากที่สุด โดยการจัดกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา เนื่องในวันสำคัญๆ เช่น วันมาฆบูชา วิสาขบูชา เป็นต้น และประเพณีท้องถิ่นต่างๆ เช่น ประเพณีลอยกระทง เป็นต้น รองลงมาได้แก่การจัดบรรยายธรรมะมีวัดเป็นศูนย์กลาง โดยร่วมกับพระสงฆ์ เช่น จัดอบรมธรรมะวันอาทิตย์ และการประชาสัมพันธ์ในวันสำคัญต่างๆ ด้านสนับสนุนการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับน้อย เช่น การจัดทำ CD ธรรมะการเทศน์ทางสถานีวิทยุกระจายเสียงชุมชน การเขียนบทความทางหนังสือพิมพ์ และการแสดงปาฐกถาธรรมในสถานที่ราชการ สถานศึกษาหรือหน่วยงานต่างๆ และด้านการปกป้องพระพุทธศาสนา พบว่า อยู่ในระดับมาก โดยเฉพาะการทำนุบำรุงศาสนาอย่างมีเหตุผล รองลงมา คือ การปฏิบัติตามคำสอนของ

^{๙๐}พระมหาสุชนา โรจนญาโณ, การศึกษาบทบาทของพระมหาโมคคัลลานเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐).

^{๙๑}พระมหาสนธิ์ สุนติกโร, การศึกษาบทบาทของพระมหากัจจายนเถระในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๓).

พระพุทธศาสนาอย่างถูกต้อง และการศึกษาหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจอย่างถูกต้องแท้จริง^{๙๒}

พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ) ได้ศึกษาวิจัย เรื่อง "บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่ผลการศึกษา" พบว่าระดับความคิดเห็นของประชาชนต่อบทบาทของพระสงฆ์ ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน ในภาพรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านทั้ง ๓ ด้าน พบว่า ด้านการให้ความรู้เกี่ยวกับการดำเนินชีวิตตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาและ การดำรงชีวิตตามหลักเศรษฐกิจพอเพียง ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์มีบทบาทสำคัญต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตของท่านด้านคุณธรรมจริยธรรม ด้านการเป็นแบบอย่างที่ดีในเรื่องการเป็นพระสงฆ์นักพัฒนา และใช้แนวคิดเศรษฐกิจพอเพียงของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวมาประยุกต์ใช้ในการดำเนินกิจการต่างๆ ของวัด ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์ปรับปรุง พัฒนาวัดโดยให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมเสมอ และด้านการสนับสนุน ส่งเสริม ประสานงานจากภาคส่วนต่างๆ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชน ที่มีค่าเฉลี่ยสูงสุด คือ พระสงฆ์สามารถเป็นผู้ประสานระหว่างประชาชนและหน่วยงานต่างๆให้เกิดความเข้าใจนำไปสู่การพัฒนาที่แท้จริงได้ ปัญหาและอุปสรรคของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนตามความคิดเห็นของพระสงฆ์เอง ได้แก่ การขาดความรู้และข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับการส่งเสริมคุณภาพชีวิตของประชาชน ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง พฤติกรรมของพระสงฆ์ ที่มีความสมถะน้อยลง และประชาชน เข้าวัดน้อยลง ข้อเสนอแนะจากการศึกษาครั้งนี้ คือ ควรให้ทุกภาคส่วนร่วมมือกันอย่างจริงจังในการพัฒนาคุณภาพชีวิตตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง เพื่อลดผลกระทบทางลบที่จะเกิดขึ้นกับประชาชนจากกระแสโลกาภิวัตน์และอิทธิพลของสื่อยุคใหม่^{๙๓}

พระมหาสุริยัน จันทนาโม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ สรุปความได้ว่า “พระอาจารย์สมภพโชติปญโญ เป็นหนึ่งในบรรดาพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนาที่มีความสามารถสำคัญในยุคปัจจุบันท่านได้อุทิศชีวิตเพื่อศึกษาและปฏิบัติตามคำสั่งสอนของพระพุทธเจ้าที่วัดป่าหลายแห่ง หลังจากนั้นท่านก็ได้เผยแผ่คำสอนของพระพุทธเจ้าในที่ต่างๆทั้งในประเทศไทยและต่างประเทศ คำสอนของท่านตามที่ได้ศึกษาในเทป แผ่นซีดี แผ่นวีซีดีและในเอกสารประกอบการเทศน์นั้นเป็นหลักฐานยืนยันที่พุทธศาสนิกชนผู้ที่ได้ฟังธรรมนั้นแล้ว เกิดความเลื่อมใสศรัทธาและได้รับความนิยมนิยมสูงสุดในหมู่ชาวพุทธในยุคปัจจุบัน”^{๙๔}

^{๙๒} พระครูสิงห์แก้ว วัชรธมโม, บทบาทของผู้สงฆ์ในการส่งเสริมกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีตำบลเหล่ายาว อำเภอบ้านโฮ้ง จังหวัดลำพูน, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๙๓} พระครูสุจินธรรมนิวิฐ (สมจิตร อธิปญโญ), "บทบาทพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณภาพชีวิตของชุมชน : กรณีศึกษาคณะสงฆ์อำเภอคลอง จังหวัดแพร่" , **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๙๔} พระมหาสุริยัน จันทนาโม, “ศึกษาบทบาทและผลงานในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปญโญ”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

พระครูใบฎีกาถาวร สุรพลโณ (เสนสอน) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของพระนิภากรโสภณ (ไกรฐานิสฺสโร) วัดหนองกลับ อำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์" พบว่า แนวคิดและบทบาทการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ของพระภิกษุในพระพุทธศาสนาเถรวาทนั้น ดำเนินการอนุรักษ์ใน ๒ ลักษณะ คือ การอนุรักษ์โดยตรง ได้แก่ การไม่ทำลายป่าไม้ทุกประเภทซึ่งมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการห้ามพริกของเขียวหรือต้นไม้ เป็นต้น และการอนุรักษ์โดยอ้อม ได้แก่ การอยู่ในป่าแบบพึ่งพาอาศัย โดยอาศัยป่าเป็นสถานที่สัปปายะในการปฏิบัติธรรม^{๔๕}

พระมหาธนาชัย ตนติปาโล (แสนณรงค์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาวโร) พบว่า ในพุทธวิธีการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พระพุทธองค์ทรงใช้วิธีการแสดงธรรม การสนทนาเป็นโอกาสในการสอน การตอบปัญหาธรรม โดยทรงยับยั้งปัญหาไร้สาระและสอนสิ่งที่เป็นประโยชน์แก่ผู้ที่มาถามปัญหา ทรงมีพุทธวิธีการสอนอย่างน่าอัศจรรย์ ทรงวิเคราะห์ผู้ที่จะสอน จำแนกพระธรรมคำสอนให้เหมาะแก่ผู้ที่จะสอน เมื่อเกิดพุทธบริษัทผู้นับถือพระพุทธศาสนามากขึ้น พระองค์ทรงใช้พุทธวิธีในการบริหารที่เยี่ยมยอด มีการบริหารจัดการอย่างเป็นระบบ การวางแผนประกาศพระศาสนา การจัดการองค์กรให้เป็นระเบียบ การกระจายอำนาจการปกครอง การบริหารบุคคลากรทรงมอบอำนาจความเป็นใหญ่ให้คณะสงฆ์ การอำนวยความสะดวก การสั่งการในแต่ละครั้งจะทรงใช้แรงจูงใจมีได้บังคับ ทรงปกครองแบบธรรมาธิปไตย ในการกำกับดูแล พระองค์ทรงใช้พระวินัยในการควบคุมดูแลคณะสงฆ์ ทรงสอนวิธีการปฏิบัติเพื่อเป็นแนวทางการปฏิบัติให้ถึงความพ้นทุกข์ที่แท้จริง ทำให้ผู้ศึกษารู้ยิ่งเห็นจริงในธรรมที่ควรรู้ควรเห็น เมื่อปฏิบัติก็พ้นทุกข์ได้จริง จึงทำให้พระพุทธศาสนาเจริญรุ่งเรืองมาถึงปัจจุบัน^{๔๖}

พระครูปลัดกิจเมธี ดิถขวิโร (เพื่อนฝูง) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง "การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลดอนมูล อำเภอสองเม่น จังหวัดแพร่ พบว่า "พฤติกรรมของเยาวชนที่ไม่พึงประสงค์ในชุมชน คือ ๑) ปัญหาการมั่วสุมของเด็ก ๒) ปัญหาการเสพยาเสพติด ๓) ปัญหาหยกพวกตีกัน และ ๔) ปัญหาการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัยอันควร โดยมีสาเหตุของพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ มาจากปัญหาทางสังคมสิ่งแวดล้อม การเลี้ยงดู ปัญหาของพ่อแม่ ซึ่งทั้ง ๓ ชุมชน มีความคิดเห็นที่สอดคล้องกัน การเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเยาวชนอยู่ในรูปแบบของการจัดกิจกรรม คือ ๑) การจัดกิจกรรม เสริมสร้างความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกในครอบครัว ๒) กิจกรรมอบรมให้เยาวชนมีความรู้ความเข้าใจ เกี่ยวกับปัญหาและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการมีเพศสัมพันธ์ก่อนวัย อันควร ๓) การสอนให้เยาวชนได้ไหว้พระสวดมนต์ ฝึกสมาธิ การแผ่บารมี การแผ่เมตตา ๔) การเผยแผ่หลักคำสอนทางพระพุทธศาสนา และ ๕) การให้คำแนะนำทางด้านการอบรมแก่เยาวชนใน

^{๔๕} พระครูใบฎีกาถาวร สุรพลโณ (เสนสอน), "การศึกษาบทบาทพระสงฆ์กับการอนุรักษ์ทรัพยากรป่าไม้ : ศึกษาเฉพาะกรณีบทบาทของพระนิภากรโสภณ (ไกรฐานิสฺสโร) วัดหนองกลับ อำเภอนองบัว จังหวัดนครสวรรค์", "วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๔๖} พระมหาธนาชัย ตนติปาโล (แสนณรงค์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระวิกรมมุนี (บุญรอด ปญญาวโร) " , "วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

โอกาสต่างๆ เช่น บรรพชาสามเณรภาคฤดูร้อน การนำเยาวชนเข้าค่ายพุทธบุตรโดยมุ่งพัฒนาให้ผู้ที่เข้ารับการอบรม ให้มีคุณลักษณะอันพึงประสงค์สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นในสังคมได้อย่างมีความสุข^{๙๗}

พระมหาสุเทพ สุโขยะชัย ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น” จากผลการวิจัยพบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น เป็นดังนี้ บทบาทด้านการให้การศึกษาอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๐ บทบาทด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และบทบาทด้านการให้การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชนอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๘๖ บทบาทด้านการฝึกอบรมปฏิบัติธรรมและการพัฒนาจิตใจอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๙ บทบาทด้านการส่งเสริมอนุรักษ์ศิลปวัฒนธรรมท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๗๐ บทบาทด้านการบำบัดผู้ติดยาเสพติดอยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๖๐ และบทบาทด้านการสาธารณสงเคราะห์อยู่ในระดับมาก มีค่าเฉลี่ย ๓.๔๗^{๙๘}

พระมหาประสิทธิ์ สระทอง ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ” ผลการวิจัยพบว่า บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ เมื่อจำแนกตาม พรรษา ตำแหน่งทางคณะสงฆ์ และระยะเวลาในการปฏิบัติงานทั้งในและนอกชุมชนต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพ ชีวิตประชาชนของพระสงฆ์แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ส่วนอายุ ระดับการศึกษาแผนกธรรม ระดับการศึกษาแผนกบาลี และระดับการศึกษาแผนกสามัญต่างกัน มีบทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ไม่แตกต่างกัน^{๙๙}

นางจริยา จตุพร ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง “ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, ดร. (ภคฺชญา)”พบว่า พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งควรค่าอย่างยิ่งแก่การศึกษา เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ทราบว่า พระสงฆ์ มิใช่มีบทบาทและหน้าที่เฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่ พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ท่านยังมีความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการบริหาร การช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก^{๑๐๐}

^{๙๗} พระครูปลัดกิจเมธี ติกขวิโร (เพื่อนฝูง) ได้ศึกษาเกี่ยวกับเรื่อง "การศึกษารูปแบบของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่", **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๙๘} พระมหาสุเทพ สุโขยะชัย , “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทาง ด้านคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น” **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐).

^{๙๙} พระมหาประสิทธิ์ สระทอง, “บทบาทการพัฒนาคุณภาพชีวิตประชาชนของพระสงฆ์ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต** (จิตวิทยาชุมชน), (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๘).

^{๑๐๐} นางจริยา จตุพร, “ศึกษาบทบาทและหน้าที่ของพระสงฆ์ไทยในปัจจุบัน : กรณีศึกษาบทบาทและหน้าที่ของ พระมหาไพเราะ ฐิตสีโล, ดร. (ภคฺชญา)”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

นางสาวปรียาลักษณ์ โทณะวณิก ได้ศึกษาเรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ไทยในการสร้างพระพุทธรูปและกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษา พระครูภาวนาจิตสุนทร (สมจิตร จิตตสวโร)" พบว่า พระสงฆ์ไทยในปัจจุบันมีบทบาทหน้าที่ทั้งทางโลกและทางธรรม ซึ่งควรค่าอย่างยิ่งแก่การศึกษา เพื่อให้บุคคลทั่วไปได้ทราบว่า พระสงฆ์ มิใช่มีบทบาทและหน้าที่เฉพาะพิธีกรรมทางศาสนาเพียงอย่างเดียว ตามความเข้าใจของคนส่วนใหญ่ ในขณะที่ พระสงฆ์ต้องประพฤติปฏิบัติตนตามพระธรรมวินัย ท่านยังมีความสามารถในการเป็นผู้นำด้านการบริหาร การช่วยเหลือสังคมเพื่อประโยชน์สุขแก่ชาวโลก^{๑๐๑}

นางจิตติมา เสนาไชย ได้ศึกษาเรื่อง "บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษาวัดพระธาตุดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่" พบว่า ปัจจัยทั้ง ๔ ด้าน คือ ด้านสถานที่และสภาพแวดล้อม ด้านบุคลากร ด้านวัสดุอุปกรณ์ และด้านงบประมาณมีความสัมพันธ์กับบทบาทของวัดพระธาตุดอยสะเก็ดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน เรียงตามลำดับ คือ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต วิทยุญาณ บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพสังคม บทบาทในการส่งเสริมสุขภาพจิต และบทบาทในการส่งเสริมสุขภาพกาย^{๑๐๒}

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาท สรุปได้ว่า บทบาท เป็นการแสดงออกซึ่งพฤติกรรมของบุคคลในสถานภาพ ตำแหน่งหน้าที่ ที่แตกต่างกันไป ซึ่งแต่ละบทบาทของแต่ละบุคคลได้รับความคาดหวังจากสังคมแตกต่างกัน เช่น บทบาทของพระสงฆ์ผู้ปฏิบัติงานแตกต่างกันก็จะได้รับความคาดหวังจากสังคมด้วยบริบทที่แตกต่างกันออกไป ดังตัวอย่าง บทบาทของพระสงฆ์ในการสงเคราะห์ชุมชน พระสงฆ์ก็จะได้รับความคาดหวังจากสังคมในบทบาทที่เข้าไปให้การสงเคราะห์ทั้งทางด้านจิตใจ เศรษฐกิจและสังคมไปพร้อมๆ กัน หรือบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทางด้านคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชน พระสงฆ์ก็จะได้รับความคาดหวังจากสังคมในบทบาทที่ให้การเสริมสร้างคุณธรรมและจริยธรรมแก่เด็กและเยาวชน เป็นต้น

๒.๘.๒ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์

มีผู้ศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับบทบาทของพระสงฆ์ไว้อย่างมากมาย ผู้วิจัยจึงได้คัดเลือกมาประกอบการศึกษาในครั้งนี้ ดังต่อไปนี้

พระครูปลัดกิจเมธี ตักขวีโร (เพื่อนฝูง) ได้วิจัยเกี่ยวกับ บทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชน คือ ๑) เพิ่มเติมความรู้ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ของสมาชิกครอบครัว ปลูกฝังวิถีการดำเนินชีวิตที่ดี ๒) อบรมสั่งสอนเยาวชน ให้เป็นคนดี มีคุณธรรม จริยธรรม รู้จักหน้าที่ความรับผิดชอบ มีพฤติกรรมที่เหมาะสมตามวัย และ ๓) เสริมสร้างความรู้ ในการป้องกัน

^{๑๐๑} นางสาวปรียาลักษณ์ โทณะวณิก ได้ศึกษาเรื่อง "ศึกษาวิเคราะห์บทบาทของพระสงฆ์ไทยในการสร้างพระพุทธรูปและกุศโลบายในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา : กรณีศึกษาพระครูภาวนาจิตสุนทร (สมจิตร จิตตสวโร)", **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๐๒} นางจิตติมา เสนาไชย, "บทบาทวัดในการส่งเสริมสุขภาพชุมชน: กรณีศึกษาวัดพระธาตุดอยสะเก็ดจังหวัดเชียงใหม่" ,**วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

และแก้ไขปัญหาคาหมรุนแรงต่อเด็ก สตรี และบุคคลในครอบครัว โดยบทบาทที่สำคัญของพระสงฆ์ที่พึงปฏิบัติในการแก้ไขปัญหาพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ของเยาวชน ในเขตพื้นที่ คือ ๑) การสร้างเครือข่ายเฝ้าระวังปัญหา ระหว่างบ้าน โรงเรียน ชุมชน และกลุ่มเพื่อนวัยรุ่น ให้ผู้นำชุมชนได้มีบทบาทในการช่วยกันประสานงานกับเจ้าหน้าที่ตำรวจ อาสาสมัคร ตำรวจบ้าน ผู้ปกครอง ครู อาจารย์ และประชาชนในชุมชน ช่วยกันเฝ้าระวังพฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมของเด็กวัยรุ่น ไม่ให้เกิดปัญหาภายในชุมชน ๒) โรงเรียนควรให้การสนับสนุนพระสงฆ์ได้มีโอกาสเข้ามามีส่วนร่วมในการเรียนการสอน จริยศึกษาในโรงเรียนอย่างจริงจัง และมีระบบระเบียบมากขึ้น ควรจะเปิดโอกาสให้นักเรียนได้รับความรู้และประสบการณ์ต่างๆทางด้านจริยธรรมอย่างกว้างขวาง ๓) ควรให้การสนับสนุนและส่งเสริมให้นักเรียนได้มีโอกาสเข้าร่วมกิจกรรมต่าง ๆ ทางจริยธรรม และ ๔) พระสงฆ์ควรปรับปรุงบทบาทของตนในเรื่องของการเป็นแบบอย่างที่ดีทางด้านจริยธรรมให้สมาชิกในสังคม เกิดการยอมรับและเลื่อมใส ซึ่งจะทำให้การสั่งสอนอบรมของพระสงฆ์มีประสิทธิภาพและประสบผลสำเร็จยิ่งขึ้น ^{๑๐๓}

พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม ได้ศึกษาบทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา พบว่า ท่านมีบทบาทในการเผยแผ่ในลักษณะการให้คำแนะนำให้ คำปรึกษา สนทนา ตอบปัญหาข้อข้องใจและแสดงธรรม โดยที่ท่านได้รับฟังจากพระพุทธเจ้า แล้วนำไปถ่ายทอดหรือเผยแผ่แก่ภิกษุ ภิกษุณี อุบาสก อุบาสิกา และบุคคลทั่วไปด้วยวิธีการที่ ต่างๆ เช่น การบรรยาย การอธิบายขยายข้อความ เปรียบเทียบ และถามตอบ เป็นต้น จนเป็นที่ศรัทธาเลื่อมใส และยอมรับนับถือ พระรัตนตรัยกันอย่างแพร่หลาย แต่ก็มีบางส่วนที่มีได้หันมา นับถือพระรัตนตรัย เพราะยังยึดติดอยู่กับลัทธิดั้งเดิม ถึงกระนั้นก็ยังมีความเคารพนับถือในตัวท่านเป็นกรณีพิเศษ ซึ่งก็เท่ากับว่า ท่านได้สร้างความเข้าใจอันดีระหว่างกลุ่มความเชื่อต่างๆ นับว่าเป็นตัวแทนแห่งการประกอบศาสนกิจดำเนินชีวิต และเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพุทธศาสนิกชนในปัจจุบันได้เป็นอย่างดี ^{๑๐๔}

พระครูสังฆรักษ์ศวีร์ ธีรปญโญ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี” จากผลการวิจัยพบว่าการจัดประชุมพระภิกษุสามเณรเพื่ออบรมด้านวัตรปฏิบัติตามหลักพระธรรมวินัย ถึงจะมีการปฏิบัติมากก็จริง แต่บางวัดโดยเฉพาะเจ้าอาวาสยังไม่ค่อยเคร่งครัดเท่าที่ควร ทั้งนี้ควรที่จะกำหนดเป็นตารางการทำวัตรไว้อย่างชัดเจน และถ้าพระรูปใดไม่ลงมาทำวัตรก็ควรจะมีบทกำหนดลงโทษไว้อย่างชัดเจน นอกจากพระรูปนั้นติดภารกิจจำเป็น เช่น สอนหนังสือในโรงเรียน ^{๑๐๕}

^{๑๐๓} พระครูปลัดกิจเมธี ดิถขวีโร (เพื่อนฝูง), การศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมของเยาวชนในเขตตำบลดอนมูล อำเภอสูงเม่น จังหวัดแพร่, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (สาขาวิชาพระพุทธศาสนา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๐๔} พระมหาจิตติภัทร อจลธมโม, “บทบาทของพระอานนท์ในการเผยแผ่พระพุทธศาสนา”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗).

^{๑๐๕} พระครูสังฆรักษ์ศวีร์ ธีรปญโญ, “บทบาทพระสังฆาธิการในการบริหารกิจการคณะสงฆ์ : ศึกษากรณี พระสังฆาธิการในจังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

พระมหากษัตริย์วโนย ภาททฐรี (ยัมเกิด) ได้ศึกษาเรื่อง "ศึกษาบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ของพระราชปัญญาเวที (ริต ริตเวที)" พบว่า ๑. ทฤษฎีตะวันตกที่มีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ ได้แก่ กรอบทฤษฎีหลักทั้ง ๓ ประการ คือ ๑. ทฤษฎีเศรษฐศาสตร์ (Economic Theory) ๒. ทฤษฎีระบบ (System Theory) ๓. ทฤษฎีจิตวิทยา (Psychological Theory) ซึ่งกรอบทฤษฎีทั้ง ๓ นับได้ว่ามีความสำคัญต่อการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การเป็นอย่างยิ่ง เนื่องจากเป็นกรอบทฤษฎีที่มีส่วนสำคัญในกระบวนการเพิ่มพูนความสามารถ ความมีประสิทธิภาพ และความมั่นคงให้กับองค์การได้เป็นอย่างดี ซึ่งกระบวนการต่าง ๆ ที่จะนำไปสู่การพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในองค์การให้เป็นผู้ที่มีประสิทธิภาพ และสามารถสร้างผลผลิต และความสำเร็จให้กับองค์การได้ในที่สุดนั้น องค์การต่าง ๆ จะต้องมีการพัฒนาควบคู่ไปกับกิจกรรมหลักทั้ง ๓ ด้าน คือ

๑. การฝึกอบรม (Training) ๒. การศึกษา (Education) และ ๓. การพัฒนา (Development) นั่นเอง

๒. พระพุทธรองค์ทรงวางหลักไตรสิกขาเป็นหลักในการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ (พุทธบริษัท ๔) โดยทรงมองว่ามนุษย์นั้นเป็นผู้ที่สามารถฝึกฝนได้ และมนุษย์เป็นศูนย์กลางแห่งการฝึกทุก ๆ ด้าน ซึ่งหลักการดังกล่าวของพระพุทธรองค์ ได้แก่

๑) อธิศีลสิกขา หลักการฝึกความประพฤติสุจริต ทางกาย วาจา และอาชีวะ (หมายรวมเอาองค์มรรค คือ สัมมาวาจา สัมมาสัมมาสัมมา และสัมมาอาชีวะ) เป็นเรื่องของการฝึกฝนในด้านพฤติกรรม โดยใช้ศีลเป็นเครื่องมือที่ใช้เป็นจุดเริ่มต้นในขบวนการแห่งการศึกษา และการพัฒนามนุษย์

๒) อธิจิตตสิกขา หลักการฝึกปรือในด้านคุณภาพ และสมรรถภาพของจิต (หมายรวมเอาองค์ คือ สัมมาวายามะ สัมมาสติ และสัมมาสมาธิ) สมาธิ เป็นส่วนของการฝึกฝนในด้านจิตใจ หรือ ยกระดับจิตใจให้เกิดการพัฒนาคุณสมบัติต่าง ๆ ในด้าน คุณธรรม กล่าวคือ ความมีจิตใจแน่วแน่มั่นคง มีสติ และสมาธิ

๓) อธิปัญญาสิกขา หลักการฝึกปรือปัญญาให้เกิดความรู้ ความเข้าใจสิ่งทั้งหลายตามความเป็นจริงจนถึงขั้นหลุดพ้น มีจิตใจเป็นอิสระผ่องใส เบิกบานโดยสมบูรณ์ (หมายรวมเอาสัมมาทิฐิและสัมมาสังกัปปะ) ปัญญา^{๑๐๖}

พระครูปลัดทะเล มหณณโว ได้ศึกษาเรื่อง "บทบาทของพระวินยธิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร" พบว่า ปัญหาในการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยธิการ ส่วนใหญ่ขาดความมั่นใจในการปฏิบัติหน้าที่ พระวินยธิการบางรูป ไม่เข้าใจบทบาทตัวเอง และไม่มีความพร้อมในการปฏิบัติหน้าที่ ตลอดถึงจำนวนในการปฏิบัติหน้าที่ของพระวินยธิการยังไม่เพียงพอต่อภาระงาน ส่วนข้อเสนอแนะในบทบาท คือ พระวินยธิการต้องเข้มแข็ง ตั้งใจทำงานให้สมกับคำว่าผู้นำ มีความรับผิดชอบเอาใจใส่ต่อหน้าที่ที่ได้รับมอบหมาย ควรเลือกผู้ที่ชอบ และรักพร้อมทั้งเต็มใจที่จะเป็นพระวินยธิการ พระวินยธิการต้องมีจิตสำนึกต่อหน้าที่เสมอ ควรให้ผู้ที่จะเป็นพระวินยธิการ

^{๑๐๖} พระมหากษัตริย์วโนย ภาททฐรี (ยัมเกิด) ได้ศึกษาเรื่อง "ศึกษาบทบาทในการพัฒนาทรัพยากรบุคคล ของพระราชปัญญาเวที (ริต ริตเวที) ", **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

การที่จะได้รับการแต่งตั้งให้เข้าเฝ้าทูลละอองธุลีพระบาทความเป็นผู้นำที่จะต้องทำ และพร้อมที่จะทำงานด้วยความเต็มใจ^{๑๐๗}

พระครูสุวรรณวรการ ได้ศึกษาเรื่อง "ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี" พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีวุฒิการศึกษานักธรรมชั้นเอก วุฒิเปรียญธรรม ๑-๒ - ป.๕.๓ วุฒิการศึกษาสามัญระดับปริญญาตรี มีพรรษา มากกว่า ๓๐ พรรษา มีตำแหน่งเป็นเจ้าของอาวาส และระยะจำพรรษาอยู่ในวัดปัจจุบันมากกว่า ๒๐ ปี บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานีซึ่งมีทั้งหมด ๔ ด้านได้แก่ การพัฒนาชุมชนด้านสังคม ด้านเศรษฐกิจ ด้านสาธารณสุข และด้านสิ่งแวดล้อม อยู่ในระดับปานกลาง ส่วนบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี ด้านวัฒนธรรมอยู่ในระดับมาก^{๑๐๘}

พระมหากำพล คุณงกโร ได้ศึกษาเรื่อง "ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี" พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศชาย มีอายุ ๑๗ ปี มีระดับการศึกษา ม.๖/ปวช. ที่เยาวชนเคยเข้าร่วมกิจกรรมเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์คือ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนา จำนวนร้อยละของเยาวชนที่เคยเข้ารับการอบรมตามบทบาทของพระสงฆ์ ด้านกิจกรรมทางพระพุทธศาสนามากที่สุด และความถี่ในการทำกิจกรรมมีจำนวน ๕-๑๐ ครั้งต่อปี

ความคิดเห็นของกลุ่มเยาวชนที่มีต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรมคือ ด้านภาวะผู้นำ ด้านการเผยแพร่ธรรม ด้านการให้การศึกษา ด้านการให้ความรู้ด้านการปกครองและด้านสาธารณสุขโรคและระบบนิเวศ พบว่า กลุ่มเยาวชนมีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในด้านการอบรมทางจริยธรรม โดยภาพรวมและรายด้านอยู่ในระดับมากทุกด้าน^{๑๐๙}

นายไอศูรย์ อินทร์เพชร ได้ศึกษาเรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺโณโชโต)" พบว่า บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมนั้น พระสงฆ์มีความสัมพันธ์กับสังคมโดยใช้หลักศาสนาช่วยวางรากฐานความเจริญแก่สังคมในด้านการปกครอง ด้านการศึกษา ด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา ด้านการสาธารณสุข และการสาธารณสุขสงเคราะห์ เพื่อช่วยส่งเสริมความเป็นปึกแผ่นมั่นคงแก่สังคม ส่งเสริมให้ปฏิบัติในสิ่งที่ถูกต้องตามหลักพระพุทธศาสนา เพื่อมุ่งให้คนที่อยู่ร่วมกันในสังคมมีการเปลี่ยนแปลงไปในทางที่ดีขึ้นทั้งด้านวัตถุและด้านจิตใจ อันจะทำให้การดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันนั้นมีความเจริญรุ่งเรืองและสงบสุข

^{๑๐๗} พระครูปลัดทะเล มหณฺโณโว, "บทบาทของพระวินยธิการตามทัศนะของพระสงฆ์ในเขตพญาไท กรุงเทพมหานคร", *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๐๘} พระครูสุวรรณวรการ, "ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาชุมชนในจังหวัดปทุมธานี", *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๐๙} พระมหากำพล คุณงกโร, "ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชนในอำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี", *วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

บทบาทการพัฒนาสังคมตามแนวพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต) ท่านเป็นแบบอย่างที่ดี เครื่องครัดระเบียบวินัย วางระเบียบแบบแผน ข้อวัตรไว้อย่างเคร่งครัด ทั้งได้ดำเนินงานมาอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต ด้วยความวิริยะ อุตสาหะ เสียสละ โดยมุ่งหวังให้เกิดประโยชน์แก่คณะสงฆ์และสาธารณชนทั้งในด้านการปกครอง การเผยแผ่ การศึกษา การสาธารณูปการ การสาธารณสงเคราะห์ ปรากฏประจักษ์เป็นผลงานสืบมา^{๑๐๐}

กรณีการ์ โอมุณ ศึกษาเรื่อง บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น ศึกษาเฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสร้าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์ ผลการวิจัยพบว่า พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่มีความสามารถและทรงคุณค่าในการพัฒนาท้องถิ่นได้เป็นอย่างดีทั้งนี้ เพราะในทัศนะของประชาชนมีความเห็นว่า พระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่ประกอบไปด้วยความน่าไว้วางใจ ความสามารถในการติดต่อสื่อสารระหว่างบุคคลกับประชาชนและความกระตือรือร้นในการทำงานพัฒนาท้องถิ่น การมีพระสงฆ์เป็นสื่อบุคคลที่ได้รับความไว้วางใจยอมรับนับถือความเชื่อมั่นจากประชาชน จึงน่าจะมีการสนับสนุนให้พระสงฆ์มีบทบาทในการเป็นผู้นำความคิด เผยแพร่ประชาสัมพันธ์ข่าวสารความรู้ ความคิดและนวัตกรรมอย่างเต็มที่ ก่อนอื่นรัฐบาลน่าจะได้ตระหนักถึงความสำคัญของพระสงฆ์ในฐานะที่เป็นสื่อบุคคลเพื่อช่วยสนับสนุนการพัฒนาชุมชน และเพื่อที่พระสงฆ์จะได้กระทำหน้าที่นี้อย่างเต็มที่ รัฐควรจัดอบรมให้พระสงฆ์ได้มีความรู้ในหลักการพัฒนา นอกเหนือไปจากหลักธรรมที่ต้องศึกษาและให้ถือเป็นนโยบายว่า การช่วยเหลือเพื่อนมนุษย์จะเป็นกุศลมหาศาลได้เมื่อได้มีการเตรียมพระสงฆ์เพื่อสนับสนุนงานพัฒนาแล้ว นโยบายการใช้ทรัพยากรทางการสื่อสารของประเทศให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ควรได้บรรจุพระสงฆ์ในฐานะสื่อบุคคลที่หาได้ในท้องถิ่น แต่คำนวณค่ามิได้ในการส่งเสริมการพัฒนาชุมชน^{๑๐๑}

นางเพชญา ชุ่ม ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาบทบาทศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยในการเผยแผ่และปกป้องพระพุทธศาสนา" จากการศึกษา ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับความสำเร็จ ข้อจำกัดและแนวทางแก้ไขของศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย พบว่า

๓.๑) ปัจจัยด้านบุคลากรศูนย์ฯ (๑)ที่มีความมุ่งมั่นทำงานอุทิศเพื่อพระพุทธศาสนา (๒) ปัจจัยทางสังคมมุ่งทำงานเพื่อพระพุทธศาสนา จึงมีศรัทธาของพุทธบริษัทผู้มีความปรารถนาดีต่อพระพุทธศาสนาเป็นทุนทางสังคมในการดำเนินงาน และ (๓) ปัจจัยด้านการใช้สื่อ ศูนย์ฯ มีสื่อที่เข้าถึงประชาชนหลายๆ ช่องทางทั้งรวดเร็วทั่วถึง ปัจจัยเหล่านี้เอื้ออำนวยให้งานของศูนย์ฯ ดำเนินไปสู่ความสำเร็จ

๓.๒) แต่มีข้อจำกัดของศูนย์พิทักษ์ฯ ได้แก่ (๑) ข้อจำกัดเกี่ยวกับสถานะของบุคลากร เนื่องจากในบางกรณีความเป็นบรรพชิต ซึ่งมีวิถีชีวิตเฉพาะและมีวินัยกำกับให้เจริญในไตรสิกขา ทำให้ไม่คล่องตัวในการปฏิบัติงาน และโดยปกติชาวพุทธก็มักจะให้เกิดเกียรติยศพระเป็นผู้นำหรือเป็นแกน

^{๑๐๐} นายไอศูรย์ อินทร์เพชร ได้ศึกษาเรื่อง "บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคม : ศึกษาเฉพาะกรณีพระเทพสาครมุนี (แก้ว สุวณฺณโชโต)", วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๐๑} กรณีการ์ โอมุณ, "บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาท้องถิ่น เฉพาะกรณีโครงการสหบาลข้าว หมู่บ้านท่าสร้าง อำเภอเมือง จังหวัดสุรินทร์", วิทยานิพนธ์นิเทศศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๑๖).

นำในการปฏิบัติการ (๒) ข้อจำกัดเกี่ยวกับการเงิน ศูนย์ฯ มีงบประมาณในการดำเนินงานไม่แน่นอน และขึ้นต่อศรัทธาของประชาชน จึงไม่คล่องตัวในการปฏิบัติการ

๓.๓) แนวทางการแก้ปัญหาของ ศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทย ได้ดำเนินการแก้ไขต่อข้อจำกัดนั้นดังนี้ (๑) ด้านบุคลากร ศูนย์ฯ ได้จัดโครงการอบรมอาสาสมัคร พิทักษ์พระพุทธศาสนา เพื่อผลิตบุคลากรทั้งบรรพชิตและคฤหัสถ์ให้พอต่อการใช้งาน(๒) เกี่ยวกับ ข้อจำกัดด้านการเงินศูนย์ฯ ได้จัดโครงการระดมทุน โดยจัดทอดผ้าป่าสามัคคีและเปิดช่องทางรับ บริจาคให้ผู้ศรัทธาร่วมตั้งเป็นกองทุน^{๑๑๒}

นางทัศนีย์ ฉ่ำพิรุณ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่ เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแม่บ้านทหารอากาศ" พบว่า แนวทางการประยุกต์ใช้บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของ ครอบครัวตามแนวพระพุทธศาสนา ใช้หลักการการศึกษาเพื่อสร้างสัมมาทิฐิต่อสตรีเพื่อสร้างครอบครัวให้ เข้มแข็ง โดยชี้ให้เห็นคุณของหลักพรหมวิหาร ๔ ระดับครอบครัวและสังคม และชี้โทษของการขาด หลักพรหมวิหาร ๔ ระดับครอบครัวและสังคม ซึ่งหลักธรรมดังกล่าวนี้เป็นพื้นฐานของสตรีผู้อยู่ เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวที่จะให้ประสบความสำเร็จในการใช้ชีวิตร่วมกันของสมาชิกของ ครอบครัวโดยมีหลักธรรมเสริมสนับสนุนคือ ฆราวาสธรรม ๔ ความไม่ประมาท ศีล ๕ เป็นต้น ซึ่งได้มีกรณีศึกษาตัวอย่างเพื่อเป็นการแสดงให้เห็นถึงบทบาทและหน้าที่ของสตรีผู้อยู่เบื้องหลัง ความสำเร็จของครอบครัวให้เด่นชัดยิ่งขึ้นเพื่อแสดงให้เห็นว่า สตรีหรือแม่บ้านนั้นเป็นบุคคลสำคัญ ของครอบครัวยิ่งนักเพราะครอบครัวจะล้มเหลวหรือประสบความสำเร็จนั้นขึ้นอยู่กับสตรีหรือแม่บ้าน เป็นสำคัญ^{๑๑๓}

วุฒินันท์ กันทะเตียน ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทพระสงฆ์กับการแสดงธรรมทาง การเมือง” กล่าวสรุปความสัมพันธ์ระหว่างพระสงฆ์กับคฤหัสถ์ไว้ว่า “พระสงฆ์กับคฤหัสถ์นั้นต่างมี ความถ้อยทีถ้อยอาศัยซึ่งกันและกัน เมื่อคฤหัสถ์ได้อุปถัมภ์บำรุงด้วยปัจจัย ๔ แก่พระสงฆ์แล้ว พระสงฆ์จำต้องทำหน้าที่ให้เหมาะสม คือการแสดงธรรมแก่คฤหัสถ์ เพื่อเป็นการนำหลักธรรมเข้าสู่ ประชาชนทุกระดับชั้น แม้พระพุทธองค์และพระสงฆ์สาวกเองก็ต่างแสดงธรรมมาเป็นปฐมบทให้เห็น แล้ว ในสมัยครั้งพุทธกาล”^{๑๑๔}

ชินจิตต์ เพชรชาติ ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการศึกษาความสามารถ ในการให้คำปรึกษา ของพระภิกษุสงฆ์ โดยมีรายละเอียดการศึกษา ในการดำเนินชีวิตของทุกคน ในแต่ละวันเป็นสิ่งที่ทุก คนต้องให้ความสนใจ ทุกสิ่งทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับการดำรงชีวิตประจำวันของผู้สอนย่อมมีผลต่อ

^{๑๑๒} นางเพชฎา ชุ่ม, "ศึกษาบทบาทศูนย์พิทักษ์พระพุทธศาสนาแห่งประเทศไทยในการเผยแผ่และ ปกป้องพระพุทธศาสนา", **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๕๔).

^{๑๑๓} นางทัศนีย์ ฉ่ำพิรุณ, "บทบาทและหน้าที่ของสตรีในฐานะผู้อยู่เบื้องหลังความสำเร็จของครอบครัวตาม แนวพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณีแม่บ้านทหารอากาศ", **ปริญญาพุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๑๔} วุฒินันท์ กันทะเตียน, “บทบาทพระสงฆ์กับการแสดงธรรมทางการเมือง”, **ปริญญาพุทธศาสตร มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

สุขภาพจิตทั้งนั้น งานสุขภาพจึงไม่ใช่งานเฉพาะของบุคลากรทางสุขภาพจิต บุคลากรทางการแพทย์หรือเจ้าหน้าที่ที่รับผิดชอบสวัสดิภาพของประชาชน ซึ่งเป็นเจ้าหน้าที่ของรัฐฝ่ายเดียวเท่านั้น แต่เป็นงานของผู้ที่มีหน้าที่เกี่ยวข้องกับประชาชนทุกคน ทุกกลุ่ม ได้แก่ ผู้ใหญ่บ้าน กำนัน ผู้นำชุมชน นักวิชาชีพทุกสาขา องค์กรเอกชนและองค์กรศาสนาเป็นต้น โดยต้องหันมาสนใจและเอาใจใส่เรื่องสุขภาพจิตซึ่งกันและกันอันจะทำให้สุขภาพจิตดีทั่วไปโดยทั่วหน้า ในการดำเนินงาน ด้านสุขภาพจิตแบบเดิมที่รอรับผู้รับการปรึกษาในโรงพยาบาลนั้น ไม่เพียงพอกับปัญหาที่เกิดขึ้นในปัจจุบันเพราะปัญหาสุขภาพจิตเป็นปัญหาระดับมหภาคมีปัจจัยต่างๆ ที่มีเกี่ยวข้อง และส่งผลต่อสุขภาพจิตมาก รัฐต้องขยายขอบเขตการดำเนินงานออกไปให้กว้างไกลบุคลากร ทางสุขภาพจิตทุกฝ่ายต้องช่วยกันทำงานอย่างจริงจัง ต้องดำเนินการเชิงรุกให้มากขึ้น คือ เน้นที่ป้องกันปัญหาและการข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

จากผลการวิจัยพบว่า พระภิกษุสงฆ์มีความสามารถในการให้คำปรึกษาในระดับปานกลางและต่ำ รวมทั้งพระภิกษุสงฆ์ต้องการเรียนรู้เรื่องหลักและการให้คำปรึกษาทุกด้าน ดังนั้นผู้บริหารสถาบันสงฆ์หรือฝ่ายอบรมอนามัยในบ้าน สภากาชาดไทยควรจัดอบรมเรื่องหลักและการให้คำปรึกษาแก่พระภิกษุสงฆ์ เพื่อให้มีการส่งเสริมความสามารถในการให้คำปรึกษาของพระภิกษุสงฆ์ต่อไป^{๑๑๕}

ตรีรัตน์ ปิ่นประยงค์ ได้วิจัยเรื่อง “การศึกษาบทบาทของอุบาสกอุบาสิกา ในการบำรุงพระพุทธศาสนา: ศึกษาเฉพาะกรณี การบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สายงานธุรกิจระบบส่ง ผลการศึกษาพบว่า ความเข้าใจเกี่ยวกับหลักการสำคัญทางพระพุทธศาสนา ผู้ตอบแบบสอบถาม รำลึกถึงพระพุทธเจ้าในลักษณะเป็นมนุษย์คนหนึ่ง ที่พัฒนาฝึกฝนตนจนเป็นอรหันต์ ร้อยละ ๖๔.๔๘ เชื่อว่าพระพุทธเจ้าทรงสั่งสอนให้มนุษย์รู้จักพึ่งตนเอง ไม่ให้พึ่งสิ่งที่อยู่นอกตัว เช่น สิ่งศักดิ์สิทธิ์อิทธิฤทธิ์ ปาฏิหาริย์ ร้อยละ ๘๔.๙๑ มีความเห็นว่าพระพุทธศาสนามีความจำเป็นต่อสังคมเพราะมนุษย์จะดำรงอยู่ได้อาศัยศีลธรรมและการพัฒนาจิตด้วย ร้อยละ ๖๔.๔๘ ความเข้าใจเกี่ยวกับพระวินัยของพระสงฆ์ ของอุบาสก อุบาสิกา ผู้ตอบแบบสอบถามโดยรวม ส่วนใหญ่มีความเข้าใจเกี่ยวกับพระวินัยพระสงฆ์ในระดับมาก คือ ไม่ควรอย่างยิ่งที่บุรุษ-สตรี ชักชวนพระเล่นการพนัน อยู่ในระดับมากที่สุด รองลงมา คือ บุรุษ-สตรีเรียนดี รัจฉานวิชาจากพระหรือบอกเดรัจฉานวิชาแก่พระ สตรี พุดประเล้าประโลม หรือด้วยการแต่งเนื้อแต่งตัวชะแวกชะวากกับพระ พระประกาศตัวเป็นผู้วิเศษมีอิทธิฤทธิ์เหนือมนุษย์ การปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนาหรือบุญกริยา ของอุบาสก อุบาสิกาผู้ตอบแบบสอบถาม มีการปฏิบัติตนตามแนวทางพระพุทธศาสนา ดังนี้ นับถือพระพุทธศาสนาด้วยจุดมุ่งหมายสูงสุดเพื่อดำรงชีวิตที่สุขในปัจจุบัน ร้อยละ ๕๐.๖๑ จุดประสงค์ในการทำบุญให้ทานเพื่ออุทิศให้บรรพชน ร้อยละ ๖๑.๓๑ การประพฤติตนอยู่ในศีล ๕ ปฏิบัติเป็นบางครั้ง ร้อยละ ๕๗.๖๖ การนั่งวิปัสสนากรรมฐานและสมาธิปฏิบัติเป็นบางครั้ง ร้อยละ ๕๖.๙๓ จุดประสงค์ของการปฏิบัติวิปัสสนากรรมฐานและนั่งสมาธิเพื่อความสำเร็จในสิ่งปรารถนา ร้อยละ ๕๑.๐๙ และการทำบุญตามหลักพระพุทธศาสนา (บุญกริยาวัตรอุ

^{๑๑๕} ชื่นจิตต์ เพชรชาติ, “การศึกษาความสามารถในการให้คำปรึกษาของพระภิกษุสงฆ์”, **วิทยานิพนธ์ คณะครุศาสตร์**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณมหาวิทยาลัย, ๒๕๔๔).

๑๐) ด้านทาน การให้ การเผื่อแผ่แบ่งปัน โดยถวายแด่พระภิกษุ สามเณร สงเคราะห์ช่วยเหลือเพื่อมนุษยธรรมที่มีความจำเป็น สนับสนุนบุคคลและกิจการที่ดั่งงาม สร้างสรรค์ เช่น มูลนิธิ และการบำเพ็ญอภัยทาน คือบำเพ็ญเมตตาการุณยธรรม ให้ความไม่มีภัยแก่สัตว์ทั้งหลาย ด้วยการไม่รังแก ไม่เบียดเบียน ร้อยละ ๗๙.๕๙^{๑๑๖}

พระอธิการผจญ อาจาโร (หนั่นจง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน" พบว่าบทบาทของเจ้าคณะอำเภอ รองเจ้าคณะอำเภอ เจ้าคณะตำบล เจ้าอาวาส รองเจ้าอาวาส และพระลูกวัด ในการบริหารจัดการวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล ในด้านต่างๆ ได้แก่ ๑) ด้านการปกครอง ๒) ด้านการศึกษา ๓) ด้านสาธารณสงเคราะห์ ๔) ด้านสาธารณูปการ ๕) ด้านการเผยแผ่ ได้มีการนำหลักธรรมาภิบาล ซึ่งได้แก่ ๑) หลักนิติธรรม ๒) หลักคุณธรรม ๓) หลักความโปร่งใส ๔) หลักการมีส่วนร่วม ๕) หลักความรับผิดชอบต่อ ๖) หลักความคุ้มค่า อยู่ในระดับปานกลาง-มาก ในพระสงฆ์ทุกระดับ ซึ่งบทบาทในการบริหารงานโดยใช้ธรรมาภิบาล เป็นแนวทางสำคัญในการจัดระเบียบให้กับวัดและชุมชน สามารถอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข มีความรู้รักสามัคคีและร่วมกันเป็นพลัง ก่อให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืน และเป็นส่วนเสริมความเข้มแข็งหรือสร้างภูมิคุ้มกัน เพื่อบรรเทาป้องกันหรือแก้ไขเยียวยาภาวะวิกฤติ ภัยอันตรายที่หากจะมีมาในอนาคต ที่จะเกิดขึ้นในวัดและเกี่ยวกับพระพุทธศาสนา เพราะสังคมจะรู้สึกถึงความยุติธรรม ความโปร่งใส และมีส่วนร่วม อันเป็นคุณลักษณะสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และการปกครองแบบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นพระประมุข สอดคล้องกับความเป็นไทย รัฐธรรมนูญและกระแสโลกยุคปัจจุบัน สำหรับการส่งเสริมให้เกิดการสร้างธรรมาภิบาลนั้น มาจากความร่วมมือทั้งวัด และชุมชนรวมถึงหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง คือ ผู้มีบทบาทในการวางรากฐาน และรักษาภาวะเรียบร้อยต่างๆ การสร้างธรรมาภิบาลนั้น จำเป็นต้องอาศัยระบบการจัดการที่มีประสิทธิภาพ มีภาระรับผิดชอบภายใต้กฎหมาย และนโยบายที่โปร่งใส ตรวจสอบได้ ดังนั้นจึงมีความจำเป็นอย่างยิ่งที่ต้องมีการปฏิรูประบบการบริหารจัดการวัด เพื่อปรับปรุงระบบการบริหารจัดการให้มีประสิทธิภาพ และรับผิดชอบภายใต้กรอบของกฎหมาย ซึ่งจุดมุ่งหมายในการสร้างธรรมาภิบาลนั้น จะต้องพยายามปฏิรูปการบริหารจัดการให้ถูกต้องตามหลักเหตุผล และหน้าที่มีระบบความรับผิดชอบต่อด้านการเงินที่มีประสิทธิภาพมาใช้ และให้มีความโปร่งใสในการปฏิบัติงาน เป็นต้น^{๑๑๗}

พระมหาประเสริฐ อลีโน (ตุ้มทอง) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ ในการนำเสนอเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชนและกรุงเทพ" พบว่า ประเภท หรือรูปแบบที่ได้นำเสนอ คือ รูปแบบข่าว รูปแบบบทความ รูปแบบ

^{๑๑๖} ตริรัตน์ ปิ่นประยงค์, “การศึกษาบทบาทของอุบาสกอุบาสิกา ในการบำรุงพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณี การบำรุงพระพุทธศาสนาของผู้ปฏิบัติงานการไฟฟ้าฝ่ายผลิตแห่งประเทศไทย สายงานธุรกิจระบบส่ง”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต** สาขาวิชาพระพุทธศาสนา, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๙).

^{๑๑๗} พระอธิการผจญ อาจาโร (หนั่นจง), “เรื่องศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการบริหารวัดโดยใช้หลักธรรมาภิบาล : ศึกษาเฉพาะกรณีอำเภอบ้านไธสง จังหวัดลำพูน, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

สารคดีและรูปแบบโฆษณา ที่มีการนำเสนอเนื้อหาในทางพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์ ทั้งในเชิงสร้างสรรคและไม่สร้างสรรค ประเภทหรือรูปแบบของ ข่าว ได้มีการนำเสนอในเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาและพระสงฆ์มากที่สุด รองลงมา ได้แก่ รูปแบบของบทความ ในส่วนรูปแบบสารคดีและรูปแบบการโฆษณา มีการนำเสนอเรียงไปตามลำดับ หนังสือพิมพ์ไทยรัฐได้นำเสนอเนื้อหาทางพระพุทธศาสนาในรูปแบบข่าวและการโฆษณา ในปริมาณมากที่สุดหนังสือพิมพ์มติชน ได้มีการนำเสนอเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา ในรูปแบบของบทความและสารคดีเชิงข่าวมากที่สุด ส่วนในหนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ มีการเสนอเนื้อหาน้อยที่สุด อนึ่ง การนำเสนอเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา ทั้ง ๔ รูปแบบของหนังสือพิมพ์ทั้ง ๓ ฉบับนี้ มีความถี่ของการนำเสนอเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา ทั้งในเชิงสร้างสรรคและไม่สร้างสรรคที่มีปริมาณที่ใกล้เคียงกันมาก

บทบาท หน้าที่ในการเสนอเนื้อหาสาระที่เกี่ยวกับพระพุทธศาสนา และพระสงฆ์ของหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชน และกรุงเทพธุรกิจ พบว่า มีการทำบทบาทหน้าที่ในการเสนอเนื้อหาสาระมีอยู่ด้วยกัน ๔ หน้าที่ คือหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสาร หน้าที่ให้ข้อเสนอแนะ หน้าที่ให้ความบันเทิง และหน้าที่ในการโฆษณา สำหรับการบทบาทหน้าที่นำเสนอเนื้อหา ทั้งในเชิงสร้างสรรคและเชิงไม่สร้างสรรคนั้น หนังสือพิมพ์ไทยรัฐ ได้ทำหน้าที่ให้ข้อมูลข่าวสารและการโฆษณามากที่สุด หนังสือพิมพ์มติชน พบว่า ได้มีการทำหน้าที่การให้ข้อเสนอแนะ และบทความมากที่สุด หนังสือพิมพ์กรุงเทพธุรกิจ ได้การทำหน้าที่นำเสนอเนื้อหาน้อยที่สุด^{๑๑๘}

พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร (ชีวะพุกฤษ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ)" พบว่า กระบวนการประชาสัมพันธ์มี๔ขั้นตอนหลักคือการวิจัยหรือหาข้อมูลการวางแผน การติดต่อสื่อสาร และการประเมิน ขั้นตอนการติดต่อสื่อสารแบ่งเป็น๔องค์ประกอบย่อยคือ ผู้ส่งสาร ตัวสาร ช่องทางและผู้รับสารสิ่งสำคัญในการประชาสัมพันธ์เผยแผ่พระพุทธศาสนาให้ได้ผลคือ การมีคุณสมบัติของนักประชาสัมพันธ์เผยแผ่ที่ดี เช่น มีพรหมวิหารธรรม มีความรู้ความสามารถ มีความประพฤติดี และมีมนุษยสัมพันธ์ดี เป็นต้น

คุณสมบัติส่วนตัวของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ ท่านเป็นพระสงฆ์ที่มีความเป็นอยู่อย่างสมถะเรียบง่าย เป็นที่เคารพนับถือของพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นเป็นอย่างมาก เป็นพระนักพัฒนาที่มีความคิดริเริ่มสร้างสรรค เป็นพระนักเสียสละผู้มีเมตตาธรรมสูง เป็นพระนักการศึกษาที่มองการณ์ไกลตลอดถึงเป็นพระอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมที่รักและตระหนักในคุณค่าของธรรมชาติอย่างลึกซึ้ง^{๑๑๙}

^{๑๑๘} พระมหาประเสริฐ อธิโน (คุ้มทอง), "บทบาทและหน้าที่ของหนังสือพิมพ์ ในการนำเสนอเนื้อหาทางพระพุทธศาสนา : ศึกษาเฉพาะกรณีหนังสือพิมพ์ไทยรัฐ มติชนและกรุงเทพ, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๑๑๙} พระปลัดสามารถ ธมฺมธโร (ชีวะพุกฤษ), "บทบาทการเผยแผ่พระพุทธศาสนาของพระอุบาลีคุณูปมาจารย์ (ปัญญา อินฺทปญฺโญ), **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

พระมหาศกดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปัตติ (วีระ ภาททจารี)" พบว่า การเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปัตติ (วีระ ภาททจารี) ท่านได้เผยแผ่ผ่านบทบาทภาระงาน กิจกรรมคณะสงฆ์ทั้ง ๖ ประการ ได้แก่ บทบาทการปกครองบทบาทศาสนศึกษา บทบาทสาธารณูปการ บทบาทการศึกษาสงเคราะห์ บทบาทสาธารณสงเคราะห์บทบาทการเผยแผ่พุทธธรรม นอกจากนี้ ท่านยังมีรูปแบบและแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรม ที่ดำเนินตามพุทธวิธีการสื่อสาร วิธีการเผยแผ่ของพระสาวก และมีการนำหลักการสื่อสาร ตามหลักนิเทศศาสตร์เข้ามาช่วยในการเผยแผ่พุทธธรรม เพื่อเป็นกลยุทธ์ในการโน้มน้าวใจให้ผู้ฟังเกิดศรัทธา กล้าหาญ เลื่อมใส เร้าใจอยากฟังอยากประพฤติปฏิบัติตาม เพื่อความมีประสิทธิภาพ ประสิทธิภาพ และเข้าถึงมหาชน หรือกลุ่มเป้าหมายมากยิ่งขึ้น รูปแบบการเผยแผ่พุทธธรรมของท่าน แบ่งเป็น ๓ ประเภท คือ

๑. รูปแบบการใช้สื่อบุคคล ได้แก่ ตัวท่านอันเป็นสื่อบุคคลที่สำคัญ ในการทำให้ผู้อื่นได้รับสาร สาร คือ พระธรรมเทศนา การบรรยายธรรม การให้โอวาท และการกล่าวสัมโมทนียกถา ซึ่งรูปแบบดังกล่าวมีวิธีการนำเสนอ ๕ วิธี คือ (๑) นำเสนอโดยตรง (๒) นำเสนอโดยการเปรียบเทียบอุปมา อุปมัย (๓) นำเสนอโดยใช้ตัวอย่าง (๔) นำเสนอโดยเชื่อมโยงกับสถานการณ์ (๕) นำเสนอโดยวิธีการยกพุทธศาสนสุภาษิต คำคม โคลง คำกลอนประกอบ

๒. รูปแบบการใช้สื่อมวลชน ได้แก่ สื่อวิทยุโทรทัศน์ สื่อวิทยุกระจายเสียง สื่อสิ่งพิมพ์

๓. รูปแบบการใช้สื่อเฉพาะกิจ ได้แก่ การสร้างวัตถุมงคล บทความ แลกเปลี่ยนที่กเสียงด้านแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรม ท่านมีแนวทางการเผยแผ่ทั้งในเชิงรุกและเชิงรับการเผยแผ่ในเชิงรุก ได้แก่ โครงการเปิดพระอารามภาคกลางคืน โครงการเรายกวัดมาไว้ที่เขว่นๆ โครงการยกวัดไปไว้ในตลาด โครงการร่มโพธิ์ โรงเรียนพระพุทธศาสนาวันอาทิตย์แบบบูรณาการ การท่องเที่ยวเชิงพุทธ การส่งเสริมบุคลากรในการเผยแผ่พุทธธรรมทางวิทยุโทรทัศน์วิทยุกระจายเสียง และการเผยแผ่ในต่างประเทศการเผยแผ่ในเชิงรับ ได้แก่ โครงการอบรมพระนวกะตลอดปี การจัดตั้งศูนย์เผยแผ่พระพุทธศาสนาวัตถุประสงค์สหพรวารามนอกจากนี้ท่านยังมีแนวทางการเผยแผ่พุทธธรรมด้วยการใช้สำนวนภาษา สามารถแบ่งเป็น ๒ แนวทางด้วยกัน คือ

๑. การใช้ถ้อยคำ แบ่งได้ ๓ ลักษณะ ดังนี้ (๑) การใช้คำเข้าใจง่ายๆ (๒) การใช้คำสัพยอก ซึ่งมีลักษณะเป็นการคั่นเคยและสร้างความสนิทใจ การใช้คำภาษาบาลี ท่านจะแปลความหมายให้ด้วย (๓) การใช้คำ หรือใช้ภาษาร่วมสมัยในการสื่อสาร

๒. การใช้ภาพพจน์ แบ่งได้ ๒ ลักษณะ ดังนี้ (๑) การใช้ภาพพจน์อุปมา (๒) การใช้ภาพพจน์บุคลาธิษฐาน

การเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปัตติ (วีระ ภาททจารี) จึงประสบผลสำเร็จอย่างสูงยิ่ง เพราะความโดดเด่น ในด้านการประพฤติปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี โดยการชี้ให้ทำ นำให้ดูอยู่ให้เห็น ยิ่งกว่านั้นรูปแบบและแนวทางในการเผยแผ่พุทธธรรมของท่านก็มีความหลากหลายทันสมัย เข้ากับยุค เข้ากับเหตุการณ์ เป็นปัจจัยส่งเสริม สนับสนุนให้การเผยแผ่ประสบความสำเร็จ ซึ่งสามารถนำไป

เป็นแบบอย่าง หรือประยุกต์ใช้ ในการเผยแพร่พุทธธรรมของนักเผยแผ่ในปัจจุบัน เพื่อให้เกิดประโยชน์ อย่างยิ่งยวดต่อพระพุทธศาสนาสืบไป^{๑๒๐}

พระสมคิด ศรีบูรมณ ศึกษาวิจัยเรื่อง “ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ ที่เกี่ยวข้อง กับการพัฒนาชุมชน ในเขตอำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น” จากผลการวิจัยพบว่า

๑) ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ ด้านการศึกษาสงเคราะห์ ด้านการพัฒนา จิตใจ ด้านสาธารณูปการ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และด้านการส่งเสริมศิลปะ วัฒนธรรม ซึ่งมีความสัมพันธ์กันอย่างน้อยมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ ได้แก่ ตำแหน่งภายในวัด อายุ ระยะเวลาที่บวช ระดับการศึกษาทางธรรม ระดับการศึกษาทางบาลี และระดับการศึกษาทางโลก โดยมีความสัมพันธ์ของตัวแปรโดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง

๒) บทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน โดยรวมอยู่ในระดับ ปานกลาง เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า พระสงฆ์มีบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน เรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ด้านส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม ด้านสาธารณสงเคราะห์ ด้านการพัฒนา จิตใจ ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม และด้านการศึกษาสงเคราะห์

๓) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของพระสงฆ์เกี่ยวกับบทบาทที่เกี่ยวข้องกับการ พัฒนา ชุมชน มีดังนี้

๓.๑) ด้านการศึกษาสงเคราะห์ พระสงฆ์ควรได้รับการสนับสนุนในการ เข้าร่วมจัด การศึกษาตามสถานศึกษาทั้งของรัฐและเอกชน รวมถึงตัวพระสงฆ์เองก็ควรแสวง หาความรู้ทั้งทาง โลกและทางธรรม เพื่อจะได้มีความรู้อบรมสั่งสอนประชาชนได้

๓.๒) ด้านการสาธารณสงเคราะห์ พระสงฆ์ควรจะไปมีส่วนร่วมในชุมชนให้มาก และควรจัดสถานที่วัดให้เป็นศูนย์กลางของชุมชน

๓.๓) ด้านการเผยแผ่ศาสนาธรรม พระสงฆ์จะต้องทำหน้าที่ในการศึกษา หลักธรรม ในทางพระพุทธศาสนาให้เข้าใจ แล้วสามารถนำเอาหลักธรรมเหล่านั้นออกเผยแผ่ ให้แก่ประชาชน ได้เข้าใจและปฏิบัติตามได้

๓.๔) ด้านการส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม พระสงฆ์จะต้องทำความเข้าใจและเห็น ความสำคัญของศิลปวัฒนธรรม ไม่ว่าจะ เป็นของท้องถิ่น หรือของชาติ และควรพยายามอนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม รวมถึงปลูกฝังให้เยาวชนได้ศึกษาและสืบทอดต่อไป

๓.๕) ด้านการพัฒนาจิตใจ พระสงฆ์ควรหาวิธีชักชวนให้ประชาชนได้เห็น ความสำคัญในด้านจิตใจ และควรจัดสถานที่ภายในวัดให้ร่มรื่น เหมาะแก่การปฏิบัติจิตภาวนาของ ประชาชนผู้เข้ามาสู่บริเวณวัด^{๑๒๑}

^{๑๒๐} พระมหาศักดิ์พิชิต ฐานสิทฺโธ (ชัยดี), “ศึกษาบทบาทการเผยแผ่พุทธธรรมของพระวิสุทธาธิปติ (วีระ ภาทจาโร), **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๑๒๑} พระสมคิด ศรีบูรมณ, “ปัจจัยที่มีผลต่อบทบาทของพระสงฆ์ที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาชุมชน ในเขต อำเภอเมือง จังหวัดขอนแก่น”, **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : สถาบันราชภัฏ มหาสารคาม, ๒๕๔๙).

๒.๘.๓ งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม

จากการทบทวนงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง พบว่า ผู้ทำการศึกษาวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม ไว้ดังนี้

พระครรรชิตโกสโล (โนทายะ) ได้วิจัยเรื่อง พระสอนศีลธรรม มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรีในบทบาทด้านการให้คำแนะนำปรึกษา และบทบาทด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี^{๑๒๒}

พระครูวิชิตปัญญานุกโยค (บุญเรือง รวิวิโส) ได้วิจัยเรื่อง พระสอนศีลธรรม มีความคิดเห็นต่อบทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรี ในบทบาทด้านการให้คำแนะนำปรึกษา และบทบาทด้านการปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดี พบว่า อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้าน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นอยู่ในระดับมากทุกด้าน โดยเรียงลำดับตามค่าเฉลี่ยจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ๑) ด้านความรับผิดชอบ ๒) ด้านความเสียสละ ๓) ด้านความมีระเบียบวินัย ๔) ด้านความซื่อสัตย์ ๕) ด้านความกตัญญูตักทวง ๖) ด้านความประหยัด และ ๗) ด้านความเมตตาการุณา^{๑๒๓}

พระวัชรานนท์ อริณชโย (พรสมบัติ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "ศึกษาบทพญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา ที่มีผลต่อชาวตำบลแพต อำเภอคำตาก้า จังหวัดสกลนคร" พบว่า การแสดงธรรมของพระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาล มาจนถึงปัจจุบัน ได้อาศัยเทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อให้การแสดงธรรมนั้น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และมีประโยชน์แก่ผู้ฟังธรรมมากที่สุด แม้พระอาจารย์สมภพ โชติปัญญา และพระสงฆ์ภาคอีสาน ก็ได้อาศัยการนำบทพญาเชิงจริยธรรม เพื่อนำไปปรับใช้สั่งสอนพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นของตนเอง และมีแนวคิดในเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทพญา คือ (๑) สอนเรื่องของการรู้จักพอประมาณในการใช้สอยเครื่องอุปโภคบริโภคปัจจัย ๔ อย่างรู้จักพอประมาณและสันโดษ (๒) สอนเรื่องการทำหน้าที่ต่อความทุกข์และวิธีปฏิบัติตนให้มีความสุข (๓) สอนเรื่องการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม (๔) สอนเรื่องการปฏิบัติต่อบุคคลอื่น (๕) สอนเรื่องศิลปะในการทำงาน (๖) สอนเรื่องความไม่ประมาทและโทษความประมาท (๗) สอนเรื่องบุญ-บาป (๘) สอนเรื่องการคบหาเพื่อนที่ดี (๙) สอนเรื่องปัญญา (๑๐) สอนเรื่องการศึกษาหรือการแสวงหาความรู้ (๑๑) สอนเรื่องต่างๆ ไป โดยบทพญาที่พระสงฆ์นำไปใช้แสดงธรรมมี ๒ ประเภทใหญ่ๆ คือ บทพญาภาษิต และบทพญาปริศนา บทพญาภาษิตมุ่งสอนจริยธรรมแก่ผู้ฟัง

^{๑๒๒} พระครรรชิต โกสโล (โนทายะ), บทบาทพระสอนศีลธรรมในโรงเรียนต่อการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของเยาวชน จังหวัดราชบุรี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๒๓} พระครูวิชิตปัญญานุกโยค (บุญเรือง รวิวิโส), ความคิดเห็นของนักเรียนที่มีต่อการส่งเสริมจริยธรรมของโรงเรียนปริยัติรังสรรค์อำเภอมือง จังหวัดเพชรบุรี ๑, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

ทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ส่วนบทผญาปริศนา มุ่งสอนจริยธรรมที่แฝงด้วยหลักพุทธธรรมทางพุทธศาสนาและหลักปรัชญาระดับชาวบ้านก็มี^{๑๒๔}

พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตติวณฺโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่องการศึกษาผญาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน สรุปใจความได้ว่า “ผญาในปัจจุบันเป็นภาพสะท้อนแก่สังคมอย่างหนึ่ง ทั้งในทางที่เป็นประโยชน์และในทางที่เป็นปัญหา ที่เป็นประโยชน์เพราะเป็นสิ่งที่มีความคุณค่า มีแนวคิดเชิงคติธรรมแฝงอยู่มาก และที่ว่าเป็นปัญหานั้นเพราะยากแก่การที่จะจดจำ การนำไปถ่ายทอดและอธิบายความหมาย เพราะต้องอาศัยการตีความในถ้อยคำซึ่งซ่อนหลักธรรมคำสอนไว้ เพราะฉะนั้นผู้มีความสามารถนำผญาไปใช้ให้เป็นประโยชน์แก่สังคมนั้นมีน้อย สำหรับความหมายของผญาคือ ความรู้หรือปัญญาเป็นคำพูด ที่นักปราชญ์ใช้ในการสั่งสอนประชาชน ในเขตภาคตะวันออกเฉียงเหนือ (ชาวอีสาน) โดยภาษาที่ใช้ก็เป็นภาษาเฉพาะถิ่นอีสาน ส่วนลักษณะของผญาคือ มีลักษณะเป็นถ้อยคำพูดที่ไพเราะมีสัมผัสกันเป็นกลอนสั้นๆ น่าฟัง ให้คิดเตือนใจได้เป็นอย่างดี โดยมีระดับในการใช้แต่ละโอกาส บุคคล สถานที่ อย่างเหมาะสมและมีเหตุผล”^{๑๒๕}

พระนนทพัฒน์ ตธมฺโม (พันธ์ชาติ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยธรรมของกุศลธรรมและอกุศลธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ปิฎฐาน" พบว่า ปัจจัยธรรมในคัมภีร์ปิฎฐานมีความหมายเป็นสิ่งอุปการะแก่สังขตธรรม มีองค์ประกอบ ๓ ประการ คือ ปัจจัยธรรม ปัจจัยอุปนนิมิต และปัจจนิกธรรม ปัจจัยธรรมหลักมี ๒๔ และมี การจำแนกเป็นปัจจัยโดยพิสดาร ๕๒ ซึ่งมีความหมายพร้อมลักษณะที่หลากหลาย มีความสัมพันธ์กับกลุ่มปัจจัยธรรม ๔ ชาติ ในแต่ละกลุ่มปัจจัยธรรมจะมีข้อจำกัดและขอบเขตสภาวะธรรมที่เป็นองค์ประกอบทั้ง ๓ ซึ่งมีความพิเศษเฉพาะแตกต่างกันไป

กุศลธรรมเป็นสิ่งที่ดี ไม่มีโทษ ส่งผลให้ประสบกับอภิญญารมณ มีการเกิดในสุคติภูมิ เป็นต้น มีปัจจัยธรรมอุปการะ ๕ กลุ่ม ได้แก่ (๑) กลุ่มสหชาติชาติ มี ๑๓ ปัจจัย เป็นองค์ประกอบภายในกุศลจิต ๑๒ / ๓๗ ที่มีอัญญาสมานเจตสิกและโสภณเจตสิกเกิดร่วมด้วย (๒) กลุ่มอาร์มณชาติ มี ๑๑ ปัจจัย ทั้งโลกียะ โลกุตตระและบัญญัติเป็นอารมณ์ให้แก่กุศลธรรม (๓) กลุ่มอนันตรชาติ มี ๖ ปัจจัย ปฐมกุศลชวนจิตเกิดต่อจากมโนทวาราวชชนจิต ต่อจากนั้นโลกียกุศลชวนจิตดวงที่เกิดก่อนๆ ก็จะถูกอุปการะแก่กุศลชวนจิตดวงหลังๆ ให้เกิดขึ้นตามมาทันที (๔) กลุ่มวัตตุปุเรชาติชาติ มี ๕ ปัจจัย เป็นทหยวัตตุรูปที่เกิดก่อนและยังตั้งอยู่ จะเป็นที่ยอาศัยเกิดของกุศลธรรมในปัจจุโวการภูมิ และ (๕) กลุ่มปกตูปนิสสยชาติ เหตุธรรมที่มีกำลังมาก ทั้งที่เป็นโลกียะ โลกุตตระ และบัญญัติ จะอุปการะให้เกิดกุศลธรรม ส่วนอกุศลธรรมเป็นสิ่งที่ไม่ดี มีโทษ ส่งผลให้ประสบกับอนิฏฐารมณ มีการเกิดในทุคติภูมิ เป็นต้น มีปัจจัยธรรมอุปการะ ๕ กลุ่ม เช่นกัน ได้แก่ (๑) กลุ่มสหชาติชาติ มี ๑๓ ปัจจัย เป็นองค์ประกอบภายในอกุศลจิต ๑๒ ที่มีอัญญาสมานเจตสิกและอกุศลเจตสิกเกิดร่วมด้วย (๒) กลุ่ม

^{๑๒๔} พระวัชรานนท์ อริชโย (พรมสมบัติ), “ศึกษาบทผญาเชิงจริยธรรมที่ปรากฏในบทเทศนาของพระอาจารย์สมภพ โชติปัญโญ ที่มีผลต่อชาวตำบลแพด อำเภอดำรงวิทยารุจิราวงค์ จังหวัดสกลนคร, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาจุฬาลงกรณวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๒๕} พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตติวณฺโณ), “การศึกษาผญาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาพุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

อารัมมณชาติ มี ๑๒ ปัจจัย โลกียะและบัญญัติ เป็นอารมณ์ให้กับอกุศลธรรมได้ (๓) กลุ่มอนันตราชชาติ มี ๖ ปัจจัย ปฐมอกุศลชวนจิตเกิดต่อจากมโนทวารารชชนจิต ต่อจากนั้นอกุศลชวนจิตดวงที่เกิดก่อนๆ ก็จะถูกอุปการะแก่ออกุศลชวนจิตดวงหลังๆ ให้เกิดขึ้นตามมาทันที (๔) กลุ่มวัตถุปุเรชาติชาติ มี ๕ ปัจจัย ทหยวัตถุรูปที่เกิดก่อนจะเป็นที่อาศัยเกิดของอกุศลธรรมในปัจจุวัฏการภูมิและ (๕) กลุ่มปกตูปนิสสยชาติ เหตุธรรมที่มีกำลังมาก ที่เป็นโลกียะและบัญญัติ จะอุปการะให้เกิดอกุศลธรรม^{๑๒๖}

พระบุญทัน จารุณโณ (กณาลักษณ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง "การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อยอําเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี" พบว่า

๑) การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อําเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี โดยรวมอยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า ด้านการละเว้นอบายมุข ด้านความมีสัมมาคารวะ อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความมีวินัยในตนเอง และด้านความเมตตากรุณา อยู่ในระดับปานกลาง

๒) ผลการเปรียบเทียบพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อําเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี ที่มีเพศ อายุ ระดับการศึกษา เกรดเฉลี่ย และอาชีพผู้ปกครองต่างกันมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมความมีวินัยของนักเรียน โดยรวมทั้ง ๔ ด้าน ไม่แตกต่างกัน แต่ด้านอายุแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .๐๕ จึงทำการวิเคราะห์ความแตกต่างเป็นรายคู่

๓) ข้อเสนอแนะเกี่ยวกับพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อย อําเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี ที่สำคัญได้แก่ นักเรียน ควรสุขภาพเรียบร้อยไม่นำอาหารมารับประทานขณะครูสอน เวลาผู้ใหญ่เดินผ่าน โน้มตัวลงทำความเคารพ มีความเอ็นดูสัตว์ไม่ทำร้ายสัตว์ และไม่เสพสิ่งเสพติดของมึนเมา^{๑๒๗}

พระอดิศร ฐานวุฑโฒ (กลุ่มประสิทธิ์) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม : ศึกษากรณีค่ายธรรมทายาทของฝ่ายบริการฝึกอบรม ส่วนธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พบว่า ๑) การอบรมคุณธรรม จริยธรรม ค่ายธรรมทายาท ของฝ่ายบริการฝึกอบรม ส่วน ธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เป็นส่วนสำคัญในการส่งเสริมด้านการเผยแผ่พระพุทธศาสนา สามารถพัฒนาเยาวชนให้เป็นผู้ที่มีความสมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจตามหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา ให้เป็นคนเก่ง คนดี มีความสุข มีระเบียบวินัยและมีความรับผิดชอบต่อตนเองและผู้อื่น และสามารถนำความรู้ หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ได้รับไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันได้อย่างถูกต้อง ๒) แนวคิดทฤษฎีที่ใช้ในการฝึกอบรมโดยใช้เด็กหรือ

^{๑๒๖} พระนันทพัฒน์ ธรรมโม (พันธ์ชาติ), “การศึกษาเปรียบเทียบปัจจัยธรรมของอกุศลธรรมและอกุศลธรรมที่ปรากฏในคัมภีร์ปิฎฐาน, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

^{๑๒๗} พระบุญทัน จารุณโณ (กณาลักษณ์), การศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมกับความมีวินัยของนักเรียนมัธยมศึกษาโรงเรียนสิรินธรวิทยานุสรณ์ เทศบาลตำบลนิคมลำโดมน้อยอําเภอสิรินคร จังหวัดอุบลราชธานี, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๔).

เยาวชนเป็นศูนย์กลางในการฝึก อบรมคุณธรรม จริยธรรม ตามหลักการพัฒนาตนเอง คือ ไตรสิกขา ภาวนา ๔ เป็นต้น ๓) รูปแบบการฝึกอบรม โดยใช้กระบวนการอบรมแบบบูรณาการเข้ากับสื่อสมัยใหม่ มีกิจกรรมนันทนาการสอดแทรกคุณธรรม เพื่อสร้างบรรยากาศในการอบรมให้น่าสนใจโดยเน้น กิจกรรม ๕ ส. คือ สนุก สาระ สงบ สำนึก และสร้างสรรค์ ๔) ปัญหา และอุปสรรคในการอบรม ค่ายธรรมทายาท เช่น พระธรรมวิทยากรมี จำนวนมาก บางรูปอาจมีคุณสมบัติที่ไม่เหมาะสม ทำให้เกิดผลเสียต่อการยอมรับและความเชื่อถือศรัทธาของผู้ที่เข้ารับการอบรม ปัญหาการไม่รักษากฎระเบียบค่ายของเยาวชนบางคน que เข้ารับการอบรม ปัญหาเรื่องการติดต่อประสานงานการฝึกอบรมของส่วนฝ่ายที่เกี่ยวข้อง เป็นต้น ๕) ข้อเสนอแนะในการแก้ไขปัญหา อุปสรรค ค่ายธรรมทายาทสามารถแก้ไขได้โดยใช้กระบวนการแก้ไขปัญหาตามหลักพุทธธรรม คือ อริยสัจ ๔ และเทคนิคในการแก้ไขปัญหาต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ให้เหมาะสมในแต่ละกิจกรรม เพื่อให้การฝึกอบรมคุณธรรม จริยธรรม ค่ายธรรมทายาทบรรลุเป้าหมายตามวัตถุประสงค์ได้อย่างมีประสิทธิภาพสืบต่อไป^{๑๒๘}

พระมหาไพรัช ปญญาพโล (ขุนพรหม) ศึกษาเรื่องวิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชน ศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรี และวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี พบว่า หลักจริยธรรมที่ปรากฏในพระไตรปิฎก และเอกสารที่เกี่ยวข้องที่ใช้ในการอบรม คุณธรรมจริยธรรมแก่เยาวชนนั้น เป็นคำสอนที่เป็นพื้นฐานทางจริยธรรม เช่นพระรัตนตรัย ไตรลักษณ์ อริยสัจสี่ ไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ และปัญญา ซึ่งเป็นโครงสร้างของจริยธรรมจริยธรรมที่เกี่ยวข้องกับชีวิตและสังคม เช่น ฆราวาสธรรม ๔ ประการหลักของทศ ๖ และจริยธรรมกับความดีอันสูงสุด เมื่อกล่าวโดยสรุปหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาทั้งหมดคือ จริยธรรม สามารถนำไปปฏิบัติและก่อให้เกิดผลคือความสุขได้เป็นอย่างดี^{๑๒๙}

พระมหาสมบุรณ์ ธิติเมธี (พันเคลือ) ศึกษาเรื่อง “ศึกษาความรู้ ทักษะคติและความคาดหวังในการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๓” ผลจากการศึกษาพบว่า การเข้าค่ายการอบรมคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน เพื่อศึกษาหลักคุณธรรมจริยธรรมขั้นพื้นฐานเพื่อให้เกิดความรู้ความเข้าใจ และมีทัศนคติที่ดี เช่น สติสัมปชัญญะ ความกตัญญูกตเวที ขันติ ความอดทน ไตรสิกขา กฎแห่งกรรม เจริญจิตภาวนา อบายมุข เบญจศีลเบญจธรรม ความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ ๕ ดี และการฝึกมารยาทไทย เป็นต้น^{๑๓๐}

^{๑๒๘} พระอดิสร ฐานวุฑโฒ (กลุ่มประสิทธิ์), ศึกษาการฝึกอบรมคุณธรรมจริยธรรม : ศึกษากรณีค่ายธรรมทายาทของฝ่ายบริการฝึกอบรม ส่วนธรรมนิเทศ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๒๙} พระมหาไพรัช ปญญาพโล (ขุนพรหม), “ศึกษาวิธีการของวัดที่มีต่อการปลูกฝังจริยธรรมในเยาวชนศึกษาเปรียบเทียบเฉพาะกรณีวัดชลประทานรังสฤษฎ์ อำเภอปากเกร็ด จังหวัดนนทบุรีและวัดอัมพวัน อำเภอพรหมบุรี จังหวัดสิงห์บุรี”, **วิทยานิพนธ์อักษรศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

^{๑๓๐} พระมหาสมบุรณ์ ธิติเมธี (พันเคลือ), “ศึกษาความรู้ ทักษะคติ และความคาดหวังในการจัดกิจกรรมค่ายคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนระดับมัธยมศึกษาตอนปลายในสังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษารุงเทพมหานคร เขต ๓”, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๑).

พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตติวณฺโณ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาพัฒนาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน” พบว่า ในการแสดงธรรมของพระสงฆ์ตั้งแต่สมัยพุทธกาล มาจนถึงปัจจุบัน ได้อาศัยเทคนิคและวิธีการต่างๆ เพื่อให้การแสดงธรรมนั้น เป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพ และเป็นประโยชน์แก่ผู้ฟังธรรมมากที่สุด แม้พระสงฆ์ในเขตจังหวัดขอนแก่นและจังหวัดอุดรธานี ก็ได้อาศัยการนำบทพัฒนา เพื่อนำไปปรับใช้สั่งสอนพุทธศาสนิกชนในท้องถิ่นของตนเอง ซึ่งเมื่อวิเคราะห์ออกมาแล้ว มีแนวคิดในเชิงจริยธรรมที่ปรากฏอยู่ในบทพัฒนา คือ (๑) สอนเรื่องการบริโภคปัจจัย ๔ อย่างรู้จักพอประมาณ และสันโดษ (๒) สอนเรื่องการวางท่าทีต่อความทุกข์ และวิธีปฏิบัติตนให้มีความสุข (๓) สอนเรื่องการปฏิบัติตนอย่างเหมาะสม (๔) สอนเรื่องการปฏิบัติต่อบุคคล (๕) สอนเรื่องศิลปะในการทำงาน (๖) สอนเรื่องความไม่ประมาทและโทษความประมาท (๗) สอนเรื่องบุญ-บาป (๘) สอนเรื่องการคบหาเพื่อนที่ดี (๙) สอนเรื่องปัญญา (๑๐) สอนเรื่องการศึกษาหรือการแสวงหาความรู้ (๑๑) สอนเรื่องต่างๆ ไป บทพัฒนาที่พระสงฆ์นำไปใช้สอน มี ๒ ประเภท คือ ฃญาภาสิต และฃญาปริศนา ฃญาภาสิตมุ่งสอนจริยธรรมแก่ผู้ฟังทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ส่วนฃญาปริศนา มุ่งสอนจริยธรรมที่แฝงด้วยหลักพุทธธรรมก็มี ด้วยหลักปรัชญาระดับชาวบ้านก็มี นอกจากนี้จากการวิจัย ยังพบว่า แนวคิดที่พระสงฆ์ได้นำบทพัฒนาไปประยุกต์สอนพุทธศาสนิกชนนั้น เนื่องจากเห็นว่ามีคามจำเป็นในด้านจิตวิทยา เพราะผู้สูงอายุหรือกลุ่มผู้ฟังธรรมในจังหวัดขอนแก่นและอุดรธานีส่วนใหญ่ ยังคงให้ความนิยมการฟังเทศน์แบบผสมบทพัฒนา บางทีก็มีบทกลอนแทรกก็มี ฉะนั้น พระสงฆ์ผู้แสดงธรรมจึงต้องประยุกต์การแสดงธรรมให้เหมาะสมต่อกลุ่มผู้ฟัง และเห็นว่าได้ผลดีกว่าการแสดงธรรมที่ขาดบทพัฒนา ส่วนแนวคิดของกลุ่มผู้ฟังนั้น เห็นว่า การที่พระสงฆ์ได้นำบทพัฒนาไปแสดงแทรกกับหลักพุทธธรรม ย่อมเกื้อกูลประโยชน์ในหลายๆ ด้าน โดยเฉพาะเป็นการเพิ่มความรู้ ข้อคิดในการแก้ปัญหาด้านสังคมของตนให้มีการดำเนินชีวิตอย่างปกติสุข อีกทั้งสอนให้รู้จักการวางตนการทำงาน การสั่งสอนบุตรหลาน ประเพณีที่ดั่งาม และเพื่อสืบต่อวัฒนธรรมของอีสานให้ดำรงต่อเนื่องจากปัจจุบันนี้ คนรุ่นใหม่เริ่มหันหลังให้การแสดงธรรม และไม่เข้าใจความหมายของคำฃญาที่พระสงฆ์นำไปแสดง จึงทำให้ความหมายเชิงจริยธรรมที่อยู่ในบทพัฒนาถูกมองข้ามไปอย่างน่าเสียดายเป็นอย่างยิ่ง^{๑๓๑}

พระมหาบุญนภัทร์ ธิรปุณฺโณ (ทองงาม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ทศณะคติของข้าราชการตำรวจต่อการปฏิบัติหน้าที่ตามจริยธรรมวิชาชีพ : ศึกษาเฉพาะกรณีกองบัญชาการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ พบว่า สื่อต่าง ๆ นั้นมีอิทธิพลต่อผู้รับสารหลายด้าน ซึ่งก่อให้เกิดแนวคิด ความรู้และพฤติกรรมต่างกัน ในยุคปัจจุบันสื่อสารเกี่ยวกับด้านข้อมูลของสังคมโลกยุคนี้ ไร้พรหมแดนไม่จำกัดเวลา และพื้นที่ที่สื่อจะสามารถเข้าถึงได้ สื่อหลัก ๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ หนังสือพิมพ์ อินเทอร์เน็ต เป็นต้น ตามหลักการด้านแนวคิดทฤษฎีที่เกี่ยวข้องกับสื่อ่นั้นได้กล่าวไว้อย่างชัดเจนว่า การเปิดรับสื่อ่นั้น มีผลทำให้ทัศนคติของบุคคลแต่ละคนนั้น ไม่เหมือนกัน แตกต่างกันตาม อายุ เพศ การศึกษา สถานภาพ เป็นต้น ส่งผลให้มีความเปลี่ยนแปลง และแสดงออกไปยังทัศนคติ คือความคิดเห็น การรับรู้ และ

^{๑๓๑} พระครูอภิรักษ์ชัยมงคล (พระมหาตุ้ กิตติวณฺโณ), การศึกษาพัฒนาเชิงจริยธรรมที่พระสงฆ์ชาวอีสานนำไปใช้สอน, *วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต*, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๘).

พฤติกรรม ผลการวิจัยภาคสนามโดยสรุปพบว่า ข้าราชการตำรวจได้เปิดรับสื่อหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ โดยส่วนมาก เป็นปัจจัยที่ทำให้การเปิดรับข้อมูลข่าวสารด้านคุณธรรมจริยธรรมแตกต่างกันอย่างชัดเจน แต่ด้านรับเนื้อหาของจริยธรรม ๘ ประการนั้น ข้าราชการตำรวจมีคะแนนการรับรู้รับทราบที่สูงมาก แต่ด้วยปัจจัยด้านประชากรศาสตร์เรื่อง อายุ ยศ และ ตำแหน่ง ๓ อย่าง นี้มีผลกระทบต่อ การปฏิบัติตามจริยธรรมวิชาชีพอย่างมาก ซึ่งได้เปลี่ยนทัศนคติต่อจริยธรรมวิชาชีพ หรือแม้ต่อประเด็น เนื้อหาของจริยธรรม ทำให้ความคิดเห็นแตกต่างกัน โดยภาพรวมแล้ว สื่อมีผลการเปิดรับเนื้อหา จริยธรรม และเป็นผลให้แนวทางด้านความคิดเห็นต่างกัน ดังนั้นสื่อมวลชนเป็นปัจจัยหลักสำคัญซึ่ง สามารถนำเสนอคุณธรรมจริยธรรมที่มีอิทธิพลมากในยุคนี้ ด้านองค์การทางพระพุทธศาสนาจึงน่าจะมีการ เพิ่มขยายขอบเขตโดยปรับประยุกต์การเผยแพร่พุทธธรรมในสื่อหนังสือพิมพ์ และโทรทัศน์ให้ มากยิ่งขึ้น เพื่อสร้างสรรค์จริยธรรมความดีให้คู่กับสังคมสืบไป ^{๑๓๒}

พระครูพิทักษ์อริยวัตร (คำมูล ไชยวุฒิ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง จริยธรรมทาง พระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนาเรื่อง ปู่เจ้าสอนหลาน พบว่า หลักจริยธรรมที่ปรากฏ ในวรรณกรรมเรื่องปู่เจ้าสอนหลาน สามารถแยกออกเป็น ๒ ระดับ คือ ๑. สำหรับผู้บริหาร ผู้ปกครอง ๒. สำหรับบุคคลทั่วไป ประกอบด้วย หลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ราชสังคหวัตถุ ๔ กุศลกรรมบท ๑๐ บุญกิริยาวัตถุ ๓ สัปปริสธรรม ๗ เป็นต้น เพื่อการอยู่ร่วมกันของคนในสังคม โดยผู้แต่งได้ใช้หลัก จริยธรรมสอดคล้องกับกลุ่มบุคคลสถานการณ์และการดำเนินชีวิตเป็นหลัก รวมทั้งพระสงฆ์ เพื่อให้ เรียนรู้หลักในการดำเนินชีวิตประจำวันได้ถูกต้องเหมาะสม ด้วยการวางตนในสัปปริสธรรม การอยู่ ร่วมกันในเรื่องทศ ๖ และนอกจากนี้ยังได้สอดแทรกหลักจริยธรรมอื่นๆ ที่มีส่วนสนับสนุนขัดเกลาการ ทำความดีของคนในสังคม วิธีการสอนจริยธรรมที่ปรากฏในวรรณกรรมปู่เจ้าสอนหลาน ผู้แต่งใช้ วิธีการสอนที่มีลักษณะแตกต่างกัน ซึ่งประกอบด้วย การสอนโดยการห้าม การสอนโดยเสนอแนะให้ ปฏิบัติตามการสอนโดยวิธีอุปมาอุปมัย การสอนโดยใช้นิทานเป็นสื่อ การสอนโดยวิธีพยากรณ์และ อธิบาย เหตุผลและ การสอนโดยใช้ภาษิตทั้งนี้ก็เพื่อผู้ฟังได้พิจารณาเห็นว่าตนเองจะมีค่าได้นั้นต้อง ปฏิบัติตามจริยธรรมที่เป็นบรรทัดของสังคม เมื่อนำมาผนวกกับวิธีการสอนทั้ง ๖ ประการยิ่งเป็นการ กระตุ้นให้ผู้อ่านหรือผู้ฟังได้เห็นค่าของการทำความดีได้ชัดเจนและรู้สึกได้ว่าไม่ถูกสอนโดยตรง จึงทำ ให้ทุกคนสามารถนำไปประยุกต์ใช้ในชีวิตประจำวันของตนเองได้เป็นอย่างดี ^{๑๓๓}

พระครูโสภิตธรรมประยุต (อุดม อุตตมปัญญา/สงสุระ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง จริยธรรม ทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในเพลงโคราช และผลของเพลงโคราชที่มีอิทธิพลต่อชาวอำเภอหนอง บุญมาก จังหวัดนครราชสีมา เพลงโคราชเป็นมรดกทางวัฒนธรรม ได้ทำหน้าที่สะท้อนถึงสภาพของ สังคมในระดับท้องถิ่นไทยในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ซึ่งได้รับความนิยมในหลายจังหวัด เช่น นครราชสีมา บุรีรัมย์ ศรีสะเกษ ยโสธร เพลงโคราช ก็ได้สะท้อนภาพทางประวัติศาสตร์ไว้ให้อนุชนได้

^{๑๓๒} พระมหาบุญนภัสร์ ธิรปัญญา (ทองงาม), ทัศนคติของข้าราชการตำรวจต่อการปฏิบัติหน้าที่ตาม จริยธรรมวิชาชีพ : ศึกษาเฉพาะกรณีกองบัญชาการการศึกษา สำนักงานตำรวจแห่งชาติ, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์ มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙).

^{๑๓๓} พระครูพิทักษ์อริยวัตร (คำมูล ไชยวุฒิ), จริยธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ปรากฏในวรรณกรรมล้านนา เรื่อง ปู่เจ้าสอนหลาน, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตร์มหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราช วิทยาลัย, ๒๕๔๙).

รับรู้ โดยได้ถ่ายทอดหลักจริยธรรม ซึ่งเป็นประเพณีวิถีชีวิตแบบไทยๆ อย่างเป็นเอกลักษณ์เฉพาะและมีเสน่ห์ แม้ว่าเพลงโคราชจะมีเนื้อร้องค่อนข้างที่จะหยาบโลน สองแง่ สองง่าม กล่าวถึงเพศ และสัญลักษณ์ต่าง ๆ ในการขับร้องก็ตาม แต่มีหลายเพลงที่ส่งเสริมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา เช่น แนวคิดเรื่อง "กฎแห่งกรรม" ชาตินี้ชาติหน้าการทำดีได้ดี การทำชั่วได้ชั่ว ให้ทุกข์แก่ท่านทุกข์นั้นถึงตัว และยังมีลักษณะการปลูกฝังจริยธรรมระดับพื้นฐานทั่ว ๆ ไป อีกหลายอย่างเช่น ให้อยู่ร่วมกันด้วยศีล ๕ ให้รู้จักความมีเมตตาธรรมรู้จักความกตัญญูรู้คุณท่าน ศาสนาที่ประเสริฐ หากปราศจากศีลปะก็ย่อมปราศจากความละเมียดละไม และเป็นการยากที่บุคคลจะเข้าถึงได้ ศีลปะถ้าไม่อาศัยศาสนาก็เสื่อมสลาย หยาบและไม่ประณีตดังจะเห็นได้ในนิทานธรรมบท ปรากฏในหลายเรื่องว่า การบรรลุดุริยธรรมของคนในยุคพุทธกาล ก็อาศัยเพลงที่มีเนื้อหาสาระทางจริยธรรมนั่นเอง ที่คนอื่นขับร้อง ฉะนั้น ศีลปะทุกอย่างอย่างกับคำสอนทางศาสนาจึงมีหลักการคล้ายคลึงกัน คือ เป็นสิ่งเกี่ยวกับอารมณ์และความคิดเป็นคำหนึ่งถึงในด้านจิตใจ นักประพันธ์จึงนิยมแต่งเพลงที่มีเนื้อหา เน้นจริยธรรมนอกเหนือจากสารบันเทิง เนื้อหาทางวินัยในครั้งนี่ เป็นการศึกษาวินัยหรือหลักพุทธจริยธรรม ที่ปรากฏในเพลงโคราช ที่มีอิทธิพลต่อชาวอำเภอหนองบุญมาก จังหวัดนครราชสีมา สรุปผลการวิจัย พบว่าแนวทางในการอนุรักษ์เพลงโคราชมี่ดังนี้ ในด้านประวัติเพลงโคราช รูปแบบของเพลงโคราชประเภทของเพลงโคราช การใช้ภาษาในเพลงโคราช และความไพเราะในเพลงโคราชวิวัฒนาการของการเล่นเพลงโคราช ในด้านพุทธจริยธรรมในเพลงโคราชนั้น มี ๔ วิธีที่นิยมกันได้แก่ โดยวิธียกอุทาหรณ์สอนใจผู้ฟัง โดยวิธียกนิทานหรือเล่าเรื่องมาประกอบ โดยวิธีใช้โวหารเปรียบเทียบ และโดยวิธีอ้างความเชื่อส่วนบุคคล ในด้านแนวทางในการอนุรักษ์เพลงโคราช พบว่า มีดังต่อไปนี้ การฝึกซ้อมหรือพักอาศัยอยู่ที่บ้านของหมอเพลง เพื่อฝึกร้องเพลงโคราช สมัยก่อนเป็นฝึกซ้อมโดยวิธีฆาตกรรมแต่ในปัจจุบันฝึกร้องกันเป็นคณะก็มี อนุรักษ์ในบางโอกาส เช่น งานบุญประเพณีต่าง ๆ หรือในการเลือกตั้งทางการเมือง ระดับต่าง ๆ เป็นต้น อนุรักษ์โดยหน่วยงานของราชการบางหน่วย เช่น โรงเรียน มีการจัดประกวดร้องเพลงโคราช และการรณรงค์เพลงโคราชด้วยสื่อต่าง ๆ เช่น สื่อทางโทรทัศน์ท้องถิ่น วิทยุ^{๑๓๔}

พระสมชิต จารุธมโม (อุทากิจ) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาวิธีการสอดแทรกจริยธรรมในบทขับร้องสรภัญญ์อีสาน : ศึกษาเฉพาะกรณีบทขับร้องสรภัญญ์อีสานในเขตตำบลตาตอง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี พบว่า ในบทขับร้องสรภัญญ์อีสานจะกล่าวถึงคำสอนในเรื่องทาน ศีล ภาวนา ความกตัญญู บุญ กรรม การเวียนว่ายตายเกิด นรก สวรรค์ ไตรลักษณ์ อบายมุข ความสามัคคี จริยธรรมด้านจารีตที่ปรากฏในบทขับร้องสรภัญญ์อีสานพบว่า เป็นการสอนให้บุคคลปฏิบัติตามฮีต ๑๒ คอง ๑๔ ประการ โดยแบ่งจริยธรรมการประพฤติปฏิบัติตามฐานะ ออกเป็น ๓ กลุ่ม ดังนี้ จริยธรรมสำหรับการปกครองพบว่า นักปกครองที่ดีควรปฏิบัติตามฮีตบ้านครองเมืองและควรยึดหลักธรรมราชา หรือหลักทศพิธราชธรรม ๑๐ ประการ จริยธรรมสำหรับผู้อยู่ใต้ปกครองพบว่า ผู้ที่อยู่ใต้ปกครองที่ดีนั้นควรที่จะมีคุณธรรมประจำใจ มีความซื่อสัตย์ จงรักภักดีต่อผู้ปกครอง เช่น ต่อสถาบันชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์ อยู่ในครรลองตามระเบียบของกฎหมายบ้านเมือง จริยธรรมสำหรับบุคคลทั่วไปพบว่า มีทั้งข้อที่ควรปฏิบัติ และข้อที่ควรละเว้นสำหรับสามัญชนทั่วไป

^{๑๓๔} พระครูโสภิตธรรมประยุต (อุดม อุตตมปญโญ), การศึกษาพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในเพลงโคราช, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

เพื่อมิให้บกพร่องต่อหน้าที่การงาน และการดำเนินชีวิตในฮิต ๑๒ คลอง ๑๔ ประการนั้นได้นำเสนอไว้เพียง ๑๐ ประการ แต่ที่ปรากฏในบทขับร้องสรภัญญ์อีสาน โดยภาพรวมแล้วมีกำหนดเนื้อหาที่สำคัญ ๒ ประการ คือ จริยธรรมสำหรับบุคคล และจริยธรรมสำหรับชุมชน จริยธรรมสำหรับบุคคลพบว่า เป็นการปลูกฝังคุณธรรมด้านการจัดการกับตนเอง ให้รู้จักหน้าที่ของตนเอง และคำนึงถึงความเหมาะสมถึงผลกระทบจากกิจการงานที่กระทำ โดยไม่เป็นการเบียดเบียนตั้งตนเองและผู้อื่น จริยธรรมสำหรับชุมชนพบว่า เป็นการสร้างความเข้าใจร่วมกันในการทำกิจกรรมในสังคม เพื่อให้คนได้เชื่อมสัมพันธ์ไมตรี มีความสามัคคีในแต่ละชุมชน ผลการศึกษาจริยธรรมในบทขับร้องสรภัญญ์อีสานพบว่า จริยธรรมด้านหลักคำสอนทางพระพุทธศาสนาในบทขับร้องสรภัญญ์อีสานจะเน้นเรื่อง ทาน ศีล บุญ กรรม ความกตัญญู ความสามัคคี และอบายมุข มากกว่าคำสอนในข้ออื่น ๆ จริยธรรมด้านจารีตในบทขับร้องสรภัญญ์อีสานจะเน้นจริยธรรมทั้งของบุคคลและจริยธรรมในสังคมด้วย วิธีการสอดแทรกจริยธรรมในบทขับร้องสรภัญญ์อีสานในเขตตำบลตาตองพบว่า ในบทขับร้องสรภัญญ์มีวิธีการสอดแทรกจริยธรรม ๓ วิธี คือ ใช้หลักจริยธรรมทางพระพุทธศาสนา ใช้สื่อผ่านทางประเพณีฮิตคลองของชาวอีสาน และใช้นิทานหรืออุทาหรณ์ของชาวอีสาน^{๑๓๕}

พระประธาน สมাজার (ชูศรีโถม) ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในประเพณีปีใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู” พบว่า ชาวลีซูเชื่อว่าโลกใบนี้เกิดจากการตกลงตาลของเทพเจ้า หลังจากน้ำท่วมโลกครั้งใหญ่คงเหลือมนุษย์อยู่บนโลกนี้สองคนซึ่งเป็นพี่น้องกัน จากนั้นทั้งสองคนได้เสียชีวิตจากเทพเจ้าถึงการดำรงอยู่บนโลกใบนี้ ทำให้สองพี่น้องต้องขยายเผ่าพันธุ์มนุษย์ด้วยการครองรักกัน นับแต่นั้นมานุษยชาติก็แผ่ขยายไปทั่วโลก ความเชื่อของชาวลีซูเป็นความเชื่อดั้งเดิมและได้รับอิทธิพลมาจากวัฒนธรรมของชาวจีน ทำให้รูปแบบของการจัดกิจกรรมและการกำหนดวันเวลาบางช่วงตรงกับความเชื่อของชาวจีน เดิมทีชาวลีซูให้ความสำคัญกับความเชื่อเรื่องผี คือมีทั้งผีดีและผีร้าย ซึ่งผีทั้งสองประเภทนี้ชาวลีซูให้ความสำคัญกับผีดี เพราะเป็นผีที่มีคุณค่าทางด้านจิตใจ อีกทั้งยังนำความเชื่อเรื่องผีไปผูกพันไว้กับบรรพชนที่ล่วงลับไปแล้ว ดังนั้นชาวลีซูทุกคนครอบครัวจะมีหิ้งบูชาไว้ประจำบ้านของตนเอง เพื่อจะได้บูชาและเซ่นสรวงบรรพบุรุษในวันและประเพณีที่สำคัญในรอบปี โครงสร้างทางสังคมของชาวลีซูให้ความสำคัญกับเพศชาย และมอบอำนาจให้ฝ่ายชาย ด้วยสาเหตุที่ว่าบรรพบุรุษที่ชาวลีซูนับถือมาจากทางฝ่ายชาย บทบาทหน้าที่ที่ฝ่ายชายต้องรับผิดชอบ คือ การปกครอง การประกอบพิธีกรรมทางความเชื่อ การสืบแซ่สกุล บทบาทหน้าที่เหล่านี้เป็นภาระหน้าที่ของฝ่ายชายเป็นผู้ดำเนินการ ส่วนฝ่ายหญิงจะเป็นฝ่ายปฏิบัติตาม การปกครองชาวลีซูมอบอำนาจหน้าที่ให้กับหมอเมือง หมอผี กลุ่มผู้อาวุโส และกลุ่มผู้นำในชุมชนเป็นผู้บริหารปกครอง ในหมู่บ้านของชาวลีซูจะมีศาลเจ้าประจำหมู่บ้านหนึ่งหลัง สถานที่แห่งนี้เป็นศูนย์รวมจิตใจของชาวบ้าน ประเพณีและพิธีกรรมต่างๆ ที่ชาวลีซูที่สืบทอดปฏิบัติมา จะผูกพันเกี่ยวข้องกับการเกษตร เพราะชาวลีซูประกอบอาชีพการเกษตรเป็นหลัก ประเพณีบางอย่างต้องรอให้พืชผลที่ตนเองปลูกไว้ให้ผลผลิตและเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว จากนั้นก็จะเป็นการเฉลิมฉลอง ประเพณีปีใหม่หรือที่ชาวลีซูเรียกว่า ประเพณี

^{๑๓๕} พระสมชิต จารุณโม (อุทากิจ), ศึกษาวิธีการสอดแทรกจริยธรรมในบทขับร้องสรภัญญ์อีสาน : ศึกษาเฉพาะกรณีบทขับร้องสรภัญญ์อีสานในเขตตำบลตาตอง อำเภอศรีธาตุ จังหวัดอุดรธานี, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

กวีแฉวะ ชาวลีซูเชื่อว่าในรอบหนึ่งปีของมนุษย์ทุกคนมีความสุขเคล้ากันไป ควรมีกิจกรรมเสริมสร้างความสุขให้กับมวลมนุษย์ให้ได้เฉลิมฉลอง และจัดให้มีพิธีกรรมเสริมมงคลแก่ชีวิต ปิดความทุกข์โศกโรคภัย ดังนั้นกลุ่มบุคคลที่เป็นผู้นำจึงกำหนดวันที่ ๑ เดือน ๑ (เดือนลีซู) เป็นวันขึ้นปีใหม่ ต่อมาเปลี่ยนมาเป็นวันตรุษจีนแทน เมื่อถึงช่วงเทศกาลปีใหม่หมอเมือง ผู้อาวุโสและสมาชิกภายในชุมชนโดยเฉพาะผู้ชายจะไปร่วมประกอบพิธีกรรมที่ศาลเจ้าของหมู่บ้าน จากนั้นหมอเมืองจะเป็นผู้ประกอบพิธีกรรม กิจกรรมที่เกิดขึ้นในประเพณีปีใหม่ คือ การประกอบพิธีกรรมเช่นสรงบูชา และขอขอบคุณสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปกป้องคุ้มครองรักษาให้ตนเองและสมาชิกภายในชุมชนมีความสุข จากนั้นก็เป็นการเฉลิมฉลองโดยการเต้นรำ จุดมุ่งหมายของประเพณีปีใหม่ คือเป็นการขับไล่สิ่งชั่วร้าย ความทุกข์โศกเศร้าและสิ่งที่ไม่ดีให้หายไปกับปีเก่า และต้อนรับสิ่งที่ดีเป็นมงคลให้กับชีวิตในปีใหม่ที่จะมาถึง ดังนั้นการแสดงออกซึ่งความกตัญญูต่เวทีต่อบรรพบุรุษ ความสามัคคีของคนในกลุ่ม และการอนุรักษ์รักษาขนบธรรมเนียมประเพณีมิให้สูญหาย จึงเป็นคุณค่าที่แฝงมากับประเพณีปีใหม่ คุณค่าของพุทธจริยธรรมในทางพระพุทธศาสนา แยกเป็นสองประเด็น คือ คุณค่าที่เป็นพื้นฐานอยู่ในจิตใจหรือจริยธรรมในชั้นความคิด กับคุณค่าที่แสดงออกภายนอกหรือจริยธรรมในชั้นปฏิบัติการ เพื่อให้เห็นความประสานสัมพันธ์ระหว่างจริยธรรมในใจของบุคคล กับจริยธรรมภาคปฏิบัติการทางสังคม และบอกให้รู้ว่าการบำเพ็ญความดีภายนอกหรือการแสดงออกทางสังคม จะต้องมียุติธรรมที่ลึกซึ้งภายในจิตใจเป็นรากฐาน จึงจะเป็นไปโดยจริงใจ บริสุทธิ์เป็นของแท้และมั่นคงยิ่งขึ้น ประเพณีปีใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู เป็นประเพณีที่เกิดขึ้นจากความคติความเชื่อแล้วนำมาสู่ภาคปฏิบัติการทางสังคม ซึ่งเป็นกระบวนการทางสังคมนรูปแบบหนึ่ง ที่ชาวลีซูเชื่อว่าเป็นสิ่งที่ดีงามและจะสามารถประสานสัมพันธ์ให้คนคนกลุ่มเห็นคุณค่าและยึดถือเป็นแนวทางในการปฏิบัติ^{๑๓๖}

วิรัตน์ กะสันต์ ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง “ศึกษาผลการนำคตินิยมค้ำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหล้าขาว พบว่า หลักคตินิยมค้ำกลอนทางพระพุทธศาสนา มีผู้แต่งจำนวนหลายท่านในแต่ละยุคได้แต่งขึ้น โดยยึดหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทาง เพื่อเป็นคติเตือนใจผู้อ่านได้นำไปใช้ในชีวิตประจำวัน ทำให้ประพฤติปฏิบัติชอบประกอบไปด้วยคุณงามความดีมีศีลธรรม ตามหลักธรรมคำสอนทางพระพุทธศาสนา ซึ่งผู้วิจัยได้นำมาศึกษาในงานวิจัยนี้ เช่น คุณธรรมจริยธรรมด้านการศึกษา ความมีระเบียบวินัย ความกตัญญูต่เวที ความซื่อสัตย์ และความประหยัดอดออม เป็นต้น ซึ่งได้แบ่งเป็นหมวดหมู่ออกเป็น ๑๓ หมวด วิธีการนำหลักคตินิยมค้ำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านหล้าขาว โดยนำหลักคตินิยมค้ำกลอนไปใช้อบรมสั่งสอนนักเรียนสอนในกลุ่มสาระสังคมศึกษา ศาสนาและวัฒนธรรมตามแผนการเรียนรู้ สอนในห้องจริยธรรม สอนในห้องเรียนโดยสอนแทรกในวิชาต่างๆ ในห้องเรียน ในกิจกรรมหน้าเสาธง อบรมในวันศุกร์สุดสัปดาห์ กิจกรรมวันสำคัญในโรงเรียนและการประกวดท่องคตินิยมค้ำกลอน โดยการให้รางวัล ทำให้เป็นที่สนใจประทับใจของนักเรียนและผู้ปกครอง เป็นแรงกระตุ้นที่ทำให้นักเรียนคนอื่นๆ อยากประพฤติปฏิบัติตามทำให้นักเรียนท่องคตินิยมค้ำกลอนได้มากขึ้นมีพฤติกรรมดีขึ้น และให้นักเรียนท่องคติ

^{๑๓๖} พระประธาน สมมาจาโร (ชูศรีโณม), ศึกษาหลักพุทธจริยธรรมที่ปรากฏในประเพณีปีใหม่ของกลุ่มชาติพันธุ์ลีซู, วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

ธรรมคำกลอนให้ผู้ปกครองฟัง เพื่อเป็นการปลูกฝังและพัฒนาการที่ยั่งยืน ผลการนำหลักศีลธรรมคำกลอนทางพระพุทธศาสนา ไปปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรมทางพระพุทธศาสนาแก่นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว จากการศึกษาพบว่า นักเรียนได้เรียนรู้คตินิยมคำกลอน ได้นำไปประยุกต์ใช้ใน ชีวิตประจำวัน ทำให้มีพฤติกรรมดีและการกระทำดีขึ้น เช่น นักเรียนมีคุณธรรมด้านการศึกษา มีระเบียบวินัย มีความประหยัทยอดออม มีความซื่อสัตย์ มีความกตัญญูกตเวทียมากขึ้น ทำให้นักเรียน ผู้ปกครอง และครูตลอดจนผู้นำชุมชนมีความพอใจมีความสุข สังเกตจากการตอบแบบสอบถาม แบบประเมินและการสัมภาษณ์^{๑๓๗}

นายอมรเทพ หวังแก้ว ได้ศึกษาวิจัยเรื่อง ศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมของ อาริสโตเติลกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต) พบว่า จุดมุ่งหมายสูงสุดของชีวิตมนุษย์คือ ความสุข พระพรหมคุณาภรณ์ให้ความสำคัญกับสภาวะที่เรียกว่า “นิพพาน” ซึ่งเป็นสภาวะที่หลุดพ้น จากกิเลส เกิดจากความสงบในจิตใจของบุคคลที่เข้าถึงสภาวะนั้น บุคคลใดที่สามารถเข้าถึงสภาพ ความสุขแบบนี้เรียกว่า “อริยบุคคล” แต่ความสุขในวรรณคดีของอาริสโตเติลนั้นเรียกว่า “Eudaimonia” ซึ่งเป็นผลมาจากการกระทำตามหน้าที่อย่างสมบูรณ์ซึ่งบุคคลนั้นสามารถรับรู้ได้ด้วย ตนเอง บุคคลใดที่สามารถเข้าถึงความสุขลักษณะนี้ได้เรียกว่าเป็นผู้มีความสุขแบบแท้ ผู้ที่จะเข้าถึง ความสุขสูงสุดนั้นจะต้องประพฤติปฏิบัติตนให้อยู่ในคุณธรรมศีลธรรม ซึ่งแสดงถึงคุณลักษณะ อุบิสัยที่ดี คุณธรรม ศีลธรรม ของอาริสโตเติลและ พระพรหมคุณาภรณ์จึงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างกัน แต่มีบางวรรณคดีที่มีลักษณะที่ต่างกันนั้นคือ อาริสโตเติลกล่าวว่าทุกคนจะมีคุณธรรมที่สมบูรณ์ได้นั้น จะต้องปฏิบัติตามหน้าที่ที่ถูกต้อง ในวรรณคดีของพระพรหมคุณาภรณ์กล่าวว่าทุกคนจะต้องช่วยเหลือ ซึ่งกันและกัน มีความรักความเมตตาต่อกันทุกๆ คนจะต้องไม่ทำให้ตนเองและผู้อื่นเดือดร้อน นักปราชญ์ทั้ง ๒ ท่านมีวรรณคดีเกี่ยวกับคุณค่าทางจริยธรรมทั้งการกระทำดีและการกระทำชั่วทุก ๆ การกระทำมีคุณค่าอยู่ในตัวการกระทำนั้นทั้งสิ้น เกณฑ์ตัดสินจริยธรรมที่ดูจากการกระทำ อาริสโต เตลและพระพรหมคุณาภรณ์เห็นว่าการกระทำต่างๆ เกิดจากการเลือก การพิจารณาและความ รับผิดชอบมนุษย์สามารถควบคุมการกระทำต่างๆ ได้ด้วยตัวของพวกเขาเอง ดังที่กล่าวมาข้างต้นเป็น องค์ประกอบของเกณฑ์ตัดสินจริยธรรม ในเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมตามวรรณคดีอาริสโตเติลยึดหลัก ความจงใจและความไม่จงใจเป็นเกณฑ์ใน การตัดสินการกระทำดี ชั่ว การกระทำใดที่เกิดจากการไม่จง ใจหรือกระทำโดยความโง่เขลา การกระทำนั้นก็สมควรที่จะให้อภัย แต่ถ้าการกระทำนั้นเกิดจากความ จงใจ ถือว่าเป็นการกระทำที่ประกอบด้วยปัญญาและเหตุผลก็สามารถตัดสินได้ตามหลักมัชฌิมา อนึ่ง ตามวรรณคดีของพระพรหมคุณาภรณ์ถือเอาเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมโดยเน้นที่เจตนาเป็นสำคัญ โดยยึด

^{๑๓๗} วิรัตน์ กะสันต์, ศึกษาผลการนำคตินิยมคำกลอนทางพระพุทธศาสนาไปใช้ปลูกฝังคุณธรรมจริยธรรม แก่นักเรียนโรงเรียนบ้านห้วยขาว, **วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต**, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๓).

เกณฑ์หลัก คือ เจตนาที่เป็นกุศลและอกุศล เกณฑ์รอง คือ ให้วิญญูชนพิจารณาการกระทำนั้นว่าเป็นที่ยอมรับหรือไม่^{๑๓๘}

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี และงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง ที่ยกมานี้สอดคล้องกับหัวข้อวิจัย จึงใช้เป็นแนวทางวิจัยครั้งนี้ การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาแบ่งออกเป็น ๔ ด้าน คือ ๑. สภาพการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม นักเรียนควบคู่ไปกับกิจกรรมการเรียนการสอน ๒. การจัดสภาพแวดล้อมในสถานศึกษาเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ๓. กิจกรรมของสถานศึกษาที่จัดทำขึ้นเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม และ ๔. การกำหนดระเบียบข้อบังคับของนักศึกษาและการควบคุม การปฏิบัติเพื่อพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะประสบความสำเร็จครูและผู้บริหารสถานศึกษาจะต้องให้ความสำคัญ มีความมุ่งมั่นที่จะพัฒนาปรับปรุงและแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น เพื่อให้นักศึกษาได้รับรู้มีความเข้าใจเกิดความตระหนัก และยอมรับหลักการด้านคุณธรรมจริยธรรมไปปฏิบัติพัฒนาตนเองและสังคม จึงจะสามารถแก้ไขปัญหา อุปสรรคตลอดจนสามารถพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักศึกษาในสถาบันการศึกษาระดับมัธยมในอำเภอพุทธมณฑล จังหวัดนครปฐมให้ประสบผลสำเร็จด้วยดี

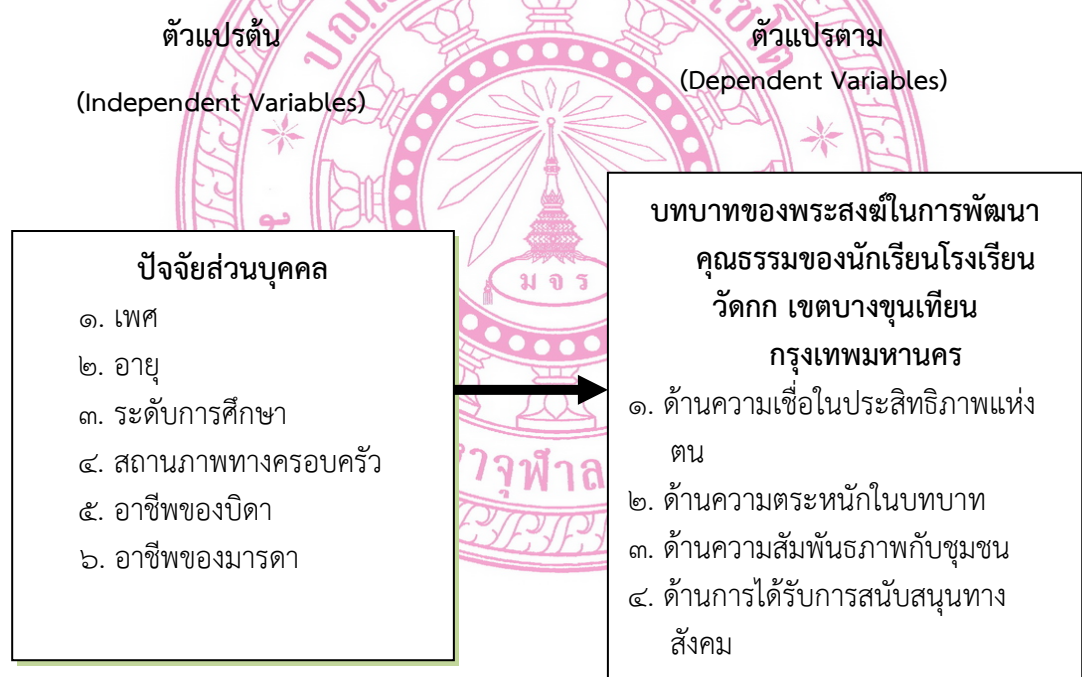
^{๑๓๘} นายอมรเทพ หวังแก้ว, ศึกษาเปรียบเทียบเกณฑ์ตัดสินจริยธรรมของอาริสโตเติลกับพระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตฺโต), วิทยานิพนธ์พุทธศาสตรมหาบัณฑิต, (บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๕๐).

๒.๘ กรอบแนวคิดการวิจัย

จากการศึกษาเอกสาร แนวคิด ทฤษฎี รายงานการวิจัยเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ดังกล่าวข้างต้น ผู้วิจัยจึงกำหนดกรอบแนวคิดในการศึกษาการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียนมัธยมศึกษา ประกอบด้วย

ตัวแปรต้น ได้แก่ ปัจจัยส่วนบุคคล ประกอบด้วย เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว บิดาประกอบอาชีพ มารดาประกอบอาชีพ

ตัวแปรตาม ได้แก่ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน ด้านความตระหนักในบทบาท ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม ดังกรอบแนวคิด ดังนี้

แผนภาพที่ ๒.๑ แสดงกรอบแนวคิดการวิจัย

บทที่ ๓

วิธีดำเนินการวิจัย

การศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการวิจัยตามลำดับขั้นตอนดังนี้

- ๓.๑ รูปแบบการวิจัย
- ๓.๒ ประชากร
- ๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย
- ๓.๔ วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล
- ๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

๓.๑ รูปแบบการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) ซึ่งเป็นการวิจัยเชิงปริมาณ (Quantitative Research)

๓.๒ ประชากร

นักเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำนวนทั้งสิ้น จำนวน ๓๑๗ คน เป็นประชากรที่ใช้ในการรวบรวมข้อมูล

๓.๓ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยได้ใช้แบบสอบถามเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล โดยมีขั้นตอนการสร้างและการหาคุณภาพของแบบสอบถาม ดังนี้

การสร้างเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

๑) ศึกษาแนวคิดทฤษฎีเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ จากพระไตรปิฎก หนังสือ เอกสาร และผลงานการวิจัยที่เกี่ยวข้อง แล้วกำหนดเป็นกรอบ ปัจจัยให้ครอบคลุมเนื้อหาและวัตถุประสงค์ที่ทำการวิจัย

๒) สร้างแบบสอบถามเกี่ยวกับการบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียน ตามกรอบปัจจัยที่กำหนดไว้ โดยแบ่งแบบสอบถามออกเป็น ๓ ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว อาชีพของบิดาและอาชีพของมารดา มีลักษณะเป็นแบบปลายเปิดให้เลือกตอบ

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียน ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน ด้านความตระหนักในบทบาท ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่าของลิเคิร์ต (Rating Scale) แบ่งระดับในการวัดออกเป็น ๕ ระดับ โดยมีเกณฑ์การให้คะแนนดังนี้

ลักษณะของแบบสอบถามมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale)

คะแนน ๕ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมากที่สุด

คะแนน ๔ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับมาก

คะแนน ๓ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับปานกลาง

คะแนน ๒ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อย

คะแนน ๑ หมายถึง ระดับความคิดเห็น อยู่ในระดับน้อยที่สุด

สำหรับวัดค่าตัวแปรทั้งหมด โดยได้ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเกี่ยวกับข้อความที่เป็นข้อความเชิงบวก (Positive) ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น โดยกำหนดการวัดค่าตัวแปร ซึ่งเป็นการแปลความหมายค่าเฉลี่ยของแบบสอบถาม โดยใช้หลักทางคณิตศาสตร์ ๐.๕๑ ขึ้นไปปัดเป็นเลขจำนวนเต็ม เกณฑ์ที่ใช้เป็นดังนี้

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๔.๕๑ - ๕.๐๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับมากที่สุด

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๓.๕๑ - ๔.๕๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับมาก

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๒.๕๑ - ๓.๕๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับปานกลาง

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๑.๕๑ - ๒.๕๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับน้อย

ค่าคะแนนเฉลี่ยระหว่าง ๑.๐๐ - ๑.๕๐ หมายถึง มีความเห็นด้วยในระดับน้อยที่สุด

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มีลักษณะเป็นแบบเลือกตอบโดยเสรี

๓) นำแบบสอบถามที่สร้างแล้วไปหาคุณภาพต่อไป

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือ

ผู้วิจัยได้ดำเนินการสร้างเครื่องมือตามลำดับ ดังนี้

๑) ศึกษาเอกสาร ตำราและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการมีส่วนร่วมและดำเนินงาน

๒) นำผลการศึกษาจากข้อ ๑ มาสร้างแบบสอบถามแบบมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ จากนั้นนำแบบสอบถามไปให้ผู้เชี่ยวชาญและผู้ทรงคุณวุฒิทางการศึกษาจำนวน 5 ท่าน ได้ตรวจสอบปรับปรุงแก้ไขข้อบกพร่อง (ดังรายชื่อในภาคผนวก ข) เพื่อตรวจสอบความเที่ยงตรงเชิง

เนื้อหา โดยพิจารณาความสอดคล้องของแบบสอบถามที่ได้นิยามไว้ในแต่ละตอน เพื่อหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (IOC : Item - Objective Congruence)

๓) นำร่างแบบสอบถามที่สร้างเสร็จเรียบร้อยแล้วให้อาจารย์ที่ปรึกษาทำการตรวจวิจารณ์ แก้ไข เสนอแนะ ปรับปรุง เพื่อความเหมาะสมและความถูกต้องของแบบสอบถาม

๔) นำแบบสอบถามที่ได้ปรับปรุงแก้ไขตามข้อ ๓ เสนอต่อผู้เชี่ยวชาญ 5 ท่าน เพื่อตรวจสอบความถูกต้อง ความเที่ยงตรงของเนื้อหา (Content validity) และความครอบคลุมของเนื้อหา จากนั้นนำไปหาค่าดัชนีความสอดคล้อง (Index of Item-Objective Congruence: IOC) โดยเลือกข้อคำถามที่มีค่าตั้งแต่ ๑.๐๐ ขึ้นไป จากข้อคำถามทั้งหมดจำนวน ๒๐ ข้อ ใช้ได้จำนวน ๒๐ ข้อ ซึ่งข้อคำถามที่ใช้ได้มีค่า IOC อยู่ในช่วง ๑.๐๐

๕) นำแบบสอบถามที่ได้รับการปรับปรุงแก้ไขแล้วไปทดสอบความเชื่อถือ โดยทดลองใช้ (Try out) กับประชากรที่ไม่ใช่กลุ่มตัวอย่าง คือ โรงเรียนวัดหัวกระบือ แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน จำนวน ๓๐ คน จากนั้นวิเคราะห์หาความเชื่อมั่น (Reliability) โดยใช้สูตรสัมประสิทธิ์อัลฟาของครอนบาค (Cronbach's Alpha Coefficient) ได้ค่าความเชื่อมั่นเท่ากับ ๐.๙๑๘ ซึ่งแสดงผลไว้อย่างละเอียดในภาคผนวก ค

๖) จากนั้นจึงได้จัดพิมพ์แบบสอบถามที่ผ่านการหาค่าความเชื่อมั่นแล้ว เป็นแบบสอบถามฉบับสมบูรณ์ แล้วนำไปใช้ในการเก็บข้อมูลจริงต่อไป

๓.๔ การเก็บรวบรวมข้อมูล

ในการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ดำเนินการรวบรวมข้อมูล ดังนี้

๑. ทำหนังสือขอความอนุเคราะห์ในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากโครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย เพื่อเรียนผู้อำนวยการโรงเรียน ขออนุญาตเข้าทำการเก็บรวบรวมข้อมูล

๒. ผู้วิจัยแจกแบบสอบถามด้วยตนเอง จำนวน ๓๑๗ ฉบับ โดยให้เวลานักเรียนได้ตอบอย่างเสรี และได้รับแบบสอบถามคืนมาจำนวน ๓๑๗ ฉบับ คิดเป็นร้อยละ ๑๐๐

๓. นำข้อมูลที่ได้ไปวิเคราะห์และประมวลผลต่อไป

๓.๕ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล

ผู้วิจัยได้ทำการวิเคราะห์ข้อมูลการวิจัยครั้งนี้ ประมวลผลข้อมูลโดยใช้โปรแกรมสำเร็จรูปเพื่อการวิจัย ทางสังคมศาสตร์ ดังนี้

๑. ข้อมูลสถานภาพส่วนบุคคล วิเคราะห์โดยการหา ค่าความถี่ (frequency) ค่าร้อยละ (percentage)

๒. ข้อมูลเกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียน วิเคราะห์โดยการหาค่าเฉลี่ย (mean) และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน (standard deviation) ของประชากร

๓. ทดสอบสมมติฐาน การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียน ที่วิเคราะห์โดย การทดสอบที (t-test) ในกรณีสองตัวแปร และการวิเคราะห์ความแปรปรวนทางเดียว (One way ANOVA) และในกรณีที่พบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยตั้งแต่ ๓ กลุ่มขึ้นไป ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญที่น้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD)

๔. ข้อมูลปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับความคิดเห็นของนักเรียนเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียน ได้จากแบบสอบถามวิเคราะห์โดยการเขียนความเรียง ผู้วิจัยดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลที่เป็นคำถามปลายเปิด วิเคราะห์โดยการเขียนเป็น ความเรียงและจัดกลุ่ม โดยใช้เทคนิคการวิเคราะห์เนื้อหา (Content Analysis Technique)

บทที่ ๔

ผลการวิจัย

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้ทำการแจกแบบสอบถามกับนักเรียนที่เป็นกลุ่มประชากร จำนวน ๓๑๗ ฉบับ เมื่อรวบรวมข้อมูลแล้วได้ดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากแบบสอบถาม ซึ่งผู้วิจัยนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลดังต่อไปนี้

- ๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย
- ๔.๒ ลำดับขั้นในการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล
- ๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

๔.๑ สัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิจัย

ผู้วิจัยกำหนดสัญลักษณ์ที่ใช้ในการวิเคราะห์ ดังนี้

- n แทน จำนวนกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชนที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง
- μ แทน ค่าคะแนนเฉลี่ยของประชากร
- σ แทน ค่าความเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากร
- t แทน ค่าสถิติที่ใช้พิจารณาใน $t = \text{distribution}$
- df แทน ชั้นของความเป็นอิสระ (Degree of Freedom)
- * แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕
- ** แทน มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๑

๔.๒ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผู้วิจัยได้นำเสนอลำดับขั้นการเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 ตอน ดังนี้

ตอนที่ ๑ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับสถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว อาชีพของบิดาและอาชีพของมารดา

ตอนที่ ๒ เป็นแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียน ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน ด้านความตระหนักในบทบาท ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่าของลิเคิร์ต (Rating Scale) แบ่งระดับในการวัดออกเป็น ๕ ระดับ

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามเกี่ยวกับปัญหา อุปสรรคและข้อเสนอแนะ เกี่ยวกับบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร มี ลักษณะเป็นแบบเลือกตอบโดยเสรี

๔.๓ ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ตอนที่ ๑ ผลการวิเคราะห์สถานภาพส่วนบุคคลของผู้ตอบแบบสอบถาม ผลการ วิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปของกลุ่มตัวอย่าง ปรากฏรายละเอียดดังตารางที่ ๔.๑ ดังนี้

ตารางที่ ๔.๑ แสดงจำนวนร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม

		(n = ๓๑๗)	
	สถานภาพผู้ตอบแบบสอบถาม	จำนวน	ร้อยละ
๑. เพศ	ชาย	๑๓๐	๔๑.๐๑
	หญิง	๑๘๗	๕๘.๙๙
๒. อายุ	๑๓ - ๑๕ ปี	๒๐๔	๖๔.๓๕
	๑๖ ปีขึ้นไป	๑๑๓	๓๕.๖๕
๓. สถานภาพทางครอบครัว	อยู่กับพ่อแม่	๑๙๖	๖๑.๘๓
	อยู่กับพ่อ	๒๘	๘.๘๓
	อยู่กับแม่	๕๔	๑๗.๐๓
	อยู่กับพี่ ปู่ ย่า ตา ย่า ลุง ป้า	๓๙	๑๒.๓๐
๔. บิดาประกอบอาชีพ	รับราชการ	๑๔	๔.๔๒
	ค้าขาย	๖๓	๑๙.๘๗
	รับจ้าง	๒๓๒	๗๓.๑๗
	รับเหมาก่อสร้าง เปิดร้านอินเทอร์เน็ต	๘	๒.๕๒

๕. มารดาประกอบอาชีพ

รับราชการ	๒๓	๗.๒๖
ค้าขาย	๗๖	๒๓.๙๗
รับจ้าง	๑๘๒	๕๗.๔๑
อื่นๆ เช่น เปิดร้านนวดแผนไทย แม่บ้าน ฯลฯ	๓๖	๑๑.๓๖
รวม	๓๑๗	๑๐๐

ตารางที่ ๔.๑ แสดงให้เห็นว่านักเรียนส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง จำนวน ๑๘๗ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๘.๙๙ ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาเพศชายจำนวน ๑๓๐ คนคิดเป็นร้อยละ ๔๑.๐๑ มีอายุอยู่ในช่วง ๑๓ - ๑๕ ปี จำนวน ๒๐๔ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๔.๓๕ ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาอายุ ๑๖ ปีคิดเป็นร้อยละ ๓๕.๖๕ สถานภาพครอบครัวอาศัยอยู่กับพ่อแม่ จำนวน ๑๙๖ คน คิดเป็นร้อยละ ๖๑.๘๓ ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาอาศัยอยู่กับแม่จำนวน ๕๔ คนคิดเป็นร้อยละ ๑๗.๐๓ บิดาประกอบอาชีพรับจ้างจำนวน ๒๓๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๗๓.๑๗ ซึ่งเป็นจำนวนที่สูงที่สุด รองลงมาอาชีพค้าขายจำนวน ๖๓ คนคิดเป็นร้อยละ ๑๙.๘๗ และมารดาประกอบอาชีพรับจ้างจำนวน ๑๘๒ คน คิดเป็นร้อยละ ๕๗.๔๑ ตามลำดับ

ตอนที่ ๒ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียน ประกอบด้วย ๔ ด้าน ได้แก่ ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน ด้านความตระหนักในบทบาท ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม มีลักษณะ เป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่า (Rating Scale) ๕ ระดับ คือ มากที่สุด มาก ปานกลาง น้อย และน้อยที่สุด มีลักษณะเป็นแบบมาตราส่วนประเมินค่าของลิเคิร์ต (Rating Scale) ดังรายละเอียดแสดงในตารางที่ ๔.๒

ตารางที่ ๔.๒ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม

(n = ๓๑๗)

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน	ระดับความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
๑. ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน	๔.๑๔	๐.๔๗	มาก
๒. ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์	๔.๒๐	๐.๘๒	มาก
๓. ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน	๔.๑๐	๐.๘๖	มาก
๔. ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม	๔.๒๓	๐.๙๑	มาก
รวม	๔.๑๗	๐.๗๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๒ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมอยู่ในระดับมาก (๔.๑๗) เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ในระดับมากทุกด้าน โดยมีค่าเฉลี่ยของประชากรจากมากไปหาน้อยตามลำดับ คือ ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม (๔.๒๓) ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์ (๔.๒๐) ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตนอยู่ (๔.๑๔) และด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน (๔.๑๐)

ตารางที่ ๔.๓ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของ
พระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน
กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน

(n = ๓๑๗)

ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน	ระดับความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
๑. พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะช่วยพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนได้	๔.๑๕	๐.๑๐	มาก
๒. พระสงฆ์สามารถให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องต่างๆ แก่นักเรียนที่มาขอคำแนะนำปรึกษาได้	๔.๐๗	๐.๖๙	มาก
๓. พระสงฆ์มีความมั่นใจที่จะเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมที่ดี	๔.๑๒	๐.๘๑	มาก
๔. พระสงฆ์สามารถที่จะร่วมจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนให้ดีกว่าเดิมได้	๔.๑๘	๐.๒๙	มาก
๕. พระสงฆ์พร้อมที่จะรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือ นักเรียนจากผู้อื่น	๔.๑๖	๐.๔๗	มาก
รวม	๔.๑๔	๐.๔๗	มาก

จากตารางที่ ๔.๓ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตนอยู่ในระดับมาก (๔.๑๔) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตนอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๔ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของ
พระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน
กรุงเทพมหานคร ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์

(n = ๓๑๗)

ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์	ระดับความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
๑. นักเรียนคาดหวังเสมอว่าพระสงฆ์จะต้องมีส่วนช่วยเหลือ ด้านการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน	๔.๔๑	๐.๖๕	มาก
๒. พระสงฆ์มีความตั้งใจที่จะอบรมสั่งสอนเพื่อพัฒนาจิตใจของ นักเรียน	๔.๒๒	๐.๙๑	มาก
๓. พระสงฆ์เต็มใจที่จะปฏิบัติงานของเผยแผ่ธรรมอย่างเต็มกำลัง	๔.๑๖	๐.๘๔	มาก
๔. พระสงฆ์เต็มใจร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้าไปพัฒนา คุณธรรมของนักเรียน	๔.๐๕	๐.๙๔	มาก
๕. พระสงฆ์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนทุก กิจกรรม	๔.๑๘	๐.๗๗	มาก
รวม	๔.๒๐	๐.๘๒	มาก

จากตารางที่ ๔.๔ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม
ของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความตระหนักในบทบาทของ
พระสงฆ์ อยู่ในระดับมาก (๔.๒๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาท
ของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน อยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๕ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของ
พระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน
กรุงเทพมหานคร ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน

(n = ๓๑๗)

ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน	ระดับความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
๑. พระสงฆ์ร่วมทำงานกับนักเรียนภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี	๔.๑๓	๐.๘๓	มาก
๒. พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของนักเรียน	๔.๒๔	๐.๙๔	มาก
๓. พระสงฆ์มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์ วัฒนธรรม ท้องถิ่นร่วมกับนักเรียนในชุมชน	๓.๘๕	๐.๗๕	มาก
๔. เมื่อโรงเรียนขอความร่วมมือในการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน พระสงฆ์ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี	๔.๓๑	๐.๙๑	มาก
๕. ข้าพเจ้าพูดคุยสนทนากับนักเรียนในชุมชนได้อย่างสนิทใจ	๓.๙๘	๐.๘๗	มาก
รวม	๔.๑๐	๐.๘๖	มาก

จากตารางที่ ๔.๕ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรม
ของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน อยู่
ในระดับมาก (๔.๑๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์
ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความ
สัมพันธ์ภาพกับชุมชนอยู่ในระดับมากทุกข้อ

ตารางที่ ๔.๖ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

(n = ๓๑๗)

ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม	ระดับความคิดเห็น		
	μ	σ	แปลผล
๑. นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ได้รับการอบรมความรู้และฝึกอบรมเรื่อง การพัฒนาคุณธรรมจากคณะสงฆ์มาแล้วเป็นอย่างดี	๔.๓๗	๐.๘๒	มาก
๒. นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ได้รับนิยัดในการออกไปปฏิบัติงานใน ชุมชนจากคณะสงฆ์	๔.๒๖	๐.๙๑	มาก
๓. พระสงฆ์ได้รับกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่พัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียน จากประชาชนและคณะสงฆ์	๔.๑๘	๐.๙๗	มาก
๔. พระสงฆ์ได้รับความสนับสนุนด้านอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสาร เกี่ยวกับการ พัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียนจากคณะสงฆ์	๔.๑๙	๐.๙๖	มาก
๕. พระสงฆ์ได้รับการตรวจเยี่ยมและติดตามผลการทำงานพัฒนา คุณธรรมแก่นักเรียน จากพระสงฆ์ ผู้ปกครองในระดับท้องถิ่น	๔.๒๓	๐.๘๙	มาก
รวม	๔.๒๓	๐.๙๑	มาก

จากตารางที่ ๔.๖ นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม อยู่ในระดับมาก (๔.๑๐) เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม อยู่ในระดับมากทุกข้อ

การเปรียบเทียบการศึกษาวิเคราะห์ระดับของบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

การเปรียบเทียบการศึกษาวิเคราะห์ระดับของบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว อาชีพของบิดา และอาชีพของมารดา ซึ่งมีรายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๗ - ๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๗ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ

(n = ๓๑๗)

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร	เพศ				t	Sig.
	ชาย		หญิง			
	μ	σ	μ	σ		
๑. ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน	๔.๑๖	๐.๔๙	๔.๐๙	๐.๕๒	-๑.๕๔	๐.๐๖
๒. ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์	๔.๒๘	๐.๘๖	๔.๒๑	๐.๘๐	-๒.๓๑	๐.๐๗
๓. ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน	๔.๑๓	๐.๗๘	๔.๐๘	๐.๘๘	-๒.๑๓	๐.๑๑
๔. ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม	๔.๒๖	๐.๙๕	๔.๑๙	๐.๘๗	-๑.๙๔	๐.๐๙
รวม	๔.๒๑	๐.๗๗	๔.๑๔	๐.๗๗	-๒.๕๓	๐.๐๘

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๗ นักเรียนที่มีเพศที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานครโดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนที่มีเพศที่ต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๘ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
คุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนก
ตามอายุ

(n = ๓๑๗)

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา คุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร	อายุ				t	Sig.
	๑๓ - ๑๕ ปี		๑๖ ปีขึ้นไป			
	μ	σ	μ	σ		
๑. ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน	๔.๑๑	๐.๔๙	๔.๑๘	๐.๕๓	-๓.๒๕	๐.๑๓
๒. ด้านความตระหนักในบทบาทของ พระสงฆ์	๔.๒๓	๐.๙๗	๔.๑๖	๐.๘๐	-๒.๑๔	๐.๐๙
๓. ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน	๔.๐๘	๐.๘๘	๔.๑๓	๐.๘๑	-๒.๐๗	๐.๐๘
๔. ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม	๔.๑๖	๐.๙๒	๔.๒๔	๐.๘๕	-๑.๘๓	๐.๐๖
รวม	๔.๑๕	๐.๘๒	๔.๑๘	๐.๗๕	-๓.๒๙	๐.๑๒

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๘ นักเรียนที่มีอายุที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนที่มีอายุที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๙ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
คุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนก
ตามระดับสถานภาพทางครอบครัว

(n = ๓๑๗)

บทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุน เทียน กรุงเทพมหานคร	สถานภาพทางครอบครัว						F	Sig.
	อยู่กับพ่อแม่		อยู่กับพ่อหรือ อยู่กับแม่		อื่น ๆ เช่นอยู่ กับพี่ ปู่ ย่า ฯลฯ			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
๑. ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพ แห่งตน	๔.๑๗	๐.๖๑	๔.๐๙	๐.๙๒	๓.๘๔	๐.๖๔	๓.๓๑	๐.๐๒*
๒. ด้านความตระหนักในบทบาท ของพระสงฆ์	๔.๒๒	๐.๘๖	๔.๑๕	๐.๘๖	๓.๙๔	๐.๘๒	๓.๕๔	๐.๐๓*
๓. ด้านความสัมพันธ์ภาพกับ ชุมชน	๓.๙๕	๐.๗๕	๔.๐๔	๐.๙๓	๓.๗๙	๐.๗๐	๒.๗๘	๐.๐๑*
๔. ด้านการได้รับการสนับสนุน ทางสังคม	๔.๐๘	๐.๙๐	๔.๑๓	๐.๗๙	๔.๐๐	๐.๗๑	๒.๕๑	๐.๐๖
รวม	๔.๑๑	๐.๗๘	๔.๑๐	๐.๘๘	๓.๘๙	๐.๗๒	๓.๙๘	๐.๐๒*

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๙ นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ
บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน
กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมแตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งเป็นไปตาม
สมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวที่แตกต่างกันมี
ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุน
เทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน ด้านความตระหนักในบทบาทของ
พระสงฆ์ และด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ดังนั้น จึงได้ทำการเปรียบเทียบความแตกต่างของค่าเฉลี่ยเป็นรายคู่ของความคิดเห็นต่อ
บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน
กรุงเทพมหานคร ด้านต่างๆ ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference :
LSD) รายละเอียดดังแสดงในตารางที่ ๔.๑๐ - ๔.๑๕

ตารางที่ ๔.๑๐ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของ
 ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน
 โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม

(n = ๓๑๗)

สถานภาพ ทางครอบครัว	μ	สถานภาพทางครอบครัว		
		อยู่กับพ่อแม่	อยู่กับพ่อหรือ อยู่กับแม่	อยู่กับพี่ ปู่ ย่า
		๔.๑๑	๔.๑๐	๓.๘๙
อยู่กับพ่อแม่	๔.๑๑	—	๐.๐๑	๐.๒๒*
อยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่	๔.๑๐		—	๐.๒๑*
อยู่กับพี่ ปู่ ย่า	๓.๘๙			—

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๐ นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวแบบอยู่กับพ่อแม่หรืออยู่กับพ่อ
 หรืออยู่กับแม่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขต
 บางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวม มากกว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวแบบอยู่กับ
 พี่ ปู่ ย่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๑ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของความคิดเห็นต่ออุปถัมภ์ของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน

(n = ๓๑๗)

สถานภาพทางครอบครัว	μ	สถานภาพทางครอบครัว		
		อยู่กับพ่อแม่	อยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่	อยู่กับพี่ ปู่ ย่า
		๔.๑๗	๔.๐๙	๓.๘๔
อยู่กับพ่อแม่	๔.๑๗	—	๐.๐๘	๐.๓๓*
อยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่	๔.๐๙		—	๐.๑๗*
อยู่กับพี่ ปู่ ย่า	๓.๘๔			—

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๑ นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวแบบอยู่กับพ่อแม่หรืออยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่มีความคิดเห็นต่ออุปถัมภ์ของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน มากกว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวแบบอยู่กับพี่ ปู่ ย่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๒ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์

(n = ๓๑๗)

สถานภาพทางครอบครัว	μ	สถานภาพทางครอบครัว		
		อยู่กับพ่อแม่	อยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่	อยู่กับพี่ ปู่ ย่า
		๔.๒๒	๔.๑๕	๓.๙๔
อยู่กับพ่อแม่	๔.๒๒	–	๐.๐๗	๐.๒๘*
อยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่	๔.๑๕		–	๐.๒๑*
อยู่กับพี่ ปู่ ย่า	๓.๙๔			–

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๒ นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวแบบอยู่กับพ่อแม่หรืออยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์มากกว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวแบบอยู่กับพี่ ปู่ ย่า อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๓ การเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่ด้วยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุดของความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน

(n = ๓๑๗)

สถานภาพทางครอบครัว	μ	สถานภาพทางครอบครัว		
		อยู่กับพ่อแม่	อยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่	อยู่กับพี่ ปู่ ย่า
		๓.๙๕	๔.๐๔	๓.๗๙
อยู่กับพ่อแม่	๓.๙๕	-	๐.๐๙	๐.๑๖*
อยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่	๔.๐๔		-	๐.๒๕*
อยู่กับพี่ ปู่ ย่า ฯลฯ	๓.๗๙			-

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๓ นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวแบบอยู่กับพ่อแม่หรืออยู่กับพ่อหรืออยู่กับแม่มีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชนมากกว่านักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวแบบอยู่กับพี่ ปู่ ย่า ฯลฯ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ตารางที่ ๔.๑๔ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
 คุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนก
 ตามการประกอบอาชีพของบิดา

(n = ๓๑๗)

บทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุน เทียน กรุงเทพมหานคร	บิดาประกอบอาชีพ						F	Sig.
	รับราชการ		ค้าขาย		รับจ้างและอื่นๆ			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
๑. ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพ แห่งตน	๔.๐๖	๐.๕๑	๔.๑๑	๐.๖๒	๓.๙๔	๐.๖๘	๒.๕๑	๐.๐๗
๒. ด้านความตระหนักในบทบาท ของพระสงฆ์	๔.๑๓	๐.๘๔	๔.๑๐	๐.๗๗	๔.๐๒	๐.๘๓	๓.๓๒	๐.๐๙
๓. ด้านความสัมพันธ์ภาพกับ ชุมชน	๓.๙๘	๐.๙๙	๔.๐๘	๐.๘๕	๓.๙๗	๐.๗๘	๒.๕๙	๐.๐๖
๔. ด้านการได้รับการสนับสนุน ทางสังคม	๔.๐๑	๐.๙๔	๔.๑๕	๐.๗๓	๔.๐๓	๐.๘๑	๒.๑๑	๐.๑๐
รวม	๔.๐๕	๐.๘๒	๔.๑๑	๐.๗๔	๓.๙๙	๐.๗๘	๓.๙๘	๐.๐๘

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๔ นักเรียนที่บิดาประกอบอาชีพที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาท
 ของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
 โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณาเป็นรายด้านพบว่า
 นักเรียนที่บิดาประกอบอาชีพที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
 คุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ในแต่ละด้านไม่แตกต่างกัน

ตารางที่ ๔.๑๕ การเปรียบเทียบความคิดเห็นของนักเรียน ต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนา
 คุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนก
 ตามการประกอบอาชีพของมารดา

(n = ๓๑๗)

บทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุน เทียน กรุงเทพมหานคร	บิดาประกอบอาชีพ						F	Sig.
	รับราชการ		ค้าขาย		รับจ้างและอื่นๆ			
	μ	σ	μ	σ	μ	σ		
๑. ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพ แห่งตน	๓.๙๗	๐.๕๘	๔.๐๑	๐.๕๘	๓.๙๘	๐.๗๘	๑.๙๒	๐.๑๑
๒. ด้านความตระหนักในบทบาท ของพระสงฆ์	๔.๐๕	๐.๗๓	๔.๑๑	๐.๗๐	๔.๐๖	๐.๘๑	๒.๗๕	๐.๐๖
๓. ด้านความสัมพันธ์ภาพกับ ชุมชน	๓.๙๙	๐.๙๐	๔.๐๒	๐.๙๕	๔.๐๙	๐.๙๕	๒.๓๔	๐.๐๗
๔. ด้านการได้รับการสนับสนุน ทางสังคม	๔.๐๖	๐.๘๔	๔.๐๘	๐.๗๔	๔.๑๓	๐.๘๗	๒.๒๓	๐.๑๒
รวม	๔.๐๒	๐.๙๗	๔.๐๖	๐.๗๒	๔.๐๗	๐.๘๕	๒.๘๓	๐.๐๙

* มีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

จากตารางที่ ๔.๑๕ นักเรียนที่มารดาประกอบอาชีพที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อ
 บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน
 กรุงเทพมหานคร โดยภาพรวมไม่แตกต่างกัน ซึ่งเป็นไม่เป็นไปตามสมมติฐานที่ตั้งไว้ เมื่อพิจารณา
 เป็นรายด้านพบว่า นักเรียนที่มารดาประกอบอาชีพที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของ
 พระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ในแต่
 ละด้านไม่แตกต่างกัน

ผลการศึกษารทดสอบสมมติฐาน

ผลการศึกษารทดสอบสมมติฐานที่เกี่ยวกับความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว อาชีพของบิดา และอาชีพของมารดา ซึ่งมีรายละเอียดในตารางที่ ๔.๑๖

ตารางที่ ๔.๑๖ ผลศึกษารทดสอบสมมติฐาน

ผลการทดสอบสมมติฐาน	t	F	Sig.	ยอมรับ/ ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๑ เพศ แตกต่างกัน	-๒.๕๓	-	๐.๐๘	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๒ อายุ แตกต่างกัน	-๓.๒๙	-	๐.๑๒	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๓ สถานภาพทางครอบครัว แตกต่างกัน		๓.๙๘	๐.๐๒	ยอมรับ
สมมติฐานที่ ๔ อาชีพบิดา แตกต่างกัน		๓.๙๘	๐.๐๘	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๕ อาชีพมารดา แตกต่างกัน		๒.๘๓	๐.๐๙	ปฏิเสธ

จากตารางที่ ๔.๑๖ ผลศึกษารทดสอบสมมติฐานจากการวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยสรุปรายละเอียดดังต่อไปนี้

สมมติฐานที่ ๑ เพศแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนที่มีเพศที่ต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๒ อายุแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนที่มีอายุแตกต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

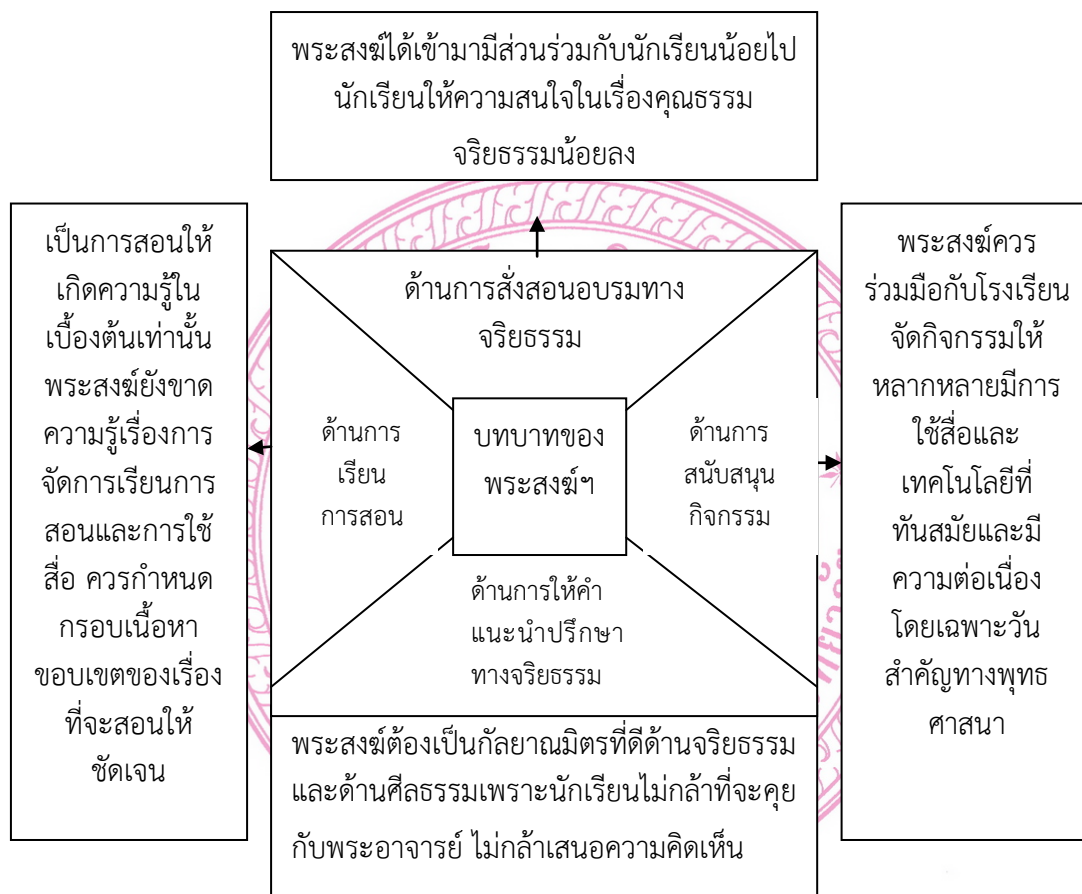
สมมติฐานที่ ๓ สถานภาพทางครอบครัวที่ต่างกัน พบว่า นักเรียนที่มีสถานภาพครอบครัวที่ต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน จึงยอมรับสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๔ อาชีพบิดาแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนที่มีบิดาประกอบอาชีพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

สมมติฐานที่ ๕ อาชีพมารดาแตกต่างกัน พบว่า นักเรียนที่มีมารดาประกอบอาชีพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน จึงปฏิเสธสมมติฐานที่ตั้งไว้

๔.๔ องค์ความรู้จากการวิจัย

จากการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียน วัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยได้นำผลการวิจัยมาสรุปเป็นองค์ความรู้ ดังนี้

แผนภาพที่ ๔.๑ แสดงสรุปองค์ความรู้ที่ได้รับจากการวิจัย

บทที่ ๕

สรุป อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

งานวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาเพื่อศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร เพื่อเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตามปัจจัยส่วนบุคคล และเพื่อศึกษาปัญหาและข้อเสนอแนะแนวทางในการแก้ไขปัญหาต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ซึ่งได้ดำเนินการทำการวิจัยเชิงสำรวจ (Survey Research) โดยใช้แบบสอบถาม เก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มประชากรที่เป็นนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำนวน ๓๑๗ คน วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติเพื่อการวิจัยทางสังคมศาสตร์ เพื่อการหาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ยและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานของประชากร ค่า t-test การวิเคราะห์ความแปรปรวนชนิดทางเดียว (One way ANOVA) เมื่อพบความแตกต่างจึงทำการเปรียบเทียบความแตกต่างรายคู่โดยวิธีผลต่างนัยสำคัญน้อยที่สุด (Least Significant Difference : LSD) อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕ ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๒ อภิปรายผล

๕.๓ ปัญหาและอุปสรรคในบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน

๕.๔ ข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ผู้วิจัยสรุปผลการศึกษาได้ดังต่อไปนี้

๕.๑.๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถามเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว อาชีพของบิดา และอาชีพของมารดา คือ

นักเรียนส่วนใหญ่ เป็นเพศหญิง ร้อยละ ๕๘.๙๙ มีอายุอยู่ในช่วง ๑๓ - ๑๕ ปี ร้อยละ ๖๔.๓๕ สถานภาพครอบครัว อยู่กับพ่อแม่ ร้อยละ ๖๑.๘๓ บิดาประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ ๗๓.๑๗ และมารดาประกอบอาชีพรับจ้าง ร้อยละ ๕๗.๔๑

๕.๑.๒ ข้อมูลเกี่ยวกับระดับความคิดเห็น

ความคิดเห็นของนักเรียนการเกี่ยวกับบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของ

ระดับการศึกษา สถานภาพทางครอบครัว อาชีพของบิดา และอาชีพของมารดา ซึ่งมีรายละเอียดดัง
แสดงในตารางที่ ๕.๑

ตารางที่ ๕.๑ สรุปผลการทดสอบสมมติฐานของการวิจัย

ผลการทดสอบสมมติฐาน	ยอมรับ	ปฏิเสธ
สมมติฐานที่ ๑ นักเรียนที่มีเพศต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทในการพัฒนา คุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่าง กัน		✓
สมมติฐานที่ ๒ นักเรียนที่มีอายุต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการ พัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน		✓
สมมติฐานที่ ๓ นักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวต่างกัน มีความเห็นต่อ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุน เทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน	✓	
สมมติฐานที่ ๔ นักเรียนที่มีบิดาประกอบอาชีพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของ พระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน		✓
สมมติฐานที่ ๕ นักเรียนที่มีมารดาประกอบอาชีพต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาท ของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน		✓

๕.๒ การอภิปรายผล

การอภิปรายผลการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน
โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ซึ่งมีประเด็นในการอภิปรายผลจำแนกเป็นราย
ด้าน จากการศึกษาความคิดเห็นของนักเรียนต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของ
นักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ในแต่ละด้าน ซึ่งมีทั้งหมด
๔ ด้านได้แก่ ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์
ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม ซึ่งมีรายละเอียดดังต่อไปนี้

๑. ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน พบว่า นักเรียนมีความเห็นต่อบทบาท
ของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร
ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมี
ความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุน
เทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตนอยู่ในระดับมากทุกข้อ นั่นคือ นักเรียนมี
ความเชื่อว่าเป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถที่จะช่วยพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนได้ สามารถให้
คำแนะนำปรึกษาเรื่องต่างๆ แก่นักเรียนที่มาขอคำแนะนำปรึกษาได้ สามารถที่จะร่วมจัดกิจกรรมเพื่อ
พัฒนาคุณธรรมของนักเรียนให้ดีกว่าเดิมได้ และพร้อมที่จะรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติงานเพื่อ
ช่วยเหลือ นักเรียนจากผู้อื่นซึ่งสอดคล้องกับ ชวนะ ภวานันท์ ได้กล่าวถึง บทบาทอันพึงประสงค์

ของพระสงฆ์กับสังคมไทย ในปัจจุบัน ว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญควรจะต้องมี คือ ๑) สันสอนธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชน ๒) กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี ๓) ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัย ๔) ช่วยในด้านการศึกษาของชาติ และ ๕) สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน ๖) เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม^๑

๒. ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์ พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์ อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน อยู่ในระดับมากทุกข้อ นั่นคือ นักเรียนคาดหวังเสมอว่า พระสงฆ์จะต้องมีส่วนช่วยเหลือด้านการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน มีความตั้งใจที่จะอบรมสั่งสอนเพื่อพัฒนาจิตใจของนักเรียน ให้มีความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนทุกกิจกรรม มีความเต็มใจที่จะปฏิบัติงานของเผยแผ่ธรรมอย่างเต็มกำลังและ เต็มใจร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้าไปพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน ซึ่งสอดคล้องกับ **ชวนะ ภวกานันท์** ได้กล่าวถึง บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทย ในปัจจุบัน ว่า บทบาทของพระสงฆ์ที่สำคัญควรจะต้องมี คือ

๑) สันสอนธรรม อบรมศีลธรรมแก่ประชาชน ๒) กระทำตนเป็นแบบอย่างแห่งความดี ๓) ช่วยชาติประหยัดเศรษฐกิจตามพระวินัย ๔) ช่วยในด้านการศึกษาของชาติ ๕) สงเคราะห์จิตใจแก่ประชาชน ๖) เป็นผู้นำในการพัฒนาสังคม^๒

๓. ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชนอยู่ในระดับมากทุกข้อ จะเห็นได้ว่า บทบาทของพระสงฆ์นั้น มีความเกี่ยวข้องและสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของคนในสังคมไทยตั้งแต่อดีตจนกระทั่งปัจจุบัน ซึ่ง มีความผูกพันและเกี่ยวข้องกับชุมชนอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ เพราะพระสงฆ์ดำรงอัตภาพได้ด้วยอาศัยประชาชนในชุมชน และมีบทบาทโดยตรงในการอบรมสั่งสอนธรรมแก่ประชาชนตามหน้าที่สถานะความเป็นพระสงฆ์ในพระพุทธศาสนา และทั้งฐานะของพระสงฆ์ที่เป็นผู้นำทางจิตวิญญาณของคนในชุมชน จึงต้องมีบทบาทต่อชุมชนและสังคมในด้านต่างๆ ด้วยโดยปริยาย ดังนั้นนักเรียนจึงมีความคิดเห็นว่า เมื่อโรงเรียนขอความร่วมมือในการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียนพระสงฆ์ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของนักเรียน พระสงฆ์ร่วมทำงานกับนักเรียนภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี พระสงฆ์พูดคุยสนทนากับนักเรียนในชุมชนได้อย่างสนิทใจ และพระสงฆ์มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรม ท้องถิ่นร่วมกับนักเรียนในชุมชนซึ่งสอดคล้อง

^๑ ชวนะ ภวกานันท์, “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน”, *ครูศาสตร์ปริทัศน์*, เล่มที่ ๙๖ (ตุลาคม ๒๕๒๗) : ๕๑.

^๒ ชวนะ ภวกานันท์, “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน”, *ครูศาสตร์ปริทัศน์*, เล่มที่ ๙๖ (ตุลาคม ๒๕๒๗) : ๕๑.

กับ สมบูรณ์ สุขสำราญ ยังได้กล่าวถึง บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ว่า สังคมไทยในช่วง ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเมือง ทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการการทำงานทางการเมือง ทั้งที่ทำงานโดยอิสระและร่วมกับรัฐบาล พอสรุปได้ดังนี้ ๑) ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของส่วนรวม และชอบเสียสละ ดังนี้ เมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่างๆ หรือเมื่อได้ไปอบรมประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่างๆ ได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ยากต่างๆ ของประชาชนจึงปลุกเร้าพื้นฐานทางจิตใจและพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชนบทเพื่อประโยชน์สุขของชุมชน ๒) จากประสบการณ์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่า ประชาชนได้รับการพัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัญหาและความทุกข์ยากของคนภายในชุมชนจึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกับชุมชนที่พัฒนาแล้ว ๓) เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้านหรือชุมชนนั้น เป็นผู้ที่เกิดและโตอยู่ในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหา ความยากจนของประชาชนในชุมชนมาโดยตลอดการใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิต ถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทางโลกได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีทางที่จะตัดขาดได้โดยสิ้นเชิง จึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชน ซึ่งมองในอีกมุมมองหนึ่งก็คือ การช่วยเหลือพ่อแม่ญาติพี่น้องของตนในทางอ้อม นั่นเอง ๔) การเล็งเห็นความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลนมีความทุกข์ยากหรือด้อยพัฒนาแล้ว วัดจะดำรงอย่างสวยงามหรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกินพระสงฆ์จะมีฉันอย่างสมบูรณ์ได้อย่างไร ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาไปควบคู่กัน บ้านพึ่งวัด และวัดพึ่งบ้าน เป็นสภาพการณ์ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญ ประชาชนทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้านจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ของชุมชน และ ๕) เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนาสังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์คือผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูงชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใดๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการช่วยแบ่งเบาภาระของชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย ^๓

๔. ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม พบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม อยู่ในระดับมาก เมื่อพิจารณาเป็นรายข้อพบว่า นักเรียนมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม อยู่ในระดับมากทุกข้อ การที่พระสงฆ์จะมีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมนั้น สิ่งที่สำคัญก็คือการได้รับความร่วมมือจากบุคคลในสังคม ไม่ว่าจะเป็นชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐ ผู้นำท้องถิ่น หรือคณะสงฆ์ เป็นต้น ทำให้นักเรียนมีความคิดเห็นว่า พระสงฆ์ได้รับการอบรมความรู้และฝึกอบรมเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจากคณะสงฆ์มาแล้วเป็นอย่างดี พระสงฆ์ได้รับนิยัตินอกจากการออกไปปฏิบัติงานในชุมชนจากคณะสงฆ์ พระสงฆ์ได้รับ

^๓ สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา,(กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๑-๕๒.

ความสนับสนุนด้านอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารเกี่ยวกับการ พัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียนจากคณะสงฆ์ ได้รับการตรวจเยี่ยมและติดตามผลการดำเนินงานพัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียน จากพระสงฆ์ ผู้ปกครองใน ระดับท้องถิ่น ได้รับกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่พัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียน จากประชาชนและคณะ สงฆ์ ซึ่งสอดคล้องกับ สมบูรณ์ สุขสำราญ ได้กล่าวว่า บทบาทของพระสงฆ์ต่อสังคมไทยเมื่อมีการ เปลี่ยนแปลงทางการเมือง ว่า สังคมไทยในช่วง ๓ ทศวรรษที่ผ่านมา เกิดการเปลี่ยนแปลงทาง การเมือง ทำให้พระสงฆ์ถูกชักนำเข้าสู่กระบวนการการทำงานทางการเมือง ทั้งที่ทำงานโดยอิสระและ ร่วมกับรัฐบาล พอสรุปได้ดังนี้ ๑) ความเป็นผู้มีพื้นฐานทางจิตใจที่รักการทำงานเพื่อประโยชน์ของ ส่วนรวม และชอบเสียสละ ดังนี้ เมื่อพระสงฆ์ได้ออกธุดงค์ไปในพื้นที่ต่างๆ หรือเมื่อได้ไปอบรม ประชาชนตามนโยบายพระธรรมทูตในหมู่บ้านต่างๆ ได้พบเห็นถึงปัญหาความทุกข์ยากต่างๆ ของ ประชาชนจึงปลุกเร้าพื้นฐานทางจิตใจและพยายามผลักดันให้เกิดการพัฒนาชนบทเพื่อประโยชน์สุข ของชุมชน ๒) จากประสบการณ์ของพระสงฆ์นักพัฒนาที่ได้พบเห็นชุมชนอื่นดีกว่า ประชาชนได้รับการ พัฒนาจนมีสภาพการดำรงชีวิตที่สุขสบายมากกว่า เมื่อนำมาเปรียบเทียบกับสภาพปัญหาและความ ทุกข์ยากของคนภายในชุมชนจึงต้องการเข้ามามีบทบาทในการพัฒนาชุมชนของตนให้ทัดเทียมกับ ชุมชนที่พัฒนาแล้ว ๓) เนื่องจากพระสงฆ์นักพัฒนาส่วนใหญ่เป็นผู้ที่มีพื้นเพเป็นคนในหมู่บ้านหรือ ชุมชนนั้น เป็นผู้ที่เกิดและโตอยู่ในชุมชนนั้น จึงมีความรู้และเห็นสภาพปัญหา ความยากจนของ ประชาชนในชุมชนมาโดยตลอด การใช้ชีวิตอยู่ในเพศบรรพชิต ถึงแม้จะสามารถตัดขาดจากเรื่องทาง โลกได้ในระดับหนึ่ง แต่ไม่มีทางที่จะตัดขาดได้โดยสิ้นเชิง จึงต้องเข้ามาพัฒนาชุมชน ซึ่งมองในอีก มุมมองหนึ่งก็คือ การช่วยเหลือพ่อแม่ ญาติพี่น้องของตนในทางอ้อม นั่นเอง ๔) การเล็งเห็น ความสัมพันธ์ระหว่างวัดกับชุมชน ถ้าหากชุมชนขาดแคลนมีความทุกข์ยากหรือด้อยพัฒนาแล้ว วัดจะ ดำรงอย่างสวยงามหรือเจริญอยู่ได้อย่างไร เมื่อชาวบ้านไม่มีกินพระสงฆ์จะมีฉันอย่างสมบูรณ์ได้ อย่างไร ดังนั้น วัดหรือพระสงฆ์กับชาวบ้านจึงต้องพัฒนาไปควบคู่กัน บ้านพึ่งวัด และวัดพึ่งบ้าน เป็น สภาพการณ์ที่เกิดขึ้นมาโดยตลอดทุกยุคทุกสมัย เพราะฉะนั้น เมื่อพบเห็นหมู่บ้านไม่เจริญ ประชาชน ทุกข์ยากมีความลำบาก พระสงฆ์และชาวบ้านจึงต้องรับผิดชอบร่วมกันในการแก้ปัญหาต่างๆ ของ ชุมชน และ ๕) เนื่องจากพุทธศาสนามีหลักธรรมคำสอนที่เหมาะสมจะนำมาประยุกต์ใช้ในการพัฒนา สังคมได้ อีกทั้งพระสงฆ์คือผู้ที่ชาวบ้านในชนบทให้ความเคารพนับถือมาก มีศักยภาพในการชักจูง ชาวบ้านให้เข้าร่วมทำกิจกรรมใดๆ ได้ง่าย ดังนั้น พระสงฆ์จึงมีบทบาทในการช่วยแบ่งเบาภาระของ ชาวชนบทได้ดี อีกทั้งยังเป็นการช่วยเสริมสร้างภาพพจน์ที่ดีของพระสงฆ์ต่อชุมชนด้วย^๔

การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของ นักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

^๔ สมบูรณ์ สุขสำราญ, การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา,(กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย จำกัด, ๒๕๓๐), หน้า ๕๑-๕๒.

การเปรียบเทียบความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร จำแนกตาม เพศ อายุ สถานภาพทางครอบครัว อาชีพบิดาอาชีพ และอาชีพมารดา พบว่า นักเรียนที่มีเพศ อายุ อาชีพบิดาอาชีพ และอาชีพมารดาที่แตกต่างกันมีความคิดเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ไม่แตกต่างกัน และนักเรียนที่มีสถานภาพทางครอบครัวที่แตกต่างกัน มีความเห็นต่อบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร แตกต่างกัน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ ๐.๐๕

ปัญหาและอุปสรรคในบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน

๑. ปัญหาและอุปสรรค ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน

เนื่องจากในปัจจุบันมีข่าวที่เกี่ยวกับพระสงฆ์ประพฤติ ปฏิบัติตัวไม่เหมาะสมค่อนข้างจะบ่อยครั้ง ทำให้เมื่อพระสงฆ์ไปให้ความรู้ ในการพัฒนาคุณธรรมทำให้นักเรียนบางส่วนยังขาดความเชื่อมั่นในพระสงฆ์ ทำให้เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน

๒. ปัญหาและอุปสรรค ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์

พระสงฆ์บางรูปยังไม่มีเทคนิควิธีการถ่ายทอดความรู้ที่จะทำให้นักเรียนเข้าใจได้ง่าย ทำให้นักเรียนบางส่วนเกิดความเบื่อหน่ายในการจัดกิจกรรม

๓. ปัญหาและอุปสรรค ด้านความสัมพันธ์สภาพกับชุมชน

ในปัจจุบันคนในชุมชนต้องทำงานเพื่อเลี้ยงชีพและบุคคลในครอบครัว ทำให้ไม่มีเวลาในการพาลูกหรือคนในครอบครัวเข้าวัดทำบุญ นอกจากจะมีวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา เช่น วันมาฆบูชา วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา วันเข้าพรรษา วันออกพรรษา เป็นต้น ทำให้นักเรียนในชุมชนคุยกับพระสงฆ์อย่างไม่สนใจ ก็จะทำให้เกิดปัญหาในการจัดกิจกรรมตามมา

๔. ปัญหาและอุปสรรค ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

ในการจัดกิจกรรมเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนบางครั้งในการขอสนับสนุนด้านอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารได้รับความล่าช้าทำให้การพัฒนาคุณธรรมนักเรียนบังขาดอุปกรณ์ที่ครบถ้วน

ข้อเสนอแนะ

๑. จัดกิจกรรมให้นักเรียนได้ปฏิบัติงานร่วมกันเพื่อสร้างความสนิทสนม และพยายามเปลี่ยนกลุ่มบ่อยๆ นักเรียนจะได้รู้จักกันอย่างทั่วถึง
๒. ใช้กิจกรรมที่ฝึกการทำงานเป็นทีมบ่อย เพื่อฝึกการเสียสละ
๓. ต้องมีข้อตกลงระหว่างนักเรียนถ้าทำงานเสร็จเรียบร้อยจึงจะให้เล่น
๔. ฝึกให้นักเรียนรับฟังปัญหาจากเพื่อนและนำข้อมูลมาปรับปรุง ในการแก้ปัญหา

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษา เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนโรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

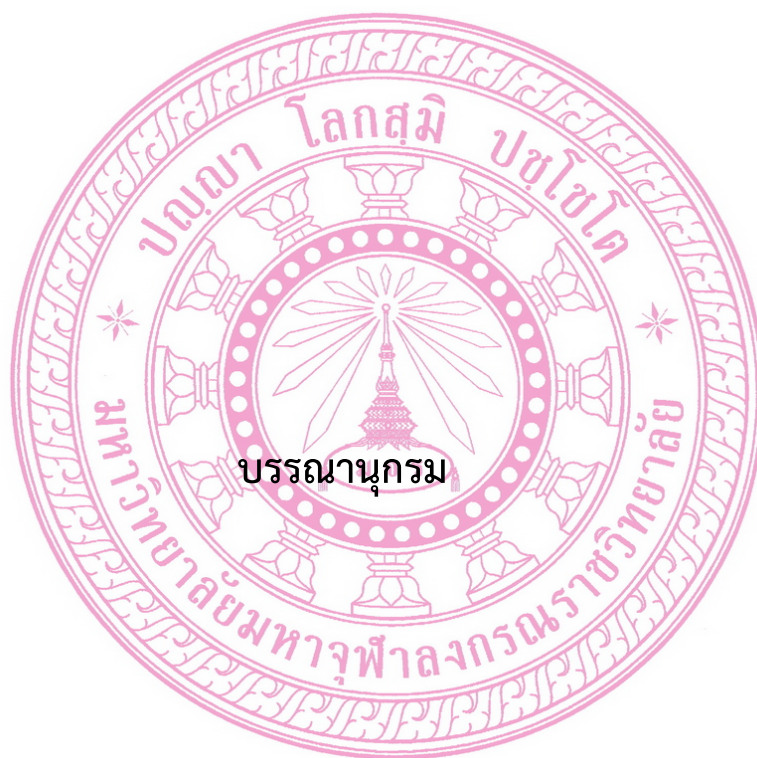
- ๑) ควรจัดทำแผนงานหรือโครงการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนให้ชัดเจนและเป็นรูปธรรมมากขึ้น
- ๒) องค์กรคณะสงฆ์ควรมีนโยบายในการอบรมและพัฒนาคุณภาพของพระสงฆ์ที่มีบทบาทสำคัญในการพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมของนักเรียน

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงปฏิบัติ

- ๑) ควรส่งเสริมและสนับสนุนให้ครูและพระสงฆ์ทำงานและกิจกรรมร่วมกันในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน
- ๒) ควรเชิญหรือนิมนต์ผู้เชี่ยวชาญเกี่ยวกับการจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมมาให้ความรู้แก่พระและครูสอนศีลธรรม

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

- ๑) ควรจะทำการศึกษาบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนในกรุงเทพมหานคร และจังหวัดอื่นๆ
- ๒) ควรทำการศึกษารoles of management in promoting and supporting the development of students' morality

บรรณานุกรม

๑. ภาษาไทย :

ก. ข้อมูลปฐมภูมิ

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, พระไตรปิฎกภาษาไทย มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย: ๒๕๓๙.

ข. ข้อมูลทุติยภูมิ

(๑) หนังสือ :

กนก แสนประเสริฐ. **ประมวลพระราชบัญญัติคณะสงฆ์**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์สำนักงานพระพุทธศาสนาแห่งชาติ, ๒๕๔๙.

กรมการศาสนา. **ข้อมูลพื้นฐานด้านการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๔๒.

กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ. **การจัดสาระการเรียนรู้พระพุทธศาสนา**. กรุงเทพมหานคร : ธรรมสภา, ๒๕๔๕.

กระทรวงศึกษาธิการ. **แผนพัฒนาจริยศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๗.

_____ . **พฤติกรรมของครูในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษาด้านการปลูกฝังจริยธรรมในห้องเรียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์กรมศาสนา, ๒๕๒๗.

ก่องแก้ว เจริญอักษร. **การจัดการเรียนการสอนจริยศึกษาให้เกิดพฤติกรรมที่พึงประสงค์**. คุรุศาสตร์ฉบับจริยธรรมนิยม ๙, ๒๕๒๒.

กীরติ ศรีวิเชียร. **การจัดจริยศึกษาในโรงเรียน**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา, ๒๕๒๔.

โกสินทร์ รังสยาพันธ์. **ปรัชญาและคุณธรรมสำหรับครู**. กรุงเทพมหานคร : ศึกษาพิเศษกรมการฝึกหัดครู, ๒๕๓๐.

ชินขรรุา วิเศษสาธิต และมุกดา ศรียงค์. **จิตวิทยาสังคมและมนุษย์สัมพันธ์**. กรุงเทพมหานคร : คณะคุรุศาสตร์อุตสาหกรรมและวิทยาศาสตร์ สถาบันเทคโนโลยีพระจอมเกล้าเจ้าคุณทหารลาดกระบัง, ๒๕๒๖.

คุณ โทจันทร์. **พุทธศาสนากับชีวิต**. กรุงเทพมหานคร : โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.

งามพิศ สัตย์สงวน. **มนุษย์และวัฒนธรรมไทย**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๗.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์ และคณะ. **สังคมวิทยา**. พิมพ์ครั้งที่ ๖. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๓๗.

จำนงค์ อติวัฒน์สิทธิ์. **สังคมวิทยาตามแนวพุทธศาสตร์**. กองวิชาการ สำนักงานอธิการบดีมหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

ชวนะ ภวานันท์. “บทบาทอันพึงประสงค์ของพระสงฆ์กับสังคมไทยปัจจุบัน”, **คุรุศาสตร์ปริทัศน์**. เล่มที่ ๙๖ ตุลาคม ๒๕๒๗.

- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. **คุณธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๒๔.
_____. **การพระศาสนาเพื่อความมั่นคงของชาติ**. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์การศาสนา,
๒๕๒๖.
- ข้าเลื่อง วุฒิจันทร์. **คุณธรรมและจริยธรรม**. กรุงเทพมหานคร : การศาสนา, ๒๕๒๔.
_____. เอกสารประกาศกรมการศาสนา เรื่อง **การเรียกค่านำหน้าชื่อของพระสงฆ์**, พ.ศ. ๒๕๒๗
ดวงเดือน พันธมนาวิน และคณะ. **จริยธรรมของเยาวชนไทย**. พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร :
กรมการศาสนา, ๒๕๒๐.
_____. **แนวทางแก้ไขปัญหาทางจริยธรรมในสังคมไทย. จริยธรรมกับการศาสนา**. กรุงเทพมหานคร
: โครงการตำราและเอกสารทางวิชาการ คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย,
๒๕๓๐.
- ทัศนีย์ ทองสว่าง. **สังคมไทย**. ภาควิชาสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ.
กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๓๗.
- จิตยา สุวรรณชฎ. **พัฒนาการ : ความคาดหวังบทบาทของพัฒนากร คณะกรรมการหมู่บ้านและ
เจ้าหน้าที่ระดับตำบล : ส่วนท้องถิ่น สังคมวิทยา**. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช,
๒๕๒๗.
- ธวัชชัย ชัยจิรฉายากุล. **การศึกษาคุณสมบัติของค่านิยมพื้นฐานทางจริยธรรมของคนไทย**.
กรุงเทพมหานคร : คณะสังคมศาสตร์ และมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหิดล, ๒๕๒๙.
- ธานินทร์ ศิลป์จารุ. **การวิจัยและการวิเคราะห์ข้อมูลทางสถิติด้วย SPSS**. นนทบุรี : เอส อาร์ พริน
ติ้ง แมสโปรดักส์, ๒๕๕๑.
- บรรเทา กิตติศักดิ์. **จริยธรรมทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : ภาควิชาการศึกษา
คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๒๕.
- ประเสริฐ แย้มกลิ่นฟุ้ง. **สถานภาพและบทบาท**. กรุงเทพมหานคร : คณะรัฐศาสตร์ จุฬาลงกรณ์
มหาวิทยาลัย, ๒๕๔๖.
- ปราชญา กล้าผจญ. **พฤติกรรมผู้นำทางการศึกษา**. กรุงเทพมหานคร : มหาวิทยาลัยรามคำแหง,
๒๕๔๐.

- พนัส หันนาคินทร์. **การสอนค่านิยม**. พิษณุโลก : มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ, ๒๕๒๐.
_____. **หลักการบริหารโรงเรียน**. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิช, ๒๕๒๙.
- พรรณทิพย์ ศิริวรรณบุศย์. **การพัฒนาจริยธรรมตามแนวคิดของโคลเบอร์ก**. วารสารครุศาสตร์ ๑๑ :
เมษายน-มิถุนายน, ๒๕๒๖.
- พระเทพปริยัติสุธี (วรวิทย์ คงคปญฺเณ). **การคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร :
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๐.
_____. **เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.
_____. **เอกสารประกอบการบรรยาย เรื่องการคณะสงฆ์และการพระศาสนา**. กรุงเทพมหานคร :
โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย, ๒๕๔๕.

พระธรรมโกศาจารย์ (เงื่อม อินทปญโญ). การอำนวยการรักษาและเผยแพร่จริยธรรมแนะแนวจริยธรรม.

กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์บริษัทศิริพัสต, ๒๕๐๕.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). ทางสายอิสรภาพของการศึกษาไทย. กรุงเทพมหานคร : บริษัท

สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๔๑.

_____. การศึกษาเพื่ออารยธรรมที่ยั่งยืน. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิก จำกัด, ๒๕๓๙.

พระปัญญาพิสิทธ์. มงคลชีวิตฉบับทางก้าวหน้า. กรุงเทพมหานคร : อุดมศึกษา, ๒๕๔๖.

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตโต). นิติศาสตร์แนวพุทธ. กรุงเทพมหานคร : บริษัท สหธรรมิกจำกัด,

๒๕๓๙.

พระพุทธวรญาณ (มงคล วิโรจน์). ธรรมญาณนิพนธ์ : ๑๐๐ ปี พระพุทธวรญาณ. กรุงเทพมหานคร

: โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๘.

พระราชวรมุนี (ประยุทธ์ ปยุตโต). คุณธรรมและจริยธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนรุ่นใหม่.

กรุงเทพมหานคร : จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๒๘.

_____. สถาบันสงฆ์กับสังคมไทย. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มูลนิธิโกมลคีมทอง, ๒๕๒๗.

_____. การศึกษาของคณะสงฆ์ : ปัญหาที่รอทางออก. กรุงเทพมหานคร : เรือนแก้วการพิมพ์,

๒๕๒๙.

พจน์ วรกวิน. จิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : วัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๖.

พุทธทาสภิกขุ. การสังคมสงเคราะห์ส่วนที่ยังขาดอยู่. นนทบุรี : บริษัท พิมพ์ดี จำกัด, ๒๕๓๗.

ไพบูลย์ ช่างเรียน. สารานุกรมศัพท์ทางสังคม. กรุงเทพมหานคร : แพร่วิทยา, ๒๕๑๖.

ยนต์ ชุ่มจิต. ความเป็นครู. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์โอเดียนสโตร์, ๒๕๔๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถานพุทธศักราช ๒๕๔๒. กรุงเทพมหานคร :

สำนักพิมพ์นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

รุจิร ภูสาระ. แบบเรียนแนวหน้าชุดพัฒนากระบวนการหลักสูตรใหม่ กลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย ๖.

กรุงเทพมหานคร : อักษรเจริญทัศน์, ๒๕๔๓.

วราคม ทีสุกะ. สังคมวิทยาสำหรับผู้เริ่มเรียน. กรุงเทพมหานคร : ไทยวัฒนาพานิชย์, ๒๕๓๔.

สงวน สิทธิเลิศอรุณ. ทฤษฎีและปฏิบัติการทางจิตวิทยาสังคม. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์อักษร

วัฒนาพานิชย์, ๒๕๔๗.

สมบูรณ์ ตันยะ. วิธีวิทยาการวิจัยทางการศึกษา. คณะครุศาสตร์ : มหาวิทยาลัยราชภัฏนครราชสีมา

, ๒๕๕๓.

สมบูรณ์ สุขสำราญ. การพัฒนาชนบทตามแนวพุทธศาสนา. กรุงเทพมหานคร : บริษัทพิมพ์สวย

จำกัด, ๒๕๓๐.

สมพงษ์ จิตระดับ. การสอนจริยธรรมศึกษาในระดับประถมศึกษา. พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพมหานคร :

โอ เอส พรินต์ติ้ง เฮ้าส์, ๒๕๓๐.

สมพร เทพสิทธิ์า. บทบาทของพระสงฆ์ในกาพัฒนาชุมชน, กรุงเทพมหานคร : สภาอุรวุทธิภิกษุสามัคคี

แห่งชาติ, ๒๕๔๘.

สาโรช บัวศรี. จริยธรรมศึกษา. กรุงเทพมหานคร : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๗.

- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. การวัดและประเมินผลในชั้นเรียนกลุ่มสร้างเสริมลักษณะนิสัย (พระพุทธศาสนาและจริยศึกษา). พิมพ์ครั้งที่ ๒, กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๙.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ สำนักงานนายกรัฐมนตรื. จริยธรรมการสอน. กรุงเทพมหานคร : ภาพพิมพ์, ๒๕๔๓.
- สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. การกลับมาของพระพุทธศาสนา “พระเอก” ของการศึกษาใหม่. กรุงเทพมหานคร : พิมพ์ลายสื่อ, ๒๕๔๔.
- สำนักงานคณะกรรมการข้าราชการครู. การบริหารงานวินัยราชการครู. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๙.
- สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน. มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานเพื่อการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษา. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๙.
- สำเร็จ เฉลิมเผ่า. การบริหารโรงเรียนกับการสอนจริยธรรม. วิทยากรย์.๒ : กุมภาพันธ์, ๒๕๒๗.
- สุภา มาลากุล ณ อยุธยา อ่างถึงใน ธีระพร อูวรรณโณ. จริยธรรมกับการศึกษา. กรุงเทพมหานคร : คณะครุศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, ๒๕๓๐.
- สุรศักดิ์ หลาบมาลา. “การส่งเสริมการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน”. ศึกษาศาสตรปรัทัศน์ ปีที่ ๑๓. ๒๕๕๑.
- สุรศักดิ์ หลาบมาลา. การเสริมสร้างการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียน, วารสารศึกษาศาสตร์ปริทัศน์. ปีที่ ๑๓ ฉบับที่ ๑ (มกราคม ๒๕๔๑).
- เสฐียรพงษ์ วรรณปก. ศาสนาเปรียบเทียบ. กรุงเทพมหานคร : บรรณาการ, ๒๕๒๙.
- อนันต์ วิริยพินิจ. บทบาทของพระสงฆ์กับการพัฒนาชุมชน. กรุงเทพมหานคร : สถาบันไทยศึกษา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๒๕.
- อภิชาติ ชัยบาดาล. สภาพการจัดจริยศึกษาในโรงเรียนมัธยมศึกษา เขตการศึกษา ๘. กรุงเทพมหานคร : หน่วยนิเทศ กรมสามัญศึกษา, ๒๕๒๓.

(๒) วิทยานิพนธ์ :

- กรรณิการ์ ขวัญอารีย์. “บทบาทผู้นำท้องถิ่นต่อการแก้ไขปัญหาแรงงานเด็กในชุมชนที่มีระดับการพัฒนาต่างกัน : ศึกษาเฉพาะกรณีจังหวัดสุรินทร์”. วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๓๕.
- คุณ สำเภา. “การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนโรงเรียนบ้านคลองสุด (ประชาอุทิศ) อำเภอบุขันธุ์ จังหวัดศรีสะเกษ”. วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย ; มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๗.
- งามตา สุขประเสริฐ. “การมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการบริหารองค์การบริหารส่วนตำบลศึกษาเฉพาะกรณี องค์การบริหารส่วนตำบลเสม็ด อำเภอมือง จังหวัดชลบุรี”. รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๒.

- จรัส กาอินทร์. “ปัญหาการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในโรงเรียนมัธยมศึกษาตอนต้น อำเภอเมืองปาน จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๐.
- จิราหนู วงศ์อุทัย. “บทบาทของพระสงฆ์ในการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา พระครูโสภณปริยัติสุธี วัดดอยสะเก็ด จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์สาธาณสุขศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๔๒.
- ชอบ เอี่ยมประสงค์. “สภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.
- ชัยวุฒม์ ทรงไตรย์. “แนวโน้มการจัดการเรียนการสอนวิชาพระพุทธศาสนาในทศวรรษหน้า”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.
- ดลฤดี รพีนิพนธ์. “ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อคุณธรรม จริยธรรมของนักศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพ สังกัดกรมอาชีวศึกษาในจังหวัดพิษณุโลก”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏพิบูลสงคราม, ๒๕๔๖.
- ถนอม กุลจณีย์. “การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียน สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเลย เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย ; มหาวิทยาลัยราชภัฏเลย , ๒๕๔๘.
- ธนพงศ์ มงคล. “ความคิดเห็นของผู้ปกครองเกี่ยวกับการพัฒนาจริยธรรมในโรงเรียนมงฟอร์ตวิทยาลัย แผนกประถม”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เชียงใหม่, ๒๕๔๔.
- นลิน เรืองบุตร. “ปัญหาการจัดกิจกรรมเสริมสร้างคุณธรรมจริยธรรมในกระบวนการพบกลุ่มวิธีเรียนแบบทางไกลสำหรับนักศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๒.
- บุญยิ่ง เชื้อนิล. “สภาพและปัญหาการส่งเสริมจริยธรรมของนักเรียนในโรงเรียนประถมศึกษา สังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดอ่างทอง”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.
- ประพันธ์ โชติช่วง. “บทบาทของผู้บริหารโรงเรียนในการพัฒนาจริยธรรมของนักเรียนโรงเรียนประถมศึกษาในสังกัดพื้นที่การศึกษาสุราษฎร์ธานี เขต ๑”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๗.
- ปริญญา ตรีธัญญา. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการพัฒนาจริยธรรมของเยาวชน”. **วิทยานิพนธ์สังคมสงเคราะห์ศาสตรมหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๗.
- ปิยนันท์ ภิรมย์ไกรภักดิ์. “การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดนนทบุรี”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัย เกษตรศาสตร์, ๒๕๔๔.
- เปรมจิต ชมชื่น. “การสร้างแบบวัดจริยธรรมสำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ ๖”, **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตร์มหาบัณฑิต**. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๕.

พระครูนิวริฐวิริยคุณ โปธารวิชัย (ฐิตวิริโย). “การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมนักเรียนของโรงเรียนการกุศลของวัดในพระพุทธศาสนา จังหวัดลำพูน”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๔๙.**

พระมหากฤษฎา นันทเพชร (กฤษฎา นันทเพชร). “ทัศนคติพระสงฆ์ต่อบทบาทการพัฒนาสังคม”, **วิทยานิพนธ์พัฒนบริหารศาสตรมหาบัณฑิต. คณะพัฒนาสังคม สถาบันบัณฑิตบริหารศาสตร์, ๒๕๔๐.**

พระมหาสิงห์ชัย ธรรมชโย (เขียวสุก). “บทบาทของพระสงฆ์ในการอบรมจริยธรรมแก่เยาวชน ในตำบลศรีดงเย็น อำเภอไชยปราการ จังหวัดเชียงใหม่”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย, ๒๕๔๙.**

พระมหาสุเทพ สุโขะชัย. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาวิธีการแก้ปัญหาทาง ด้านคุณธรรมและจริยธรรมของเด็กและเยาวชนในจังหวัดขอนแก่น”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. (บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๕๐.**

พระมหาสุภา อุกุโท. “บทบาทพระสงฆ์ในทศวรรษหน้า (๒๕๔๑ - ๒๕๖๐)”. **วิทยานิพนธ์พัฒนาชุมชนมหาบัณฑิต. คณะสังคมศาสตร์ : มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์, ๒๕๔๑.**

พิชัย สดเอี่ยม. “กระบวนการจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนให้มีคุณธรรม จริยธรรมของโรงเรียนสังกัดสำนักงานการประถมศึกษา จังหวัดลำปาง”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัย ราชภัฏลำปาง, ๒๕๔๗.**

พินิจ เพ็ชรดารา. “บทบาทของคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานตามการรับรู้ของ ผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา กรุงเทพมหานคร”, **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๕.**

พิมพ์พิมล ตะนะวงศ์. “การบริหารงานส่งเสริมคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนโรงเรียนศึกษาสงเคราะห์ภาคเหนือ”. **วิทยานิพนธ์ครุศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏลำปาง, ๒๕๕๐.**

วรรณณี ภาณุวัฒน์สุข. “บทบาทของชุมชนในการมีส่วนร่วมจัดการศึกษาตามการรับรู้ของผู้บริหารโรงเรียนมัธยมศึกษา สังกัดกรมสามัญศึกษา เขตกรุงเทพมหานคร”. **วิทยานิพนธ์ปริญญาศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.**

วิจิต วงศ์สายตา. “การศึกษาสมรรถภาพการสอนวิชาพระพุทธศาสนาของพระธรรมวิทยากรจากมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัย”. **วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร, ๒๕๔๔.**

วิฑูรย์ กสิผล. “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาสังคมภาคตะวันออก”, **วิทยานิพนธ์การศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยบูรพา, ๒๕๔๑.**

วีระ เปล่งรัศมี. “บทบาทของพระสงฆ์ต่อการอนุรักษ์โบราณสถานในจังหวัดเชียงราย”. **วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์, ๒๕๔๓.**

สมพร ปากกะพอก. “บทบาทของพระสังฆาธิการในการเผยแผ่พระพุทธศาสนาในโรงเรียนเขตอำเภอเมือง จังหวัดสระบุรี สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสระบุรี เขต ๑”.

วิทยานิพนธ์ครุ ศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยราชภัฏพระนคร, ๒๕๔๙.

สุเทพ ทองประดิษฐ์ และคณะ. “การพัฒนางานส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, ๒๕๔๕.

แสง จันทร์งาม. “การส่งเสริมจริยธรรมนักเรียนในโรงเรียน”, วิทยานิพนธ์ศึกษาศาสตรมหาบัณฑิต. บัณฑิตวิทยาลัย : มหาวิทยาลัยเชียงใหม่, ๒๕๓๔.

(๓) สารนิเทศจาก World Wide Web (WWW) :

พระครูพิพิธนันทคุณ. บทบาทพระสงฆ์กับการพัฒนาสังคมและคุณภาพชีวิต. (เข้าถึง ๒๓ มิถุนายน ๒๕๕๔). http://203.157.56.11/ver5/2002/topic_body.php?topic_id=3&content_id=3.

พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตโต). การศึกษากับการพัฒนาอย่างยั่งยืน. (เข้าถึง ๑๐ กรกฎาคม ๒๕๕๔). <http://bit.ly/qcjZT7>.

ฟาฏินา วงศ์เลขา. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรม : ปัญหาที่ทำนายของครูไทย. (เข้าถึง ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๔). <http://social.obec.go.th/node/78>.

มติชนรายวันออนไลน์. การพัฒนาคุณธรรมจริยธรรมกับสังคม ฉบับวันที่ ๓๐ สิงหาคม ๒๕๕๑. (เข้าถึง ๒๑ มิถุนายน ๒๕๕๔). <http://bit.ly/iDvCWO>.

๒. ภาษาอังกฤษ

Biddle, Bruce J. "Recent development in role theory." *Annual review of sociology* Columbia : University of Missouri - Columbia, 1986.

Deutsch, M., & Krauss, R. M. *Theories in Social Psychology*. New York : Basic Books, 1965.

Fambrough, D. “ Teaching Nineteenth Century Poetry in a High School English Classes,” *Research in Education*. 1972.

Homans, George C. “Bringing men back in”. *American Sociological Review*. Tennessee : Vanderbilt University, 1964.

Kohlberg, Lawrence. “Development of Moral Character and Moral Ideology.” *In Review of Child Development Research*. Hartford : Connecticut, 1964.

_____. *Essays on Moral Development*. Vol.I : *The Philosophy of Moral Development*. San Francisco, CA: Harper & Row. 1981.

Mintzberg, H., Ahlstrand, B. & Lampel. J, *Researching Configuration*. In Volberda, H.W. & Elfring. T. *In Rethinking Strategy*. California : SAGE Publications Ltd, 2001.

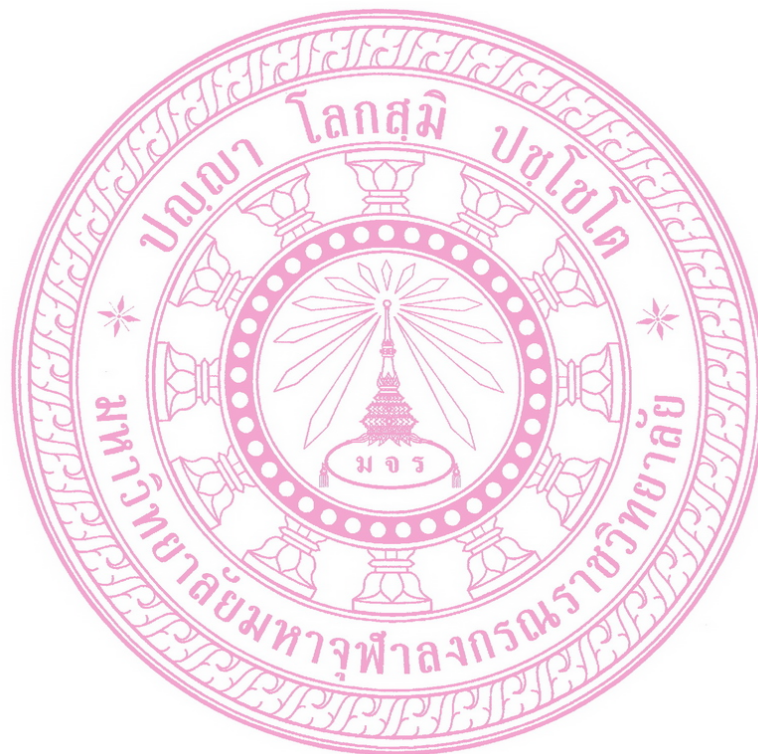

Mintzberg, H. **Strategy Formation : Schools of Thought In Fredrickson.**

J.W.Perspectives on Strategic Management. New York : Harper Business,
1990.

Piaget, Jean. **The Moral Judgement and The Child.** 2 nd es, New York : Collier
Book, 1977.

SATTERLY D. "Piaget and Education" in R L Gregory (ed.). **The Oxford Companion to
the Mind** Oxford, Oxford University, 1987.

ภาคผนวก ก
แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

แบบสอบถามเพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
เรื่อง : บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก
เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

คำชี้แจง

แบบสอบถามนี้จัดทำขึ้นเพื่อใช้ประกอบการศึกษาวิจัย เรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

แบบสอบถามฉบับนี้แบ่งออกเป็น ๓ ตอน

- ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม
- ตอนที่ ๒ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์ ด้านความสัมพันธ์กับชุมชน ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม
- ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร

ผู้ศึกษาขอขอบคุณเป็นอย่างยิ่ง ในความร่วมมือตอบแบบสอบถามในครั้งนี้

พระทองมี อัสสุโช (แอมไธสง)
นิสิตปริญญาโท สาขาวิชาการพัฒนาสังคม
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

ตอนที่ ๑ ข้อมูลทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

โปรดทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่อง หน้าข้อความต่อไปนี้ให้สมบูรณ์ตามความเป็นจริง
เกี่ยวกับตัวผู้ตอบแบบสอบถาม

๑. เพศ

ชาย

หญิง

๒. อายุ

ต่ำกว่า ๑๐ ปี

๑๑ - ๑๕ ปี

๑๖ - ๒๐ ปี

๔. ๒๐ ปีขึ้นไป

๓. สถานภาพทางครอบครัว

อยู่กับพ่อแม่

อยู่กับพ่อ

อยู่กับแม่

อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

๔. อาชีพของบิดา

รับราชการ

ค้าขาย

รับจ้าง

อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

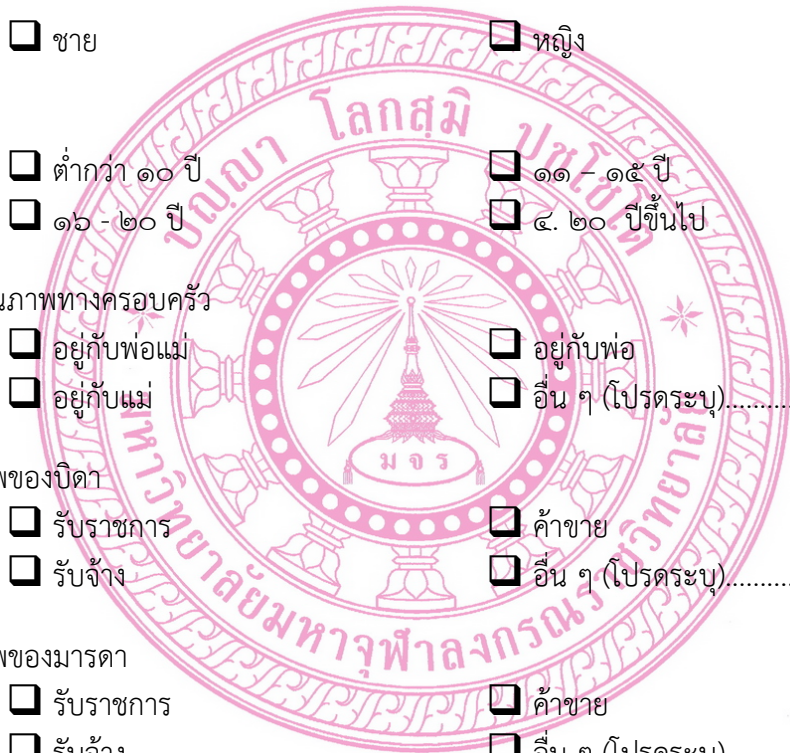
๕. อาชีพของมารดา

รับราชการ

ค้าขาย

รับจ้าง

อื่น ๆ (โปรดระบุ).....

ตอนที่ ๒ บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน
 คำชี้แจง ให้ทำเครื่องหมาย ✓ ลงในช่องคำตอบที่ตรงตามความเป็นจริงมากที่สุด

บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน	ระดับความสำคัญ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน					
๑. พระสงฆ์มีความรู้ความสามารถเพียงพอที่จะช่วยพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนได้					
๒. พระสงฆ์สามารถให้คำแนะนำปรึกษาเรื่องต่างๆ แก่นักเรียนที่มาขอคำแนะนำปรึกษาได้					
๓. พระสงฆ์ความมั่นใจที่จะเสนอความคิดเห็นที่เป็นประโยชน์ต่อการส่งเสริมให้นักเรียนมีคุณธรรมที่ดี					
๔. พระสงฆ์สามารถที่จะร่วมจัดกิจกรรมเพื่อพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนให้ดีกว่าเดิมได้					
๕. พระสงฆ์พร้อมที่จะรับฟังคำวิจารณ์เกี่ยวกับการปฏิบัติงานเพื่อช่วยเหลือนักเรียนจากผู้อื่น					
ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์					
๖. นักเรียนคาดหวังเสมอว่าพระสงฆ์จะต้องมีส่วนช่วยเหลือด้านการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน					
๗. พระสงฆ์มีความตั้งใจที่จะอบรมสั่งสอนเพื่อพัฒนาจิตใจของนักเรียน					
๘. พระสงฆ์เต็มใจที่จะปฏิบัติงานของเผยแผ่ธรรมอย่างเต็มกำลัง					
๙. พระสงฆ์เต็มใจร่วมมือกับหน่วยงานต่างๆ เพื่อเข้าไปพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน					
๑๐. พระสงฆ์ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียนทุกกิจกรรม					
ด้านสัมพันธภาพกับชุมชน					
๑๑. พระสงฆ์ร่วมทำงานกับนักเรียนภายในชุมชนได้เป็นอย่างดี					
๑๒. พระสงฆ์เป็นที่เคารพนับถือของนักเรียน					
๑๓. พระสงฆ์มีโอกาสแลกเปลี่ยนความคิดเห็นเกี่ยวกับการอนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่นร่วมกับนักเรียนในชุมชน					

ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม	ระดับความสำคัญ				
	มากที่สุด	มาก	ปานกลาง	น้อย	น้อยที่สุด
๑๔. เมื่อโรงเรียนขอความร่วมมือในการพัฒนาคุณธรรมในโรงเรียน พระสงฆ์ได้ให้ความร่วมมือเป็นอย่างดี					
๑๕. ข้าพเจ้าพูดคุยสนทนากับนักเรียนในชุมชนได้อย่างสนิทใจ					
ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม					
๑๖. นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ได้รับการอบรมความรู้และฝึกอบรมเรื่องการพัฒนาคุณธรรมจากคณะสงฆ์มาแล้วเป็นอย่างดี					
๑๗. นักเรียนคิดว่าพระสงฆ์ได้รับนิยัดในการออกไปปฏิบัติงานในชุมชนจากคณะสงฆ์					
๑๘. พระสงฆ์ได้รับกำลังใจในการปฏิบัติหน้าที่พัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียน จากประชาชนและคณะสงฆ์					
๑๙. พระสงฆ์ได้รับความสนับสนุนด้านอุปกรณ์เครื่องมือสื่อสารเกี่ยวกับการพัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียนจากคณะสงฆ์					
๒๐. พระสงฆ์ได้รับการตรวจเยี่ยมและติดตามผลการพัฒนาคุณธรรมแก่นักเรียน จากพระสงฆ์ ผู้ปกครองในระดับท้องถิ่น					

ตอนที่ ๓ แบบสอบถามปลายเปิด (Open) ให้ผู้ตอบแบบสอบถามแสดงความคิดเห็นเพิ่มเติมเกี่ยวกับปัญหาและอุปสรรคในบทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน

๑. ปัญหาและอุปสรรค ด้านความเชื่อในประสิทธิภาพแห่งตน

.....
.....
.....

๒. ปัญหาและอุปสรรค ด้านความตระหนักในบทบาทของพระสงฆ์

.....
.....
.....

๓. ปัญหาและอุปสรรค ด้านความสัมพันธ์ภาพกับชุมชน

.....
.....
.....

๔. ปัญหาและอุปสรรค ด้านการได้รับการสนับสนุนทางสังคม

.....
.....
.....

ขอขอบคุณที่ให้ความร่วมมือในการตอบแบบสอบถาม

รายนามผู้เชี่ยวชาญที่ตรวจสอบคุณภาพเครื่องมือวิจัย

๑. ผศ.ดร.ณัฐพงศ์ สິงวรวรรณ
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้เชี่ยวชาญด้านมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๒. พระมหาอำนาจ อัสการี, ดร.
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้เชี่ยวชาญสังคมวิทยา คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๓. ผศ.ชัชชัย ไชยสา
ตำแหน่งหน้าที่การงาน ผู้เชี่ยวชาญด้านรัฐศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์
มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๔. อาจารย์ผดุง วรรณทอง
ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์ประจำภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย
๕. อาจารย์เดช ชูจันอัด
ตำแหน่งหน้าที่การงาน อาจารย์ประจำภาควิชาเศรษฐศาสตร์
คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๗๘, ๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๖๐

วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน ผศ.ดร.ณัฐพงศ์ สัจจวรรณ

ด้วย พระทอมี ฉายา อัสสุโข รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๓๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอนิมนต์ท่าน เป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

๗/๑๐/๒๕๕๖
ผศ.ดร. ณัฐพงศ์ ส.จ.ว.
1 พ. อ. ๒๕๕๖

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒,๘๒๗๘,๘๒๗๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๕๙

วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

นมัสการ พระมหาอำนาจ อัสการี, ดร.

ด้วย พระทองมี ฉายา อัสสุโข รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๓๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอนิมนต์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงนมัสการมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

๑๗๑๑๕๖
พระมหาอำนาจ อัสการี
ดร.อัสการี

บันทึกข้อความ

ส่วนงาน ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

โทร. (ภายใน) ๒๑๒๒, ๘๒๓๘, ๘๒๓๙

ที่ ศธ ๖๑๐๕.๔/๑๖๒

วันที่ ๑๐ ตุลาคม ๒๕๕๖

เรื่อง ขอความอนุเคราะห์ตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์

เรียน อาจารย์เดช ชูจันอัด

ด้วย พระทองมี ฉายา อัสสุโข รหัสประจำตัวนิสิต ๕๕๐๑๔๐๔๒๓๓ นิสิตปริญญาโท หลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย ได้ทำการศึกษาวิจัยเรื่อง “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร” เพื่อเป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรดังกล่าว

ในการศึกษาวิจัยเกี่ยวกับเรื่องนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม พิจารณาแล้วเห็นว่าท่านเป็นผู้ที่มีความรู้ ความเชี่ยวชาญในเรื่องนี้เป็นอย่างยิ่ง จึงใคร่ขอนิมนต์ท่านเป็นผู้เชี่ยวชาญพิจารณาตรวจแก้ไขเครื่องมือที่ใช้ในการทำวิทยานิพนธ์ ดังที่ได้แนบมาพร้อมแล้วนี้ โครงการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการพัฒนาสังคม มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย หวังเป็นอย่างยิ่งว่าคงจะได้รับความอนุเคราะห์จากท่านด้วยดี จึงขอขอบคุณในความเอื้อเฟื้อทางวิชาการมา ณ โอกาสนี้

จึงเรียนมาเพื่อโปรดพิจารณาให้ความอนุเคราะห์

วิวัฒน์ ภาควิชาสังคมวิทยา
และมานุษยวิทยา

๑๐ ม.ค. ๕๖

๑๐ ม.ค. ๕๖

(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.โกนิฐ์ ศรีทอง)
ผู้อำนวยการหลักสูตรพุทธศาสตรมหาบัณฑิต
สาขาวิชาการพัฒนาสังคม

ตารางที่ ๑ แสดงค่าดัชนีความสอดคล้องของ “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน
โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร”

ข้อที่	คะแนนผู้เชี่ยวชาญ					ผลรวมของ คะแนน $\sum R$	$IOC = \frac{\sum R}{N}$	ผลการ พิจารณา
	คนที่ ๑	คนที่ ๒	คนที่ ๓	คนที่ ๔	คนที่ ๕			
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๓	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๔	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๕	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๖	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๗	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๘	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๙	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๐	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๑	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๒	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๓	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๔	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๕	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๖	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๗	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๘	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๑๙	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้
๒๐	๑	๑	๑	๑	๑	๕	๑.๐๐	ใช้ได้

ตารางที่ ๒ ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ และค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อ

๑. ค่าความเชื่อมั่นของแบบสอบถามทั้งฉบับ เท่ากับ ๐.๙๑๙
๒. ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อของแบบสอบถาม “บทบาทของพระสงฆ์ในการพัฒนาคุณธรรมของนักเรียน โรงเรียนวัดกก เขตบางขุนเทียน กรุงเทพมหานคร”

ค่าอำนาจจำแนกเป็นรายข้อแบบสอบถาม

ข้อที่	ค่าอำนาจจำแนก (t)
๑.	.๙๓๑
๒.	.๙๕๕
๓.	.๙๕๗
๔.	.๙๕๑
๕.	.๙๑๕
๖.	.๙๕๑
๗.	.๙๕๔
๘.	.๙๑๐
๙.	.๙๕๔
๑๐.	.๙๕๑
๑๑.	.๙๓๓
๑๒.	.๙๕๒
๑๓.	.๙๓๒
๑๔.	.๙๕๔
๑๕.	.๙๕๐
๑๖.	.๙๕๓
๑๗.	.๙๑๕
๑๘.	.๙๕๕
๑๙.	.๙๑๕
๒๐.	.๙๕๐

ประวัติผู้วิจัย

- ชื่อ : พระทองมี อัครุโษ (แอมไธสง)
- เกิด : วันที่ ๗ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๙๕
- สถานที่เกิด : บ้านเลขที่ ๑๖ หมู่ที่ ๕ บ้านนาโพธิ์ (คุ้มคอกว้าว)
ตำบลนาโพธิ์ อำเภอนาโพธิ์ จังหวัดบุรีรัมย์
- การศึกษา : พุทธศาสตรบัณฑิต สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัย
มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาเขตบางเขนศึกษาพุทธโฆส
- อุปสมบท : ๑๗ มีนาคม ๒๕๑๖ วัดกก แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ
- สังกัด : วัดกก แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ
- หน้าที่ : ผู้ช่วยเจ้าอาวาส วัดกก แขวงท่าข้าม เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ
- ที่อยู่ปัจจุบัน : วัดกก เลขที่ ๕๕ หมู่ ๑ ถนนพระราม ๒ แขวงท่าข้าม
เขตบางขุนเทียน กรุงเทพฯ ๑๐๑๕๐
โทรศัพท์ ๐๒-๔๑๕-๑๓๙๒, ๐๘๙-๒๒๑-๒๒๔๒
- เข้าศึกษา : ๑ มิถุนายน ๒๕๕๕
- สำเร็จการศึกษา : ๒๙ มีนาคม ๒๕๕๗